ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ

ΤΗΣ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Συγγραφεῖσαι μὲν Ῥωσσιστὶ, καὶ τὸ πέμπτον ἤδη ἐκδοθεῖσαι τῷ 1844 ἔτει ἐν Πετρουπόλει,

Μετενεχθεῖσαι δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον

Ὑπὸ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ

Συνταγματάρχου τοῦ Μηχανικοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΜΕΤΑΤΥΠΩΣΙΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

(κατὰ τὴν ὁδὸν Περικλέους, ἐν τῇ οἰκίᾳ Ν. Μυκονίου)

1864.

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν κάτωθι ὑπογραφήν, θεωρεῖται ὡς κλοπιμαῖον.

Α. Δ. Βλαστός

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΗι

ΟΡΘΟΔΟΞΩι ΕΛΛΗΝΙΚΗι

ΝΕΟΛΑΙΑι

ΤΑΙς ΧΡΗΣΤΑΙς ΤΗς ΦΙΛΗς ΠΑΤΡΙΔΟς

ΕΛΠΙΣΙΝ,

ΕΙς ΑΚΡΑΙΦΝΟΥς ΑΓΑΠΗς ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ

ΤΟ ΠΟΝΗΜΑ ΤΟΔΕ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΡ. 882
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

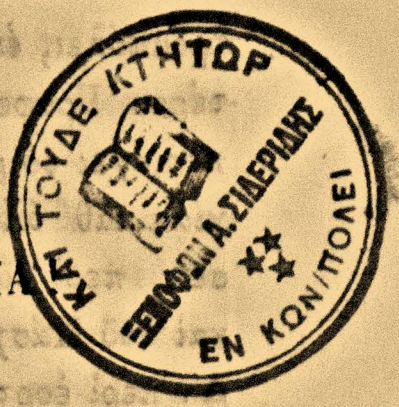

ΦΙΛΑΤΑΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Προσφωνῶν σοι τὴν μετάφρασίν μου ταύτην, οὐδένα προτίθεμαι ἄλλον σκοπὸν, εἰ μὴ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ὠφέλειάν σου, καὶ τὸν καταρτισμὸν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν Πίστιν. Πᾶς ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν ἑκάστης τῶν τελετῶν καὶ ἱεροπραξιῶν τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν Πίστεως, διότι τότε μόνον προσηλοῦται εἰς αὐτὰς, καὶ διὰ τούτων λατρεύει τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· σὺ δὲ, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἢ οὐδόλως, ἢ ἐπ' ἐλάχιστον διδάσκεσαι ταῦτα σήμερον.

Οἱ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ ἡμῶν Ῥῶσσοι, οἵτινες παρέλαβον παρ' ἡμῶν τὸν Χριστιανισμὸν, αἰσθανθέντες πρὸ πολλοῦ τὴν ἀνάγκην τῆς τε στερεώσεως τῆς ἀκριβείας τῶν τελετῶν, καὶ τῆς ἐξηγήσεως καὶ ἑρμηνείας αὐτῶν, καὶ παραλαβόντες τὰς ἱερὰς καὶ τυπικὰς διδασκαλίας καὶ παραδόσεις τῶν Ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, εἴτε κατ' ἐπιτομὴν εἴτε ἐν ἐκτάσει ἐκτεθειμένας, μετέφρασαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον ἐπ' ἀκριβὲς καὶ ἐπισταμένως, καὶ συνέταξαν ἐκ τούτων εὐμέθοδα καὶ εὔρυθμα, ἅμα δὲ καὶ εὐσύνοπτα, ἀνελλιπῆ, καὶ πρὸς ὁδηγίαν χρησιμώτατα συγγράμματα. Ἓν τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ ἀνὰ χεῖράς σου, ἐκ τῆς Ῥωσσικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετενεχθὲν, ἐπιγραφόμενον, Ἐπιστολαὶ περὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, κτλ. Ἡ δὲ μετάφρασις ἐφιλοπονήθη ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, τὸ πέμπτον ἤδη ἐκδοθέντος τῷ 1844 ἐν Πε-

τρουπόλει, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Γ΄. τμήματος τοῦ ἰδιαιτέρου Γραφείου τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ περιέχει οὐ μόνον τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγιωτάτης Λειτουργίας καθ' ὅλα τὰ μέρη καὶ τὰ εἴδη, ἀλλὰ καὶ Β΄. ἐξηγήσεις περὶ τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα, καὶ Γ΄. περὶ τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων, καὶ Δ΄. περὶ ἑορτῶν, ἐγκαινίων, νεκρωσίμου ἀκολουθίας, κτλ.

Συγγραφεὺς δὲ καὶ τούτου τοῦ ἀξιολόγου βιβλίου, καίτοι μὴ ὀνομάσας τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, ὑπάρχει αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἐπίσημος καὶ σοφὸς τῆς Ῥωσσίας ἀνὴρ, ὁ ἐκπονήσας μετὰ κοινωφελοῦς δεξιότητος καὶ ζήλου εὐσεβείας ἄλλα τε πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, ἣν καὶ ταύτην μεθερμηνεύσας ὡσαύτως εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικὴν ἐξέδωκα πρὸ μικροῦ, ὡς λίαν ὠφέλιμόν τε καὶ ἀξιόλογον.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συνόψει περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου συγγράμματος. Παρατρέχων δὲ πᾶσαν ματαίαν ἐπίδειξιν, συνιστῶν τοὺς ἰδίους μου κόπους καὶ μόχθους καὶ τὰς ἄλλας τοιαύτας περιαυτολογίας, συνήθως παρά τισι γινομένας (ἐπειδὴ πᾶς τις γινώσκει, ὅτι οὐδὲν, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, οὐδέποτε ἄνευ κόπου κατορθοῦται), λέγω μόνον, ὅτι κατέβαλον πᾶσαν φροντίδα περί τε τὴν ἀντιστοιχοῦσαν τῇ Ῥωσσικῇ ἡμετέραν ἐκκλησιαστικὴν ἔκφρασιν, καὶ περὶ τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβεστάτην ἔκθεσιν τῶν ἐν τῷ πονήματι τούτῳ περιεχομένων στιχηρῶν, ὕμνων, τροπαρίων καὶ ἄλλων χωρίων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἅτινα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐκ τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιαστικῶν βίβλων συνέλεξα. Ὁ δὲ περίεργος ἀναγνώστης, ἢ καὶ πᾶς τις ἐπιθυμῶν ἵνα ἴδῃ ταῦτα ἐν ἐκτάσει, εὑρήσει ἅπαντα, ἀνατρέχων εἴς τε τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ εἰς τὸ Εὐχολόγιον, τὸ Τριῴ-

διον, τὸ Πεντηκοστάριον, καὶ εἰς τὰ Μηναῖα τῶν μηνῶν ἐκείνων, καθ' οὓς ἑορτάζονται αἱ ἀναφερόμεναι Δεσποτικαὶ καὶ Θεομητορικαὶ ἑορταί.

Ἐπελήφθην δὲ τοιούτου ἔργου, καίτοι λίαν ὑπερτέρου τῶν δυνάμεών μου, τὸ μὲν χάριν σοῦ, ὦ καλὴ καὶ εὐπατέρεια Νεολαία τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ πρὸς σὲ ἀείποτε ἀτενίζουσα ἡ γεννησαμένη καὶ θρεψαμένη σε Πατρὶς, παρὰ σοῦ δικαίως προσδοκᾷ καὶ τὰ τροφεῖα τῆς ἑαυτῆς εὐημερίας καὶ δόξης· τὸ δὲ, καὶ διότι ἐκ πείρας ἐγνώρισα, ὅτι ἡ πᾶσιν ἡμῖν πολυφίλτατος Ἑλλὰς, ἀδύνατον νὰ προβῇ προκόπτουσα καὶ κραταιουμένη ἠθικῶς τε καὶ πολιτικῶς, χωρὶς τῆς συμπράξεως τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, τοῦ πρωτίστου καὶ ἰσχυροτάτου τούτου μέσου τῆς ἐπὶ τὰ κρείττω προαγωγῆς ἡμῶν. Ἄρα τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ἔχουσι χρείαν ἀληθοῦς καὶ γνησίου θρησκευτικοῦ φωτισμοῦ, καὶ βεβαίας ἐπιγνώσεως τῆς τε λατρείας, καὶ τῶν μετ' αὐτῆς συνημμένων λοιπῶν ἀρετῶν, αἵτινες δέον νὰ κοσμῶσιν ἕκαστον, καὶ ὡς ἄτομον ἰδίως, καὶ ὡς μέλος πολιτείας θεωρούμενον. Ταῦτα δὲ πάντα, ὥσπερ καὶ ἡ ἀληθὴς σοφία, εἰσὶν ἀπόῤῥοια τοῦ φόβου τοῦ Κυρίου καὶ τῆς εὐσεβείας, κατὰ τὸ ἀλάνθαστον ἐκεῖνο τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἀξίωμα· «Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου· εὐσέβεια δὲ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως.»

Ἀλλὰ, καὶ ὡς ἐκ τῆς λογικῆς τῶν πραγμάτων αὐτῶν θεωρίας, οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀρνεῖται, ὅτι οἱ Ἕλληνες χρεωστοῦμεν καὶ τὴν ὕπαρξιν, καὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν περισωθεῖσαν ἀκεραιότητα τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ αὐτὴν δὲ τέλος τὴν αὐτονομίαν, εἰς τὴν Ὀρθόδοξον καὶ Θεόσδοτον ἡμῶν Πίστιν· ὅτι δι' αὐτῆς ταύτης ἐδώκαμεν εἰς τὴν ἱστορίαν μοναδικὸν παράδειγμα ἀναστάσεως ἔθνους, οὐ μόνον πρὸ αἰώνων πεπτωκότος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ὠμῶν δεσποτῶν καὶ ἀπανθρώπων τυραννηθέντος· καὶ ὅτι ἡ Θεία χά-

ρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, ἐπεσκίαζεν ἡμᾶς ἀνέκαθεν, ἡ δὲ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου, ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ πολυμόχθου καὶ περικλεοῦς ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγῶνος, ηὐλόγει ἡμᾶς καὶ τὰ ὅπλα ἡμῶν, καὶ παρεῖχεν ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς καὶ ἐξουθενημένοις ἀνηκούστους νίκας καὶ τρόπαια κατὰ τῶν ὑπερηφάνων ἐχθρῶν ἡμῶν, οἵτινες ἤρχοντο ἐν ἅρμασι καὶ ἵπποις, καὶ ἐν ποντοπόροις τείχεσιν, ἡμεῖς δὲ ἀντεταττόμεθα ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· τέλος δὲ, αὐτοὶ μὲν συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσον, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν. Μάρτυρες αὐτόπται τῶν νέων τούτων θαυμασίων τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἡμῶν ἐχρηματίσαμεν πάντες οἱ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως ἀγωνισάμενοι, οἵτινες ἐξηρχόμεθα μὲν εὐάριθμοι πρὸς ἀναριθμήτους, δεκάδες πρὸς μυριάδας, μηδὲν ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πεινῶντες καὶ διψῶντες καὶ γυμνητεύοντες πολλάκις, πρὸς ἀφθόνως περισσεύοντας παντὸς εἴδους ἐφοδίων πολεμικῶν, καὶ φέροντας μεθ' ἑαυτῶν ὅλας ἀποθήκας τροφῶν καὶ ποτῶν, καὶ ὑπὸ ἄλλων ἰσχυρῶν πολυτρόπως βοηθουμένους· ἀλλ' ἐξηρχόμεθα ὁμονοοῦντες, καὶ καθωπλισμένοι τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας διὰ τῶν ὅπλων τῆς ὁλοσχεροῦς πρὸς τὸν Ὕψιστον ἐλπίδος καὶ ἀφοσιώσεως, κεχορτασμένοι δὲ καὶ πλήρεις τροφῆς πνευματικῆς καὶ μέθης, ὡς εἰπεῖν, ἱερᾶς, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα ἐνθέου ἡμῶν ἔρωτος· καὶ, ὦ τοῦ θαύματος! ἀνεδεικνύμεθα νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ταῦτα πάντα λοιπὸν, ὦ ὀρθόδοξε Νεολαία τῆς Ἑλλάδος, τί ἄλλο εἰσὶν, ἢ πῶς ἄλλως καλέσεις, ἢ θαύματα, ἃ ἐποίησεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος; Τί ἄλλο, εἰμὴ θαύματα εἰσὶν ἡ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς βασιλευούσης πόλεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ μετὰ πλείστας ὅσας ἄλλας περι-

πετείας διατήρησις τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς γλώσσης, καὶ αὐτῆς τῆς παρακαταθήκης τῆς Πίστεως ἡμῶν; Τί, τὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἀνήκουστα καὶ τρομερὰ μαρτύρια μυριάδων ὁμογενῶν, καὶ τὸ ἀτρόμητον αὐτῶν; Τί δὲ καὶ ἐκείνη (λέγω δὲ καὶ ταῦτα εἰς δόξαν Θεοῦ), ἐκείνη ἡ συγκέντρωσις, καὶ ἡ ἐν μιᾷ ψυχῇ καὶ μιᾷ καρδίᾳ σύμπραξις ἁπάντων πρὸς τὴν ἐξαισίαν ἐπιχείρησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀπὸ ζυγοῦ ἀφορήτου καὶ ἐπονειδίστου; αἱ περιβόητοι νίκαι κατὰ στρατῶν καὶ στόλων ἀκαταμαχήτων; οἱ ἐμπρησμοὶ κολοσσιαίων πλοίων ὑπὸ μηδαμινῶν πλοιαρίων, καὶ αἱ ἁλώσεις ἀπορθήτων φρουρίων; Ἀλλὰ καὶ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν συμπαθείας ἁπάσης τῆς Εὐρώπης καὶ αὐτῆς τῆς ἀπωτάτης Ὁμοσπονδίας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, καὶ τὴν ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν συμμαχίαν καὶ σύμπνοιαν τῶν τριῶν Μεγάλων Προστατίδων Δυνάμεων, καὶ τὴν ἐν Νεοκάστρῳ ἱστορικὴν ἐκείνην ναυμαχίαν καὶ ὅσα τοιαῦτα παράδοξα, τί ἄλλο εἴπωμεν, εἰ μὴ ἔργα τῆς περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ; Πῶς δὲ πάλιν ἄλλως καλέσεις, ὦ φιλτάτη Νεολαία τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλλάδος, ἢ μέγιστον θαῦμα, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας εἰς τὸν πρέποντα καιρὸν ὑπὲρ ἡμῶν συντήρησιν καὶ ἀνάδειξιν τοῦ καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην διὰ τὰς μεγίστας καὶ ἐξόχους καὶ πολυειδεῖς πολιτικάς τε καὶ Χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, ὡς ὁ φαεινότατος ἥλιος, διαλάμψαντος, καὶ δὴ καὶ γνησιωτάτου πατρὸς καὶ μεγάλου συνηγόρου τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀναδειχθέντος, Ἰωάννου τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις ὑπὲρ αὐτῆς τὰ πάντα θυσιάσας, ἐγένετο, τέλος, θῦμα καὶ αὐτὸς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν; Πῶς δὲ καὶ τὸν κατὰ τὸ 1829 ἔτος Ῥωσσικὸν ἐκεῖνον πόλεμον, δι' οὗ, Θείᾳ βουλῇ, ἐπεσφραγίσθη ἐπὶ τυμπάνου, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος; Καὶ καθόλου δ' εἰπεῖν, ὅλην τὴν

ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ πολιτικὸν εἶναι τῆς Ἑλλάδος παραγωγὴν, καὶ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῆς εἰς βασίλειον αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν αὐτῶν συμμάχων Δυνάμεων, τί ἄλλο καλέσωμεν, ἢ θαύματα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, μεγάλα μὲν καὶ ἐξαίσια, γενόμενα δ' ἐφ' ἡμᾶς ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ταύταις, δυνάμει τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως, τῆς μόνης πηγῆς παντὸς ἀγαθοῦ;

Τοιοῦτον λοιπὸν καὶ τηλικοῦτον κατέχουσα θησαυρὸν, ταύτην λέγω τὴν Ὀρθόδοξον ἡμῶν Πίστιν, τήρησον Αὐτὴν ἀλώβητον, ὦ Νεολαία τῆς Ἑλλάδος, καὶ κραταιώθητι ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν, καὶ πάντων τῶν Θείων καὶ Ἀποστολικῶν δογμάτων, καὶ διδαγμάτων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἱερῶν τελετῶν, αἵτινες εἰσὶν ἀχωρίστως συνδεδεμέναι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πίστεως φρόνημα, καὶ ὧν εὐσύνοπτος ἑρμηνεία παραδίδοται εἰς χεῖράς σου σήμερον, πρὸς καταρτισμόν σου. Γίνωσκε δ' ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι ὀφείλεις τῇ πατρίδι τὴν διὰ τῆς Θείας χάριτος μεγαλυνθησομένην δόξαν καὶ εὐημερίαν, καὶ μέλλον αὐτῆς λαμπρόν· καὶ ὅτι οὐδέποτε ἀποτίσεις τὸ ὄφλημά σου τοῦτο χωρὶς τῆς προσηκούσης ἀγωγῆς σου, ἀρχομένης πρῶτον καὶ κυρίως ἀπὸ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς γνώσεως τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἦν προωρισμένον, ὡς φαίνεται, ἵνα διδάξῃ τὰ λοιπὰ οὐ μόνον τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν, ἣν παρέλαβε παρὰ τῶν Ἀποστόλων Ὀρθόδοξον Πίστιν τὴν εἰς Χριστόν. Διὸ ἡ Θεία Πρόνοια, ἥτις ἔθηκεν ἡμᾶς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ηὐδόκησεν, ὅπως πρῶτοι πάντων τῶν ἐθνῶν δεχθῶμεν, καὶ διακρατήσωμεν ἀκίβδηλον καὶ γνήσιον τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ φωτίσωμεν δι' αὐτοῦ ἀκολούθως ἄλλα τε πολλὰ ἔθνη, καὶ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς ἡμῶν

Ῥώσσους, οἵτινες γενόμενοι ἅπαξ ὀπαδοὶ τοῦ Θείου λόγου, τηροῦσιν ἄχραντα καὶ ἀπαράλλακτα, καὶ καθαρὰ, ἅπαντα τὰ δόγματα καὶ διδάγματα τῆς Ὀρθοδοξίας, οἷα ταῦτα παρέλαβον παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Πολλαὶ καὶ διάφοροι ἀπόπειραι προσηλυτισμοῦ ἐγίνοντο τότε ἐν Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τῆς ὑπερηφάνου Ῥώμης, ἥτις καινοτομήσασα εἰς τὴν Πίστιν, καὶ ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῆς ὁλομελείας τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὐδέποτ' ἐπαύσατο ἀντιπράττουσα κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐπιβουλευομένη καὶ τότε, καθὼς ἔτι καὶ νῦν, τὴν διάδοσιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Διὸ κατ' εἰσήγησιν αὐτῆς ἀπεστάλησαν τότε εἰς Ῥωσσίαν ἐκ τῆς ὁμόρου Γερμανικῆς χώρας ἄνδρες ἱκανοὶ, ἵνα προτρέψωσι τὸν τότε ἡγεμόνα τῶν Ῥώσσων, τὸν ἅγιον καὶ ἰσαπόστολον Βλαδίμιρον, εἰς παραδοχὴν τοῦ Παπισμοῦ. Ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος ἀπόγονος τῆς Ῥωσσίδος Ἀνάσσης ἁγίας Ὄλγας, καὶ ἐφάμιλλος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἀπήντησε πρὸς τοὺς ἀποστόλους τῆς Δύσεως· «Ἀπέλθετε εἰς τὰ ἴδια, διότι ἐστὲ ξένοι καὶ ἀλλότριοι εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸ ἔθνος μου· οἱ δὲ πρόγονοί μου οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ λάβωσι παρὰ τοῦ Πάπα νόμον καὶ θρησκείαν.» Εἰς δὲ τοὺς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πεμφθέντας ὀρθοδόξους πρέσβεις, τοὺς πάντα τὰ τῆς ὀρθοδοξίας αὐτὸν διδάξαντας, ὑπακούσας, ἐμπνεύσει τῆς Θείας Προνοίας, ἥτις ἠθέλησε νὰ λαμπρύνῃ διὰ τῆς Ὀρθοδοξίας τὸ περίβλεπτον ἔθνος τῶν Ῥώσσων, ἔπεμψε, κατὰ τὴν ὁμόφωνον ἀπόφασιν τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτοῦ συμβουλίου, ἄνδρας ἐκλεκτοὺς ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων μεγιστάνων, ὅπως παρατηρήσωσιν ἐπιτοπίως πάσας τὰς θρησκείας, καὶ πληροφορήσωσιν αὐτὸν περὶ ἑκάστης πραγματικώτερον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπέβη, χάριτι Θείᾳ, πρὸς δόξαν τῆς ἁγίας ἡμῶν

Πίστεως· διότι ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια οἱ ἀπεσταλμένοι, εἶπον πρὸς τὸν μέγαν ἡγεμόνα αὐτῶν ταῦτα·

« Οὐδεμίαν ἄλλην θρησκείαν κρίνομεν παραδεκτέαν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν, Βασιλεῦ, πλὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς, τῆς μόνης ἁγίας καὶ καθαρᾶς, καὶ ἀληθινῆς. Ἱστάμενοι ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, οὐδόλως ἐγινώσκομεν ποῦ εὑρισκόμεθα, καὶ ἂν ὑπήρχομεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ἐν οὐρανῷ· διότι οὐδὲν ἐπὶ γῆς παρόμοιον. Ἐκεῖ συμπαρευρίσκεται ἀληθῶς ὁ Θεὸς μετὰ τῶν ἀνθρώπων· ἡμεῖς δὲ καὶ ἀπόντες τηροῦμεν ἀείποτε ζωηρὰν καὶ ἀκμαίαν τὴν μνήμην ἐκείνης τῆς ὡραιότητος, καὶ πάντων ὅσα εἴδομεν ἐν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἐκείνῳ ναῷ τῆς Βασιλευούσης τοῦ Κωνσταντίνου. Ὅστις γεύσηται ἅπαξ γλυκέος, οὐδέποτε ἀρέσκεται εἰς τὸ πικρόν· καὶ ἡμεῖς ἄρα, γευσάμενοι ἤδη τῆς ὑπερφυοῦς ἐκείνης γλυκύτητος τῆς πίστεως τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, καὶ πάντα ἐκ τοῦ πλησίον ἐρευνήσαντες, ἀδύνατον νὰ διαμείνωμεν ἐπὶ πλέον εἰς τὸν ἐθνισμόν, ὃν ἀποστραφεῖσα καὶ ἡ σοφὴ προμήτωρ σου Ὄλγα, ἠσπάσατο τὴν ὀρθόδοξον Πίστιν.» Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βλαδίμιρος, κατενύγη ὑπὸ τῆς παῤῥησίας τῶν λαλούντων, καὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων, καὶ πάραυτα ἠρώτησε· «Ποῦ βαπτισθῶμεν;» Καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν ἐν Χερσῶνι τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου· ἐξερχόμενος δὲ τῆς κολυμβήθρας ἀνέβλεψεν οὐ μόνον πνευματικῶς, ἀλλὰ καὶ σωματικῶς· διότι κατὰ Θείαν οἰκονομίαν, ἔπασχεν ὑπὸ δεινῆς ὀφθαλμίας· καὶ ἀναβλέψας, ἀνέκραξεν· «Εἶδον τὸν ἀληθινὸν Θεόν.» Εἶτα δ' ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια, συνεζευγμένος Ἑλληνίδα Βασιλόπαιδα, διέταξεν ἀμέσως, μετὰ μεγίστης προθυμίας καὶ ζήλου, ἵνα καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ βαπτισθῇ, καὶ ἐθέσπισεν ἐνταυτῷ, ὅτι «πᾶς ὁ μὴ παρευρεθεὶς τὴν ἐπιοῦσαν πρωΐαν ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἔσται ἐχθρὸς αὐτοῦ.»

Οὕτω λοιπὸν μεταδοθεῖσα ἡ ὀρθόδοξος Πίστις ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων προπατόρων ἡμῶν εἰς τὰ Ῥωσσικὰ ἔθνη, συνήγαγεν ἅπαντα ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ συνέδησεν αὐτὰ τῷ συνδέσμῳ τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης ὑπὸ τὴν πατρικὴν κηδεμονίαν τοῦ ἁγίου Βλαδιμίρου, καὶ τῶν λαμπρῶν καὶ σεβαστῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, τῶν ὀρθοδόξων Αὐτοκρατόρων, καὶ ἀνέδειξε τοὺς Ῥώσσους ἔθνος μέγα καὶ κραταιὸν καὶ περίβλεπτον καὶ ὀσημέραι μεγαλυνόμενον· διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπιχέει τὴν σοφίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ εἰς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ἐνδόξους Αὐτοκράτορας αὐτῶν, δωρούμενος αὐτοῖς νίκας κατὰ παντὸς ἐχθροῦ καὶ πολεμίου, καὶ πανταχοῦ εὐλογῶν τὰ ὅπλα τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ἡμῶν Ῥώσσων.

Τοιαύτη τις ἔσται, Θεοῦ συνεργοῦντος, καὶ ἡ φίλη πατρὶς ἡμῶν ἐν τῷ μέλλοντι, ὦ Ἑλληνικὴ Νεολαία, ὅταν σὺ παρασκευασθῇς δεόντως, καὶ ἀνατραφῇς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ Πατρὶ τῶν φώτων, «ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον.» Πάντα κέκτησαι τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα τῆς προόδου, χρῄζεις δὲ μόνον χειραγωγίας εἰλικρινοῦς, ἀληθῶς συναδούσης πρὸς τὸν προορισμὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὴ ἐπιβούλου. Εὐτυχὴς δὲ καὶ τρισόλβιος ἔσται ἡ Πατρὶς, ἐὰν σὺ τύχῃς τοιαύτης ἀγωγῆς, δι' ἣν ὅμως ἀπαιτεῖται συνεισφορὰ παρὰ πάντων τῶν γνησίων καὶ τὴν πατρίδα καθαρῶς ἀγαπώντων Ἑλλήνων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παραδίδω καὶ ἐγὼ σήμερον εἰς χεῖράς σου μετάφρασιν τούτου τοῦ ἀξιολόγου θρησκευτικοῦ συγγράμματος, ἐρανισθέντος, ὡς προεῖπον, ἐκ τῶν βίβλων τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας ὑπ' ἀνδρὸς Ῥώσσου, τὰ μάλιστα φιλέλληνος καὶ σοφοῦ τήν τε Θείαν καὶ ἀνθρωπίνην σοφίαν, καὶ λίαν εὐμεθόδως συνηρμοσμένου, καὶ πεπλουτισμένου παρ' αὐτοῦ δι' ἑρμηνειῶν καὶ ἐπεξη-

γήσεων καταλλήλων, ὅπως γένηται εὐκατάληπτον εἰς πάντα μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος ὄντα θεολόγον, μηδὲ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ἔχοντα πρὸς ἀνεύρεσιν, ἢ μελέτην ὀγκωδεστέρων Ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων.

Δέξαι λοιπὸν ἀσμένως τοῦτό μου τὸ πόνημα, ὡς προσφορὰν ἀρχαίου καὶ ὁμογενοῦς ἀγωνιστοῦ, τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν θυσιάσαντος· καὶ θεωροῦσα τὴν ἀξίαν τῶν ἐν τῇ βίβλῳ περιεχομένων, ἀπόβλεψον εἰς τὴν προθυμίαν μᾶλλον, ἢ εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ προσφέροντος. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ διαφυλάξας τὴν Πίστιν ἡμῶν ἀλώβητον, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν μακροθυμήσας καὶ ἐξαγαγὼν τοὺς πατέρας σου ἐξ οἴκου δουλείας, δώῃ σοι φρονεῖν τὰ τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως ἀπαραμείωτα καὶ ἀναλλοίωτα, ὡς ταῦτα παρέλαβες παρὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς γενναίως ἀγωνισθέντων, καὶ ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου μετ' ἀειμνήστου εὐκλείας μέχρι τοῦδε πεσόντων· ἀγαπᾷν δ' ἐνθέρμως τὴν πατρίδα, καὶ προκόπτειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Γένοιτο, γένοιτο!

Ἀθήνῃσι, κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ ᾳωνά ἔτους.

Ὁ μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Α.'

Περὶ τῆς Λειτουργίας καὶ τῶν Ἀγρυπνιῶν.

—

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Θέλει σὲ ἐκπλήξει, ἀγαπητὲ φίλε, ἡ ἐπιστολή μου, διότι κατὰ τὸ περιεχόμενον ὑπάρχει ὅλως διάφορος ἐκείνων, ἃς συνήθισας νὰ λαμβάνῃς· ἔτι δὲ μᾶλλον θέλεις θαυμάσει, ὅταν μάθῃς, ὅτι αὕτη μόλις εἶναι ἀρχὴ τῶν ἐπιστολῶν, ὅσαι μέλλουσι διαλαμβάνειν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, δηλαδὴ περὶ τῶν μυστικῶν τελετῶν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐρωτήσεις ἴσως, τί μὲ παρεκίνησε νὰ ἐπιληφθῶ πράγματος τοσοῦτον σπουδαίου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς μου; — Ἐνθυμεῖσαι ἆρά γε τὰς περιδιαβάσεις ἡμῶν εἰς τὰ πέριξ τοῦ χωρίου σου Ἰαροπόλτσου, ἔνθα πολλάκις εἰσήλθομεν, προσευχῆς χάριν, εἰς τὴν παρακειμένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωσὴφ Βολοκολάμσκη; ἐνθυμεῖσαι τὴν εὐάρεστον ὁδοιπορίαν ἡμῶν εἰς Μόσχαν, ὅτε καθ' ὁδὸν ἐμείναμεν ἵνα ἀκροασθῶμεν τὴν ἱερὰν λειτουργίαν τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως ἐν τῷ ὀνομαστῷ Μοναστηρίῳ τῆς νέας Ἱερουσαλὴμ, καὶ παρεβάλλομεν τὰ θαυμαστὰ αὐτοῦ κτίρια πρὸς τὸ ἀρχαῖον πρωτότυπον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τάφου; ἐνθυμεῖσαι προσέτι καὶ τὴν παννύχιον ἐκείνην ἀγγελικὴν ψαλμῳδίαν τῶν Μοναχῶν τῆς μονῆς Δονσκόη (τοῦ Ταναΐδος), ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ; — Ἐνθυμοῦμαι, θέλεις μοὶ ἀποκριθῆ· ἐγὼ δὲ θέλω σοὶ προσθέσει ὅτι, καί τοι τῆς ἱεροπραξίας μεγαλοπρεποῦς οὔσης καὶ τῶν χορῶν ἁρμονικῶς ψαλλόντων, παρετήρησα εἰς σὲ παράκαιρον καὶ μᾶλλον ἠθικὴν ἢ σωματικὴν κόπωσιν. Ἡ ἐξωτερικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν τελετῶν, ἄνευ βαθείας γνώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν, βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ σὲ ἐπα-

σχολήσῃ· ἡ δὲ δυσκατάληπτος καὶ πάντη ἄγνωστος εἰς σὲ ἀνάγνωσις, καί τοι διακοπτομένη ἐνίοτε ὑπὸ ἁρμονικῆς μελῳδίας, ἀπετέλει ἀκουσίως σου μακροτέραν τὴν ἀγρυπνίαν ἐκείνην διὰ σὲ, μὴ γινώσκοντα τὴν τακτικὴν αὐτῆς πορείαν· καὶ ἡ ἄγνωστος ὁδὸς ἐν τῷ σκότει φαίνεται εἰς ἡμᾶς πάντοτε ἀτελεύτητος. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ παρετήρησα ἐπίσης ὅτι, ὁσάκις ἔφθανεν εἰς τὰς ἀκοάς σου γνωστή τις προσευχὴ, προσηλοῦσο εἰς ταύτην μετ' εὐλαβείας· τοῦτο δὲ μοι ἐνέπνευσε τὴν ἀγαθὴν ἰδέαν νὰ σοὶ ἐξηγήσω, κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀσθενῶν δυνάμεών μου, τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς γλαφυρᾶς καὶ κατανυκτικῆς Ἀκολουθίας τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, μεθ' ὧν σὺ εἶχες ὀλιγωτέρας ἀπὸ ἐμὲ ἀφορμὰς νὰ συνοικειωθῇς. Μὴ περιμένῃς ὅμως πολλὰ ἐκ τῆς ἀπειρίας μου περὶ ἀντικειμένου, ἀπαιτοῦντος ἐκκλησιαστικὰς γνώσεις. Ἀνωφελὲς νομίζω προσέτι καὶ τὴν προκατάληψιν, διότι ἀρκετὰ γινώσκεις, κατὰ πόσον αἱ γνώσεις μου εἰσὶν ἐπιπόλαιοι· καὶ ὅμως αὐτὸ τοῦτο μὲ ἐνθαῤῥύνει νὰ λαλήσω μετὰ σοῦ εἰλικρινῶς περὶ ἀντικειμένου, κατέχοντος τὴν καρδίαν μου. Ἴσως ἤθελες μὲ ἀποφεύγει ὡς ἐνοχλητικὸν διδάσκαλον, ἐὰν ὑπέθετες εἰς ἐμὲ περισσοτέρας ἐκκλησιαστικὰς γνώσεις· πλὴν δὲν θέλεις ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ φίλον ὅμοιόν σοι ἐν πᾶσιν, οὗ τινος τὰ χείλη ὁμιλοῦσι μόνον ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας αὐτοῦ.

Οὕτω δὴ ἐξαιτοῦμαι παρὰ σοῦ οὐχὶ τοσαύτην προσοχὴν, ὅσην συγκατάβασιν· δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῇ τις πολλὰ ἐκεῖ ὅπου ὑπόσχονται ὀλίγα. Ἀληθῶς εἰμὶ ψαλτικὸς, διότι ἐγὼ αὐτὸς ἐθελουσίως σοὶ προέτεινα ἐμαυτὸν ὡς διδάσκαλον· κατανόησον ὅμως ποῖον αἴσθημα μὲ ὡδήγησεν· ἡ οἴησις ἄρα, ἢ ἡ ἀγάπη; — Καὶ ἐὰν ἡ ἀγάπη, δέχθητι τότε τοὺς λόγους μου μεθ' ἴσης ἀγάπης. Ἴσως διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιστολῶν τούτων θέλει διασαφηνισθῇ ἐν τῇ ψυχῇ σου μία τοὐλάχιστον σκοτεινὴ ἰδέα, καὶ θέλεις ἀφιερώσει διὰ τὴν προσευχήν σου μίαν ἔτι περιττὴν στιγμήν· τότε ἀνταμείβεται πληρέστατα ὁ κόπος μου, ἰδίως δὲ, ἐὰν εἰς τὴν προσευχὴν ταύτην παρενείρῃς καί τινας λέξεις ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ πρὸς σὲ ἀφωσιωμένου φίλου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Σὺ μὲν ἐδέχθης εὐμενῶς, ἀγαπητὲ φίλε, τὴν πρώτην μου ἐπιστολήν, ἐγὼ δὲ ἀποφασίζω νὰ ἐξακολουθήσω, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν καλὴν ἀρχήν ταύτην. Περὶ τίνος δ' ἄλλου πρὸ πάντων πρέπει νὰ συνδιαλέγωμαι μετὰ σοῦ, εἰμὴ περὶ τῆς θείας λειτουργίας, ἣν πολλάκις ἠκροάσθημεν ὁμοῦ, καὶ βεβαίως προσευχόμενοι ὁ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἄλλου ; — Καί τοι προτίθεμαι νὰ ψαύσω ἀκροθιγῶς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἀντικείμενον, δειλιῶ ὅμως ἀκουσίως, αἰσθανόμενος ὅτι ἀνεδέχθην ἔργον ὑπέρτερον τῶν δυνάμεών μου· μία δὲ μόνη ἰδέα μὲ ἐνθαρρύνει καὶ μὲ προτρέπει νὰ γράψω, ὅτι δηλαδὴ, ὅσον ἀσθενὴς καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἡ ἐπιστολή μου αὕτη, σὺ θέλεις ἀναγνώσει αὐτὴν διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην, ἐν ᾧ οὐδ' ὑπομονὴν ἀρκετὴν οὐδὲ καιρὸν τὸν προσήκοντα θέλεις ἔχει, ἵνα ἐμβατεύσῃς εἰς τὰς περὶ λειτουργίας πολυτίμους συγγραφὰς τῶν Ἁγ. Πατέρων· ἀμφιβάλλω μάλιστα ἐὰν ἀποφασίσῃς ν' ἀναγνώσῃς καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Δημητρεύσκη ἢ τοῦ Πανιερωτάτου Βενιαμὶν εἰς τὰς *Νέας Πλάκας*, καὶ οὕτω, διὰ τὸ ἴδιόν σου πταῖσμα, ἀντὶ ἁπάντων τούτων τῶν θησαυρῶν σοὶ προτείνω τὴν ἐνδειάν μου.

Εἰμὶ πεπεισμένος ὅτι πολλάκις σοὶ ἐφαίνετο ἀκατανόητος ἢ αὐθαίρετος ἡ τάξις τῶν ἐπισήμων τελετῶν τῆς λειτουργίας, ἥτις, ὥσπερ πνευματικόν τι θέαμα, τελεῖται ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἐνώπιον τῶν Χριστιανῶν· τοιαύτην ὅμως ἐντύπωσιν ἔπρεπε νὰ προξενήσῃ εἰς σὲ ἰδίως ἡ λειτουργία ἡ τελουμένη ἄνευ ἐντελοῦς μεγαλοπρεπείας ἐν ταῖς κώμαις, ὅπου ἡ ἐξωτερικὴ ὅρασις καὶ ἡ ἀκοὴ ὀλιγώτερον δύνανται νὰ εὐχαριστηθῶσι δι' ἔλλειψιν τῆς πρὸς τὰς προσευχὰς συντόνου προσοχῆς. Ἀλλὰ τὸ δυσάρεστον τοῦτο αἴσθημα δύναται νὰ συμβῇ εἰς σὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μεγαλοπρεπεστέρᾳ Ἀρχιερατικῇ Ἱερουργίᾳ, ἐὰν ἐν τῷ πνεύματί σου θραύσῃς τὴν ἄλυσιν, τὴν συνάπτουσαν τὴν σημερινὴν λειτουργίαν μετὰ τῆς ἀρχετύπου συστάσεως αὐτῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, — ἄλυσιν τῆς βαθμηδὸν συστάσεως τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς ἐν διαστήματι τινῶν αἰ-

ώνων, κατ' ἔμπνευσιν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγ. Πατέρων. Αὐτοὶ οὗτοι ἐνομοθέτησαν, διὰ τῶν ἀμεταβλήτων τελετῶν, τὴν γινομένην κατ' ἀρχὰς ἐλευθέρως διὰ λόγων καὶ ἔργων παράστασιν καὶ οἱονεὶ ἐπανάληψιν τοῦ *Μυστικοῦ Δείπνου* τοῦ Χριστοῦ, καὶ μυστηριωδῶς ἐξεικόνισαν ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, διὰ τῆς πορείας μιᾶς Θείας λειτουργίας.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἅπαντες οἱ πιστοί, οἱ συνιστῶντες τὴν Ἐκκλησίαν, συνηθροίζοντο εἰς ἰδιαίτερον θάλαμον, προσδιωρισμένον διὰ τὰς κοινὰς προσευχὰς καὶ τὴν μυσταγωγίαν, καὶ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἄρτον καὶ οἶνον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὴν κοινὴν *τράπεζαν τῆς ἀγάπης*, εἰς ἣν οἱ πτωχοὶ ἐτρέφοντο διὰ τῶν ἀφθόνων προσφορῶν τῶν πλουσίων. Ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ Πρεσβύτερος, ἐνίοτε μὲν αὐτὸς, ἐνίοτε δὲ διὰ τῶν Διακόνων, δηλαδὴ τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας, ἐδέχετο τὰς *προσφορὰς* ταύτας, αἵτινες ἐτίθεντο εἰς ἰδιαίτερον μέρος, τὸ τῆς προετοιμάσεως, τουτέστιν εἰς τὴν σημερινὴν Πρόθεσιν, ἥτις εἰς τοὺς μεγάλους Ναοὺς ὑπάρχει κεχωρισμένη ἀπὸ τοῦ ἁγίου Βήματος. Ἐκεῖ ὁ Πρεσβύτερος ἐξέλεγε καὶ προητοίμαζεν ἕνα ἄρτον ἰδίως διὰ τὸ μυστήριον· ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ προσφέροντες καὶ αἱ προσφοραὶ αὐτῶν γείνωσιν ἐπίσης δεκτοὶ καὶ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Χριστὸν ἐν τῇ προσευχῇ καὶ ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ, μερίς τις ἐξ ἑκάστου τῶν λοιπῶν ἄρτων ἐτίθετο μετὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ διὰ τὸ μυστήριον ἄρτου εἰς μνήμην τοῦ προσφέροντος, αὐτὸς δὲ ὁ ἄρτος ἔμενε διὰ τὴν τράπεζαν τῆς ἀγάπης. Καὶ τὴν σήμερον τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει ἐν τῇ Προθέσει ὁ Ἱερεὺς, ἑτοιμάζων διὰ τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν τὸν ἄρτον, τὸν καλούμενον *ἀμνὸν*, ὄνομα ληφθὲν ἐκ τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Πάσχα, καὶ ἐκβάλλων ἐκ τῶν λοιπῶν προσφορῶν τὰς μερίδας πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῆς Θεομήτορος καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, καὶ πρὸς θυσίαν ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν· τοῦτο ἀπαρτίζει τὸ πρῶτον μέρος τῆς λειτουργίας, δηλαδὴ τὴν *προσκομιδὴν*, ἄλλως δὲ προετοίμασιν.

Ἔπειτα ὁ ἱερουργῶν, εἴτε μόνος, εἴτε διὰ τοῦ Διακόνου, προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν προσευχὴν, καὶ ἐδέετο εἰς ἐπήκοον

πάντων περὶ προσκαίρων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν· καὶ μετὰ τοῦτο ἠκολούθουν αἱ μελῳδίαι τῶν ψαλμῶν, ἡ ἀνάγνωσις τῶν Προφητικῶν βιβλίων καὶ τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν. Τότε οἱ Διάκονοι ἔφερον ἐκ τῆς ἀποθήκης τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, ἐκ δὲ τῆς πορείας ταύτης συνέστη ἡ νῦν μικρὰ εἴσοδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ σημαίνουσα συγχρόνως καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ὅτε αὐτὸς ἐφανερώθη μετὰ τὴν προκαταρκτικὴν διδαχὴν τοῦ τελευταίου πρὸ Αὐτοῦ Προφήτου, Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Τὸ Εὐαγγέλιον ἠκολούθει ἡ ἑρμηνεία τοῦ Θείου λόγου, καὶ αἱ προσευχαὶ ὑπὲρ τῶν μετανοούντων καὶ ἐκείνων, οἵτινες μόνον κατηχήθησαν τὰ τῆς προκαταρκτικῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως, ἀλλὰ δὲν ἐφωτίσθησαν εἰσέτι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τούτων ἐτελεύτα καὶ τελευτᾷ ἔτι καὶ νῦν τὸ δεύτερον μέρος τῆς λειτουργίας, τὸ ὀνομαζόμενον *Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων*.

Τὸ δὲ μέρος τρίτον, ἡ *Λειτουργία τῶν πιστῶν*, ἤρχιζε διὰ δύω συντόμων προσευχῶν καὶ ἄλλης τρίτης μυστικῆς. Οὕτω γίνεται καὶ νῦν, ἐξαιρουμένου μόνον ὅτι ἡ τρίτη μυστικὴ προσευχὴ τοῦ ἱερουργοῦντος, καλύπτεται διὰ τοὺς παρισταμένους ὑπὸ τῆς ψαλμῳδίας τοῦ οὕτω δὴ καλουμένου *Χερουβικοῦ ὕμνου*. Τότε οἱ ἱερουργοῦντες ἔπρεπε νὰ ὑπάγωσι διὰ τὰ προητοιμασμένα δῶρα, εἰς τὸ μέρος τῆς προετοιμάσεως αὐτῶν, ἵνα φέρωσι ταῦτα ἐπὶ τῆς *Ἁγίας Τραπέζης*, ἔνθα ἔμελλε νὰ τελεσθῇ ἡ θεία μυσταγωγία· καὶ ἰδοὺ ἡ βάσις τῆς ἑτέρας ἢ τῆς *μεγάλης εἰσόδου* μετὰ τῶν Ἁγίων δώρων, ἣν βλέπεις ἤδη εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, μετὰ τῆς μεγαλοπρεπείας ἐκείνης, ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν Ἁγιότητα· διότι ἡ μυστικὴ αὕτη μεταφορὰ ἀναμιμνήσκει ἐπίσης καὶ τὴν ἑκούσιον ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸ πάθος τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἤδη λοιπὸν ἡ Τράπεζα τοῦ Βασιλέως Χριστοῦ καθίσταται ἅμα σταυρικὸν αὐτοῦ θυσιαστήριον καὶ ζωηφόρος Τάφος, ἡ δ' ἀνύψωσις τοῦ Ἱεροῦ παρίστησι τὸν Γολγοθᾶν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ μυστικὸν τοῦτο θέαμα ἦν ἐκτεθειμένον εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς, ἐπειδὴ πάντες ἢ οἱ πλεῖστοι προσήρχοντο εἰς μετάληψιν τῶν ἁγίων Μυστηρίων· ἐκλείετο δὲ κατὰ καιροὺς διὰ περιφράγματος καὶ κατα-

πετάσματος, διὰ τοὺς ἀναγνωρίζοντας ἑαυτοὺς ἀναξίους τῆς μεταλήψεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ μέχρι τοῦδε, ὡς καὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, εἴς τινας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιστίνης ἡ Ἁγία Τράπεζα μένει ἀνοικτή.

Μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τῶν δώρων καὶ τὴν μετάληψιν τῶν Πρεσβυτέρων καὶ τοῦ λαοῦ, ἀπεδίδοντο κοιναὶ εὐχαριστίαι εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ χάριτας, οἱ δὲ πιστοὶ συνήρχοντο διὰ τὴν *ἀδελφικὴν Τράπεζαν* εἰς μέρος τι τοῦ Ναοῦ, εἰς ὃ καὶ κατέλιπεν αὕτη τὸ ἑαυτῆς ὄνομα. Ἔπειτα διὰ τὸ ἀνοίκειον κατελύθη ἡ τράπεζα τῆς ἀγάπης καὶ διασώζεται ἤδη μόνον ἡ μνήμη αὐτῆς. Οὕτω λοιπὸν ἐτελεῖτο ἡ ἱεροπραξία αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους.

Τινὰ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς λειτουργίας μετεβάλλοντο μὲν κατὰ τόπους καὶ χρόνους, ἀλλ' ἡ οὐσία αὐτῆς οὐδέποτε. Διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν ἰδιαίτεροί τινες τύποι τῆς λειτουργίας τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων, ἐντελῶς ὅμοιοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξαιρουμένων μόνον προσευχῶν τινων ἀπαγγελλομένων κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἔμπνευσιν τῶν μεγάλων ἱερουργῶν. Ἡ λίαν ἐκτεταμένη λειτουργία τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου, πρώτου Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, ψάλλεται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα. Κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, συνέτεμεν αὐτὴν ἐν μέρει, καὶ ἐν τοιαύτῃ τάξει τελεῖται νῦν κατὰ τὰς κυριακὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί τινας ἄλλας ἑορτάς. Τὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Βασιλείου ὀλίγα ἔτη ἔπειτα συνέτεμεν ἔτι μᾶλλον ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευούσης, καὶ ἡ Λειτουργία τούτου ἔμεινε καθημερινὴ καὶ συνήθης, διότι μετὰ τὸν μέγαν τοῦτον Ἱεράρχην οὐδεμία χεὶρ ἐτόλμησεν οὐδὲ τολμήσει νὰ ψαύσῃ αὐτήν· τὸ δ' ἐντελὲς τῶν ἐν αὐτῇ προσευχῶν ἔφθασε τὸν ὕψιστον βαθμόν, ὃν οὐδύνατό ποτε νὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

Κατ' ἀρχὰς ὡμίλησα ἐν συντόμῳ περὶ τῆς ἀρχαίας συστάσεως τῆς Λειτουργίας, νῦν δὲ σὲ παρακαλῶ νὰ ἐπιστήσῃς τὴν προσοχήν σου εἰς τὴν τάξιν, καθ' ἣν βλέπομεν αὐτὴν τελουμένην σήμερον. Δὲν θέλω ἐπεμβῆ εἰς πάντα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἱεροπραξίας, μάλιστα δὲ τὰ ἀνήκοντα ἰδίως εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς ἱερουργίας, ἀλλὰ θέλω διαλάβει μόνον περὶ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν τελετῶν ἐκείνων, ὅσαι εἰσὶ μᾶλλον ἐκτεθειμέναι εἰς τὴν προσοχὴν παντὸς τῶν παρισταμένων, καὶ θέλω σοὶ περιγράψει τὴν Ἀρχιερατικὴν Ἱερουργίαν, ὅπως ἔχῃς καθαρὰν ἰδέαν περὶ τοῦ ὅλου τῆς λειτουργίας.

Πρώτη προπαρασκευὴ τοῦ Ἀρχιερέως διὰ τὴν Ἱεροπραξίαν ταύτην εἶνε ἡ μυστικὴ προσευχὴ πρὸ τῶν Πυλῶν τοῦ Ἱεροῦ, κεκλεισμένων κατ' ἀρχὰς καὶ κεκαλυμμένων ὑπὸ τοῦ καταπετάσματος δι' αὐτὸν τὸν Ἱεράρχην, ὅπερ σημαίνει ὅτι τὰ μυστήρια τῆς πίστεως εἰσὶ κεκρυμμένα διὰ τὸν κοινὸν ἄνθρωπον, μέχρις οὗ διὰ τῆς προσευχῆς ἀνοίξῃ αὐτὰ ἡ Θεία χάρις.

Ἔπειτα ἐμφανίζεται οὗτος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τοῦ ἀνυψωμένου μέρους, διότι τὴν ἱεροπραξίαν αὐτοῦ πρέπει νὰ βλέπῃ ἅπασα ἡ ἐκκλησία πρὸς καταρτισμὸν αὐτῆς· φέρει δὲ ἔνδυμα κοινὸν καὶ ἁπλοῦν, ἀναμιμνήσκων διὰ τούτου τὴν ἀγνώριστον κατ' ἀρχὰς ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ταπεινῷ ἐνδύματι τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἱεράρχης πρέπει νὰ παριστᾷ ἐν τῇ ἱεροπραξίᾳ οὐ μόνον τὸν πλησιέστερον ὑπηρέτην τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀνάγκη νὰ ἐνδυθῇ καὶ τὰς πρὸς μίμησιν τοῦ Χριστοῦ ἰδιότητας καὶ ἀρετάς. Τοῦτο δὲ σημαίνεται διὰ τῆς περιβολῆς τῶν ἱερῶν ἀμφίων, ἅτινα φέρουσιν αὐτῷ ἐκ τοῦ Ἱεροῦ οἱ Διάκονοι, ὡς Ἄγγελοι ἐκ τῶν ἀοράτων ταμείων τῆς χάριτος, καὶ εἶτα ἐνδύουσιν αὐτὸν ταῦτα, ὡς σύμβολα διάφορα. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἕτεροι

Διάκονοι ἐκφωνοῦσι τὸ μυστηριῶδες τῆς σημασίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐνδυμάτων τούτων.

Ἡ χρῆσις τῶν ἱερῶν ἀμφίων ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ ἱερουργοῦντες ἐνεδύοντο πάντοτε ἰδιαίτερα ἄμφια ἢ στολάς, ὅπως παρίστανται καθαροὶ καὶ εὐπρεπεῖς εἰς τὴν Θείαν Ἱερουργίαν. Τινὲς τῶν ἐπισκόπων ἐφόρουν, πρὸς μνήμην τῶν Ἀποστόλων, τὸ φαιλόνιον τοῦ Παύλου, καὶ τὸν μανδύαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, κατὰ δὲ τὸ παράδειγμα τούτου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου ἐστέφοντο καὶ διὰ τῆς μίτρας τῶν Ἀρχιερέων τῶν Ἰουδαίων. Ἄλλων δ' Ἀρχιερέων ἐποίουν τὰ ἱερὰ ἄμφια οἱ εὐσεβεῖς Βασιλεῖς, καὶ οὕτω συνέστη ὅλη ἡ στολὴ τοῦ Ἱεράρχου.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐνδύουσιν αὐτὸν τὸ *Στιχάριον*, ἔνδυμα τῶν Λευϊτῶν καὶ τῶν Διακόνων, συνήθως λευκὸν εἰς σημεῖον τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ τὸ *Ἐπιτραχήλιον* ἢ *Περιτραχήλιον*, σημεῖον τοῦ ζυγοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκχεομένης ἐπὶ τὸ Ἱερατεῖον χάριτος· διὰ τοῦτο ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον προσαρμόζεται εἰς πάντας τοὺς βαθμοὺς τοῦ Ἱερατείου. Καὶ ἐὰν μὲν κρέμαται ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὤμου, δηλοῖ τοῦτο τὴν ἀρχὴν καὶ μερίδα τινὰ τοῦ ζυγοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἢ τὸν βαθμὸν τῆς εἰς τὸ Ἱερατεῖον ὑπηρεσίας τοῦ Διακόνου, καὶ τότε καλεῖται *Ὡράριον* ἐκ τῆς Λατινικῆς λέξεως orare (προσεύχεσθαι), διότι δι' αὐτοῦ ὁ Διάκονος δίδει τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς. Ἐὰν δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ σημεῖον, *Ἐπιτραχήλιον* ἰδίως καλούμενον, περιβάλλῃ κύκλῳ τὸν τράχηλον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὤμων, τοῦτο δηλοῖ ἔτι μᾶλλον τὴν εὐθεῖαν εἰσέλευσιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὸν ἱεροτελεστικὸν βαθμὸν τοῦ Πρεσβυτέρου. Τὸ Ἐπιτραχήλιον ἀνήκει καὶ εἰς τὸν Ἐπίσκοπον, διότι εἰς τὴν ἀνωτέραν ταύτην τάξιν τοῦ Ἱερατείου περιλαμβάνεται καὶ ἡ τοῦ Πρεσβυτέρου χάρις. — Ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἡ *Ζώνη* ἢ *Ζωστὴρ*, σημεῖον δυνάμεως καὶ ἑτοιμότητος πρὸς τὸ ἱερουργεῖν· τὰ *Ὑπομάνικα* ἢ *Ἐπιμάνικα*, μνήμη τῶν δεσμῶν τοῦ Χριστοῦ, δίδοντα συνάμα καὶ ἐλευθερίαν εἰς τὸ τελεῖν τὰ ἱερά, καὶ τὸ *Ἐπιγονάτιον*, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ μηροῦ ὡς ῥομφαία, τὸ μὲν εἰς ἀνάμνησιν ὅτι ὁ

πνευματικὸς ἀθλητὴς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὡπλισμένος διὰ τοῦ Θείου λόγου, τὸ δὲ εἰς μνήμην τοῦ λεντίου ἐκείνου, δι' οὗ ὁ Κύριος διεζωσμένος ταπεινῶς ἐσπόγγισε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ὁ ἐπενδύτης, ἤτοι τὸ *Φαιλώνιον* ἢ *Φαιπόλιον* τοῦ Ἱερέως, παριστῶν τὴν κοκκίνην χλαμύδα ἢ ψευδῆ πορφύραν τοῦ ἐξυβρισθέντος Χριστοῦ, ἀντικαθίσταται κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν εἰς τὸν πρεσβύτερον τῶν ἱερέων, νῦν δὲ καὶ εἰς πάντα Ἀρχιερέα, ὑπὸ τοῦ *Σάκκου*, ὅστις κατὰ τὴν καταγωγὴν εἶναι ἢ ἓν τῶν ἐνδυμάτων τοῦ Πρωθιεράρχου τῶν Ἑβραίων, ἢ βασιλικὸς μανδύας, δῶρον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων εἰς τοὺς Πατριάρχας. Ἡ μετριότης ὅμως τῶν Ἱεραρχῶν μετωνόμασεν αὐτὸν *Σάκκον*, δηλ. κιλίκιον, ἢ τρίχινον χιτῶνα τῆς μετανοίας. Ἀλλὰ τὸ οὐσιῶδες σημεῖον τῆς Ἀρχιερωσύνης ὑπάρχει τὸ *Ὠμοφόριον* ἢ *Ἐπώμιον*, σημαῖνον οὐ μόνον τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, ὃν ἀναλαμβάνει ὁ ὑπηρέτης αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ζυγὸν, ὃν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀνέλαβε, τουτέστι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἣν Αὐτὸς, ὡς ἀγαθὸς Ποιμὴν, ἄρας τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, ἔφερεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Οὐρανίου Πατρός. Διὰ τὴν ὑψηλὴν λοιπὸν ταύτην σημασίαν τὸ *Ὠμοφόριον* τίθεται, ὅταν ὁ Ἀρχιερεὺς ἱερουργῶν παριστᾷ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφαιρεῖται, ὅταν παριστᾷ μόνον τὸν δοῦλον καὶ τὸν ὑπηρέτην τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποί. Ὡς ἀκόλουθος δὲ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ὁ Ἀρχιερεὺς δέχεται καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους σταυρόν· ἵνα ἐνθυμῆται δὲ τί πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν τῇ καρδίᾳ, τίθεται καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἡ *Παναγία*, δηλαδὴ ἡ εἰκὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἢ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐπὶ τέλους στέφουσιν αὐτὸν διὰ τῆς μίτρας ὡς πνευματικὸν Δεσπότην ἐν τῇ ἑαυτοῦ Ἐκκλησίᾳ· οἱ δ' *ἀετοὶ* στρώννυνται ὑπὸ τοὺς ἀρχιερατικοὺς αὐτοῦ πόδας, ἵνα δείξωσιν αὐτῷ τὴν πρὸς τὰ ἄνω μεγάλην ῥοπὴν, ἔτι δὲ καὶ εἰς σημεῖον τῆς πτώσεως τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀετῶν ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ σταυροῦ· διότι ἐνώπιον τῶν ἀετῶν τούτων ἐχύθη αἷμα πολλῶν μαρτύρων, ἀποποιηθέντων νὰ ὀρκισθῶσι κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἐθνικῶν. Εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ δίδουσι κηροπήγια μετὰ τριῶν καὶ δύο κηρίων, τὰ *τρικήρια* καὶ *δικήρια* καλούμενα, εἰς σημεῖον τοῦ φωτὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος,

καὶ τοῦ φωτὸς τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θείας δηλαδὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης· διὰ τούτων φωτίζει ὁ Ἀρχιερεὺς τὸν λαὸν τῷ φωτὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οἱ δὲ χοροὶ προσφωνοῦσιν αὐτὸν Ἑλληνιστὶ, ψάλλοντες «εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα!» Ὁ δὲ πρῶτος Διάκονος ὑπομιμνήσκει αὐτῷ τὸ χρέος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς ῥήσεως· «Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν, τὸν ἐν τοῖς Οὐρανοῖς».

Ὅσον δραστηριώτερον καὶ τελειότερον ἐνδύεται ὁ ἄνθρωπος τὰς πνευματικὰς ἰδιότητας καὶ ἀρετὰς, κατὰ τὰς ἐντολὰς καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, τοσοῦτον ταχύτερον ἀνοίγονται αὐτῷ αἱ πύλαι τῶν σωτηρίων μυστηρίων. — Τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν ἱερουργίαν ὑποσημαίνεται, ὅταν, ἐνδυθέντος τοῦ Ἱεράρχου ἅπασαν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ ἑτοίμου ἤδη ὄντος διὰ τὴν λειτουργίαν, ἀνοίγονται ἐν ἀρχῇ ταύτης αἱ Βασιλικαὶ ἢ Ὡραῖαι Πύλαι τοῦ Ἁγίου Βήματος.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὡρῶν προσέρχονται οἱ Διάκονοι πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, ῥέμα ὑπομιμνήσκοντες αὐτῷ ὅτι «καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ» καὶ αἰτούμενοι τὴν εὐχὴν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν εἰς τὴν λειτουργίαν. Τότε ὁ πρῶτος τούτων αἰτεῖται ἐπισήμως τὴν εὐλογίαν πρὸς τὸ ἱερουργῆσαι, καὶ ἡ λειτουργία ἄρχεται διὰ τοῦ, «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,» ἐκφωνουμένου ὑπὸ τοῦ προκριτωτέρου Πρεσβυτέρου, ἐπὶ τῆς μυστικῆς προσευχῆς τοῦ Ἐπισκόπου, ὥσπερ οἱ Προπάτορες καὶ οἱ Προφῆται ἀνήγγελλον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, πρὶν ἔτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς φανερώσῃ τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. *Ἡ Μεγάλη Ἐκτενὴς*, ἡ ἐκτεταμένη προσευχὴ, ἐμπεριέχει πάντα ἐκεῖνα, περὶ ὧν ἡμεῖς ὀφείλομεν φρονίμως νὰ δεώμεθα διὰ τὴν ζωὴν ἡμῶν· ἄρχεται δὲ ἐκ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ περαιοῦται διὰ τῆς ἐντελοῦς παραδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων καὶ πάσης τῆς ζωῆς ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ, τῇ προστασίᾳ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν Ἁγίων.

Τί ἄλλο δὲ κατανυκτικώτερον τῆς προσευχῆς ὑπὲρ πλεόντων,

ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν; — Ἐνταῦθα οὐδεμία δυστυχία τῆς ἀνθρωπότητος ἐκρύβη ἀπὸ τοῦ εὐσπλάγχνου ὄμματος τῆς Ἐκκλησίας· ἔπειτα οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀόρατος κόσμος μένει ἀμέτοχος τῆς τὰ πάντα περιλαμβανούσης ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν αὕτη δέηται καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε κειμένων καὶ ἁπανταχοῦ Ὀρθοδόξων. Προσκαλοῦντος τοῦ Διακόνου εἰς προσευχὴν, ἀποκρίνεται ὁ χορὸς ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ· ὁ δὲ Πρεσβύτερος, ἀκολουθῶν διὰ μυστικῆς προσευχῆς τοὺς λόγους τοῦ Διακόνου, ἐκφωνεῖ πάντοτε εἰς τὸ τέλος τῆς Ἐκτενοῦς τὸν αἶνον τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ.

Μεταξὺ τῆς μεγάλης Ἐκτενοῦς καὶ τῶν δύο μικρῶν ψάλλονται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν χορῶν τὰ *Ἀντίφωνα*, τουτέστιν αἱ ἀνταλλασσόμεναι ὑμνῳδίαι, συντεθειμέναι ἐν μέρει μὲν ἐξ ὁλοκλήρων ψαλμῶν, ἐν μέρει δὲ ἐξ ἐκλεκτῶν στίχων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἑορτάσιμον ἡμέραν. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ψάλλειν ἐκανονίσθη ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Ἰγνατίου, Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, ὃν ηὐλόγησεν ὁ Σωτὴρ μεταξὺ τῶν προσαχθέντων αὐτῷ νηπίων. Ἡ μυστικὴ ὀπτασία τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἰδόντος τοὺς Ἀγγέλους προσφωνοῦντας ἀλλήλοις τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἐνέπνευσεν αὐτῷ τὴν ἰδέαν ταύτην· οὗτος παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δὲ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς εὐλαβῶς προσήνεγκεν αὐτῇ δῶρον τὸν ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖνον ὕμνον αὐτοῦ, εἰς δόξαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ· ἐτέθη δὲ ὁ περὶ τῆς Ἐνσαρκώσεως ὕμνος οὗτος ἐν τέλει τῶν *Ἀντιφώνων*, ἵνα δι' αὐτοῦ ἐπισφραγισθῇ ἡ ἀλήθεια τῶν προφητικῶν ἐμπνεύσεων.

Τότε ἄρχεται ἡ πομπώδης πορεία μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἡ σημαίνουσα, ὡς σοὶ εἶχον εἰπεῖ, τὴν φανερὰν μετὰ τὸ βάπτισμα διδαχὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἐπίσκοπος ἐγείρεται ἐκ τῆς καθέδρας αὐτοῦ καὶ διὰ μυστικῆς προσευχῆς ἑτοιμάζεται ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἱερόν. Ὁ Διάκονος ἀνυψοῖ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ προσφωνῶν « *Σοφία!* » δίδει ἰδέαν περὶ τῆς Σοφίας, τῆς ἐμπεριεχομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διὰ δὲ τῆς δευτέρας προσφωνήσεως « *Ὀρθοί* »

προαγγέλλει ἵνα ἅπαντες ἵστανται ὀρθιοι καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, μηδενὸς μήτε καθημένου μήτε ἀπρεπῶς ἐπερειδομένου διὰ τὸ σπουδαῖον τοῦ καιροῦ τῆς λειτουργίας. Ὁ Ἐπίσκοπος θεωρῶν ἐν τῷ ἱερῷ Εὐαγγελίῳ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ μιμούμενος Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, ὅστις, ἰδὼν ἐρχόμενον τὸν Σωτῆρα, ἀνέκραξεν· «Ἰδοὺ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου!», προσκαλεῖ πρῶτος τοὺς πιστοὺς εἰς προσκύνησιν διὰ τῶν λόγων τούτων· «Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ· Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ!»

Ἄμεσος ἐνέργεια τῆς προσευχῆς ὑπάρχει τὸ πνευματικὸν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τούτου ἕνεκα, μετὰ τὴν δέησιν ταύτην, ὁ Ἀρχιερεὺς φωτίζει τοὺς πιστοὺς διὰ τῶν λαμπάδων, ὡσανεὶ διὰ τοῦ Θείου φωτὸς, καὶ περικυκλούμενος ὑπὸ συνιερουργούντων εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερόν· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ, ἐπειδὴ ἡ δέησις «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ.» μεταβαίνει ἐκ τοῦ μέσου τοῦ Ναοῦ εἰς τοὺς χοροὺς, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἱεροῦ, ὁ Ἀρχιερεὺς λαμβάνει τὸ θυμιατήριον, καὶ διὰ τῆς εὐωδίας τοῦ θυμιάματος πρῶτον μὲν ἀπονέμει τὴν τιμὴν εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν τοῦ Χριστοῦ, εἶτα δὲ θυμιᾷ τὴν ἐκκλησίαν, παριστῶν διὰ τούτου τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαθείας καὶ ἐνδομύχου προσευχῆς, — τὴν γλυκυτάτην αὔραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς θυμιάσεως ἡ Ἐκκλησία εὔχεται τῷ Ἱεράρχῃ, προσφωνοῦσα τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη» Ἑλληνιστὶ κατὰ τὴν συνήθειαν· οὗτος δ' ἀμέσως ἔπειτα ἀντεύχεται ἀμοιβαίως ἁπάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ «πολλὰ τὰ ἔτη» ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ Εὐσεβάστου Αὐτοκράτορος, τὴν δ' εὐχὴν ταύτην ἐκφωνοῦσιν ὁ Διάκονος καὶ ὁ Κλῆρος, αὐτὸς δ' ἐπισφραγίζει εὐλογῶν διὰ τῶν χειρῶν.

Ἔπειτα ὁ ἀρχιερεὺς προσεύχεται ἐκ νέου, ἔτι μᾶλλον ἐνδομύχως, καθότι ἡ προσευχὴ αὕτη ἀρχομένη ἐν τῷ Ἱερῷ, παρ' αὐτῇ τῇ Ἁγίᾳ Τραπέζῃ τοῦ Χριστοῦ, μεταβαίνει ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔτι μᾶλλον ἐντονωτέρα, ἐπειδὴ ἀναφέρεται ἐμμέσως πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Τριάδα. Ὁ Ἱεράρχης κατὰ πρῶτον δοξάζων τὴν Θείαν ἁγιότητα, ἐκφωνεῖ «Ὅτι Ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁ-

γίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί» καὶ σπεύδων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μυστικὴν αὐτοῦ προσευχὴν, δὲν περαίνει τὴν δοξολογίαν, ἀλλ' ἀφίνει, εἰς σημεῖον ἑνότητος, νὰ ἀποτελειώσῃ αὐτὴν ὁ Διάκονος ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐκφωνήσεως «καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.»

Ὁ δὲ προσφωνούμενος τῷ Τρισαγίῳ Θεῷ ὕμνος ὑπὸ τῶν χορῶν καὶ ἐν τῷ Ἱερῷ, συνοδεύεται ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῶν λαμπάδων· καὶ ἐπειδὴ τὸ φῶς τοῦτο ἐξέρχεται ἐκ τοῦ Ἱεροῦ, γίνεται ἤδη σημαντικώτερον ἐκείνου, ὅπερ πρότερον ἐφαίνετο ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Ἀρχιερεὺς λαμβάνει τὸ δίκηρον καὶ ἐγγίζει σταυροειδῶς δι' αὐτοῦ τὸ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης κείμενον Εὐαγγέλιον, ὡς πηγὴν τοῦ φωτός· εἶτα στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν, καὶ κρατῶν τῇ μιᾷ μὲν τῶν χειρῶν τὰς λαμπάδας ταύτας, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὸν σταυρὸν, εὐλογεῖ ἐκ τοῦ βήματος ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν σταυροειδῶς, ἐκφωνῶν τὰς κατανυκτικὰς ταύτας λέξεις· «Κύριε, Κύριε, ἐπίβλεψον ἐξ Οὐρανοῦ, καὶ ἴδε, καὶ ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην, καὶ κατάρτισαι αὐτὴν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιά Σου.» Ἡ δ' Ἐκκλησία βλέπει εἰς τὴν εὐλογίαν ταύτην οὐ μόνον τὸ διπλοῦν φῶς τοῦ δικήρου, σημαῖνον τὴν διπλῆν φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν σωτήριον σκοπὸν τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτοῦ — τὸν σταυρόν. Ὅτε δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπανέρχεται εἰς τὸ Ἱερὸν, καὶ προχωρεῖ οὐ μόνον πρὸς τὴν Ἁγ. Τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ἀπωτέρω πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὸ *σύνθρονον*, τότε λαβὼν τὸ τρίκηρον εὐλογεῖ ἔτι ἅπαξ ἐκ τοῦ ἐνδοτέρου τούτου τοῦ Ἁγιαστηρίου, διὰ τοῦ τριττοῦ Θείου φωτὸς, τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῷ ἀπροσίτῳ φωτί.

Ἔπειτα ἄρχεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Ἐπίσκοπος κάθηται ἐπὶ τοῦ συνθρόνου, ὡς διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ κάθηνται οἱ Πρεσβύτεροι, ὡς συλλειτουργοί. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐκβάλλει καὶ δίδει τὸ ὠμοφόριον, ἵνα τὸ σύμβολον τρόπον τινὰ τοῦτο τοῦ Χριστοῦ συνοδεύσῃ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Σωτῆρος, ὅταν ἀναγινώσκηται, καὶ ἵνα παρουσιάσῃ συγχρόνως ἑαυτὸν ὁ Ἀρχιερεὺς ταπεινῶς ἱστάμενον καὶ ἴσον τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς τοῦ Θείου λόγου. Ἐν καιρῷ τῆς ἐκτενοῦς, τῆς οὕτω δὴ *διπλῆς* καλουμένης, διότι ἐν αὐτῇ δι-

πλασιάζεται ἢ κάλλιον εἰπεῖν τριπλασιάζεται ἡ ἐπίκλησις «Κύριε Ἐλέησον,» ὁ Ἀρχιερεὺς ἵσταται πάλιν ἐνώπιον τῆς Ἁγ. Τραπέζης καὶ ἐκτείνει ἐπ' αὐτῆς τὸ Εἱλητὸν ἢ *Ἀντιμίνσιον*, μανδήλιον ἐκ μετάξης, φέρον τὸν τύπον τῆς Ταφῆς τοῦ Χριστοῦ· τοῦτο ὀνομάζεται Ἀντιμίνσιον ἢ *Ἀντιτραπέζιον*, διότι κατὰ τὴν πρώτην συνήθειαν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Τράπεζα τοῦ Ναοῦ ἔπρεπε νὰ ἐγκαινίζηται παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον, ὁ Ἐπίσκοπος ἐκτελεῖ τὸν ἐγκαινισμὸν, ἀντ' αὐτῆς τῆς Τραπέζης, ἐπὶ τοῦ Ἀντιμινσίου, διὰ δὲ τῆς πομπώδους εἰσφορᾶς εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ τῆς ἀποθέσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἁγ. Τραπέζης, ἀποτελειοῦται ὁ ἐγκαινισμὸς τοῦ Ναοῦ. Ἡ ἀρχαία δὲ συνήθεια τοῦ ἀνεγείρειν ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν τάφων τῶν Μαρτύρων καὶ ἀποτιθέναι ἐν ταύταις τὰ λείψανα αὐτῶν, ἐξακολουθεῖ ἔτι καὶ νῦν, διότι εἰς ἕκαστον Ἀντιμίνσιον κατὰ τὸν ἐγκαινισμὸν αὐτοῦ τίθεται μερὶς Ἁγίων λειψάνων.

Μετὰ τὰς διττὰς δεήσεις ὁ Διάκονος προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθῶσιν ὑπὲρ τῶν *Κατηχουμένων*, ἵνα ὁ Κύριος ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ ἑνώσῃ αὐτοὺς τῇ Ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν τοῦ Ἀρχιερέως ἐπὶ τῶν κεκλιμένων κεφαλῶν αὐτῶν, ἀποπέμπει αὐτοὺς ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ. Ἴσως θέλεις εἰπεῖ, πρὸς τί σήμερον ἡ τελετὴ αὕτη, ἡ σχεδὸν περιττὴ, μὴ ὑπαρχούσης πλέον τῆς τάξεως τῶν κατηχουμένων, τῶν προετοιμαζομένων διὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα; διότι ἅπαντες ἤδη εἰσὶ βεβαπτισμένοι ἐκ νηπιότητος, ἡ δὲ τάξις τῶν μετανοούντων καὶ τῶν ἀποκλειομένων ἀπὸ τῶν μυστηρίων τὸ πλεῖστον δὲν παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. — Ναί· ἀλλὰ συλλογίσθητι πόσοι ὑπάρχουσι μεταξὺ ἡμῶν, οἵτινες μόνον κατηχήθησαν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ δὲν πιστεύουσι, προσκαλοῦνται εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ δὲν ὑπάγουσιν. Εἰς μάτην ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν αὐτῶν διὰ τῆς προσευχῆς, καὶ διαπεράσῃ αὐτὴν διὰ τοῦ Θείου λόγου· — οὗτοι ἔχουσιν ὦτα, ἵνα μὴ ἀκούωσι, καὶ τρέχουσι πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ὡσανεὶ εἰς συμπόσιόν τι δι' αὐτοὺς προητοιμασμένον ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ αἰωνίου θανάτου, ἀποποιηθέντες ἀφ' ἑαυτῶν τὴν πνευματι-

κὴν ἐκείνην τράπεζαν, ἣν προτείνει αὐτοῖς ὁ Λυτρωτὴς ἐν τῇ μεταλήψει τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, κράζων « Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἄλλων; φέρε ἴδωμεν ἐφ' ἡμᾶς αὐτούς· δὲν εἴμεθα ἄρα οἱ πρῶτοι κατηχούμενοι; — τί θέλεις εἰπεῖ; ὅτι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστόν! — Ναὶ, ἀλλὰ μήπως διὰ τῶν χειλέων μόνον; ἀλλὰ τὰ ἔργα ἡμῶν εἰσὶν ἄρα κρείσσονα τῶν πράξεων τῶν ἐθνικῶν; Κατὰ τὰ λόγια τῆς Γραφῆς, *ἡ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν.* Οὐχὶ, φίλε μου· μετὰ τρόμου κλίνω τὴν κεφαλήν μου εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Διακόνου «οἱ Κατηχούμενοι τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνατε! » μεθ' ἣν πρέπει οὗτοι ν' ἀποβληθῶσιν ἐκ τοῦ Ναοῦ. Προσεύχομαι τὴν στιγμὴν ταύτην, καὶ δι' ἐμαυτὸν καὶ δι' ἐκείνους, ἵνα μὴ ἀποδιωχθῶ ὑπὸ τῶν φοβερῶν Ἀγγέλων ἐκ τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, ὡς ἀποδιώκονται ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Διακόνου οἱ Κατηχούμενοι· καὶ ὅταν ἔπειτα προσκαλῇ αὐτὸς τοὺς πιστοὺς μόνον εἰς τὴν προσευχὴν, γινώσκεις ἄρα ὅτι πάντοτε δὲν ἀποτολμῶ νὰ προσεύχωμαι;

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ἐλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὸ σπουδαιότερον· ψάλλεται ὁ *Χερουβικὸς ὕμνος*, ποίημα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ· «Οἱ τὰ Χερουβεὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες; καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς Ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. » ἀλλ' ἴσως τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ὑπάρχει σκοτεινὸν διὰ σὲ εἰς τὴν Σλαβωνικὴν, ἰδοὺ ἡ μετάφρασις.....

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μετάφρασιν ἡ λέξις *δορυφορούμενον* βεβαίως σὲ ἐκπλήττει· πρέπει ὅμως νὰ γινώσκῃς ὅτι αὕτη ἐκφρά-

ζει ἀκριβῶς οὐ μόνον τὸ *δορυφορεῖσθαι*, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν εἰκόνα, ἣν ἤθελε νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν ὕμνον τοῦτον ὁ Ἰουστινιανός. Οἱ πολεμισταὶ Ῥωμαῖοι, κατὰ τὴν ἀναγόρευσιν νέου Αὐτοκράτορος, ἀνύψουν αὐτὸν συνήθως ἐπὶ ἀσπίδος ἐν τῷ μέσῳ τῆς Λεγεῶνος, ὥστε ἐνεφανίζετο ὑπεράνω τῶν περικυκλούντων αὐτὸν δοράτων. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ εἰκών· μετὰ τὰς λέξεις *ἀποθώμεθα μέριμναν* ἐμφανίζεται ὁ Διάκονος, ὡσανεὶ εἷς ἐκ τῆς ἀοράτου Λεγεῶνος τῶν Ἀγγέλων, φέρων ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπὶ δίσκου, ὡς ἐπὶ ἀσπίδος, τὸν Βασιλέα τῶν ἁπάντων, ἐν τῷ ταπεινῷ σχήματι τοῦ Ἀμνοῦ.

Ὢ πόσον καταλλήλως, πρὸ τῆς πομπῆς ταύτης, πλήττουσι πάντοτε τὴν ἀκοὴν αἱ εὐεργετικαὶ λέξεις *ἀποθώμεθα μέριμναν*· πόσον καταλλήλως ἐξάγουσι τὸν ἀγροῖκον νοῦν ἐκ τῶν βιωτικῶν λογισμῶν καὶ σκέψεων! Τότε ὁ Ἀρχιερεὺς, νίψας τὰ ὄμματα καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὅπως θεωρήσῃ καὶ πράξῃ καθαρῶς, καὶ τρὶς ἐκτείνας τὰς χεῖρας ἐν τῇ προσευχῇ ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης, πορεύεται ἵνα μνημονεύσῃ ζώντων τε καὶ νεκρῶν, δεόμενος ἐπὶ τῆς Προθέσεως, καὶ πέμπει τὸν προετοιμασθέντα μυστηριώδη Ἀμνὸν διὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης φρικτὴν προσφορὰν αὐτοῦ εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ Χριστιανοὶ περιμένουσι τὴν πομπώδη ταύτην πορείαν καὶ, κλίνοντες τὰς κεφαλὰς, παρακαλοῦσι μυστικῶς τοὺς διερχομένους Πρεσβυτέρους, ἵνα μνημονεύσωσιν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ὅπερ οὗτοι ἐκτελοῦσι μεγαλοφώνως, ἀρχόμενοι ἐκ τῶν ἐξουσιῶν.

Ὁ δὲ διὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὕμνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃς ψάλλεται ἅπαξ μόνον κατ' ἔτος, δηλαδὴ τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ Σαββάτῳ, ὑπάρχει ἔτι κατανυκτικώτερος· « Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν αὐτῇ λογιζέσθω. Ὁ γὰρ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων προέρχεται σφαγιασθῆναι καὶ δοθῆναι εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς. Προηγοῦνται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν Ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόμματα Χερουβεὶμ καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφεὶμ, τὰς ὄψεις καλύπτοντα καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον Ἀλληλούϊα ».

Ψαλλομένου δὲ τοῦ ὕμνου τούτου, βλέπεις συγχρόνως καὶ τὸ δι' αὐτοῦ εἰκονιζόμενον· οἱ Διάκονοι, ἐν εἴδει Ἀγγέλων, προπορεύονται μετὰ λαμπάδων, ῥίπτοντες τὰ Ὡράρια αὐτῶν ὡσεὶ πτέρυγας· καὶ οἱ μὲν ῥιπίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ σκεύους διὰ τῶν *ῥιπιδίων*, φερόντων τὴν εἰκόνα τῶν Χερουβείμ· οἱ δὲ καλύπτουσιν ἅπασαν τὴν πομπὴν διὰ τῶν νεφῶν τοῦ θυμιάματος, ὡσανεὶ προετοιμάζοντες αὐτῇ ἐναέριον ὁδόν· εἶς φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸν *Ἀέρα* εἰς μνήμην τῆς κηδευτικῆς σινδόνος τοῦ Χριστοῦ· ἕτερος τὸ *Ὠμοφόριον*, εἰς σημεῖον τῆς ἐνανθρωπήσεως, μετὰ λάμποντος ἐπ' αὐτοῦ σταυροῦ, ὅστις, ὡς σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, προπορεύεται Τούτου εἰς τοὺς Οὐρανοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς φοβερᾶς κρίσεως. Ὁ ἀρχαιότερος τῶν Διακόνων κρατεῖ ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν *Δίσκον* ἢ Πινάκιον, ἐν ᾧ κεῖται ὁ κεκαλυμμένος Ἀμνός· μετὰ τοῦτον ὁ προκριτώτερος τῶν Πρεσβυτέρων φέρει τὸ *Ποτήριον*, δοχεῖον ἕτοιμον νὰ πληρωθῇ μετ' ὀλίγον αἵματος τοῦ Σωτῆρος· ἔπειτα ἀκολουθοῦσι κατὰ σειρὰν ἐν ταῖς ἱερατικαῖς χερσὶ τὰ ὅπλα τῶν Θείων Παθῶν, ὁ *Σταυρὸς*, ἡ *Λόγχη*, ὁ *Σπόγγος*, δι' οὗ ἐπότισαν Αὐτὸν χολήν, καὶ τὸ *Κοχλιάριον*, δι' οὗ οἱ πιστοὶ γεύονται τοῦ αἵματος Αὐτοῦ. Ὁ Ἀρχιερεύς, ἄνευ Μίτρας καὶ Ὠμοφορίου, δουλικῶς προϋπαντᾷ τὴν εἰκονικὴν ταύτην πομπὴν εἰς τὰς ὡραίας Πύλας, καὶ, τιθεὶς τὸν δίσκον καὶ τὸ ποτήριον ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, οἱονεὶ ἐν τάφῳ, ὥσπερ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας, ἀναμιμνήσκει τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ λέγων· « Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ, ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου Σῶμα, σινδόνι καθαρᾷ εἱλήσας καὶ ἀρώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο. »

Καὶ πάλιν ἐξέρχεται ὁ Διάκονος πρὸς τὸν λαὸν καὶ προσκαλεῖ ἵνα πληρώσωσι τὴν δέησιν πρὸς τὸν Κύριον· ἀλλ' ἤδη αἱ αἰτήσεις αὐτοῦ δὲν ἀφορῶσι πλέον τὰ γήϊνα καὶ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, ἀλλὰ τείνουσιν ἰδίως πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ οὐράνια· δέεται λοιπὸν περὶ Ἀγγέλου φύλακος, περὶ τῶν καλῶν καὶ συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, περὶ συγγνώμης καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, περὶ τηρήσεως τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ, καὶ περὶ τοῦ Χριστιανικοῦ αὐτῆς τέλους καὶ καλῆς ἀπολογίας ἐνώπιον τοῦ

φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. Πόσον καταρτίζουσιν αἱ δεήσεις αὗται! Ἔπειτα, ἀκούσας μετὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας τὴν δέησιν περὶ εἰρήνης, ἐκ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἱεράρχου, προσκαλεῖ ἡμᾶς ὅπως ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν, — ὁ δὲ χορὸς ἀναπληρῶν λέγει δι' ἅπαντας ἡμᾶς· «Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον,» δεικνύων διὰ τούτου, ὅτι ἡμεῖς φυλάττομεν τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ μετ' ἀγάπης ὁμολογοῦμεν τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Πρότερον, ἐν καιρῷ τῆς ὑμνῳδίας ταύτης, ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ ἠσπάζοντο ἀλλήλους. σήμερον ὅμως μόνον οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ Ἱερῷ ἀσπάζονται τὸν Ἀρχιερέα καὶ ἀλλήλους.

Ἔπειτα ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος, «Τὰς θύρας, τὰς θύρας ἐν σοφίᾳ πρόσχωμεν.» Τὸ πάλαι ἐχρησίμευε τοῦτο ὡς σημεῖον διὰ τοὺς πιστοὺς, ἵνα κλείωσι τὰς ἔξω πύλας τῆς ἐκκλησίας, ὅπως μὴ εἰσέλθῃ τις τῶν μὴ κοινωνούντων τῶν Χριστιανικῶν μυστηρίων, ἢ τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν καιρῷ τῆς μυσταγωγίας· νῦν δὲ ἡ Ἐκκλησία οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχει τοιαύτης προφυλάξεως, καὶ διὰ τοῦτο, τἀνάπαλιν εἰς τὴν ἐκφώνησιν· «Τὰς θύρας τὰς θύρας,» ἀποσύρεται τὸ καταπέτασμα τῶν ὡραίων Πυλῶν, κεκλεισμένων ὅταν ἱερουργῇ μόνον Ἱερεύς· τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι ἐγγὺς ἡ φανέρωσις τοῦ μυστηρίου καὶ ἡ κοινωνία αὐτοῦ εἰς ἕκαστον διὰ τῆς πίστεως. Τοῦτ' αὐτὸ δηλοῖ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Ποτηρίου ἀφαίρεσις τοῦ *Ἀέρος*, ὅστις, διαρκούσης τῆς ψαλμῳδίας, ἢ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ *Συμβόλου* τῆς Πίστεως, σείεται ὑπὲρ τὴν κεκλιμένην κεφαλὴν τοῦ Ἀρχιερέως, εἰς σημεῖον τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἔτι ἅπαξ διεγείρει ὁ Διάκονος τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν λέγων. «Στῶμεν καλῶς, Στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν Ἁγίαν Ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν», καὶ ἀποσύρεται εἰς τὸ Ἱερόν.

Τότε, ἵνα ἀναζωπυρήσῃ τὸν ζῆλον τοῦ λαοῦ, πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν δώρων, ἐξέρχεται τὸ τελευταῖον πρὸς αὐτὸν ὁ Ἐπίσκοπος, κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ τρίκηρα, καὶ ἀνυψώσας ταῦτα πρὸς τὸν οὐρανὸν, πρῶτον παραδίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τρία πνευματικὰ δῶρα, ἐξ ἑκάστου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος· «Τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,

καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,» καὶ, ὡσανεὶ χάριν τῶν τριῶν τούτων μεγάλων παρακαταθηκῶν, παρακαλεῖ ἅπαντας, ἵνα «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας·» ὁ δὲ χορὸς μετὰ θάρρους ἀποκρίνεται αὐτῷ δι' ἅπαντας· «Ἔχομεν πρὸς τὸν Κύριον!» ἐνῷ ἴσως οἱ πλέον ἀκάθαρτοι λογισμοὶ ἀναβαίνουσι κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην ὥραν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. — «Τί πράττεις, ὦ ἀδελφέ μου! ἔλεγέ ποτε ὁ Ἅγιος Ἐφραὶμ ὁ Σύρος· δὲν ὑπεσχέθης ἄρα τῷ ἱερεῖ νὰ ἔχῃς ἄνω τὴν καρδίαν, καὶ δὲν φρίττεις κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ψευδόμενος; ὢ μέγα θαῦμα! ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ διὰ σὲ σφαγιάζεται, ἅπασαι αἱ Οὐράνιαι Δυνάμεις μετὰ τοῦ ἱερέως ὑπὲρ σοῦ δέονται, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐγχεῖται εἰς τοῦ Μυστηρίου τὸ ποτήριον πρὸς καθαρισμόν σου, σὺ δὲ οὐδ' αἰσχύνεσαι, οὐδὲ θρηνεῖς σεαυτὸν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, μὴ προσευχόμενος μήτε ὑπὲρ σοῦ αὐτοῦ, μήτε ὑπὲρ τῶν ἄλλων!»

«Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ!» ἐκφωνεῖ τρίτον ὁ Ἐπίσκοπος, εὐλογῶν τοὺς πιστούς· καὶ ὅταν, ἠχοῦντος τοῦ κώδωνος, τοῦ προτρέποντος εἰς συντονωτέραν προσευχὴν, ἡ Ἐκκλησία ἀπαντᾷ αὐτῷ· «ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶν», αὐτὸς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἔνδον τοῦ Ἁγιαστηρίου πρὸς ἀπόδοσιν τῆς εὐχαριστίας ταύτης. Ἐκεῖ μνημονεύει ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἔνθα ἡ θυσία ἑτοιμάζεται, πασῶν τῶν θαυμασίων καὶ ἀνεκδιηγήτων πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργεσιῶν τοῦ Κυρίου ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς ἀπολυτρώσεως· καὶ οἱονεὶ ἐξιστάμενος δι' ἀπορίαν ἀνθρωπίνων λόγων πρὸς ἀπόδοσιν τῶν προσηκόντων αἴνων, ἀναφέρει τὸν Ἀγγελικὸν ὕμνον, ὃν ἤκουσεν Ἡσαΐας ἐκ στόματος τῶν Σεραφείμ, ἅτινα εἶδεν ὁ Ἰεζεκιὴλ εἰς μυστηριώδη σχήματα Ἀετοῦ, Μόσχου, Λέοντος καὶ Ἀνθρώπου, καὶ ἐκφωνεῖ· «Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα, καὶ λέγοντα.» Ὁ δὲ χορὸς, μετασχὼν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ, ἀποκρίνεται πρῶτον διὰ τῶν λόγων αὐτῶν τῶν Ἀγγέλων ὡσανεὶ ἐν οὐρανῷ· «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαβαὼθ, πλήρης ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ τῆς δόξης σου!» Ἔπειτα καὶ ἐπὶ γῆς προσαγορεύει τὸν Κύριον, κράζων ὡς οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων, οἱ ἐρχόμενοι μετὰ βαΐων καὶ κλάδων εἰς προϋπάντησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Δαβίδ· «ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις! εὐλογημένος ὁ ἐρ-

χόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου! » Τὴν στιγμὴν ταύτην, λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, πολλοὶ Ἅγιοι ἄνδρες εἶδον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου Ἀγγέλους συνυπηρετοῦντας αὐτοῖς, καὶ μετὰ φόβου ἱσταμένους παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Τραπέζῃ.

Ἰδοὺ ἔφθασεν ἤδη καὶ αὐτὸς ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Χριστοῦ· ὁ Ἀρχιερεὺς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σωτῆρος δεικνύει ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ προφέρει τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·» καὶ ἐπὶ τοῦ ποτηρίου λέγων, «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ Αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·» καὶ, προσάγων τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ταύτην τὴν ἑκούσιον υἱϊκὴν προσφορὰν, (ἀνυψουμένην σταυροειδῶς διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Διακόνου) ἐκφωνεῖ· «Τὰ Σὰ ἐκ τῶν Σῶν, Σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.» Εἶτα ἀνατείνας τὰς χεῖρας, ἐπικαλεῖται τρὶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ πεμφθὲν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ προφέρων τὰς τῆς μυσταγωγίας εὐχὰς μετὰ τρόμου, εὐλογεῖ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ πρῶτον τὸν ἄρτον, ἔπειτα τὸ ποτήριον, καὶ τέλος δὲ ἀμφότερα ὁμοῦ, ὡς συνιστῶντα ἓν μυστήριον. Τότε, ἔχων ἐνώπιον αὐτοῦ οὐχὶ πλέον ἄρτον καὶ οἶνον, ἀλλὰ τὸ *ἀληθινὸν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἀληθινὸν αἷμα τοῦ Χριστοῦ*, αὐτός τε καὶ ἅπαντες οἱ συλλειτουργοῦντες, πίπτουσι μετ' εὐλαβείας χαμαὶ, ἐνώπιον τοῦ ὑπερφυοῦς μυστηρίου, ὅπερ ἐτόλμησεν ἵνα τελέσῃ θνητὸς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς μεγάλης ταύτης πράξεως, οἱ χοροὶ ψάλλουσι μετ' εὐλαβείας· «Σὲ ὑμνοοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά Σου ὁ Θεὸς ἡμῶν.»

Μετὰ τοῦτο ὁ ἱερουργῶν, ἀποδίδων τὴν τιμὴν εἰς τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ θυμιάματος, μνημονεύει, ὡς μετασχόντων τῆς προσευχῆς ταύτης καὶ τῶν μυστηρίων, πάντων τῶν Ἁγίων τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Κυρίῳ, ἐξόχως δὲ «(Ἐξαιρέτως) τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας·» ἡ δ' Ἐκκλησία μακαρίζει αὐτὴν δι' ἀξίων εὐφημιῶν, μεγαλύνουσα «Τὴν τιμιωτέραν

τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ.» Ἔπειτα ὁ Ἱεράρχης προσεύχεται ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν τε καὶ τῶν κοσμικῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ πάντων τῶν Χριστιανῶν, ζώντων τε καὶ κεκοιμημένων καὶ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς οἰκουμένης, διότι ἀληθῶς ἐφ' ἁπάσης τῆς οἰκουμένης ἐπεκτείνεται ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ· ἰδίως δὲ προσεύχεται, ὅπως πάντες ἐν ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζωσι καὶ ἀνυμνῶσι τὸν Θεόν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπικαλεῖται ὑπὲρ αὐτῶν τὰ ἄνωθεν ἐλέη.

Εἶτα δὲ ἐξέρχεται τοῦ Ἱεροῦ ὁ Διάκονος καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς πρώτας πνευματικὰς καὶ ὑψηλὰς δεήσεις, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μὲν συνάπτει ταύταις· «Ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος τὰ προσκομισθέντα Αὐτῷ Ἅγια Δῶρα εἰς τὸ νοερὸν Αὐτοῦ Θυσιαστήριον, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν Θείαν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» Τέλος δὲ, προετοιμαζόμενος διὰ τὴν μετάληψιν, ζώννυται σταυροειδῶς τὸ Ὡράριον, ὡσεὶ παντοχόθεν περιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα διὰ τοῦ Ἱεροῦ τούτου σημείου, καλύψῃ πᾶν ἀσθενὲς ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, καὶ ἀκατακρίτως μεταλάβῃ τῶν Θείων μυστηρίων. Ἑτέρα δὲ ἄμεσος προετοιμασία καὶ πασῶν τῶν προσευχῶν θεαρεστοτέρα ὑπάρχει ἰδίως ἡ τοῦ Κυρίου προσευχὴ, ἣ τὸ «*Πάτερ ἡμῶν*·» αὕτη ἐκφωνεῖται εἰς ἐπήκοον ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Ἱεράρχης ἐπισυνάπτει εἰς ταύτην καὶ μυστικὴν προσευχὴν, ἧς ἵνα μετάσχωσιν οἱ περιεστῶτες κλίνουσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Διακόνου. Ἐπὶ τέλους, ἐκφωνουμένου τοῦ προτρέποντος εἰς προσοχὴν λόγου «Πρόσχωμεν,» τὸ Ἱερὸν καλύπτεται διὰ καταπετάσματος, ἵνα μεταλάβωσιν οἱ ἱερουργοῦντες· τότε δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς, λαβὼν ἐκ τοῦ δίσκου τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀνυψοῖ αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω, ἐκφωνῶν μεγαλοφώνως· «Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις!» δι' οὗ δίδει νὰ ἐννοήσωσι πόσον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τις Ἅγιος ἵνα δεχθῇ τοιαύτην Ἁγιότητα· ὁ δὲ χορὸς ταπεινῶς ἀποκρίνεται αὐτῷ· «Εἷς Ἅγιος, Εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός· Ἀμήν.»

Τότε ῥίπτεται εἰς τὸ ποτήριον μερὶς τοῦ ὑπεραγίου Σώματος, πρὸς ἕνωσιν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τοῦ ἑνὸς μυστηρίου, ἐγχέε-

ται δὲ εἰς τὸ ποτήριον καὶ τὸ *Ζέον* μετὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Ζέσις πίστεως, πλήρης Πνεύματος Ἁγίου» πρὸς περισσοτέραν ἀνάμνησιν τῆς θερμότητος τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος, τῶν ἐκρευσάντων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκ τῆς λόγχῃ κεντηθείσης πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐξαιτησάμενος δι' ἑαυτὸν τὴν χριστιανικὴν συγχώρησιν, προσέρχεται εἰς τὴν μετάληψιν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων καὶ μεταδίδει τοῦ ἀχράντου Σώματος Αὐτοῦ, ἐξ εὐωνύμων τῆς Ἁγίας Τραπέζης, εἰς τοὺς Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους· ἔπειτα μεταδίδει ἐκ δεξιῶν καὶ τοῦ ἐν τῷ Ποτηρίῳ Θείου αἵματος εἰς τοὺς προσελθόντας Πρεσβυτέρους, ἀναπολῶν μετὰ συγκινήσεως τὸν τελευταῖον δεῖπνον τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ κατανυκτικοῦ τούτου θεάματος, ὅπερ ἀληθῶς ἀδύνατον νὰ θεωρῇ τις ἄνευ δακρύων καὶ συντριβῆς καρδίας. Μετ' αὐτὸν ὁ προκριτώτερος τῶν Πρεσβυτέρων μεταλαμβάνει τοὺς Διακόνους.

Αἱ Ὡραῖαι Πύλαι ἀνοίγονται ἐκ νέου. Ὁ Σωτὴρ αὐτὸς προσκαλεῖ ἅπαντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν τράπεζαν Αὐτοῦ, διὰ στόματος τοῦ Διακόνου· «Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε!» Μακάριος δὲ ὁ δυνάμενος νὰ γευθῇ ἐπαξίως τῆς οὐρανίας ταύτης βρώσεως, «ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου,» κατὰ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἡ δὲ Ἐκκλησία περιχαρῶς κράζουσα· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν!» ψάλλει κατανυκτικὸν ὕμνον· «Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὕρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες. Αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν·» Εἶτα παρουσιάζονται ἅπαξ ἔτι εἰς τὸν λαὸν τὰ Ἅγια Δῶρα ἐν ταῖς ὡραίαις Πύλαις, καὶ πάραυτα κρύπτονται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πρόθεσιν. Τότε ὁ ἱερουργῶν ἀναμιμνήσκει τὴν τελευταίαν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὴν ἀνάληψιν Αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὡσανεὶ ἀπερχόμενος κατόπιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, προφέρει παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Τραπέζῃ· «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν» οὕτως, ὥστε ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀκούει τοῦτο, ἀλλὰ μόνον τὸ τέλος τῆς δοξολογίας φθάνει εἰς ἀκοὴν τῆς γῆς ἐκ τοῦ μέσου

τῶν ὡραίων Πυλῶν· «Πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,» διότι ὁ Κύριος ὑπεσχέθη εἶναι μεθ' ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ἐκτενῆ καὶ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν, ὁ Ἀρχιερεὺς τελευταῖον ἤδη εὐλογεῖ τὸν λαὸν καὶ ἀπολύει αὐτὸν, ἀποδοὺς δόξαν τῷ Θεῷ καὶ ἀναμνήσας εἰς τοὺς πιστοὺς τοὺς ἑορταζομένους κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην Ἁγίους, τοὺς δοξάσαντας τὸν Κύριον διὰ τοῦ θεαρέστου βίου αὐτῶν.

Τοιαύτη λοιπὸν ἡ φοβερὰ ἐκτέλεσις τῶν θείων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Τελειώσας οὕτω, καίτοι ἀτελῶς, τὴν ἑρμηνείαν τῆς θείας λειτουργίας, θέλω ψαύσει ἐν συντόμῳ καὶ ἄλλας τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ἀκολουθιῶν. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων, αἵτινες δοξάζουσι τὸν Δημιουργὸν δι' ἀκαταπαύστων ὕμνων, καὶ κατ' Ἀποστολικὴν ἐντολὴν, ἵνα διάγωμεν τὸν καιρὸν ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, οἱ ἅγιοι Πατέρες τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ προσδιώρισαν ἑπτὰ διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς διὰ τὴν προσευχὴν ἐκείνων, οἵτινες ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπηρεσίαν· αἱ προσευχαὶ αὗται διατηροῦνται καὶ μέχρι τοῦδε, ἐν μέρει μὲν κεχωρισμέναι, ἐν μέρει δὲ συνδεδεμέναι ὁμοῦ, ἰδίως μάλιστα εἰς τὰς ἐνοριακὰς Ἐκκλησίας, εἰς ἃς ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ συνέρχηται ὑπὲρ τὸ δέον ἐπανειλημμένως.

Κατ' αὐτὸ τὸ *μεσονύκτιον* ἐξηγείροντο οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν πρώτην προσευχὴν, ὡσανεὶ προσκαλούμενοι ὑπὸ τῆς φοβερᾶς σάλπιγγος τῆς τελευταίας κρίσεως εἰς προϋπάντησιν τοῦ ἐρχομένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς νυμφίου, ὅστις διέταξε νὰ ἀγρυπνῶμεν, ὡς ἀγνοοῦντες τὴν μυστικὴν ὥραν τῆς ἐλεύσεως Αὐτοῦ. Μετὰ βρα-

χεῖαν δ' ἀνάπαυσιν συνήρχοντο ἐκ νέου πρὸς τὴν *ἑωθινὴν* πάνδημον ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν διὰ τῶν λόγων τῶν ψαλμῶν, τῶν ἐξερευνώντων καὶ ἐκκαλυπτόντων τὰ κρύφια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἔτι δὲ καὶ ἵνα εὐχαριστήσωσι τὸν Κύριον δι' ἐγκωμιαστικῶν ὕμνων. Ἐπὶ τῆς μεγάλης δοξολογίας, σὺν τῇ ἐμφανίσει τῆς ἡμέρας, κατ' αὐτὴν τὴν *πρώτην* ὥραν αὐτῆς, προσευχόμενοι παρέδιδον ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, καὶ τὴν *τρίτην* ὥραν, μνημονεύοντες τῆς ἐπὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπεκαλοῦντο τὴν χάριν Αὐτοῦ. Ἡ σταύρωσις τοῦ Σωτῆρος, κατὰ τὴν *ἕκτην* ὥραν τῆς ἡμέρας γενομένη, καὶ ὁ σταυρικὸς θάνατος Αὐτοῦ κατὰ τὴν *ἐννάτην*, ἀντήχουν ἐπίσης διὰ τῶν πανδήμων ἀναμνήσεων αὐτῶν ἐν τῇ εὐσεβεῖ ἡμέρᾳ τῶν χριστιανῶν, καὶ μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, τὴν συνενοῦσαν αὐτοὺς μετὰ τοῦ Λυτρωτοῦ διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος Αὐτοῦ, αἱ εὐχαριστήριοι *ἑσπερινὰι* προσευχαὶ ἐπεραίουν ὁσίως τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν.

Ἀλλ' εἰς τὰς πρώτας τρεῖς ἑκατονταετηρίδας τῶν σκληρῶν διωγμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὑπόγεια ἵνα προσευχηθῶσιν, ἢ συνήρχοντο τὴν νύκτα, εἰς μνήμην τῶν μαρτύρων, ἐπὶ τῶν τόπων, τῶν καταῤῥαντισθέντων διὰ τοῦ ἁγίου αἵματος αὐτῶν, ἅπασαι αἱ τῶν διαφόρων ὡρῶν τῆς ἡμέρας ἀκολουθίαι ἐμμέσως πως συνηνοῦντο εἰς μίαν ἐκτεταμένην ἀγρυπνίαν, ἥτις ἕνεκα τῆς ὥρας ταύτης ἔσχε τὴν ὀνομασίαν *ὁλονυκτία*, Ἑλληνιστὶ δὲ *Παννυχὶς*· καὶ ἐπειδή τινες τῶν προσευχῶν αὐτῆς ἦσαν ἀφιερωμέναι εἰς μνήμην τῶν κεκοιμημένων, τούτου ἕνεκα καὶ τὸ ὄνομα *Παννυχὶς* καθιερώθη παρ' ἡμῖν ἀποκλειστικῶς εἰς μνημόσυνον τῶν τετελευτηκότων. Καὶ μέχρι τοῦδε, εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Μωαμεθανῶν ταλαίνης Ἀνατολῆς τὸ πλεῖστον ἡ νὺξ καθιερώθη εἰς τὴν Θείαν λειτουργίαν· εἰς δὲ τὴν ἡμετέραν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν, αἱ ἑσπερινὰι καὶ αἱ ἑωθιναὶ προσευχαὶ, ἑνούμεναι ὁμοῦ κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν μεγάλων ἑορτῶν καὶ τῶν ἀναστασίμων ἡμερῶν, χρησιμεύουσιν ὡς πνευματικαὶ προετοιμασίαι τοῦ ἐπισήμου τῆς ἡμέρας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ.

Θέλω φροντίσει νὰ σοὶ ἐξηγήσω κατὰ σειρὰν τὴν πορείαν τῆς *Παννυχίδος* (συνισταμένης ἐκ τριῶν κυριωτέρων μερῶν, τοῦ *ἑσπερινοῦ*, τοῦ *ὄρθρου*, καὶ τῆς *πρώτης ὥρας*), διότι παρίστασαι συχνότερον εἰς τὴν Ἀκολουθίαν ταύτην κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν μεγάλων ἑορτῶν, παρὰ εἰς τὰς καθημερινὰς Ἀκολουθίας· τότε δὲ ὁ ἁπλοῦς *ἑσπερινὸς*, ἡνωμένος μετὰ τοῦ *ἀποδείπνου*, ψάλλονται χωριστὰ τοῦ *ὄρθρου*, οὗτινος προηγεῖται τὸ μεσονυκτικὸν, χωρὶς πομπωδῶν τελετῶν, καὶ χωρὶς ἀναγνώσεως τῶν προφητειῶν καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐμφαινόντων τὰς προεορτίους ἀγρυπνίας.

Ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς Παννυχίδος ἀνοίγονται αἱ ὡραῖαι πύλαι, ὡς δῆθεν αἱ τῆς οὐρανίου Βασιλείας, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ τὴν δόξαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀποκαλύπτων εἰς τοὺς πιστεύοντας τὴν ἀκατάληπτον ταύτην ἄβυσσον τῆς Θείας φύσεως· ἔπειτα προσκαλεῖ αὐτοὺς ἵνα προσκυνήσωσιν Ἐκείνῳ, δι' οὗ καὶ μόνου τὸ μυστήριον τοῦτο ἐγένετο εὐπρόσιτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους· «Χριστῷ τῷ Βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡμῶν.» Τότε ὁ Ἱερεὺς κρατῶν τὸ θυμιατὸν εἰς χεῖρας, τοῦ Διακόνου προπορευομένου καὶ φέροντος λαμπάδα, περιέρχεται κύκλῳ ἁπάσης τῆς ἐκκλησίας, πορεύεται δὲ καὶ εἰς τὸν νάρθηκα, ἵνα μηδὲν μέρος τοῦ ναοῦ στερηθῇ τοῦ φωτὸς τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πληρώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰκονιζομένου διὰ τοῦ θυμιάματος. Τὸ πῦρ καὶ τὸ θυμίαμα, κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν, ὑπομιμνήσκουσιν ἐπίσης τὴν τοῦ Δημιουργοῦ φωνήν· «Γενηθήτω φῶς», καὶ τὸ Θεῖον Πνεῦμα, περιπτάμενον ἐπὶ τοῦ χάους κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δημιουργίας, διότι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πορείας ταύτης τοῦ Ἱερέως οἱ χοροὶ ψάλλουσι τὸν μεγαλοπρεπῆ ψαλμὸν τοῦ Δαυΐδ· «Εὐλόγει, ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμεγαλύνθης σφόδρα, τὰ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας», παριστῶντα διὰ τῶν ἐμπεπνευσμένων στίχων τὴν θαυμασίαν εἰκόνα τῆς δημιουργίας· «Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον· ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν· ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ· ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων· ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς· Ἄβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ· Ὕδατα ἀπὸ φωνῆς

βροντῆς σου δειλιάσουσιν, ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται· Πηγαὶ ἐν φάραγξι ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· Ἐπ᾽ αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει· Ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ· Καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει· Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ καὶ ἐγένετο νύξ· Ἐν τῷ σκότει αὐτῆς διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ καὶ ζητήσουσι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς· Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται· ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.—Κατωτέρω ὁ ἐν ἐκστάσει Δαυὶδ κατ᾽ εὐθεῖαν πλέον στρέφει τὸν λόγον αὐτοῦ πρὸς τὸν Κύριον, λέγων· «Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτίσεώς σου· Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσιν, ὅπως ἐμπλησθῶσι χρηστότητος· Ἀποστρέψαντος δέ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται· Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσιν· ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά Σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν· Ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται. Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας. Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω. Ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου, ... Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.»

Ἀλλ᾽ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπήλαυσεν ἐπὶ πολὺ τῆς καθαρᾶς ταύτης θεωρίας τῶν Θείων ἔργων. Ἔπεσε διὰ τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ, καὶ ὁ παράδεισος τῆς εὐφροσύνης ἐκλείσθη αὐτῷ· —ἡ ταχεῖα δὲ αὕτη ἔξωσις εἰκονίζεται διὰ τοῦ κλείεσθαι τὰς ὡραίας Πύλας, ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ ψαλμοῦ Μετὰ τὴν πρώτην ἐκτενῆ, ἀμφότεροι οἱ χοροὶ ψάλλουσιν ἐκλεκτοὺς στίχους τῶν τριῶν πρώτων ψαλμῶν, ὡσεὶ παραινετικοὺς λόγους, ἀφιπταμένους ἐκ τοῦ ἀπολεσθέντος παραδείσου· «Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν—καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ. Μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ᾽ αὐτῷ. Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με ὁ Θεός μου. Ὅτι τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου.» Ἕκαστος τῶν ἐκφραστικῶν τούτων στίχων χωρίζεται διὰ τῆς Ἀγγελικῆς ἐπῳδῆς *Ἀλληλούϊα*. Ἔπειτα καὶ ὁ χορὸς, μιμούμενος τὸν ἐξωσθέντα Ἀδὰμ, καὶ ὡσεὶ ἐξ ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος,

ὠθουμένης ὑπὸ τοῦ ψυχικοῦ ἄλγους διὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς, ἀναβοᾷ·

« Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σὲ, εἰσάκουσόν μου, εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς Σέ. Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν Σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή.» Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐμφανίζεται ὁ Διάκονος μετὰ τοῦ θυμιατηρίου, καὶ διὰ τούτου μὲν σημαίνονται αἱ θυσίαι ἐκεῖναι, αἵτινες προσεφέροντο τῷ Θεῷ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καὶ προεικόνισαν τὴν πρὸς ἀπολύτρωσιν μέλλουσαν θυσίαν τοῦ Θεανθρώπου· διὰ δὲ τοῦ Διακόνου παριστῶνται οἱ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἀπεστέλλοντο εἰς τὸν κόσμον, ὅπως προαναγγείλωσι τὸν Μεσσίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ χορὸς ἐξακολουθεῖ ἐπικαλούμενος· «Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου», καὶ ἄρχεται πλέον νὰ ἐπισυνάπτῃ εἰς τοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν στιχηρὰ ἐκ τῆς καινῆς Διαθήκης, παριστῶντα τὸ ἑορτάσιμον τῆς ἡμέρας, ὡσεὶ ἐν χαροποιᾷ προσδοκίᾳ τῆς ἀπολυτρώσεως· «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρὰ Σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστιν. Ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς, ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἐλπισάτω Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸν Κύριον.» Προϊδὼν ἐπὶ τέλους τὴν ταχεῖαν σωτηρίαν ἐκφωνεῖ· «ὅτι παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔλεος καὶ πολλὴ παρ' Αὐτῷ λύτρωσις, καὶ Αὐτὸς λυτρώσεται τὸν Ἰσραὴλ ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ. Αἰνεῖτε τὸν Κύριον πάντα τὰ ἔθνη.» Τότε, ἀνοιγομένων ἐκ νέου τῶν ὡραίων Πυλῶν, ψάλλει τὴν δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, δηλαδὴ τὸ «Δόξα πατρὶ» μετὰ τοῦ *ὕμνου* περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως, ἤτοι τοῦ Δοξαστικοῦ, συγχρόνως δὲ ἐμφανίζεται ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ὁ Ἱερεὺς ἐν σχήματι τοῦ ἐπαγγελθέντος Σωτῆρος, προπορευομένου τοῦ Διακόνου μετὰ τοῦ θυμιατηρίου, ὡσεὶ Προδρόμου, καὶ εἰς τὴν ἐκφώνησιν· «*Σοφία*!» εἰσέρχεται ἐκ νέου εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσι τὸν κατανυκτικὸν ὕμνον Σωφρονίου τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

«Φῶς Ἱλαρὸν Ἁγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρὸς, Οὐρανίου, Ἁγίου; Μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ! ἐλθόντες ἐπὶ τὴν Ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν, ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν Σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδοὺς, διὸ ὁ κόσμος Σὲ δοξάζει.»

Ὁ ἐκφραστικὸς οὗτος ὕμνος παριστᾷ καθαρῶς ὅτι ἐπὶ τῆς δύσεως τοῦ ἀρχικοῦ φωτὸς, τοῦ δοθέντος τῷ κόσμῳ καὶ ἐπὶ τῆς ἑσπέρας τῆς ἀνθρωπότητος ἀνέλαμψε δι' αὐτὴν νέον, ἱλαρὸν φῶς, χάριν τῆς ἀσθενείας τῶν θνητῶν, ἐν τῷ πράῳ προσώπῳ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ μετριάσαντος ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀθάνατον δόξαν τοῦ Οὐρανίου Πατρός. Μετὰ τὸν ὕμνον τοῦτον ἀναγινώσκονται κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν ἑορτῶν αἱ προφητεῖαι καὶ αἱ παραβολαὶ ἢ *παροιμίαι*, ἐξηγμέναι ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ προσημαίνουσαι συμβάντα τῆς Καινῆς, κατόπιν δὲ τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς ἀποτελειοῦνται τὰ στιχηρὰ, ἅτινα εἶχον διακοπῆ ὑπὸ τῆς πομπώδους εἰσόδου τῶν Ἱερουργῶν.

Τότε ὁ Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος, προπορευομένων δύω κηροπηγίων μετὰ λαμπάδων, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐὰν ᾖ παρὼν, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ Κλήρου, ἐξέρχονται διὰ τὴν λιτὴν εἰς τὸν πρόναον, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐλεῆμον ἐκεῖνο ἔθιμον, ἵνα καὶ οἱ μετανοοῦντες, οἷς ἦν ἀπηγορευμένη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, δυνηθῶσιν, εἰ καὶ δι' ὀλίγον χρόνον, νὰ μετάσχωσι τῆς κοινῆς προσευχῆς· διὸ ὁ Διάκονος δέεται ὑπὲρ πάσης ψυχῆς Χριστιανῶν θλιβομένης τε καὶ μετανοούσης, ἐλέους δὲ Θεοῦ καὶ βοηθείας ἐπιδεομένης, ἐπικαλούμενος τὰς πρεσβείας πασῶν τῶν Ἐπουρανίων Δυνάμεων καὶ τῶν εὐαρεστησάντων Ἁγίων, ὁ δὲ ἱερεὺς δέεται ἵνα ὁ Κύριος, δωρούμενος ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, εἰρηνεύσῃ τὴν ζωὴν ἡμῶν.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ, μετὰ τὰς μακρὰς ἐπερινὰς δεήσεις ἡτοιμάζοντο ἵνα ἀρχίσωσι τὸν ὄρθρον, ὁ Προϊστάμενος εἰσήρχετο ἐκ νέου εἰς τὴν Τράπεζαν, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς εὐλόγει τοὺς ἄρτους, τὸν σῖτον, τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἔλαιον πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν κεκοπιακότων· ἡ δὲ παλαιὰ αὕτη τελετὴ διεφυλάχθη ἄχρι τοῦδε ἐν τῇ εὐλογίᾳ τῶν ἄρτων, τῇ γινομένῃ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ, ὅπερ ὡσαύτως ἀναμιμνήσκει ἐκείνην τὴν πνευματικὴν βρῶσιν, ἣν ἐξαπέστειλεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐν τοῖς λόγοις τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ὁ ἑσπερινὸς πλησιάζει εἰς τὸ τέλος, ἀλλὰ πῶς ἄλλως ἦν δυνατὸν νὰ τελειώσωσιν αὐτὸν κατανυκτικώτερον εἰμὴ διὰ τῆς προ-

σευχῆς τοῦ Ἁγίου Συμεῶνος τοῦ Θεοδόχου, ὅστις μετὰ τοσούτων ἐτῶν προσδοκίαν ἀξιωθεὶς ἐπὶ τέλους νὰ ἴδῃ τὸν Μεσσίαν, ἀνέκραξεν ἀγαλλόμενος, «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ Σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Σου Ἰσραήλ.»

Γίνεται μνεία προσέτι καὶ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Παρθένον, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο συνέβη περὶ ἑσπέραν «Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε, κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ Σοῦ· Εὐλογημένη Σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας Σου, ὅτι Σωτῆρα ἔτεκε τῶν ψυχῶν ἡμῶν.» Οὕτω δὲ μετὰ μεγαλόφωνον εὐλογίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, δίδει ὁ Προεστὼς τὴν θείαν εὐλογίαν εἰς τὸν λαὸν καὶ τελειοῦται ὁ ἑσπερινός.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

Μετὰ τὸ πομπῶδες τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ ἄρχεται ἠρέμα ὁ ὄρθρος. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος πρέπει νὰ σβεννύωνται ἅπασαι αἱ κανδῆλαι, ἐκτὸς τῶν μικρῶν φώτων ἐν τῷ Ἱερῷ καὶ τῶν πρὸ τῶν εἰκόνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρός· καὶ ἐν μέσῳ κοινῆς σιωπῆς καὶ τοῦ σκότους αἴφνης ἀκούεται μία μόνη φωνή· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.» Τρὶς δ' ἐπαναλαμβανομένη αὕτη, ἀναμιμνήσκει τὴν Ἀγγελικὴν προσφώνησιν εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Βηθλεὲμ, ἐν τῇ νυκτὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἔπειτα ὁ ἐκλεχθεὶς ἀναγνώστης, μόνος ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, ἐκφωνεῖ δίς· «Κύριε, τὰ χείλη μου ἀνοίξεις, καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου,» ἵνα προετοιμάσῃ διὰ τούτου τοὺς ἀκροατὰς εἰς συντονωτέραν προσοχὴν, καὶ ἄρχεται ὁ *Ἑξάψαλμος*, ὅστις πρέπει νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ χριστιανοῦ μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνδιάλεξιν, διὰ τῶν ἐωθινῶν λόγων τῶν ἐξ ψαλμῶν· διὸ καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη γίνεται

πάντοτε μετ' ἰδιαιτέρας εὐλαβείας, ὁ δὲ Ἱερεὺς ἐξέρχεται πρὸ τῶν ὡραίων Πυλῶν, ἵνα συνενώσῃ τὰς μυστικὰς αὐτοῦ εὐχὰς μετὰ τῶν σιωπηλῶν δεήσεων τοῦ Ποιμνίου.

Εἰς τὸν πρῶτον ψαλμὸν εἰκονίζεται ἡ σταθερὰ ἐλπὶς τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὸν Θεόν· «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με; πολλοὶ ἐπανίστανται ἐπ' ἐμὲ, πολλοὶ λέγουσι τῇ ψυχῇ, οὐκ ἔστι σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ. Σὺ δὲ, Κύριε, ἀντιλήπτωρ μου εἶ, δόξα μου καὶ ὑψῶν τὴν κεφαλήν μου·» εἰς τὸ τέλος δὲ «Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα· ἐξηγέρθην, ὅτι Κύριος ἀντιλήψεταί μου.» Ὁ δεύτερος ψαλμός· «Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ Σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ Σου παιδεύσῃς με,» ἐστὶ κλαυθμὸς τῆς ἀλγούσης ψυχῆς, καταδιωκομένης ὑπὸ τῶν συμφορῶν τοῦ κόσμου καὶ ἀναβοώσης· «Μὴ ἐγκαταλίπῃς με, Κύριε ὁ Θεός μου, μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, πρόσχες εἰς τὴν βοήθειάν μου, Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.» Διὰ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ ἐκφράζεται ἡ ἐωθινὴ παραμυθητικὴ προσευχή· «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς Σὲ ὀρθρίζω· Ἐδίψησέ Σε ἡ ψυχή μου, ἐκολλήθη ἡ ψυχή μου ὀπίσω Σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιά Σου.»

Τὸ *Δόξα*, καὶ τὸ τριττὸν *Ἀλληλούϊα*, πρὸς τιμὴν τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος, χωρίζουσι τοὺς τρεῖς τούτους ψαλμοὺς ἀπὸ τῶν τριῶν ἀκολούθων, ἐν οἷς ὁ Δαβὶδ, ὁτὲ μὲν παριστῶν τὴν πτωχείαν αὐτοῦ τῷ Θεῷ, βοᾷ· «Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα, καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον Σου. Εἰσελθέτω ἐνώπιόν Σου ἡ προσευχή μου. Κλῖνον τὸ οὖς Σου εἰς τὴν δέησίν μου. Πτωχός εἰμι ἐγὼ, καὶ ἐν κόποις ἐκ νεότητός μου· ὑψωθεὶς δὲ ἐταπεινώθην καὶ ἐξηπορήθην·» ὁτὲ δὲ, κατανυγεὶς ὑπ' εὐγνωμοσύνης ἐν τῇ ἀναμνήσει πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐπιτάττει τῇ ψυχῇ αὐτοῦ· «Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ Ἅγιον Αὐτοῦ· καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις Αὐτοῦ·» ἐνταῦθα παριστῶν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ, μνημονεύει κατανυκτικῶς καὶ τῆς ἑαυτοῦ μηδαμινότητος· «Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμεν. Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει. Ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται

ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους Αὐτόν.» — Ἐπὶ τέλους ἐν τῷ τελευταίῳ ψαλμῷ ἔτι ἅπαξ ἐπικαλεῖται τὸν Κύριον· «Κύριε, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ Σου, καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου Σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν Σου πᾶς ζῶν. Τὸ Πνεῦμά Σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ·» καὶ πάλιν τὸ *Δόξα* καὶ τὸ *Ἀλληλούϊα* κλείουσι τοὺς ψαλμούς. Ὁ δὲ Διάκονος ἄρχεται τῆς μεγάλης ἐκτενοῦς· «Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν» ψάλλουσι μεγαλοφώνως καὶ περιχαρῶς ἀμφότεροι οἱ χοροί, καὶ οἱονεὶ ἑτοιμαζόμενοι πρὸς συνάντησιν Αὐτοῦ, ἐκφωνοῦσιν «*Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!*» καὶ παριστῶσιν ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ τοῦ *Τροπαρίου* τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας, ἥτις διήγειρε τὴν πνευματικὴν αὐτῶν χαράν.

Μετὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ ἐκτεταμένη ἀνάγνωσις δύο, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τριῶν *Καθισμάτων* τοῦ Ψαλτηρίου, μετὰ βραχειῶν εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἐκτενῶν πρὸς ἀνέγερσιν εἰς προσευχήν· διότι αὐτὴ ἡ Ἑλληνικὴ λέξις *κάθισμα*, σημαίνει, ὅτι ἦν συγκεχωρημένον νὰ κάθηνται ἐν καιρῷ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν, ἢ ἀμέσως ἔπειτα πρὸς ἀνάπαυσιν. Εἰς εἴκοσι τοιαῦτα καθίσματα διῃρέθη τὸ ἑκ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ψαλμῶν συγκείμενον ψαλτήριον, ἀναγινωσκόμενον ἅπαν μὲν ἐν τῷ διαστήματι τῆς ἑβδομάδος, δὶς δὲ καθ' ἑβδομάδα τῇ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ. Ἕκαστον τῶν καθισμάτων τούτων σύγκειται ἔκ τινος ἀριθμοῦ ψαλμῶν καὶ διακόπτεται τρὶς, διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τῆς δόξης τοῦ Τρισαγίου Θεοῦ καὶ τῆς ἐπῳδῆς *Ἀλληλούϊα*. Ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἀπετέλει κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὴν οὐσίαν ὅλου τοῦ ὄρθρου, καὶ περιῆλθεν εἰς ἁπάσας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ μοναζούσης ἀδελφότητος. Ἐκεῖ οἱ ἀναχωρηταὶ, συνερχόμενοι τὸ σάββατον ἐκ τῶν ἀπωτέρων ἐρήμων, μετὰ πενθήμερον μονήρη βίον, διῆγον ὅλην τὴν νύκτα πρὸς τὴν Κυριακὴν ἐν τῇ στιχολογίᾳ τοῦ Ψαλτηρίου, διακοπτομένου ὡσαύτως δι' ἐμπεπνευσμένων προσευχῶν τῶν Ἁγίων Ἡγουμένων, οἷοι ἦσαν ὁ Μακάριος, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Παχώμιος καὶ ἕτεροι, λάμποντες διὰ τῆς ἐρημικῆς δόξης τῶν ἀρετῶν καὶ θαυμάτων αὐτῶν.

Ἰδοὺ ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ *Πολυελαίου*, ὡσεὶ μεσημβρία ἀπάσης τῆς ἀκολουθίας· διότι τὸ ὄνομα *Πολυέλαιος*, σημαῖνον *ἄπλετον φῶς ἢ μεγάλην φωτοχυσίαν*, δηλοῖ ὅτι κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν, ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς ἑτοιμάζεται ἵνα ἐξέλθῃ ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγελίου, ἅπασα ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ φωτίζηται λαμπρῶς ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῶν πολυελαίων, καὶ ἔτι λαμπρότερον ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ φωτὸς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, ἵνα ἠδυνθῶσιν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀκροάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὁράσεως τοῦ Θείου Λόγου, τοῦ ἐξερχομένου πρὸς τὸν λαὸν ἐκ τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου ἐνδοτέρου τοῦ Ἱεροῦ.

Ἀνοιγομένων τῶν ὡραίων Πυλῶν, ἀμφότεροι οἱ χοροὶ ἐναλλὰξ ψάλλουσιν ἐκλεκτοὺς στίχους ἐκ τοῦ ΙΘ΄. Καθίσματος μετὰ τῆς κατανυκτικῆς ἐπῳδῆς *Ἀλληλούϊα*, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν καθιερωμένης διὰ τὴν ἑωθινὴν ἀκολουθίαν· «Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κύριον» κραυγάζει ὁ πρῶτος τῶν χορῶν, ὁ δ' ἕτερος ἁπαντῶν λέγει· «Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιὼν ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ·»— καὶ πάλιν ὁ πρῶτος προσκαλεῖ, «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος Αὐτοῦ·» ὁ δὲ ἕτερος ἐπεξηγεῖ τὰς λέξεις ταύτας, προστιθείς· «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ·» ἀλλ' ἡ αὐτὴ πεποίθησις ὑπάρχει ἐν τοῖς χείλεσιν ἀμφοτέρων τῶν χορῶν, λεγόντων· «ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος Αὐτοῦ.»

Κατὰ τὴν ὑμνῳδίαν ταύτην ἐξέρχεται τοῦ Ἱεροῦ μετὰ παντὸς τοῦ Ἱερατείου ὁ Ἐπίσκοπος ἐν σχήματι αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅστις, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ψαλμῳδοῦ, κατοικεῖ ἐν μέσῳ τῶν δοξολογιῶν τοῦ Ἰσραήλ. Οὗτος περιέρχεται ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν μετ' εὐώδους θυμιάματος, προπορευομένων λαμπάδων, μὴ παραλείπων μηδ' αὐτὸν τὸν Νάρθηκα, διότι τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ φαίνει πᾶσι, καὶ ἐπισκέπτεται πάντας ἡ χάρις Αὐτοῦ. Συγχρόνως, ἐὰν ἡ ἀγρυπνία τελῆται πρὸς τιμὴν ἑορτῆς τινος τοῦ Κυρίου, ἢ πρὸς τιμὴν τῆς Θεομήτορος καὶ τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ Ἁγίων, φέρεται ὑπὸ τῶν Διακόνων ἡ εἰκὼν τῆς Ἑορτῆς ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου, κύκλῳ δ' αὐτῆς ἅπαν τὸ Ἱερατεῖον μεγαλύνει τὸν Κύριον, ἢ τὴν

πανάχραντον Παρθένον, ἢ τοὺς Ἁγίους, καὶ ὁ χορὸς ἀποκρίνεται διὰ τῶν αὐτῶν μεγαλυναρίων μετὰ τῶν ἐπῳδῶν τῶν στίχων τῶν ψαλμῶν. Ἐὰν ἡ Ὁλονυκτία ᾖ μόνον ἀναστάσιμος, τότε ἅπασαι αἱ ὑμνῳδίαι αὐτῆς εἰσὶν ἀφιερωμέναι εἰς μνήμην τῆς θαυμαστῆς ἐγέρσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἵνα ἐντυπωθῇ αὕτη ἰσχυρότερον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πιστευόντων, ὁ Ἐπίσκοπος, ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, ἢ ὁ ἱερεὺς, ὅταν ἱερουργῇ μόνος, ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ Ἱερῷ πάντοτε Εὐαγγέλιον περὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῶν θείων μετὰ τὴν Ἀνάστασιν συμβάντων. Τοιαῦτα ἀναστάσιμα Εὐαγγέλα, ἐκλεχθέντα ἐκ πάντων τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ ἐναλλὰξ εὐαγγελιζόμενα, εἰσὶν ἕνδεκα τὸν ἀριθμόν.

Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς Ἀναστάσεως, ἐπ' ἐλπίδι χαροποιᾶς ἀγγελίας, μνημονεύεται ἡ ἐν βαθεῖ ὄρθρῳ ἔλευσις τῶν Μυροφόρων καὶ τῶν Μαθητῶν πρὸς τὸν ἐκκενωθέντα τάφον, καὶ αὐτὴ ἡ ἔκπληξις τῶν οὐρανίων Δυνάμεων, ὅτε ἀνέβλεψαν ἐπὶ τοῦ Θείου νεκροῦ, τοῦ τὰ πάντα δι' ἑαυτοῦ ζωοποιήσαντος. «Τῶν Ἀγγέλων ὁ δῆμος κατεπλάγη ὁρῶν Σε, ἐν νεκροῖς λογισθέντα, τοῦ θανάτου δὲ, Σωτὴρ, τὴν ἰσχὺν καθελόντα, καὶ σὺν ἑαυτῷ τὸν Ἀδὰμ ἐγείραντα, καὶ ἐξ ᾅδου πάντας ἐλευθερώσαντα.» Οὕτως οἱ Ἄγγελοι, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ Μυροφόροι· «Μυροφόροι γυναῖκες μετὰ μύρων ἐλθοῦσαι πρὸς τὸ μνῆμά Σου, Σῶτερ, ἐνηχοῦντο, Ἄγγελος δὲ πρὸς αὐτὰς ἔφη λέγων· Τί μετὰ νεκρῶν τὸν ζῶντα λογίζεσθε; ὡς Θεὸς γὰρ ἐξανέστη τοῦ μνήματος.»

Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἀντίθετοι ἀντιλήψεις, τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἑνοῦνται εἰς ἕνα ὕμνον διὰ τῆς κατανυκτικῆς ἐκφωνήσεως· «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά Σου.» ὅπερ ἡ Ἐκκλησία ψάλλει καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπνώσαντος Χριστοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως· κατόπιν δὲ τούτου πάντες οἱ πιστοὶ προσκαλοῦνται, ἵνα προσκυνήσωσι μετὰ τῶν Σεραφεὶμ, ψαλλόντων τὸν Τρισάγιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ Αὐτοῦ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Τότε ἀναγινώσκονται ἢ ψάλλονται τρία ἀντίφωνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Δαβὶδ, ἐκχέαντος ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ῥοπὴν

τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· πάντων δὲ κατανυκτικώτερον ὑπάρχει τὸ ἀντίφωνον, τὸ ψαλλόμενον ἐν ταῖς ἑορταῖς· «Ἐκ νεότητός μου πολλὰ πολεμεῖ με πάθη, ἀλλ' αὐτὸς ἀντιλαβοῦ καὶ σῶσον, Σωτήρ μου.— Οἱ μισοῦντες Σιὼν αἰσχύνθητε ἀπὸ τοῦ Κυρίου· ὡς χόρτος γὰρ πυρὶ ἔσεσθε ἀπεξηραμμένοι.— Ἁγίῳ Πνεύματι πᾶσα ψυχὴ ζωοῦται καὶ καθάρσει ὑψοῦται, λαμπρύνεται, τῇ Τριαδικῇ μονάδι ἱεροκρυφίως.» Ὅταν δὲ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου παρουσιάζηται τοῦτο πρὸς τὸν λαὸν εἰς προσκύνησιν καὶ ἀσπασμὸν, οἱ χοροὶ, ὡς αὐτόπται ἤδη τῆς ἐγέρσεως, ἀνακράζουσιν, «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι, προσκυνήσωμεν Ἅγιον Κύριον Ἰησοῦν. — Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτὸς Σοῦ ἄλλον οὐκ οἴδαμεν. —Ἰδοὺ γὰρ ἦλθε διὰ τοῦ Σταυροῦ χαρὰ ἐν ὅλῳ τῷ Κόσμῳ. — Σταυρὸν γὰρ ὑπομείνας δι' ἡμᾶς, θανάτῳ θάνατον ὤλεσε·» καὶ προστρέχοντες εἰς τὰς πρεσβείας τῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Θεοτόκου, ὑπὲρ ἐξαλείψεως τοῦ πλήθους τῶν ἡμετέρων ἐγκλημάτων, ψάλλουσι τὸν ψαλμὸν τῆς μετανοίας· «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός Σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν Σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου·» ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς μετὰ τὴν λιτὴν τοῦ Διακόνου, κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, χρίει τῷ ἐλαίῳ τῆς πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως τοὺς προσερχομένους εἰς προσκύνησιν τῆς Ἁγίας εἰκόνος.

Ἔπειτα ἀμέσως ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ψαλμῳδία τοῦ *Κανόνος*, συγκειμένου ἐξ *ἑννέα ᾠδῶν* πρὸς τιμὴν τῆς ἑορτῆς ἢ τοῦ *Ἁγίου*. Οἱ κανόνες οὗτοι εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑωθινὴν Ἀκολουθίαν ἢ τὸν Ὄρθρον, κατὰ τὴν ἑβδόμην ἢ ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα, καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ εὐγλώττου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Κοσμᾶ Ἐπισκόπου Μαϊουμᾶ, οἵτινες ἐπλούτισαν δι' αὐτῶν τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὰς πανηγυρικὰς αὐτῆς ἡμέρας, ὁρίσαντες καὶ τὸ μέλος αὐτῶν εἰς ὀκτὼ διαφόρους ἤχους, καθ' ἑβδομάδα ψαλλομένους. Τὸ πρῶτον τροπάριον ἑκάστης ᾠδῆς ὀνομάζεται *Εἱρμὸς*, τουτέστι *σύνδεσμος* πάντων τῶν ἄλλων, κατὰ τὸν τύπον αὐτοῦ γεγραμμένων, ἡ δὲ θεμελιώδης ἰδέα αὐτοῦ ἐρανίζεται ἐκ τῶν ᾠδῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς. Οὕτως ὁ πρῶτος Εἱρμὸς ἀναμιμνήσκει πάντοτε τὴν ᾠδὴν

τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται·» ὁ δὲ δεύτερος, τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρήμου· «Πρόσεχε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω·» καὶ καθὸ ἔλεγχος τῶν ἁμαρτιῶν, ψάλλεται μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς· ὡς τύπος τῆς τρίτης ᾠδῆς ἐχρησίμευσεν ἡ προσευχὴ τῆς Ἄννης, μητρὸς Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου. Μετὰ τὴν ᾠδὴν ταύτην ἐκφωνεῖται μικρὰ ἐκτενὴς, ὥσπερ ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν ἕκτην καὶ τὴν ἐννάτην· ὁ ἀριθμὸς δὲ πασῶν τῶν ᾠδῶν ἀναμιμνήσκει τὰ ἐννέα τάγματα τῶν Ἀγγέλων. Οἱ Προφῆται Ἀββακοὺμ, Ἡσαΐας καὶ Ἰωνᾶς ὑπηγόρευσαν τοὺς τρεῖς τελευταίους Εἱρμούς· μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ τὸ *Κοντάκιον*, τουτέστι συνοπτικὴ ἐξήγησις τῆς ἑορτῆς ἢ τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἁγίου, καὶ ὁ *Οἶκος*, ὅστις δηλοῖ ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ τὸ ᾆσμα τοῦτο σύγκειται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ὁμοιώσεων· ἐπὶ τέλους δὲ ἕπεται ἐκτεταμένη περιγραφὴ αὐτῆς τῆς αἰτίας τῆς πανηγύρεως, ἤτοι τῶν πράξεων τοῦ Ἁγίου, συνηγμένων ἐν τῷ συναξαρίῳ. — Ὁ ἕβδομος καὶ ὄγδοος Εἱρμὸς ἀναμιμνήσκουσι πάντοτε τοὺς ἄθλους καὶ τὸν ἐγκωμιαστικὸν ὕμνον τῶν τριῶν Παίδων, τῶν ἐν τῇ καμίνῳ τῆς Βαβυλῶνος δοξασάντων τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ προσκαλεσαμένων ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς πάντα τὰ ποιήματα, ἵνα σὺν αὐτοῖς ὑπερυψώσωσι τὸν Κύριον εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἔννατος Εἱρμὸς ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς προφητείας τοῦ Ζαχαρίου περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, καὶ ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς μνήμην τῆς θείας Ἐνσαρκώσεως, διὰ τοῦτο πρὸ αὐτοῦ ὁ Διάκονος, μετὰ τοῦ θυμιατηρίου εἰς χεῖρας, ὡσεὶ ἀναμιμνήσκων τὴν τῆς Θεομήτορος ἐπίσκεψιν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς ἵνα μεγαλύνωσιν ἐν ὕμνοις τὴν Μητέρα τοῦ Φωτὸς, καὶ ὁ χορὸς δοξάζει αὐτὴν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς προσευχῆς, ἣν ἀπήγγειλεν ἀσπασαμένη τὴν Ἐλισάβετ· «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου·» εἰς δὲ τὰς ἐπῳδὰς ὑπερυψοῖ Αὐτὴν οὕτω· «Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ·» μετὰ τὸν Κανόνα,

ἀναγινώσκονται καὶ ψάλλονται ἔτι τρεῖς ἐγκωμιαστικοὶ ψαλμοὶ, μετὰ ἑορτίων στιχηρῶν ἀνάμικτοι.

Τότε, ἐπειδὴ εἰς τοὺς ψαλμοὺς τούτους ἅπασα ἡ κτίσις, οὐρανὸς καὶ γῆ συνενοῦνται ἵνα αἰνέσωσι τὴν δόξαν τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῶν, αἱ θύραι τοῦ Ἱεροῦ, κεκλεισμέναι οὖσαι ἐν καιρῷ τοῦ Κανόνος, ἀνοίγονται ἐκ νέου, καὶ ὁ Ἱερεὺς ποιεῖ τὴν ἀρχὴν μεγάλης δοξολογίας ἐκφωνῶν· «Δόξα Σοὶ τῷ δείξαντι ἡμῖν τὸ φῶς.» Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ προεστὼς ἐξεφώνει τὰς λέξεις ταύτας πρὸς συνάθροισιν τῶν πιστῶν, ὅτε μετὰ τὴν Ὁλονύκτιον ἀγρυπνίαν ἔβλεπεν ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ ἠὼς ἀνεφαίνετο ἤδη πρὸς ἀνατολὰς, καὶ οἱ Χριστιανοὶ, πρὶν ἀπέλθωσιν, ὡμολόγουν ἔτι ἅπαξ ἐν μιᾷ μεγάλῃ καὶ κοινῇ δοξολογίᾳ, ἐρανισθείσῃ ἐκ τῶν ᾠδῶν ἀμφοτέρων τῶν Διαθηκῶν, τὴν Θεότητα τοῦ Λυτρωτοῦ. Ἐποίουν δ' ἀρχὴν διὰ τῶν λόγων τῶν Ἀγγέλων, τῶν δοξασάντων τὸ νήπιον τῆς Βηθλεὲμ, καὶ ἐπεραίουν αὐτὴν διὰ τοῦ τρισαγίου ὕμνου τῶν Σεραφεὶμ, ὁραθέντων παρὰ τοῦ Ἡσαΐου, καὶ διὰ τῆς δόξης τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος.

Γινώσκεις τὸν ὕμνον τοῦτον, ἀγαπητὲ φίλε, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· καὶ εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ ἀγνοῇ τις αὐτὸν, νὰ μὴ κατανύγηται ἡ καρδία ἐν τῇ ἐπικλήσει τοῦ πράου Ἀμνοῦ, τοῦ αἴροντος τὰς ἁμαρτίας τοῦ Κόσμου, καὶ καθεζομένου ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός! Ὁ Δαβὶδ καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀντιλαλοῦσιν εἰς ἕκαστον στίχον. Πρέπει νὰ ἀκούσῃ τις αὐτὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα λάβῃ καθαρὰν γνῶσιν τῆς μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ. Παρ' ἡμῖν ψάλλουσιν αὐτὸν ἁπλῶς ἀμφότεροι οἱ χοροί· ἐκεῖ δὲ, ἐπειδὴ ἡ λειτουργία δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ὄρθρου, ὁ Ἀρχιερεὺς καταβὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐνδυθεὶς τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐν ᾧ καιρῷ ψάλλονται τὰ ἐγκωμιαστικὰ τροπάρια τῶν Αἴνων, λαμβάνει ἔπειτα εἰς χεῖρας τὰ τρίκηρα, καὶ φωτίζων τὸν λαὸν ἐκφωνεῖ· «Δόξα σοὶ τῷ δείξαντι ἡμῖν τὸ φῶς·» ἅπαν δὲ τὸ Ἱερατεῖον, κύκλῳ αὐτοῦ, ἄρχεται νὰ ψάλλῃ μετὰ τοῦ χοροῦ, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Ὑμνοῦμέν Σε, εὐλογοῦμέν Σε, προσκυνοῦμέν Σε, δοξολογοῦμέν Σε, εὐχαριστοῦμέν Σοι, Κύριε, διὰ τὴν μεγάλην Σου δόξαν. Κύριε

Βασιλεῦ, Ἐπουράνιε Θεὲ, Πάτερ Παντοκράτορ, Κύριε Υἱὲ μονογενὲς Ἰησοῦ Χριστὲ, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα! Κύριε ὁ Θεὸς, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ Κόσμου. Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι Σὺ εἶ μόνος Ἅγιος, Σὺ εἶ μόνος Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν.»

Ἡ διπλῆ ἐκτενὴς καὶ ἡ μετὰ κλίσεως τῶν κεφαλῶν προσευχὴ, μεθ' ἣν ἕπεται ἡ εὐλογία τοῦ Προεστῶτος, ἀποτελειοῦσι τὸν ὄρθρον· ἡ δὲ πρώτη ὥρα, ἀναγινωσκομένη πάλιν ἐν τῷ σκότει, ὡς ὁ ἐξάψαλμος, ἀναγκάζει ἐκ νέου τὸν Χριστιανὸν νὰ προσηλώσῃ τὸν νοῦν εἰς ἑαυτόν.

Μετὰ τὴν πρώτην ὥραν, ἐξέρχεται ὁ Προεστὼς ἐκ τοῦ κεκλεισμένου Ἱεροῦ ἔτι ἅπαξ καὶ δέεται λέγων· «Χριστὲ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, σημειωθήτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου.» διακόπτοντες δὲ τὴν ἔρημον αὐτοῦ δέησιν, ἐκφωνοῦσι μεγαλοφώνως καὶ πομπωδῶς ἀμφότεροι οἱ χοροὶ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρός· «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

Μία ἔτι θεία Ἀκολουθία δὲν ἔγεινεν ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας ἡμῶν· θέλω νὰ λαλήσω περὶ τῆς *Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων*, ἥτις ἐξαιρετικῶς τελεῖται κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ βεβαίως σὲ ἐξέπληξε πολλάκις διὰ τῶν κατανυκτικῶν τελετῶν καὶ τῶν προσευχῶν αὐτῆς.

Ἡ σύστασις ταύτης ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀλλὰ τὸν τέλειον ἀπαρτισμὸν ἔδωκεν αὐτῇ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ μέγας, Πάπας Ῥώμης, ὁ ἐπονομαζόμενος Διάλογος, κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, πρὶν ἔτι διαχωρισθῇ ἡ Ἐκκλησία. Τελεῖ-

ται δὲ κατὰ τὰς Τετάρτας καὶ Παρασκευὰς τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἥτις ὡς μίμησις τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας τοῦ Χριστοῦ καὶ προετοιμασία πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνάμνησιν τῶν παθῶν Αὐτοῦ, ἦν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Χριστιανοῖς τοσοῦτον σεβαστὴ, ὥστε οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἕνεκα τῆς ἐγκαρδίου θλίψεως καὶ τῆς συντριβῆς τοῦ πνεύματος, δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκτελῶσι κατὰ τὰς πενθίμους ταύτας ἡμέρας πομπώδη Ἀκολουθίαν. Ὁλόκληρος δὲ ἡ λειτουργία συγχωρεῖται μόνον κατὰ τὰ *Σάββατα* καὶ τὰς Κυριακὰς, ἡμέρας ἀφιερωμένας εἰς τὴν μνήμην τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. «Αἱ ἡμέραι τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, λέγει ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Σύνοδος, εἰσὶ καιρὸς μετανοίας, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος ὀφείλει σκέπτεσθαι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἐκκλίνειν πρὸς τὸ ἑορτάζειν, ἵνα μὴ παρὰ καιρὸν κορεσθῇ τῆς πνευματικῆς χαρᾶς.»

Κατ' ἀρχὰς ἦν ἀπηγορευμένον τὸ προσέρχεσθαι εἰς τὴν πηγὴν τῆς οὐρανίου παραμυθίας, δηλαδὴ εἰς τὰ θεῖα Μυστήρια, κατὰ τὰς πρώτας πέντε ἡμέρας ἑκάστης ἑβδομάδος τῆς Τεσσαρακοστῆς· ἀλλ' ὅτε ἀκολούθως ἡ πνευματικὴ ἐξασθένησις τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, εἰθισμένων νὰ μεταλαμβάνωσι τοῦ Λυτρωτοῦ αὐτῶν καθ' ἑκάστην, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τοσοῦτον βαρεῖαν στέρησιν, ἡ Ἐκκλησία ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς εὐσπλαγχνίαν· ἐπέτρεψεν ἵνα κατὰ τὰς δύο ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, τὰς ἀφιερωμένας εἰς μνήμην τῆς παραδόσεως καὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐκφέρωνται ἐν τῷ ἑσπερινῷ, εἰς προσκύνησιν καὶ μετάληψιν τῶν πιστῶν, τὰ Θεῖα δῶρα, ἡγιασμένα πρότερον ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς Κυριακῆς, καὶ διατηρούμενα ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐν τῇ Κιβωτῷ· ἐκ τούτου ἔσχε καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὄνομα ἡ *Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων* δώρων. Διὸ καὶ ἡ τάξις αὐτῆς ὑπάρχει ὅλως διάφορος τῆς τῶν λειτουργιῶν τῶν Ἁγίων Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου· σύγκειται δὲ ἰδίως ἐκ τοῦ ἑσπερινοῦ, προηγουμένης τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὡρῶν, καὶ ἔκ τινος μέρους τῆς συνήθους λειτουργίας, πλὴν τοῦ σπουδαιοτέρου, δηλαδὴ τοῦ Ἁγιασμοῦ αὐτῶν τῶν δώρων· ἀλλὰ καί τοι μὴ τοσοῦτον πομπώδης, οὐχ ἧττον ὅμως ἐμπνέει φόβον καὶ εὐλάβειαν· διότι ἐν ἀρχῇ αὐτῆς παρίσταται ἤδη

ὁ σφαγιασθεὶς Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἄρτου, ποτισθέντος ὑπὸ οἴνου, ἅτινα ἡγιάσθησαν καὶ μετεβλήθησαν εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ὁλοσχερεῖ λειτουργίᾳ.

Καὶ αὐταὶ αἱ ὧραι διαφέρουσιν ἐκείνων, αἵτινες συνήθως ἀναγινώσκονται πρὸ τῆς λειτουργίας· ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν εἶναι χρονιωτέρα· διότι, πλὴν τῶν ὡρισμένων τριῶν ψαλμῶν, ἀναγινώσκεται ἔτι καθ' ἑκάστην ὥραν καὶ ἀνὰ ἓν κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου, δὶς διακοπτόμενον καὶ τελειούμενον διὰ τῆς δόξης τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος καὶ τοῦ τριπλοῦ *Ἀλληλούϊα*, ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν τῷ ὄρθρῳ· κατὰ δὲ τὴν ἕκτην ὥραν καὶ ἓν κεφάλαιον ἐκ τῶν προφητειῶν. Εἰς τὸ τέλος τῶν καθισμάτων τούτων ὁ Ἱερεὺς ἐξέρχεται τοῦ Ἱεροῦ καὶ ποιεῖ ἐνώπιον τῶν ὡραίων Πυλῶν μετανοίας τρεῖς, ἐπαναλαμβανομένας ὑπὸ πάντων τῶν πιστῶν, ἐκφωνῶν τὸν κύριον στίχον ἑκάστης ὥρας, τὸν ἐκφράζοντα τὴν αἰτίαν, ἥτις προέτρεψε τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὸ ἁγιάζειν ὀνομαστὶ τὴν ὥραν ταύτην διὰ τῆς προσευχῆς.

Ἡ *τρίτη* ὥρα ἀναμιμνήσκει παραμυθητικῶς τὴν κατάβασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «Κύριε, ὁ τὸ Πανάγιόν Σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς Ἀποστόλοις Σου καταπέμψας, τοῦτο, ἀγαθέ, μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐγκαίνισον ἡμῖν τοῖς δεομένοις Σου.»

Καταπληκτικὴ εἶναι ἔτι καὶ ἡ δέησις πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένον κατὰ τὴν *ἕκτην* ὥραν· «Ὁ ἐν ἕκτῃ ἡμέρᾳ τε καὶ ὥρᾳ τῷ Σταυρῷ προσηλώσας τὴν ἐν τῷ Παραδείσῳ τολμηθεῖσαν τῷ Ἀδὰμ ἁμαρτίαν, καὶ τῶν πταισμάτων ἡμῶν τὸ χειρόγραφον διάῤῥηξον, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς.»

Κατανυκτικὴ δὲ καὶ ἡ τελευταία· «Ὁ ἐν τῇ *ἐννάτῃ* ὥρᾳ δι' ἡμᾶς σαρκὶ τοῦ θανάτου γευσάμενος, νέκρωσον τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὸ φρόνημα, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ σῶσον ἡμᾶς.»

Καὶ ἵνα ἔτι μᾶλλον ταπεινωθῇ ἡ ματαία αὕτη σοφιστεία, πρὸς τὸ τέλος ἑκάστης ὥρας, ὁ Ἱερεὺς πάλιν ἐξέρχεται πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἀνατείνας πρὸς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, καὶ ποιῶν τρεῖς ἐδαφιαίας μετανοίας, ἐκφωνεῖ τὴν ὑψηλὴν εὐχὴν τοῦ ἐκ Συρίας Ἁγίου Ἐφραὶμ, βαθέως κατανοήσαντος τὸ μυστήριον τῆς ταπεινοφροσύνης,

ὅτε ἐκ τῆς συντετριμμένης ψυχῆς αὐτοῦ ἐξέῤῥευσαν αἱ κατανυκτικαὶ αὗται δεήσεις·

«Κύριε καὶ Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, φιλαρχίας καὶ ἀργολογίας μή μοι δός — Πνεῦμα δὲ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης χάρισαί μοι τῷ Σῷ δούλῳ — Ναὶ, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαί μοι τοῦ ὁρᾷν τὰ ἐμὰ πταίσματα, καὶ μὴ κατακρίνειν τὸν ἀδελφόν μου, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.»

Ὁ ἱερεὺς εἰπὼν πρῶτον τὴν εὐχὴν ταύτην κατὰ τεμάχια, δίδει καιρὸν διὰ τὴν μετὰ μικρῶν μετανοιῶν μυστικὴν προσευχὴν, καὶ εἰς ἐπίλογον ἐπαναλαμβάνει ἐκ νέου τὴν αὐτὴν εὐχὴν ἅπασαν καὶ ἀχώριστον, συνωδευμένην ὑπὸ μιᾶς ἐδαφιαίας μετανοίας.

Ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν Θείαν ταύτην λειτουργίαν πρέπει νὰ προσκαλῶσιν ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν. Μετὰ τὸν Ἅγιον Ἐφραὶμ, ὁ μέγας Βασίλειος, εἰς τὸ τέλος τῆς ἐννάτης ὥρας, ἐπικαλεῖται· «Δέσποτα Κύριε, ὁ μακροθυμήσας ἐπὶ τοῖς ἡμῶν πλημμελήμασι καὶ ἄχρι τῆς παρούσης ὥρας ἀγαγών ἡμᾶς, ἐν ᾗ ἐπὶ τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου κρεμάμενος, τῷ εὐγνώμονι λῃστῇ τὴν εἰς τὸν Παράδεισον ὡδοποίησας εἴσοδον, ἱλάσθητι ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ ἀναξίοις βλέψαι εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· διότι ἐπορεύθημεν ἐν τοῖς θελήμασι τῶν καρδιῶν ἡμῶν καὶ ἐν ματαιότητι ἐξέλιπον αἱ ἡμέραι ἡμῶν, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, ἵνα τὸν παλαιὸν ἀποθέμενοι ἄνθρωπον, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα, καὶ Σοὶ ζήσωμεν τῷ ἡμετέρῳ Δεσπότῃ.» — Τότε ἀμφότεροι οἱ χοροὶ, μιμούμενοι τοὺς σωτηρίους λόγους τοῦ σταυρωθέντος λῃστοῦ, σὺν αὐτῷ ἀναβοῶσιν· «Ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.» Ἔπειτα ἐναλλὰξ ἀναμιμνήσκουσιν ἀλλήλους τὰς ἀρετὰς, αἵτινες δύνανται νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας τῆς Βασιλείας ταύτης, καὶ ψάλλουσι τοὺς ἐννέα εὐαγγελικοὺς μακαρισμοὺς, ἤτοι «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, οἱ πενθοῦντες, οἱ πραεῖς, οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, οἱ ἐλεήμονες, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης καὶ ὠνειδισμένοι ἕνεκεν τοῦ Κυρίου, ὅστις ὑπόσχεται αὐτοῖς πολὺν τὸν μισθὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς·» ἐπαναλαμβάνουσι δὲ μεταξὺ ἑκάστου

μακαρισμοῦ τὴν προσευχὴν τοῦ εὖ φρονοῦντος λῃστοῦ, «Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου.» Οἱ χοροὶ προσπίπτουσιν ἔτι τρὶς εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Τριάδα, μετὰ τῆς αὐτῆς δεήσεως, ἵνα ἐντυπωθῇ βαθύτερον εἰς τὴν καρδίαν τὸ «Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, μνήσθητι ἡμῶν, Δέσποτα, μνήσθητι ἡμῶν, Ἅγιε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.»

Ἄρχεται ἤδη ὁ καθ' αὐτὸ ἑσπερινὸς, καὶ μέχρι τῆς μικρᾶς εἰσόδου τῶν ἱερουργούντων καὶ τοῦ ὕμνου «Φῶς ἱλαρὸν,» ἐκτελεῖται κατὰ τὴν συνήθη τάξιν· ἐνίοτε μόνον, ὅταν ἑορτάζηται εἰς τὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἡμέρας ἡ μνήμη Μαρτύρων, οὗ ἕνεκα ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ Διάκονος ἐν καιρῷ τῆς εἰσόδου ἀντὶ τοῦ θυμιατηρίου φέρει εἰς χεῖρας τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς λειτουργίας.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου, ἐν ᾧ ψάλλονται οἱ ἑσπερινοὶ στίχοι, «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σὲ» ὁ Ἱερεὺς, πληρώσας διὰ τῆς εὐωδίας τοῦ θυμιάματος ἅπαν τὸ Ἱερὸν, ἐκβάλλει ἐκ τῆς ἱσταμένης ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης Κιβωτοῦ τὸν προηγιασμένον Ἄρτον, τὸ *Σῶμα τοῦ Χριστοῦ*, ποτισθὲν ὑπὸ τοῦ *αἵματος Αὐτοῦ*· τίθησιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ δίσκου, θυμιᾷ μετ' εὐλαβείας περιάγων τρὶς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ἀναλαβὼν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φέρει αὐτὸν, προπορευομένου τοῦ Διακόνου μετὰ τοῦ θυμιατηρίου, ἐπὶ τῆς Προθέσεως. Ἐκεῖ ἐγχέει προσέτι ἐν τῷ ποτηρίῳ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ, μὴ ἁγιαζόμενα ἀκολούθως, ἀλλὰ μόνον φανερώτερον ἀποπληροῦντα τὸ δεύτερον εἶδος τοῦ μυστηρίου.

Μετὰ τὴν ἑσπερινὴν ψαλμῳδίαν «Φῶς ἱλαρὸν» ὁ ἀναγνώστης, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, ἀναγινώσκει δύο ἀναγνώσματα, τὸ μὲν ἐκ τῆς Βίβλου τῆς Γενέσεως, διηγουμένης κατ' ἀρχὰς τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀδὰμ, τὴν ἀποπλάνησιν τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐπακολούθους τούτοις τιμωρίας· τὸ δὲ ἐκ τῶν παροιμιῶν τοῦ Σολομῶντος, ἀμφότερα δὲ ὡς ἐν αἰνίγμασι προμηνύοντα ἤδη τὸ φῶς τοῦ ἐρχομένου Χριστοῦ. Ἵνα ἐκφράσῃ δ' ἐπισημότερον τὴν μετάβασιν ταύτην ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, ὁ Ἱερεὺς μεταξὺ τῶν δύο ἀναγνωσμάτων, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ θυμιατήριον καὶ τὴν λαμπάδα, ἥτις ἵστατο πρὸ τῶν Ἁγίων Δώρων, φωτίζει τὸν λαὸν ἐκ

τῶν Ὡραίων Πυλῶν σταυροειδῶς, λέγων τοὺς ἑξῆς μυστικοὺς λόγους, «Σοφίᾳ ὀρθοί, φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσιν.» Τὸ ὁρατὸν τοῦτο φῶς πρέπει νὰ ἀναπληρώσῃ ἐν μέρει εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελικοῦ λόγου, οὗ τινος ἐστερήθησαν οὗτοι ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τῶν κλαυθμῶν· συγχρόνως δὲ ἀναμιμνήσκει εἰς αὐτοὺς, καὶ τὸ Θεῖον ἐκεῖνο φῶς, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ θέλουσι προσκυνήσει εἰς τὰ προηγιασμένα Δῶρα.

Χάριν δὲ μείζονος κατανύξεως, μετὰ τὰ ἀναγνώσματα, τρεῖς παῖδες, ὡσεὶ τρεῖς Ἄγγελοι, ἀναμιμνήσκοντες ἑνταῦτῷ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας τῶν Ἑβραίων, τοὺς ὑμνήσαντας τὴν Θείαν δόξαν ἐν μέσῳ τῆς Χαλδαϊκῆς καμίνου, ἀποχωρίζονται ἀπὸ τοῦ λοιποῦ χοροῦ καὶ τίθενται πρὸ τῶν Ὡραίων Πυλῶν, ἔνθα ἐν κατανυγούσῃ τὴν καρδίαν μελῳδίᾳ ἐπαναλαμβάνουσι τὸν ἑσπερινὸν στίχον, «Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου.»—Οὗτος στίχος ψάλλεται ὡσαύτως καὶ ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐναλλάξ· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ψάλλονται ἔτι καὶ οἱ ἀκόλουθοι στίχοι τοῦ ψαλμοῦ, σωτήριοι δι' ἕκαστον, ἐὰν πολιτεύηται κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν δεήσεων τούτων· «Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σέ· εἰσάκουσόν μου, εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς Σέ. Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου. Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις.»

Ἡ δὲ εὐσεβὴς συνάθροισις τῶν προσευχομένων Χριστιανῶν, συναισθανομένη μετὰ συντετριμμένης καρδίας πόσον μακρὰν ἀπέχουσιν ἅπασαι αἱ πράξεις αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τούτων δεήσεων, ἀκροῶνται γονυκλιτῶς. Μιμοῦνται δὲ τὴν ταπείνωσιν τοῦ Τελώνου, ὅστις εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ, τύπτων τὸ ἑαυτοῦ στῆθος, ἔλεγε μόνον· «Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ·» καὶ ἐλπίζουσιν, ὡς αὐτὸς, νὰ τύχωσι τῆς συγχωρήσεως οὐχὶ διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἑαυτῶν ἀναξιότητος· ὁ δὲ Ἱερεὺς, ψαλλομένων τῶν εἰρημένων στίχων, ἵσταται, κρατῶν τὸ θυμιατήριον εἰς χεῖρας, ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης, διὰ δὲ τοῦ ἀναβαίνοντος νέφους τοῦ θυμιάματος καὶ διὰ τῶν ὁρωμένων συμβόλων ὑπεμφαίνει, ὅτι κατὰ τὴν ἑσπερινὴν ταύτην θυσίαν καὶ

τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἔπαρσιν τῶν χειρῶν ἡμῶν ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ κατευθυνθῇ ἐνώπιον Αὐτοῦ ὡς θυμίαμα· κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἐπανάληψιν τοῦ στίχου τούτου, παραδίδων τὸ θυμιατήριον, κλίνει γόνυ μεθ' ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας.

Μετὰ τὰ μέσα τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ὁ Διάκονος, ἐν καιρῷ τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν περὶ τῶν κατηχουμένων, προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς ὅπως προσεύχωνται ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἑτοιμαζομένων πρὸς τὸ φώτισμα· διότι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας, τινὲς τῶν κατηχουμένων, τῶν μᾶλλον προητοιμασμένων εἰς παραδοχὴν τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος, ἐφωτίζοντο δι' αὐτοῦ, ἐξαιρέτως δὲ τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Αἱ προσευχαὶ αὗται παριστῶσι τὰς πνευματικὰς αὐτῶν ἀνάγκας, δηλαδὴ τὸν φωτισμὸν τῆς γνώσεως καὶ εὐσεβείας, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας, τὴν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγέννησιν, τὴν τελειότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν συναρίθμησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ ἐκλεκτῇ ποίμνῃ. Ἔπειτα δὲ καὶ οὗτοι ὀφείλουσι νὰ ἐξέλθωσι τοῦ ναοῦ, διότι « Νῦν αἱ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν· ἰδοὺ γὰρ εἰσπορεύεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης· ἰδοὺ θυσία μυστικὴ τετελειωμένη δορυφορεῖται. »

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐπίσημον στιγμὴν ἡ λαμπὰς, παρουσιαζομένη εἰς τὰς ἀρκτικὰς θύρας τοῦ Ἱεροῦ, ἀναγγέλλει τοῖς πιστοῖς τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως αὐτῶν ἐν εἴδει θυσίας, φερομένου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Πρεσβυτέρου, οὗτινος προπορεύεται ὁ Διάκονος, στρωννύων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ θυμιάματος· καὶ πάντες πίπτουσι πρηνεῖς μετ' εὐλαβείας ἐνώπιον τοῦ ἀκατανοήτου μυστηρίου, ὡς ἔπιπτεν ὁ Ἡσαΐας ἐνώπιον τῆς ἀπροσίτου δόξης τοῦ καθημένου ἐπὶ τῶν Χερουβείμ, καὶ φοβερὰ σιωπὴ ἐγκαθίσταται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· μόλις δ' ἀκούονται εἰς τὸν πρὸ τοῦ ἱεροῦ ὑψηλὸν τόπον ἐπὶ τῶν τοῦ λαοῦ κεφαλῶν, τῶν προσκεκολλημένων εἰς τὸ ἔδαφος, βραδέα καὶ ἥσυχα, ἰσόρρυθμα μὲν διακοπτόμενα δ' ἔστιν ὅτε βήματα τριῶν πορευομένων, ἢ ὁ ἦχος τοῦ σειομένου θυμιατηρίου ἐνώπιον τῶν ἁγίων Δώρων, καὶ φαντάζεταί τις ὅτι—« νῦν αἱ Δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σὺν ἡμῖν ἀοράτως λατρεύουσιν! »—τοσοῦτον

φόβον ἐμποιοῦσιν εἰς τὴν τρέμουσαν καρδίαν οἱ ἦχοι οὗτοι· ὁ δὲ χορὸς ἀνιστάμενος ἄρχεται πρὸς τοὺς ἔτι κειμένους χαμαὶ τῆς προσκλητηρίου ᾠδῆς· «πίστει καὶ πόθῳ προσέλθωμεν, ἵνα μέτοχοι ζωῆς αἰωνίου γενώμεθα· Ἀλληλούϊα».

Τότε ἅπαντες ἀνεγείρονται, διότι ἡ θυσία ἤδη ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἑτοίμη ἵνα δοθῇ εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς, οὓς προετοιμάζει εἰς ὑποδοχὴν αὐτῆς ὁ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ Διάκονος διὰ τῶν δεήσεων περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, ὁ δὲ Πρεσβύτερος διὰ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς «Πάτερ ἡμῶν», καὶ μετὰ τοῦτο σύρεται τὸ καταπέτασμα ἐν τῇ ἐκφωνήσει· «Τὰ προηγιασμένα Ἅγια τοῖς ἁγίοις·» τότε ὁ χορὸς κατὰ τὴν συνήθειαν ἀποκρίνεται· «Εἷς Ἅγιος, Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός,» καὶ ἐνῷ μεταλαμβάνουσιν οἱ ἱερουργοῦντες, ψάλλει πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῆς ἐκκλησίας τὸ «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος· Ἀλληλούϊα!» Ὅταν δὲ ὁ Διάκονος εἰς τὰς θύρας τοῦ ἱεροῦ προσκαλῇ εἰς τὴν μετάληψιν, ὁ χορὸς ἀναβοᾷ ἔτι πειστικώτερον, λέγων τοὺς προφητικοὺς λόγους τοῦ Δαυίδ· «Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου· ἄρτον οὐράνιον καὶ ποτήριον ζωῆς γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ Κύριος· Ἀλληλούϊα.» Μετὰ δὲ τὴν μεταφορὰν τῶν Ἁγίων Δώρων εἰς τὴν πρόθεσιν, ψάλλεται ὁ συνήθης στίχος· «Πληρωθήτω τὸ στόμα μου αἰνέσεώς Σου, Κύριε, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν Σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν μεγαλοπρέπειάν Σου· Ἀλληλούϊα.» (1)

Ἰδίως δὲ σημεώσεως ἀξία διὰ τὰς βαθείας ἐννοίας τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων ὑπάρχει ἡ Ὀπισθάμβωνος εὐχή, ἐν ᾗ ὁ Πρεσβύτερος ἐπικαλεῖται· «Ἵνα ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ἀγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὰς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἐγκράτειαν παθῶν, καὶ πρὸς ἐλπίδα ἀναστάσεως, παράσχῃ καὶ ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, τὸν δρόμον

(1) Εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ὀρθοδόξου Ῥωσσίας ὁ στίχος οὗτος λέγεται ὡς ἑξῆς· «Πληρωθήτω τὸ στόμα ἡμῶν αἰνέσεώς Σου, Κύριε, τήρησον ἡμᾶς ἐν τῇ ἁγιωσύνῃ Σου, ὅπως διδασκώμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν δικαιοσύνην Σου· ἀλληλούϊα.» Σ. τοῦ Μ.

τῆς νηστείας ἐκτελέσαι, τὴν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τὰς κεφαλὰς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλάσαι, νικητάς τε τῆς ἁμαρτίας ἀναφανῆναι, καὶ ἀκατακρίτως ἀξιωθῆναι προσκυνῆσαι καὶ τὴν Ἁγίαν Ἀνάστασιν.»

Ἐγὼ δὲ ἐπευχόμενός σοι εἰλικρινῶς τὴν ἐκπλήρωσιν πασῶν τούτων τῶν δεήσεων, παύω πρὸς καιρὸν, διότι ἐξηγῶν βαθμηδὸν τὴν Θείαν Λειτουργίαν, ἀνεπαισθήτως ἤγγισα καὶ αὐτὴν τὴν Τεσσαρακοστὴν, ἥτις κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχε τὸ ἀντικείμενον τῶν συνδιαλέξεων ἡμῶν. Ἐπεθύμουν δὲ πολὺ νὰ ἐκθέσω ἐνώπιόν σου καὶ τὰ κατατανυκτικὰ κάλλη τῶν Ἀκολουθιῶν τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, αἵτινες εἰσὶ πλήρεις μυστικῶν ἐννοιῶν, καὶ ἐμπεριέχονται ἅπασαι ἐν τῇ Βίβλῳ τῇ καλουμένῃ *Τριῴδιον τῆς Τεσσαρακοστῆς*· ἐὰν λοιπὸν μοὶ ἐκφράσῃς τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιθυμίαν σου, δὲν θέλω βραδύνει νὰ προσέλθω εἰς τὸ ἔργον, ὅπως καὶ διὰ τούτου σοὶ ἀποδείξω ὅτι πᾶν ἀφορῶν τὸ ἀγαθὸν τῆς ψυχῆς σου, προσφιλὲς καὶ τῇ ἐμῇ.

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Οὕτω δὴ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου, ἀγαπητὲ φίλε, ἐξακολουθοῦντες τὴν συνδιάλεξιν ἡμῶν, εἰσερχόμεθα σήμερον εἰς τὸ εὐρύχωρον στάδιον τῆς *Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς*. Μὴ νομίζῃς ὅμως, ὅτι σὲ ἔφερον εἰς ἄνυδρόν τινα ἔρημον, ἵνα ἐπὶ τοῦ ἀπωτάτου ἄκρου αὐτῆς ἀναμένῃς μετ' ἀνυπομονησίας τὴν ἐμφάνισιν τῆς *Λαμπρᾶς*. Οὐχὶ, διότι καὶ τὴν ὑποτιθεμένην διὰ σὲ ταύτην ἔρημον ἀνεζωογόνησαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῶν εὐεργετικῶν ὑδάτων, καὶ μετεποίησαν αὐτὴν εἰς γῆν καλλιεργημένην, κατεσπαρμένην δὲ ὑπὸ τῶν ἀνθέων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· διότι κηπουροὶ ἦσαν ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Κοσμᾶς, οἱ Στουδῖται, καὶ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, φωστῆρες τοῦ αἰῶνος αὐτῶν καὶ τῶν μετέπειτα, λάμψαντες ἐκ τοῦ βάθους τῶν μεμονωμένων κελλίων. Πρὶν ἢ προσέλθωμεν ὅμως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μόχθων αὐτῶν, ἐγὼ προλαμβάνων, ἀποτείνω πρὸς σὲ, οἱονεὶ ἐκ μέρους αὐτῶν, τοὺς γλυκεῖς τούτους λόγους τοῦ Μακαρίου Ἱερωνύμου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ·

«Ἴδε, συνέλεξα διὰ σὲ τὰ ἀξιοθαύμαστα χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ, ὡς εἰπεῖν, σοὶ ἔπλεξα εὐώδη στέφανον τῆς μετανοίας ἐκ τῶν καλλιτέρων εὐαγγελικῶν ἀνθέων· θὲς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου σου, λάβε πρᾷον πνεῦμα καὶ πτέρυγας περιστερᾶς, καὶ πετάσθητι πρὸς ἀναζήτησιν ἀναπαύσεως καὶ εἰρήνης παρὰ τοῦ Κυρίου, αὐτοῦ τοῦ τοσοῦτον εὐσπλάγχνου Πατρός.»

Ἀληθῶς ἡ ἀγαθὴ Ἐκκλησία, κηδομένη τῆς σωτηρίας τῶν τέκνων αὐτῆς, διὰ τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τῶν τριῶν, αἵτινες προηγοῦνται τούτων, συνέγραψε τρόπον τινὰ (ἐὰν συγχωρῆται νὰ ἐκφρασθῶ οὕτως), ποίημα ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν ᾧ διαγράφει εὐκρινῶς τὰς τρεῖς φάσεις αὐτῆς, τουτέστι τὴν πτῶσιν, τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν τελευταίαν κρίσιν. Ἅπασαν δὲ τὴν κατανυκτικὴν μακρηγορίαν τοῦ ποιήματος τούτου διεποίκιλεν ὁτὲ μὲν διὰ πικρῶν κλαυθμῶν μετανοίας, ὁτὲ δὲ διὰ ψαλμικῶν ἐνθουσιασμῶν, ἄλλοτε διὰ προφητικῶν ἐμπνεύσεων περὶ τῆς μελλούσης σωτηρίας, καὶ ἄλλοτε δι' αὐτῆς τῆς παραστάσεως τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Λυτρωτοῦ, οὐ μόνον ἐν ταῖς πνευματικαῖς ᾠδαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τελεταῖς, πρὸς περισσοτέραν ἐντύπωσιν. Ὅλος ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος χρεωστεῖ συμπράττειν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας αὐτοῦ· καὶ τὸ οὖς αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀκούῃ, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς νὰ βλέπῃ, καὶ τὸ στόμα νὰ προσεύχηται, καὶ αἱ χεῖρες ν' ἀνυψῶνται πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὰ γόνατα νὰ κλίνωσι, καὶ τὸ ὑπερήφανον μέτωπον νὰ ταπεινῶται πρὸς τὴν γῆν· τέλος δὲ νὰ νηστεύῃ καὶ ἡ ἄπληστος κοιλία, ἡ πρὸς τὰ κάτω τοὺς ὑψηλοὺς διαλογισμοὺς τοῦ πνεύματος σύρουσα.

Τρεῖς ἑβδομάδας πρὸ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἄρχεται ἤδη ἡ πνευματικὴ προετοιμασία, καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου διδάσκει ἡμᾶς τὸ μετὰ συντριβῆς καὶ ἄνευ ἀλαζονείας τοῦ πνεύματος προσεύχεσθαι. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν Κυριακὴν, ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ φέρει πάντα, μήπω ὅλως σκληροτράχηλον ἁμαρτωλὸν, εἰς συντριβὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ· ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ ἀρκέσῃ, τότε τὴν ἑπομένην Κυριακὴν τῆς Ἀπόκρεω ἡ ἀνάγνωσις τοῦ φοβεροῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς τελευταίας κρίσεως ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ τρέμῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Καὶ ἅπασα μὲν ἡ τυρινὴ ἑβδομὰς, ἥτις τὸ πλεῖστον διανύεται παρ' ἡμῶν εἰς διασκεδάσεις, ἀφιερώθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς κρίσεως ταύτης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ἀπόκρεω ἡ Ἐκκλησία μνημονεύει μετὰ κατανύξεως ἐν ταῖς προσευχαῖς τῶν ψυχῶν πάντων τῶν μεταστάντων, οἵτινες εἴτε διὰ βιαίαν, εἴτε δι' αἰφνίδιον τελευτὴν, δὲν

ἠδυνήθησαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐγκαίρως ἐκ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν μυστηρίων, καὶ τοῦτο πράττει, ἵνα μηδεμία ἐμπιστευθεῖσα αὐτῇ ψυχὴ παραστῇ εἰς τὴν κρίσιν χωρὶς τῆς σωτηρίου ἀσπίδος αὐτῆς. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς τυρινῆς ἑβδομάδος, ὅπως ἐνθαρρύνῃ τοὺς πιστοὺς, μνημονεύει τῶν ἐρημιτῶν ἀθλητῶν, τῶν διακαρτερησάντων ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Τελευταῖον τῇ ἐσχάτῃ Κυριακῇ πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς, τουτέστι τῇ Τυρινῇ, ἀνοίγει τὴν πρὸς αὐτὴν εἴσοδον διὰ τῆς διηγήσεως τῆς παραβάσεως καὶ παρακοῆς τοῦ προπάτορος Ἀδὰμ, ἵνα γινώσκωμεν τί θρηνήσομεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κλαυθμῶν, καὶ συναισθανθῶμεν ἔτι μᾶλλον, ἐκ τίνος ἀβύσσου ἐξήγαγεν ἡμᾶς ὁ Λυτρωτὴς, ὅταν, εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν τούτων, δοξάσωμεν τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην Αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο τὰς πρώτας τέσσαρας ἡμέρας τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀναγινώσκεται μετὰ κατανύξεως ὁ μέγας Κανὼν τῆς μετανοίας.

Οὐχὶ δ' ἄνευ σκοποῦ ὑψηλοῦ ἐθέσπισεν ἡ Ἐκκλησία τὸ ἑορτάζεσθαι καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων, τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἥτις ὀνομάζεται συνήθως *Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας*, προτρέπουσα ἡμᾶς διὰ τῆς τελετῆς ταύτης εἰς ἀνανέωσιν τῆς ἐν τῷ πεσόντι ἀνθρώπῳ εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς θερμῆς πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅταν δὲ, γινώσκουσα ἐκ πείρας τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, βλέπῃ αὕτη τὰς σωματικὰς δυνάμεις ἀρχομένας νὰ ἐκλείπωσι διὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς νηστείας, τότε, μεσούσης ταύτης, ἐκφέρει πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πιστῶν τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, τὸ σημεῖον τῆς νίκης, καὶ κατὰ τὴν πέμπτην ἑβδομάδα ὑποστηρίζει τοὺς καταβεβλημένους ἐκ νέου διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Μεγάλου Κανόνος τῆς μετανοίας, διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν πνευματικῶν ἄθλων Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, καὶ διὰ τῶν ἐγκωμίων τῆς Θεομήτορος, ταχείας βοηθοῦ καὶ ἀντιλήπτορος ἐν ταῖς θλίψεσιν ἡμῶν.

Ἡ παραμυθητικὴ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου, ὡς προαγγελία τῆς κοινῆς ἐγέρσεως τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ μετὰ βαΐων θρίαμβος τοῦ Σωτῆρος, ἀναζωογονοῦντα τὴν ψυχὴν διὰ πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως, δίδουσιν αὐτῇ νέας δυνάμεις, ὅπως δυνηθῇ νὰ ὑπομείνῃ τοὺς

δυσχερεῖς ἀγῶνας τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν, ἥτις μόνη δι' ἐκτεταμένων θεωριῶν περιλαμβάνει σύμπαντα τὸν κόσμον ὁρατόν τε καὶ ἀόρατον, ἅπαντας τοὺς ἀκατανοήτους συνδέσμους τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῶν τοσούτῳ ἀποτόμως ἀποκεχωρισμένων, καὶ τοὺς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τῶν τοσούτῳ κατὰ τὸ φαινόμενον πολεμίων, ἅπαν τὸ στάδιον τῶν παθῶν τοῦ Θεανθρώπου, ὅπερ μόνον ἡ αἰωνιότης δύναται νὰ καταμετρήσῃ, καί τοι θαυμασίως συμπεριληφθὲν καὶ τοῦτο ἐν ταῖς ὀλίγαις ἐπιγείοις ἡμέραις, καὶ τέλος αἴφνης μετάγει ἡμᾶς ἐκ τῶν κλαυθμῶν τοῦ παλαιοῦ Ἀδὰμ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νέου, πρὸς τὸ λαμπρὸν δηλαδὴ καὶ φωτοφόρον «Χριστὸς Ἀνέστη!»

Ἅπασα δὲ ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Τεσσαρακοστὴ μιμεῖται, διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς, καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ Σινᾶ, πρὸς παραλαβὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ ἐπὶ τοῦ Χωρὴβ, ὅπου ἤκουσε τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου ἐν ἐλαφρᾷ πνοῇ αἰθέρος, μετὰ τὰς τρικυμίας καὶ βροντάς· καὶ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν πειρασμῶν, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἅπασα δὲ ὑπάρχει ὡσεὶ ἀποδεκάτωσις τοῦ ὅλου ἔτους ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀφιερωθεῖσα ὑπὸ τῆς συντετριμμένης καρδίας εἰς θυσίαν τῷ Κυρίῳ.

Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἑπτὰ ἑβδομάδες τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς περιέχουσι πλείους τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, δύνασαι νὰ ἐρωτήσῃς· ἀπὸ ποίας ἡμέρας ἄρχεται καὶ εἰς ποίαν ἀπολήγει ἡ Τεσσαρακοστή; Πρέπει νὰ γινώσκῃς ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων δὲν μεταχειρίζεται ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς νηστείας, οὐ μόνον κατὰ τὰς Κυριακὰς, ὡς ἀφιερωμένας εἰς τὴν χαρμόσυνον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ Σάββατα, ὡς ἀφιερωμένα καὶ ταῦτα εἰς ἀνάμνησιν τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου, καὶ ὅτι αἱ γονυκλισίαι τὰς ἡμέρας ταύτας δὲν συνειθίζονται ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις. Διὸ τινὲς τῶν ἀρχαίων τῆς Παλαιστίνης ἐρημιτῶν Πατέρων ἑνοῦντες τὴν ἑβδομάδα τῆς τυρινῆς μετὰ τῶν ἑπτὰ ἀκολούθων, καὶ ἐξαιροῦντες ἐκ τοῦ χρόνου τούτου ἅπαντα

τὰ Σάββατα καὶ τὰς Κυριακὰς, ἐξήγαγον οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, αὐστηρῶς νηστευσίμων. Ἐν γένει δὲ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, τηροῦσα τὰς Ἀποστολικὰς παραδόσεις, περιλαμβάνει ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τεσσαρακοστὴ* τὰς πρώτας μόνον ἓξ ἑβδομάδας τῆς νηστείας, μὴ προστιθεῖσα εἰς ταύτας τὴν ἔγερσιν τοῦ Λαζάρου καὶ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, ὡς ἡμέρας ἐπισήμους, ὅπερ καὶ ἀπαρτίζει κατὰ σειρὰν πλήρη τὸν ἀριθμὸν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καὶ τούτου ἕνεκα ψάλλεται τῷ Σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου· «Τὴν ψυχωφελῆ πληρώσαντες τεσσαρακοστὴν, καὶ τὴν ἁγίανἑβδομάδα τοῦ πάθους Σου αἰτοῦμεν κατιδεῖν, φιλάνθρωπε.» Τὰς δὲ μεγάλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν, χάριν τῆς φρικτῆς ἀναμνήσεως τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, ἡ Ἐκκλησία τιμᾷ χωριστὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἑβδομάδων, δι' ἰδιαιτέρων προσευχῶν καὶ τελετῶν, ὡς κορωνίδα πάσης τῆς Τεσσαρακοστῆς καὶ προδρόμους τοῦ Πάσχα.

Πρὸς τὰς ὑψηλὰς λοιπὸν καὶ πολυτίμους ταύτας ἡμέρας τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ὡς ἀποκλειστικῶς δωρηθείσας ἡμῖν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, προσκαλῶ σήμερον ἅπασαν τὴν προσοχήν σου. Μὴ φεισθῶμεν δὲ διὰ τὴν προσευχὴν χρόνου, ὃν πολλάκις σπαταλῶμεν, καὶ, μέχρις ἂν μὴ ἐκλείπωσιν ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέραι ἡμῶν, ἀποδόσωμεν τὴν ὀφειλομένην ἀποδεκάτωσιν αὐτῶν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα ἡμῖν δωρήσαντι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Πρῶτον σοὶ ἐχάραξα ὅλον τὸν δρόμον τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἵνα δι' ἑνὸς βλέμματος δυνηθῇς νὰ συμπεριλάβῃς τὴν πνευματικὴν ταύτην κλίμακα, τὴν ἀνάγουσαν ἡμᾶς ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν, καθὼς ἐκείνη, ἣν εἶδε καθ' ὕπνους ὁ περιπλανώμενος Ἰακώβ· νῦν δὲ θέλομεν ἱστασθαι ἐπί τινων βαθμίδων αὐτῆς, διότι ἐπ' αὐτῶν ἵστανται καὶ οἱ ἐπίγειοι Ἄγγελοι καὶ οὐράνιοι ἄνθρωποι, οἱ Πατέρες τῆς ἐρήμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες διὰ τῶν ἁγίων αὐτῶν προσευχῶν ποιοῦσιν ἡμῖν εὔκολον τὴν δύσκολον

ἀνάβασιν· ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τῆς κλίμακος ταύτης ἵσταται αὐτὸς ὁ Κύριος—τὸ Πάσχα ἡμῶν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ θέλω σοὶ ἐκθέσει ἐκτενέστερον ὀλίγον τὰς *τρεῖς* πρώτας προπαρασκευαστικὰς ἑβδομάδας, καὶ θέλω συλλέξει τὰς κατανυκτικὰς καλλονὰς τῶν *ἑσπερινῶν στιχηρῶν*, τῶν *ἑωθινῶν ἢ ὀρθρινῶν κανόνων*, καὶ τῶν *συναξαρίων*, τῶν μᾶλλον ἐκφραζόντων τὴν ῥοπὴν τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας. Τοῦτο δὲ ἔσεται ὡς πνευματική τις *ἀνθολογία*, ὡς ὁ εὐώδης ἐκεῖνος τῆς μετανοίας στέφανος, περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Ἱερώνυμος·

«Μὴ προσευξώμεθα Φαρισαϊκῶς, ἀδελφοί· ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. Ταπεινωθῶμεν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τελωνικῶς διὰ νηστείας κράζοντες· ἱλάσθητι ἡμῖν ὁ Θεὸς τοῖς ἁμαρτωλοῖς!»

Διὰ τῶν ταπεινῶν τούτων λόγων ἄρχεται τὸ *Τριῴδιον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς*, καὶ συμφώνως τῷ πρώτῳ τούτῳ ἑσπερινῷ αὐτοῦ στιχηρῷ, ψάλλεται εἰς τὸν ὄρθρον, πρὸ τοῦ κανόνος, τὸ κατανυκτικὸν τροπάριον·

«Τῆς μετανοίας ἄνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα· ὀρθρίζει γὰρ τὸ πνεῦμά μου πρὸς Ναὸν τὸν ἅγιόν Σου, ναὸν φέρον τοῦ σώματος, ὅλον ἐσπιλωμένον· ἀλλ' ὡς οἰκτίρμων κάθαρον εὐσπλάγχνῳ Σου ἐλέει.»

Πρέπει ὅμως νὰ σοὶ ἐξηγήσω τὴν σημασίαν αὐτῆς τῆς λέξεως *Τριῴδιον*· ἀνάγνωθι ταύτην ἐν τῷ συναξαρίῳ· «Κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν σὺν Θεῷ καὶ τοῦ Τριῳδίου ἀρχόμεθα· ὃ πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων καὶ Θεοφόρων μουσουργῶν ἡμῶν Πατέρων, ἄριστα καὶ ὡς ἐχρῆν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου κινούμενοι Πνεύματος, ἐμελούργησαν. Πρῶτος δὲ πάντων τοῦτ' ἐπενόησε, τὰς τρεῖς, φημὶ, τῶν ᾠδῶν, εἰς τύπον, οἶμαι, τῆς Ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ὁ μέγας Ποιητὴς Κοσμᾶς ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ Ἁγίᾳ τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἑβδομάδι, κατὰ τὴν ὀνομασίαν σχεδὸν ἑκάστης ἡμέρας ἐπινοήσας τὰ μέλη· ἐξ οὗπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Πατέρων, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων, Θεόδωρός τε καὶ Ἰωσὴφ οἱ Στουδῖται, κατὰ ζῆλον ἐκείνου, κἀν ταῖς λοιπαῖς ἑβδομάσι τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τὰς ᾠδὰς συνταξάμενοι. Σκοπὸς μέν τοι τοῖς ἁγίοις ἡμῶν Πατράσι

διὰ τῆς βίβλου τοῦ Τριῳδίου παντὸς, ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας ἐξ ἀρχῆς ἀναμνῆσαι, καὶ εἰς ὑπόμνησιν πᾶσιν ἐνθεῖναι. Ὥσπερ γὰρ οἱ πρὸς τοὺς σωματικοὺς πολέμους ἀπιέναι μέλλοντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν ἐκμαθάνουσι, καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς καὶ λόγους καὶ παραδείγματα αὐτοῖς ἐπιφέρουσιν, εἰς ζῆλον ὑπερεθίζοντες τὰς ἐκείνων ψυχὰς, τόν τε ὄκνον, καὶ δειλίαν, καὶ ῥᾳθυμίαν ἀποτρεπόμενοι· οὕτω καὶ οἱ Θεῖοι Πατέρες προσαλπίζουσι τὴν ἐσομένην τῆς νηστείας κατὰ τῶν δαιμόνων παράταξιν, ὡς ἂν εἴ τι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν προκατειλημμένον πάθος καὶ ἰὸν τῷ μακρῷ ἐργασάμενον χρόνῳ ἀποκαθάραντες· ἔτι δὲ, καὶ ὃ μὴ ἔχομεν τῶν ἀγαθῶν, σπουδάσαντες κτήσωμεν, καὶ ὡς προσῆκον καθοπλισάμενοι, οὕτως ἕτοιμοι πρὸς τοὺς τῆς νηστείας ἀγῶνας χωρήσωμεν. Ἐπεὶ τοίνυν πρῶτον ὅπλον πρὸς τὴν ἀρετὴν μεταμέλεια καὶ ταπείνωσις, καὶ αὖθις ἐμπόδιον πρὸς αὐτὴν μέγιστον ἀλαζονεία καὶ ἔπαρσις, τὴν παροῦσαν ἀπὸ τοῦ Θείου Εὐαγγελίου ἀξιόπιστον πρώτην πασῶν ἐκτιθέασι τὴν τοῦ *Φαρισαίου* καὶ τοῦ *Τελώνου.*»

Ἔτι κατανυκτικώτερον ὑπάρχει τὸ συναξάριον περὶ τοῦ *Ἀσώτου υἱοῦ*, ἀναγινωσκόμενον τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ· «Ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες τῶν ἀτόπων ἑαυτοῖς συνειδότες, ἀσώτως τε ἐκ νεωτέρας πάνυ τῆς ἡλικίας βιοῦντες, καὶ εἰς βυθὸν οὕτω κακῶν ἀποπεσόντες πρὸς ἀπόγνωσιν ἔρχονται (ἥτις δὴ γέννημα ἐστὶ τῆς ἀλαζονείας)· κἀντεῦθεν πρὸς ἐπιμέλειαν ἀρετῆς οὐδαμῶς ἔρχεσθαι βούλονται, καὶ τὸν τῶν κακῶν ἐσμὸν προβαλλόμενοι, τοῖς αὐτοῖς καὶ χείροσι τῶν κακῶν ἀεὶ περιπίπτουσι· φιλανθρώπως καὶ πατρικῶς οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ πρὸς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων ἔχοντες, καὶ ἀπαγαγεῖν τῆς ἀπογνώσεως θέλοντες, τὴν τοιαύτην παραβολὴν ἐνταῦθα μετὰ τὴν πρώτην ἐνέταξαν, πρόῤῥιζον τὸ τῆς ἀπογνώσεως ἀνασπῶντες πάθος, καὶ πρὸς ἀρετῆς ἀνάληψιν διεγείροντες, καὶ τὰ φιλάνθρωπα καὶ ὑπεράγαθα τοῦ Θεοῦ σπλάγχνα, τοῖς πλεῖστα ἐπταικόσι, διὰ τοῦ Ἀσώτου δεικνύοντες, ὡς οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν ἁμαρτημάτων, ὃ τὴν ἐκείνου φιλάνθρωπον γνώμην νικήσει, ἐξ αὐτῆς τῆς παραβολῆς τοῦ Χριστοῦ αὐτὸ παριστάνοντες.»

Ἅπαντα τὰ στιχηρὰ τά τε ἑσπερινὰ καὶ τὰ ἑωθινὰ τῆς Ἑβδομάδος ταύτης, οἱονεὶ μυστικαὶ ἐπιπλήξεις τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, συνταράττουσι τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς μάτην ἐπανίσταται ἡ ἀλαζὼν καρδία· τὰ χείλη εἰσὶν ἕτοιμα καὶ ἀκουσίως νὰ ἐπαναλάβωσιν· «Ἀγκάλας πατρικὰς, διανοῖξαί μοι σπεῦσον· ἀσώτως τὸν ἐμὸν κατηνάλωσα βίον, εἰς πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἀφορῶν τῶν οἰκτιρμῶν Σου, Σωτήρ· νῦν πτωχεύουσαν μὴ ὑπερίδῃς καρδίαν· Σοὶ γὰρ, Κύριε, ἐν κατανύξει κραυγάζω, ἥμαρτον, Πάτερ, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου.»

Ἵνα δ' ἔτι μᾶλλον ἐνθυμώμεθα, ὅτι ἐσμὲν πάροικοι ἐν ξένῃ γῇ, ἡ Ἐκκλησία, ἐν διαστήματι τριῶν ἑβδομάδων μέχρι τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τίθησιν εἰς τὰ χείλη ἡμῶν τὸ κλαυθμηρὸν ᾆσμα τῶν αἰχμαλώτων τῆς Βαβυλῶνος, τιτρῶσκον τὴν καρδίαν διὰ τῆς περιπαθοῦς αὐτοῦ μελῳδίας, καὶ τῆς τῶν νοσταλγούντων ἀδημονίας, ἧς ὑπάρχει πεπληρωμένον. Ἕκαστον ἐκφραστικὸν στίχον τοῦ ψαλμοῦ ἀκολουθεῖ σιγηλὸν *Ἀλληλούϊα*, ὡσεὶ Ἀγγελικὴ πρόσκλησις, μόλις ἀκουομένη ἕνεκα τῶν ἐπιγείων κλαυθμῶν·

«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιών· ἐπὶ ταῖς ἰτέαις, ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν. Ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύοντες ἡμᾶς λόγους ᾠδῶν, καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς, ὕμνον· ᾄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών. Πῶς ᾄσομεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου· κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ, ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν υἱῶν Ἐδὼμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλὴμ, τῶν λεγόντων· ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε, ἕως οὗ ὁ θεμέλιος ἐν αὐτῇ. Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος, μακάριος, ὃς ἀνταποδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν· μακάριος, ὃς κρατήσει καὶ ἐδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν.»

Ὁ ψαλμὸς οὗτος δεινὸς καὶ ἐκπληκτικὸς ὡς ἀνάμνησις, φαίνεται ἔτι μᾶλλον ὑψηλότερος ὡς ἀλληγορία· ἡ Βαβυλὼν, *σύγχυσις*, εἰκονίζει συγκεχυμένον πλῆθος παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων, ἅτινα

κυριεύουσιν ἐν τῷ κόσμῳ, αἰχμαλωτίζουσι τὴν ἀπρόσεκτον ψυχήν, καὶ ὑποδουλοῦσιν αὐτήν· Ἱερουσαλήμ, *πόλις εἰρήνης*, σημαίνει τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, συνελθούσης ἐκ τῆς διασπορᾶς καὶ στραφείσης πρὸς τὸν Θεὸν, — εἰρήνη τῇ ἀμώμῳ, ἢ τῇ διὰ μετανοίας καθαρισθείσῃ συνειδήσει. Ἆ! φίλε, μὴ λησμονήσωμεν τὰ Ἱεροσόλυμα ταῦτα, φροντίσωμεν μὴ λησμονήσωμεν αὐτά! Ἡ ἰδέα τῆς συντρίψεως τῶν νηπίων τῆς Βαβυλῶνος πρὸς πέτραν, ὑπὲρ τὸ δέον σκληρὰ ἐν τῇ κατὰ γράμμα σημασίᾳ, τοὐναντίον ὑπάρχει ἀγνοτάτη ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ· τοῦτο σημαίνει· Μακάριος ὁ ἔχων ἱκανὴν σταθερότητα ἵνα συντρίβῃ πρὸς τὴν πέτραν τῆς πίστεως τὰς μόλις γεννωμένας αἰσχρὰς ἰδέας καὶ ἐπιθυμίας, πρὶν ἔτι αὐξηθῶσιν εἰς πονηρὰς πράξεις καὶ συνηθείας.

Ἕτερον ἔτι παράδειγμα εὐσπλαγχνίας δεικνύει ἡ ἀγαθὴ Ἐκκλησία, φροντίζουσα ἐπίσης περὶ τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ τὸ συναξάριον τοῦ Σαββάτου πρὸ τῆς Τυρινῆς ἑβδομάδος μαρτυρεῖ περὶ τούτου ἐκτενέστερον· «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνείαν πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντων εὐσεβῶς, ἐπ' ἐλπίδι Ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου, οἱ θειότατοι Πατέρες ἐθέσπισαν. Ἐπειδή τινες ἄωρον πολλάκις ἐπὶ ξένης ὑπέστησαν θάνατον, ἐν θαλάσσῃ τε καὶ ἀβάτοις ὄρεσι, καὶ κρημνοῖς, καὶ χάσμασι, καὶ λοιμοῖς, καὶ λιμοῖς, καὶ πολέμοις, καὶ ἐμπρησμοῖς, καὶ κρυμοῖς, καὶ ἄλλους παντοίους θανάτους ὑπομεμενηκότες· ἴσως δὲ καὶ πένητες ὄντες καὶ ἄποροι, καὶ τῶν νενομισμένων ψαλμῳδιῶν καὶ μνημοσύνων οὐκ ἔτυχον, φιλανθρώπως οἱ θεῖοι Πατέρες κινούμενοι, κοινῶς μνείαν τούτων ἁπάντων τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ποιεῖσθαι ἐθέσπισαν, ἀπὸ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων διαδεξάμενοι. Ἐν Σαββάτῳ δὲ ἀεὶ τὴν τῶν ψυχῶν μνείαν ποιούμεθα, ὅτι τὸ Σάββατον, κατάπαυσιν σημαίνει. Ἡ δὲ ἀκόλουθος Κυριακὴ ἀφιερώθη εἰς τὴν *δευτέραν καὶ ἀδέκαστον Παρουσίαν* τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.»

Ἀλλ' ἐν τῷ ἑσπερινῷ τοῦ Σαββάτου τούτου τῶν ψυχῶν φοβερῶς διανοίγεται ἐνώπιον ἡμῶν ἡ εἰκὼν τῆς τελευταίας κρίσεως, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ζωηροῦ καλάμου τῶν προφητῶν, ὡσεὶ αὐτοπτῶν· «Ἠχήσουσι σάλπιγγες, καὶ κενωθήσονται τάφοι, καὶ ἐξαναστήσεται τῶν ἀνθρώπων τρέμουσα φύσις ἅπασα! — Βίβλοι ἀ-

νοιγήσονται, φανερωθήσονται πράξεις ἀνθρώπων ἐπίπροσθεν τοῦ ἀστέκτου βήματος· διηχήσει δὲ ἡ Κοιλὰς ἅπασα, φοβερῷ βρύγματι, τοῦ κλαυθμῶνος, πάντας βλέπουσα τοὺς ἁμαρτήσαντας, ταῖς αἰωνιζούσαις κολάσεσι, τῇ κρίσει τῇ δικαίᾳ σου παραπεμπομένους, καὶ ἄπρακτα κλαίοντας.»

Καὶ ἰδοὺ εἰς τὴν θέαν τῆς φοβερᾶς ταύτης σκηνῆς ἐξεγείρεται τέλος ἡ φωνὴ τῆς μετανοίας· «Οἴμοι! μέλαινα ψυχή! ἕως πότε τῶν κακῶν οὐκ ἐκκόπτεις; ἕως πότε τῇ ῥᾳθυμίᾳ κατάκεισαι; τί οὐκ ἐνθυμῇ τὴν φοβερὰν ὥραν τοῦ θανάτου; τί οὐ τρέμεις ὅλη τὸ φρικὸν Βῆμα τοῦ Σωτῆρος; Ἆρα τί ἀπολογήσῃ, ἢ τί ἀποκριθήσῃ; τὰ ἔργα σου παρίστανται πρὸς ἔλεγχόν σου, αἱ πράξεις ἐλέγχουσι κατηγοροῦσαι. Λοιπὸν, ὦ ψυχὴ, ὁ χρόνος ἐφέστηκε, δράμε, πρόφθασον, πίστει βόησον· Κύριε, ἥμαρτόν Σοι, ἀλλ' οἶδα, φιλάνθρωπε, τὸ εὔσπλαγχνόν Σου. Ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, μὴ χωρίσῃς με τῆς ἐκ δεξιῶν σου παραστάσεως, διὰ τὸ μέγα Σου ἔλεος.»

Περὶ αὐτοῦ τούτου κραυγάζει καὶ ἐν τῷ ἑωθινῷ κανόνι Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ποιητὴς αὐτοῦ, λέγων· «Ὅτε ἦξεις, ὁ Θεὸς, ἐν μυριάσι καὶ χιλιάσι, τῶν Ἀγγελικῶν οὐρανίων Ἀρχῶν, κἀμὲ ἐν νεφέλαις, ὑπαντῆσαί Σοι, Χριστὲ, τὸν ἄθλιον ἀξίωσον.»

«Εἰς τὴν Κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὸν τόπον ὃν διέθου, ὅταν καθίσῃς, Ἐλεήμων, ποιῆσαι δικαίαν κρίσιν, μὴ δημοσιεύσῃς μου τὰ κεκρυμμένα, μηδὲ καταισχύνῃς με ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων, ἀλλὰ φεῖσαί μου ὁ Θεὸς καὶ ἐλέησόν με.»

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες σοφῶς ἐθέσπισαν ἵνα τελῆται ἡ μνήμη τῆς δευτέρας ταύτης φρικτῆς παρουσίας, μετὰ δύο ἐπιεικεῖς παραβολὰς περὶ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Ἀσώτου, ἵνα γνοὺς ἕκαστος τὴν Θείαν φιλανθρωπίαν, μὴ παραδοθῇ εἰς ὀκνηρίαν, λέγων· φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς, καὶ ὁπότ' ἂν θελήσω νὰ παραιτήσω τὴν ἁμαρτίαν, προφθάνω ἔτι νὰ ἐκπληρώσω τὰ πάντα. Οἱ δ' ἅγιοι Πατέρες, ἐκφοβίζοντες διὰ τῆς προσδοκίας τῆς μελλούσης κολάσεως, θέλουσι νὰ προτρέψωσι τοὺς ὀκνηροὺς εἰς τὴν ἀρετὴν, ἵνα μὴ ἐλπίζωσιν εἰς μόνην τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἵνα βλέπωσιν ἐν τῷ Κυρίῳ καὶ δίκαιον κριτὴν, ὅστις ἀνταποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἀνάμνησιν περὶ τῆς κρίσεως τίθεται ὥσπερ τις προκάθαρσις, πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς τεσσαρακοστῆς, ἡ *τυρινὴ ἑβδομὰς*, ἀπὸ τῆς ἀποχῆς τοῦ κρέατος βαθμηδὸν φέρουσα εἰς τὴν τελείαν νηστείαν, ἵνα μὴ καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν αἰσθανθῇ διὰ μιᾶς τὴν ὑπὲρ τὸ δέον αἰφνίδιον μεταβολὴν τῆς τροφῆς· διότι οἱ Ἅγιοι Πατέρες εἰσέδυον εἰς πάσας τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ, φροντίζοντες περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς, δὲν ἐνόμιζον ἀνάξιον ἑαυτῶν τὸ φροντίζειν καὶ περὶ τῆς ἀσθενείας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διὸ καὶ ψάλλεται τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ταύτης· «Ἠνέῳκται τῆς θείας μετανοίας τὰ πρόθυρα, προσέλθωμεν προθύμως, ἁγνισθέντες τὰ σώματα, βρωμάτων καὶ παθῶν τὴν ἀποχὴν ποιοῦντες ὡς ὑπήκοοι Χριστοῦ, τοῦ καλέσαντος τὸν Κόσμον εἰς Βασιλείαν τὴν ἐπουράνιον, δεκάτας τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ προσφέροντες τῷ πάντων Βασιλεῖ, ὅπως καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ πόθῳ κατίδωμεν.»

Ἀλλ' ἡ νηστεία αὕτη, εἰς ἣν προσκαλεῖ ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία, ἐξηγήθη σαφῶς παρ' αὐτῆς εἰς τὰ στιχηρὰ τῆς τετάρτης καὶ τῆς παρασκευῆς· «Βρωμάτων νηστεύουσα, ψυχή μου, καὶ παθῶν μὴ καθαρεύουσα, μάτην ἐπαγάλλῃ τῇ ἀτροφίᾳ· εἰ μὴ γὰρ ἀφορμή σοι γένηται πρὸς διόρθωσιν, ὡς ψευδὴς μισεῖσαι παρὰ Θεοῦ, καὶ τοῖς κακίστοις δαίμοσιν ὁμοιοῦσαι, τοῖς μηδέ ποτε σιτουμένοις· μὴ οὖν ἁμαρτάνουσα, τὴν νηστείαν ἀχρειώσῃς, ἀλλ' ἀκίνητος πρὸς ὁρμὰς ἀτόπους μένε, δοκοῦσα παραστάναι ἐσταυρωμένῳ τῷ Σωτῆρι, μᾶλλον δὲ συσταυροῦσθαι τῷ διὰ σὲ σταυρωθέντι, ἐκβοῶσα πρὸς αὐτὸν, μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.»

Κατὰ τὰς δύω ταύτας ἡμέρας τῆς τυρινῆς ἑβδομάδος ἄρχεται πλέον ἡ ἀκολουθία τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς μετὰ μετανοιῶν, ἀντὶ δὲ τῆς λειτουργίας, ἀναγινώσκονται μόνον αἱ ὧραι μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ, καὶ δύω κεφάλαια Προφητειῶν τοῦ Προφήτου Ἰωὴλ περὶ νηστείας καὶ κρίσεως τὴν τετάρτην, καὶ τοῦ Προφήτου Ζαχαρίου τὴν παρασκευὴν περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περὶ καθαρισμοῦ. Ἰδίως δ' ἄξιοι παρατηρήσεως εἰσὶν οἱ ἐμπεπνευσμένοι λόγοι τοῦ Ἰωήλ·

«Τάδε λέγει Κύριος· Ἐπιστράφητε πρός με ἐξ ὅλης τῆς καρ-

δίας ὑμῶν, καὶ ἐν νηστείᾳ, καὶ ἐν κλαυθμῷ, καὶ ἐν κοπετῷ, καὶ διαῤῥήξατε τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν, καὶ ἐπιστράφητε πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν, ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ἐστὶ, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, μετανοῶν ἐπὶ κακίας ἀνθρώπων. Τίς οἶδεν εἰ ἐπιστρέψει, καὶ μετανοήσει, καὶ ὑπολείψεται ὀπίσω αὐτοῦ εὐλογίαν, θυσίαν καὶ σπονδὴν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν; Σαλπίσατε σάλπιγγι ἐν Σιὼν, ἁγιάσατε νηστείαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε τὸν λαὸν, ἁγιάσατε ἐκκλησίαν, ἐκλέξασθε Πρεσβυτέρους, συναγάγετε νήπια θηλάζοντα μαστούς· ἐξελθέτω νυμφίος ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ παστοῦ αὐτῆς. Ἀναμέσον τῆς κρηπῖδος τοῦ θυσιαστηρίου κλαύσονται οἱ Ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες Κυρίῳ, καὶ ἐροῦσι· φεῖσαι, Κύριε, τοῦ λαοῦ Σου.»

Μᾶλλον δὲ πανηγυρικὴ εἶναι ἡ ἑτέρα αὐτοῦ προφητεία περὶ τῆς κρίσεως· «Οὕτως ἐλάλησεν ὁ Κύριος· ἐγειρέσθωσαν καὶ ἀναβαινέτωσαν πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφὰτ, διότι ἐκεῖ καθιῶ τοῦ διακρίναι πάντα τὰ ἔθνη κυκλόθεν. Ἐξαποστείλατε δρέπανα, ὅτι παρέστηκεν ὁ τρυγητός· εἰσπορεύεσθε, πατεῖτε, διότι πλήρης ὁ ληνὸς, ὑπερεκχεῖται τὰ ὑπολήνια, ὅτι πεπλήθυνται τὰ κακὰ αὐτῶν. Ἦχοι ἐξήχησαν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης, διότι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα Κυρίου ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης. Ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη συσκοτάσουσι, καὶ οἱ ἀστέρες δύσουσι τὸ φέγγος αὐτῶν. Ὁ δὲ Κύριος ἐκ Σιὼν ἀνακράξεται, καὶ ἐξ Ἱερουσαλὴμ δώσει φωνὴν αὐτοῦ, καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.»

Ἴδε μεθ' ὁποίας ἀγάπης ὑποδέχεται ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτῆς τὸ σάββατον, ἀφιερωμένον εἰς μνήμην αὐτῶν· «Δεῦτε ἅπαντες πιστοὶ, τὰς τῶν ὁσίων Πατέρων χορείας ὑμνήσωμεν, Ἀντώνιον τὸν κορυφαῖον, τὸν φαεινὸν Εὐθύμιον, ἕκαστον, καὶ πάντας ὁμοῦ, καὶ τούτων, ὥσπερ Παράδεισον ἄλλον τρυφῆς, τὰς πολιτείας νοητῶς διεξερχόμενοι, τερπνῶς ἀνακράξωμεν· ταῦτα τὰ ξύλα, ἃ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὰ αὐτὰ τοὺς ἀφθάρτους καρποὺς τῆς ζωῆς ἐξανθήσαντα προσήγαγον τῷ Χριστῷ, ἐκτρέφοντα ἡμῶν τὰς ψυχάς.»

«Χαῖρε, Αἴγυπτε πιστὴ, Χαῖρε Λιβύη ὁσία, Χαῖρε Θηβαὶς ἐκ-

λεκτὴ, Χαῖρε πᾶς τόπος, καὶ πόλις καὶ χώρα, ἡ τοὺς πολίτας θρέψασα τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τούτους ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ πόνοις αὐξήσασα, καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τελείους ἄνδρας τῷ θεῷ ἀναδείξασα. Οὗτοι φωστῆρες τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀνεφάνησαν, οἱ αὐτοὶ, τῶν θαυμάτων τῇ αἴγλῃ καὶ τῶν ἔργων τοῖς τέρασιν, ἐξέλαμψαν νοητῶς εἰς τὰ πέρατα ἅπαντα.»

Ἐκ τῆς νέας ταύτης Ἐδὲμ τῆς πνευματικῶς ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς ἐρήμου πεφυτευμένης, μεταβαίνει αἴφνης ἡ Ἐκκλησία δι' ὑψηλῶν ὑμνῳδιῶν πρὸς τὸν ἀπολεσθέντα Παράδεισον, καὶ τὴν παραμονὴν τῆς τεσσαρακοστῆς ἀναμιμνήσκει περὶ τοῦ πικροῦ χορτασμοῦ τοῦ Ἀδάμ· «Ὁ Πλάστης μου Κύριος χοῦν ἐκ τῆς γῆς προσλαβών με, ζωηρῷ φυσήματι, ψυχώσας ἐζώωσε καὶ ἐτίμησεν, ἐπὶ γῆς Ἄρχοντα, ὁρατῶν ἁπάντων, καὶ Ἀγγέλοις ὁμοδίαιτον. Σατὰν δ' ὁ δόλιος, ὀργάνῳ τὸν ὄφιν χρησάμενος, τῇ βρώσει ἐδελέασε, καὶ Θεοῦ τῆς δόξης ἐχώρισε, καὶ τῷ κατωτάτῳ θανάτῳ παραδέδωκεν εἰς γῆν· ἀλλ' ὡς Δεσπότης καὶ εὔσπλαγχνος, πάλιν ἀνακάλεσαι.»

«Στολὴν Θεοὔφαντον, ἀπεξεδύθην ὁ τάλας, Σοῦ τὸ Θεῖον πρόσταγμα, παρακούσας, Κύριε, συμβουλίᾳ ἐχθροῦ· καὶ συκῆς φύλλα δὲ, καὶ τοὺς δερματίνους νῦν χιτῶνας περιβέβλημαι. Ἰδρῶτι κέκριμαι, ἄρτον μοχθηρὸν κατεσθίειν γάρ· ἀκάνθας καὶ τριβόλους δὲ, φέρειν μοι ἡ γῆ κεκατήραται. Ἀλλ' ὁ ἐν ὑστέροις τοῖς χρόνοις ἐκ Παρθένου σαρκωθεὶς, ἀνακαλέσας εἰσάγαγε πάλιν εἰς παράδεισον.»

Ἄκουσον πῶς θρηνεῖ πικρῶς ὁ Ἀδὰμ, καθίσας ἀπέναντι τοῦ ἀπολεσθέντος παραδείσου «Λειμὼν μακάριε, φυτὰ θεόφυτα, παραδείσου τερπνότης, νῦν ἐπ' ἐμὲ δάκρυα σταλάξατε, ἐκ φύλλων ὥσπερ ὀφθαλμῶν, τὸν γυμνὸν καὶ ξένον δόξης Θεοῦ.»

«Συνάλγησον, Παράδεισε, τῷ οἰκήτορι πτωχεύσαντι, καὶ τῷ ἤχῳ σου τῶν φύλλων ἱκέτευσον τὸν Πλάστην, μὴ κλείσῃ σε εἰς τὸν παραπεσόντα.»

Ἐν δὲ τῷ συναξαρίῳ τῆς Κυριακῆς ἐν ἐκτάσει περιεγράφη ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων, πρὸς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν, ἡ παράβασις τοῦ Ἀδάμ· καὶ δύω μεγάλοι Ἱεράρχαι, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος

καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, διὰ τῶν βαθειῶν ἑρμηνειῶν αὐτῶν, ἐπιχέουσι πνευματικὸν φῶς ἐπὶ τὴν πικρὰν μεταβολὴν τῆς πρώτης ὑπάρξεως ἡμῶν.

«Μέσον δὲ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας δεδημιούργηται ὁ Ἀδάμ, ἵν' ὁπωτέρωσε νεύσῃ τῇ προαιρέσει, ἐκεῖνο δὴ καὶ προσκτήσαιτο. Ἦν μὲν γὰρ δυνατὸν τῷ Θεῷ καὶ ἀναμάρτητον ποιῆσαι, ἀλλ' ἵνα ᾖ καὶ τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως τὸ κατόρθωμα, διὰ τοῦτο τὸν νόμον δίδωσι,—πάντων μὲν ἅπτεσθαι τῶν φυτῶν, τοῦ δὲ, μή· δηλαδὴ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἴσως, τοῦτο ἐσήμαινε, τὴν ἐκ πάντων κτισμάτων τῆς Θείας δυνάμεως γινομένων ἐπίγνωσιν ἐννοεῖν, τὴν δὲ περὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, οὐδαμῶς. Ὁ δὴ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ἐννοίας Θείας τὰ ξύλα φιλοσοφῶν εἶναι, καὶ τὸ φυτὸν θεωρίαν. Ἤγουν, ἐπέτρεψε, φησὶν, ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ, περὶ πάντων μὲν τῶν ἄλλων στοιχείων, καὶ ποιοτήτων ἑτέρων μεριμνᾷν, καὶ ἀναπολεῖσθαι τῷ νῷ, καὶ δοξάζειν Θεὸν ἐντεῦθεν· αὕτη γὰρ ἡ ὄντως τροφή· ἴσως δὲ καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως. Περὶ μέν τοι Θεοῦ, τίς τε τὴν φύσιν, καὶ ποῦ, καὶ πῶς τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρήγαγε, μηδόλως ζητεῖν. Ὁ δὲ Ἀδὰμ τ' ἄλλα μὲν ἀφεὶς, τὰ περὶ Θεοῦ μᾶλλον ἐρευνῶν ἦν, καὶ τὴν ἐκείνου φύσιν ἀκριβῶς περιεργαζόμενος· ὡς οὖν ἔτι ἀτελὴς ὢν καὶ ἁπλούστατος, καὶ νήπιος ἐν τοῖς τοιούτοις, ἐξέπεσε, τοῦ Σατὰν διὰ τῆς Εὔας φαντασίαν αὐτῷ ἐμβεβληκότος Θεώσεως. Ὁ δὲ μέγας καὶ θεῖος Χρυσόστομος, διπλῆν τινα δύναμιν τὸ ξύλον ἐκεῖνο ἔχειν φησὶ, καὶ ἐν γῇ λέγει τὸν παράδεισον εἶναι, καὶ νοητὸν καὶ αἰσθητὸν φιλοσοφεῖ, καθάπερ ἦν Ἀδὰμ, καὶ ἀμφότερα, καὶ φθορᾶς καὶ ἀφθαρσίας ἐν μεταιχμίῳ, ὁμοῦ καὶ τὴν γραφὴν διασώζων, καὶ οὐδὲ πάλιν ἐπιμένων τῷ γράμματι.»

Εἰς τὸ τέλος δὲ τῶν τριῶν τούτων προπαρασκευαστικῶν ἑβδομάδων ἔτι ἅπαξ προσκαλοῦνται εἰς τοὺς ἀγῶνας τὰ πιστὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας·

«Τὸ στάδιον τῶν ἀρετῶν ἠνέῳκται, οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε, ἀναζωσάμενοι τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα· οἱ γὰρ νομίμως ἀθλοῦντες, δικαίως στεφανοῦνται. Καὶ ἀναλαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ σταυροῦ, τῷ ἐχθρῷ ἀντιμαχησώμεθα, ὡς τεῖχος

ἄῤῥηκτον κατέχοντες τὴν πίστιν, καὶ ὡς θώρακα τὴν προσευχὴν, καὶ περικεφαλαίαν τὴν ἐλεημοσύνην, ἀντὶ μαχαίρας τὴν νηστείαν, ἥτις ἐκτέμνει ἀπὸ καρδίας πᾶσαν κακίαν. Ὁ ποιῶν ταῦτα, τὸν ἀληθινὸν κομίζεται στέφανον παρὰ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κρίσεως.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

Ἐὰν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιστολῇ μου συνέλεξα διὰ σὲ τὰ κάλλιστα χωρία ἐκ τῶν πνευματικῶν ὕμνων τῶν τριῶν πρώτων ἑβδομάδων τῶν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐπλήρωσα μάλιστα δι' αὐτῶν ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν, ἔπραξα τοῦτο ὅπως λάβῃς γνῶσιν τῆς ὡραιότητος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, ὀλίγον εἰς ἡμᾶς εὐπροσίτου. Μὴ βαρυνθῇς νὰ ἀναγνώσῃς τὰ ἐκλεκτὰ ταῦτα ἄσματα, διότι πλὴν τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας, συμπεριλαμβάνουσιν ἐν ἑαυτοῖς καὶ τὸν ἐσωτερικὸν θησαυρὸν, προδιατιθέντα τὴν ψυχὴν εἰς ὑποδοχὴν παντὸς ἀγαθοῦ. Ἐν τούτοις ἐφθάσαμεν μέχρι τῆς πρώτης μεγάλης ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς, καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν μετάβασις, διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁδοῦ, δὲν θέλει φανῇ εἰς ἡμᾶς τόσον παράδοξος, ὡς συμβαίνει συνήθως μετὰ τὰς θορυβώδεις διασκεδάσεις τῶν ἀπόκρεων, αἵτινες, ὡς μὴ ὤφειλε, περιῆλθον ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν.

Τὴν πρώτην ταύτην ἑβδομάδα, ὡς ἀρχὴν τῆς νηστείας, ἀφιέρωσαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες πρὸ πάντων εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας, ἵνα ἐξαφανίσωμεν ἐν ἑαυτοῖς ἀποφασιστικώτερον τὰς κοσμικὰς συνηθείας, καὶ παραδοθῶμεν ἐντελῶς εἰς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν· διότι εἰς πᾶν στάδιον σπουδαῖον εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα· πολλοὶ μάλιστα ἀπομακρύνονται καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς τεσσαρακοστῆς εἰς ἀπωτάτας ἐρήμους. Καὶ παρ' ἡμῖν ἔκπαλαι διετηρήθη μὲν ἡ εὐσεβὴς συνήθεια τοῦ ἐπισκέπτεσθαι ἀλλήλους κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς τυρινῆς καὶ ζητεῖν ἐν ταπεινώσει πρὸ τῆς μετανοίας ἀμοιβαίως τὴν συγχώρησιν, ἀλλὰ τοῦτο μετεβλήθη σήμερον εἰς συμπόσια καὶ διασκεδάσεις.

Εἷς τῶν μεγάλων ἀναχωρητῶν, συμπολίτης καὶ σχεδὸν σύγχρονος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας, λαμπρυνθεὶς πρότερον μὲν διὰ τῆς δόξης τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Παλαιστίνης, ἔπειτα δὲ ὡς ζηλωτὴς τῆς πίστεως, ἐπὶ τῆς ἕκτης ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ θρόνου τῆς Κρήτης, συνέταξε μονάζων ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτοῦ, κατανυκτικὸν *Κανόνα μετανοίας*, ὃν μετ' ἀγάπης ἐδέξατο ἡ Ἐκκλησία. Αὕτη ἐθέσπισε ν' ἀναγινώσκεται δὶς ἐν τῷ διαστήματι τῆς τεσσαρακοστῆς, ὡς ἀληθὴς ἔκφρασις τῶν αἰσθημάτων παντὸς πνευματικῶς συντετριμμένου Χριστιανοῦ, δηλαδὴ ἐν τῷ μεγάλῳ ἀποδείπνῳ τῶν τεσσάρων πρώτων ἡμερῶν αὐτῆς ἐν μέρει, ὁλόκληρος δὲ ἐν τῇ ὄρθρῳ τῇ πέμπτῃ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος· μετὰ τούτου ἥνωσαν καὶ τὸν μικρὸν κανόνα τῆς Αἰγυπτίας Μαρίας, ὡς τοῦ πρωτοτύπου τῆς τελειότητος, ἣν δύναται νὰ φθάσῃ, συνεργείᾳ τῆς θείας χάριτος, ὁ μετανοήσας ἁμαρτωλός.

Πάντων τῶν κανόνων, ὧν πλουτεῖ τοσοῦτον ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, μᾶλλον ἐκτεταμένος καὶ ἄξιος σημειώσεως ὑπάρχει ὁ μέγας οὗτος κανὼν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης· διότι ὁ πατὴρ ἡμῶν οὗτος συμπεριλαβὼν ἀμφοτέρας τὰς Διαθήκας ἐν πνευματικαῖς καὶ λίαν ὑψηλαῖς θεωρίαις, ἀναφέρει ἰδίως τινὰ τῶν σημαντικωτέρων προσώπων τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας, ἐξάγει καὶ ἐκ τῶν πταισμάτων αὐτῶν θαυμαστὰ παραδείγματα πρὸς καταρτισμὸν, καὶ ἀναλύει εἰς τὰ ἑαυτοῦ δάκρυα τοὺς θρήνους ἐκείνων. Ἑκάστη ᾠδὴ ἄρχεται δι' ἱκετικῆς ἐπικλήσεως, ἔπειτα, ὡς ἐπί τινα πνευματικὴν θέαν, ἐξέρχονται ἐνώπιον ἡμῶν οἱ Προπάτορες, οἱ Πατριάρχαι, οἱ Κριταί, οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, συνδεδεμένοι ἀλλήλοις τῇ ἀλύσει τῶν βαθειῶν θεωριῶν· ἐπὶ τέλους, ὥσει ἀποκαμὼν ὑπὸ τὸ φορτίον τῶν θεωριῶν τούτων, τρέπεται ὁ τῆς ἐρήμου συγγραφεὺς ἐκ νέου ἐπὶ τὴν προσευχὴν, καὶ εἰς τοὺς λόγους τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν ζητεῖ ἀξίας ἐκφράσεις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν. Ἅπασα δὲ ἡ ἐννάτη ᾠδὴ, ὥσπερ κορωνὶς τοῦ Κανόνος, ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς ἀνάμνησιν τῶν πράξεων τοῦ Σωτῆρος. Ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ σοὶ περιγράψω λε-

πτομερῶς ἅπαν τὸ πόνημα, ἐπιθυμῶ δὲ νὰ σοὶ ἐκθέσω τινὰ ἐξαίρετα χωρία, ἵνα ἀκούῃς μετὰ μείζονος προσοχῆς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ·

«Πόθεν ἄρξομαι θρηνεῖν τὰς τοῦ ἀθλίου μου βίου πράξεις; ποίαν ἀπαρχὴν ἐπιθήσω, Χριστέ, τῇ νῦν θρηνῳδίᾳ; ἀλλ' ὡς εὔσπλαγχνός μοι δὸς, παραπτωμάτων ἄφεσιν.»

«Δεῦρο, τάλαινα ψυχὴ, σὺν τῇ σαρκί σου, τῷ Κτίστῃ πάντων, ἐξομολογοῦ, καὶ ἀπόσχου λοιπὸν, τῆς πρὶν ἀλογίας, καὶ προσάγαγε Θεῷ, ἐν μετανοίᾳ δάκρυα.»

Οὕτως ἄρχεται τῶν θρήνων αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, καὶ ὁ χορὸς, ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἐφ' ἑκάστῳ τροπαρίῳ, ἀποκρίνεται αὐτῷ κλαυθμηρῶς· «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, ἐλέησόν με!»

Καὶ ἰδοὺ ἐξέῤῥευσαν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ πικροὶ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὑψηλοὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἔλεγχοι· «Τὸν πρωτόπλαστον Ἀδὰμ, τῇ παραβάσει παραζηλώσας, ἔγνων ἐμαυτὸν, γυμνωθέντα Θεοῦ. — Ἀντὶ Εὔας αἰσθητῆς, ἡ νοητή μοι κατέστη Εὔα, ὁ ἐν τῇ σαρκὶ ἐμπαθὴς λογισμὸς, δεικνὺς τὰ ἡδέα, καὶ γευόμενος ἀεὶ τῆς πικρᾶς καταπόσεως. — Τὴν τοῦ Κάϊν ὑπελθὼν μιαιφονίαν τῇ προαιρέσει, γέγονα φονεὺς συνειδότι ψυχῆς, καὶ τῇ τοῦ Ἄβελ οὐχ ὡμοιώθην δικαιοσύνῃ· δῶρά σοι δεκτὰ, οὐ προσῆξα ποτὲ, οὐ πράξεις ἐνθέους, οὐ θυσίαν καθαρὰν, οὐ βίον ἀνεπίληπτον.»

«Πρόσεχε, οὐρανὲ, καὶ λαλήσω, γῆ, ἐνωτίζου φωνῆς μετανοούσης Θεῷ, καὶ ἀνυμνούσης Αὐτόν.»

«Μόνη ἐξήνοιξας, τοὺς καταῤῥάκτας τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ σου, ψυχή μου, καὶ κατέκλυσας πᾶσαν, ὡς γῆν, τὴν σάρκα, καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον· καὶ ἔμεινας ἐκτὸς τῆς σωστικῆς Κιβωτοῦ.»

Μετὰ τὴν φρικτὴν ταύτην εἰκόνα τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν παθῶν ἡμῶν, κράζει τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, μὴ κληρονομήσασαν μήτε τὴν εὐλογίαν τοῦ Σὴμ, μήτε τὴν εὐρεῖαν δεσποτείαν τοῦ Ἰάφεθ, καὶ προσκαλεῖ αὐτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Χαῤῥὰν, γῆς τῶν ἐθνικῶν, δηλαδὴ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ῥέουσαν ἀείζωον ἀφθαρσίαν, καὶ προστάσσει αὐτῇ νὰ γείνῃ ἐλεύθερος μετανάστης ἐν τῷ κόσμῳ ὡς ὁ Ἀβραάμ· νὰ ἐννοήσῃ τὴν κοινὴν θυσίαν τοῦ Ἰσαὰκ, μυστικῶς γενομένου ὁλοκαύτωμα τῷ

Κυρίῳ, καὶ μιμηθῇ αὐτοῦ τὴν ἐγκάρδιον προαίρεσιν· νὰ φυλάττηται μήπως ἡ περιθαλπομένη σὰρξ, ὡς ἄλλη δούλη Ἄγαρ, τέξηται νέον Ἰσμαὴλ, τὴν αὐθάδειαν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ὅστις πρέπει νὰ ἐξωσθῇ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. Δίδει αὐτῇ ὡς παράδειγμα τὸν εἰρηνικὸν βίον τοῦ μεμονωμένου Ἱερέως τοῦ Θεοῦ καὶ βασιλέως συνάμα, τοῦ Μελχισεδὲκ, ὅστις ἦν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἀφομοίωμα· διατάττει νὰ φεύγῃ τὴν ἐξαπτομένην ἐπιθυμίαν τῶν αἰσθήσεων ὡς τὴν πυρκαϊὰν τῶν Σοδόμων, καὶ μὴ στραφῇ εἰς τὰ ὀπίσω, ἵνα μὴ γένηται στήλη ἁλὸς, ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λὼτ, ἀλλ' ἵνα διασωθῇ ἄνω εἰς Σηγώρ·

«Ἔγγίζει, ψυχὴ, τὸ τέλος, ἐγγίζει καὶ οὐ φροντίζεις, οὐχ ἑτοιμάζῃ· ὁ καιρὸς συντέμνει, διανάστηθι. Ἐγγὺς ἐπὶ θύραις ὁ Κριτής ἐστιν· ὡς ὄναρ, ὡς ἄνθος ὁ χρόνος τοῦ βίου τρέχει,— τί μάτην ταραττόμεθα; »

Μετὰ βαθυνοίας ἐξεικονίσθη ἡ ὀπτασία τοῦ Ἰακὼβ καὶ ὁ πολυπαθὴς αὐτοῦ βίος· «Ἡ κλίμαξ, ἣν εἶδε πάλαι ὁ Μέγας ἐν Πατριάρχαις, δεῖγμα, ψυχή μου, πρακτικῆς ὑπάρχει ἐπιβάσεως, γνωστικῆς τυγχάνει ἀναβάσεως· εἰ θέλεις οὖν πράξει καὶ γνώσει καὶ θεωρίᾳ βιοῦν — ἀνακαινίσθητι.»

«Γυναῖκάς μοι δύο νόει, τὴν πρᾶξίν τε καὶ τὴν γνῶσιν ἐν θεωρίᾳ· τὴν μὲν Λείαν, πρᾶξιν ὡς πολύτεκνον, τὴν Ῥαχὴλ δὲ, γνῶσιν ὡς πολύπονον. — καὶ γὰρ ἄνευ πόνων, οὐ πρᾶξις, οὐ θεωρία, ψυχὴ, κατορθωθήσεται.»

Ἰδοὺ καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς ἐμφανίζεται ἵνα ἐλέγξῃ τὴν ψυχήν. Αὕτη δὲν ἀπέκτεινεν ὡς ἐκεῖνος τὸν Αἰγύπτιον, ὅστις ἐπάταξε τὸν Ἰσραηλίτην, δηλαδὴ δὲν ἐθανάτωσεν ἐν ἑαυτῇ τοὺς σωματικοὺς λογισμοὺς, ἐξ ὧν κακοπαθεῖ καὶ ἐξασθενεῖ τὸ πνεῦμα· λοιπὸν πῶς οἰκήσει τὴν ἔρημον τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν παθῶν διὰ τῆς μετανοίας, καὶ μενεῖ ἐκεῖ ἐν θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὃν εἶδε Μωϋσῆς ἐν τῇ ἀφλέκτῳ βάτῳ! — «Τὴν Μωσέως ῥάβδον εἰκονίζου, ψυχὴ, πλήττουσαν θάλασσαν, καὶ πηγνύουσαν βυθὸν, τύπῳ σταυροῦ τοῦ θείου, δι' οὗ δυνήσῃ καὶ σὺ μεγάλα ἐκτελέσαι.»

«Σιλωὰμ γενέσθω μοι τὰ δάκρυά μου, Δέσποτα Κύριε,» ἀναβοᾷ ὁ ὑμνογράφος, κατανυγεὶς ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τῶν ἀποκα-

λυπτομένων ἐνώπιον αὐτοῦ βουλῶν τοῦ Θεοῦ, «ἵνα νίψωμαι κἀγώ, τὰς κόρας τῆς καρδίας, καὶ ἴδω σε νοερῶς, τὸ φῶς τὸ προαιώνιον!»

Οἱ Βασιλεῖς τῆς Ἰουδαίας καὶ οἱ Προφῆται τοῦ Ἰσραὴλ ἀλληλοδιαδόχως καταβαίνουσιν ἐκ τῶν βαθμίδων τῶν θρόνων αὐτῶν, ἢ ἐξέρχονται ἐκ τοῦ βάθους τῶν ἐρήμων αὐτῶν, ἵνα κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ποιμένος τῆς Κρήτης λαλήσωσι τῇ ἀμετανοήτῳ ψυχῇ, ἢ ταπεινώσωσιν αὐτὴν διὰ τῶν ἰδίων πράξεων. Μεγαλοπρεπὴς φαίνεται εἰς τὰ τροπάρια τοῦ Κανόνος ἡ σειρὰ αὕτη τῶν χριστῶν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες, ὡς παιδαγωγοί, ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χειραγωγοῦσι τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν Καινὴν, ἵνα μὴ προτιμήσῃ τὰ φρέατα τῶν ἰδεῶν τῶν Χαναναίων, ἀντὶ τῶν ζώντων ναμάτων τῆς ἐκχεούσης τὴν θείαν σοφίαν πέτρας.

«Δαυὶδ, εἰς Βασιλέα ἐκλελεγμένος, βασιλικῶς ἐχρίσθη τῷ κέρατι τοῦ θείου Μύρου. Σὺ οὖν, ψυχή μου, τὴν ἄνω Βασιλείαν εἰ θέλεις, μύρῳ χρῖσαι τοῖς δάκρυσιν.»

Διὰ φρικτῶν παραδειγμάτων παρίστανται αὐτῇ ὁ Σαοὺλ καὶ ὁ Ἀβεσσαλὼμ καὶ ὁ Σολομὼν, ὁ ἀπολέσας τὴν σοφίαν, ὁ Ῥοβοὰμ καὶ ὁ Ἱεροβοὰμ, οἱ διαμερίσαντες τὸ βασίλειον, καὶ ὁ λεπρὸς ἱερόσυλος Ὀζίας, καὶ ὁ ἀσεβὴς Ἀχαὰβ, ὁ διώκτης τῶν προφητῶν·

«Ἐκλείσθη σοι οὐρανὸς, ψυχὴ, καὶ λιμὸς Θεοῦ κατέλαβέ σε· ὅτι τοῖς Ἠλιοὺ τοῦ Θεσβίτου, ὡς ὁ Ἀχαὰβ, ἠπείθησας λόγοις ποτέ· ἀλλὰ τῇ Σαραφθίᾳ ὁμοιώθητι, καὶ θρέψον Προφήτου ψυχήν.»

«Ἐξέλιπον αἱ ἡμέραι μου, ὡς ἐνύπνιον ἐγειρομένου· ὅθεν ὡς Ἐζεκίας δακρύω, ἐπὶ κλίνης μου προσθεῖναί μοι χρόνους ζωῆς. Ἀλλὰ τίς Ἡσαΐας παραστήσεταί σοι, ψυχὴ, εἰ μὴ ὁ πάντων Θεός;»

Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ζωοδότην, τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν, ἀναβαίνει ἐπὶ τέλους ὁ πνευματικὸς ἱστοριογράφος, διελθὼν πάντα τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀνακράζων ὡς ὁ λῃστής· «Μνήσθητί μου, Κύριε!» ἀναβοῶν ὡς ὁ Τελώνης, «Ἱλάσθητί μοι, Θεὲ, τῷ ἁμαρτωλῷ!» μιμούμενος τὴν ἐπιμονὴν τῆς Χαναναίας καὶ τοὺς τυφλοὺς τῶν τριόδων· «Υἱὲ Δαυὶδ, ἐλέησόν με!» χύνων δάκρυα, ἀντὶ τοῦ μύρου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, ὡς αἱ πόρναι, καὶ πικρῶς θρηνῶν ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία ἐπὶ Λαζάρου.

«Ὁ νόμος ἠσθένησεν, ἀργεῖ τὸ Εὐαγγέλιον. Χριστὸς ἐνηνθρώπησε, καλέσας εἰς μετάνοιαν λῃστὰς καὶ πόρνας, — ψυχὴ μετανόησον! ἡ θύρα ἠνέῳκται τῆς βασιλείας ἤδη, καὶ προαρπάζουσιν αὐτὴν Φαρισαῖοι καὶ Τελῶναι, καὶ μοιχοὶ μεταποιούμενοι! »

Ὅταν δὲ, ἐν πνευματικῷ τρόμῳ, ἀκολουθῶν μακρόθεν τὰ θαύματα τοῦ Σωτῆρος, καὶ κατανυγόμενος ἐφ' ἑκάστῃ πράξει κατὰ τὸν ἐπίγειον βίον Αὐτοῦ, φθάνῃ μέχρι τῆς φρικτῆς σφαγῆς, — ἡ σταθερότης τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐλαττοῦται, καὶ ἐπὶ τοῦ τρέμοντος Γολγοθᾶ σιωπᾷ μεθ' ἁπάσης τῆς κτίσεως, ἀφοῦ ἀνέκραξε τελευταῖον·

«Κριτά μου καὶ γνῶστά μου, ὁ μέλλων πάλιν ἔρχεσθαι, σὺν τοῖς Ἀγγέλοις, κρῖναι κόσμον ἅπαντα, ἱλέῳ Σου ὄμματι τότε ἰδών με φεῖσαι· καὶ οἰκτειρόν με, Ἰησοῦ, τὸν ὑπὲρ τὴν πᾶσαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτήσαντα.»

Ἀκούων τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κατανυκτικοῦ τούτου κανόνος, ἀκουσίως ἀνακράξεις καὶ σὺ ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας σου· «Κύριε, εἰμὴ τοὺς Ἁγίους Σου εἴχομεν πρεσβευτὰς, καὶ τὴν ἀγαθότητά σου συμπαθοῦσαν ἡμῖν, πῶς ἐτολμῶμεν, Σωτὴρ, ὑμνῆσαί Σε, ὃν εὐλογοῦσιν ἀπαύστως Ἄγγελοι! »

Καὶ τὴν δέησιν ταύτην ἐκφωνεῖ ἡ Ἐκκλησία μετὰ τὸν ἐγκωμιαστικὸν ψαλμὸν, τὸν διακοπτόμενον ὑπὸ τοῦ κατανυκτικοῦ ὕμνου· «Κύριε τῶν δυνάμεων, μεθ' ἡμῶν γενοῦ! » ἐν αὐτῷ τῷ μεγάλῳ Ἀποδείπνῳ.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἐν ταῖς ἑωθιναῖς καὶ ταῖς ἑσπεριναῖς ἀκολουθίαις, ἀναγινώσκονται βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· οὕτως ἀπὸ τοῦ πρώτου ἑσπερινοῦ προτίθενται εἰς ἀκοὴν τῶν πιστῶν ἡ *Βίβλος τῆς Γενέσεως* καὶ ἡ τῶν *Παροιμιῶν* τοῦ Σολομῶντος, τιθεῖσα ὡς ἀρχὴν σοφίας τὸν φόβον Κυρίου. Ἡ μὲν τούτων ἱστορικὴ, ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὴν ὑψηλὴν ἡμῶν καταγωγὴν καὶ τὰ πρῶτα συμβάντα ἐν τῷ κόσμῳ· ἡ δ' ἄλλη, ἠθικὴ, χειραγωγεῖ ἡμᾶς εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου. Κατὰ δὲ τὴν ἕκτην ὥραν, ἐτέθη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἡσαΐου, ὡς Εὐαγγελιστοῦ ἑνταυτῷ καὶ Προφήτου· διότι οὗτος λαλῶν καθαρῶς, ὡσανεὶ σύγχρονος, περὶ τοῦ ἐρχομένου Λυτρωτοῦ, συνενοῖ διὰ τῶν ἑαυτοῦ

προφητειῶν ἀμφοτέρας τὰς Διαθήκας. Αἱ τρεῖς αὗται βίβλοι, γέμουσαι ἱστορικῶν, ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν θεωριῶν, τρέφουσι τὴν ψυχὴν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς μετανοίας.

« Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, (οὕτως ἄρχεται ὁ Ἡσαΐας) ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν!.... Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν, καὶ δεῦτε δὴ, καὶ διελεγχθῶμεν· καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χίονα λευκανῶ. »

Ἔπειτα δὲ, μεταβαίνων ἀπὸ τῶν ἐλέγχων τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰς τὰς παραμυθητικὰς ἐλπίδας τοῦ νέου ἀνθρώπου ἐν τῇ νέᾳ Διαθήκῃ, ὁ Προφήτης λέγει· « Ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἄκρου τῶν ὀρέων, καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν· καὶ ἥξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσι· δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακὼβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ. Οὕτω λαλεῖ ὁ Κύριος. Ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος Κυρίου ἐξ Ἰερουσαλὴμ, καὶ κρινεῖ ἀναμέσον τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐξελέγξει λαὸν πολύν. »

Τῇ τετάρτῃ τῆς μεγάλης ταύτης ἑβδομάδος τελεῖται ἡ πρώτη Προηγιασμένη λειτουργία, ἡνωμένη μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ, περὶ ἧς ἐν ἐκτάσει σοὶ ὡμίλησα εἰς τὰς προλαβούσας ἐπιστολάς μου. Κατανυκτικὰ στιχηρὰ ψάλλονται πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ πρώτῃ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς λειτουργίᾳ, ἥτις ἰδίως προδιατίθησι τὴν ψυχὴν εἰς προσευχήν.

« Νηστεύσαντες, ἀδελφοὶ, σωματικῶς, νηστεύσωμεν καὶ πνευματικῶς. Λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινῶσιν ἄρτον, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους, ἵνα λάβωμεν παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ἔλεος. »

« Εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, πρέπει τοῖς Ἁγίοις. Ξίφεσι γὰρ ἔκλιναν τοὺς αὐχένας διὰ Σὲ τὸν κλίναντα οὐρανοὺς καὶ καταβάντα· ἐξέχεαν τὸ αἷμα αὐτῶν, διὰ Σὲ τὸν κενώσαντα ἑαυτὸν, καὶ μορφὴν δούλου λαβόντα, ἐταπεινώθησαν ἕως θανάτου, τὴν πτωχείαν Σου μιμούμενοι· ὧν ταῖς εὐχαῖς κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν Σου, ὁ Θεὸς, ἐλέησον ἡμᾶς. »

Ἰδίως ἀξιοσημείωτος ὑπάρχει ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνάγνωσις τῶν παροιμιῶν, δι' ὧν ὁ Σολομῶν, διδάσκων ἡμᾶς λέγει· « Ἐὰν γὰρ τὴν σοφίαν ἐπικαλέσῃ, καὶ τῇ συνέσει δῷς φωνήν σου, τὴν δὲ αἴσθησιν ζητήσῃς μεγάλῃ τῇ φωνῇ· καὶ ἐὰν ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργύριον, καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσῃς αὐτὴν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὑρήσεις· ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις. Ἐὰν γὰρ ἔλθῃ ἡ σοφία εἰς τὴν διάνοιαν, ἡ δὲ αἴσθησις τῇ σῇ ψυχῇ, καλὴ εἶναι δόξει, — βουλὴ καλὴ φυλάξει σε, ἔννοια δὲ ὁσία τηρήσει σε· ὅτι εὐθεῖς κατασκηνώσουσι γῆν, καὶ ὅσιοι ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ· ὁδοὶ δὲ ἀσεβῶν ἐκ γῆς ὀλοῦνται. »

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Βίβλου τῆς Γενέσεως ἀκολουθεῖ, κατὰ τὰς ἡμέρας, τὴν τάξιν αὐτῆς τῆς βίβλου· ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς λειτουργίας, ὅτε συναθροίζεται πλεῖστος λαὸς ἐν τῷ ναῷ, ἀναγινώσκονται δύω σπουδαιότατα διηγήματα, περὶ τῆς τύχης ἁπάσης τῆς ἀνθρωπότητος· τουτέστι τῇ τετάρτῃ μὲν ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τῇ δὲ παρασκευῇ, ἡ πικρὰ αὐτοῦ παρακοὴ καὶ ἡ ἐκ τοῦ παραδείσου ἔξωσις. Τῇ παρασκευῇ προσέτι, περὶ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, φέρονται ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐλογοῦνται τὰ *κόλυβα*, δηλαδὴ ἑψημένος σῖτος μετὰ ξηρῶν ὀπωρῶν, καὶ ψάλλεται *κανὼν*, εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος, πολεμιστοῦ καὶ μάρτυρος ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν διωγμῶν. Ὅτε Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης, περιϋβρίζων τοὺς Χριστιανοὺς, διέταξεν ἵνα πᾶν τὸ πωλούμενον πρὸς τροφὴν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Βασιλευούσης ῥαντισθῇ διὰ τοῦ αἵματος τῶν εἰδωλοθύτων, τότε ὁ ἅγιος Θεόδωρος ἐφάνη κατ' ὄναρ εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅπως διαφυλάξῃ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοῦ μολυσμοῦ, καὶ προέτεινεν αὐτῷ τὴν ἁπλῆν ταύ-

την τροφήν, πρὸς κρυφίαν ἐν οἴκῳ χρῆσιν· ἐντεῦθεν ἡ Ἐκκλησία ἐθέσπισεν ἵνα τελῆται κατ' ἔτος ἡ μνήμη τῆς εὐεργεσίας ταύτης τοῦ Ἁγίου.

Ἕτερος πολυχρόνιος καταδιωγμὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἄλλον θρίαμβον, δι' οὗ κλείεται ἡ μεγάλη αὕτη ἑβδομάς. Θέλω νὰ εἰπω περὶ τῆς *Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας*, ἤτοι περὶ τῆς πρώτης Κυριακῆς τῆς τεσσαρακοστῆς. Ὅτε ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος, συνελθοῦσα, ὡς ἡ πρώτη, ἐν Νικαίᾳ, ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ταρασίου Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης, ἀποκατέστησε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἃς ἤρχιζεν ἀσεβῶς νὰ ἐξαφανίζῃ Λέων ὁ Ἴσαυρος, — τότε ἐπεκράτησαν, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ πολὺ, ἡ ἡσυχία καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ· νέοι ἔπειτα εἰκονομάχοι ἀνηγέρθησαν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῆς Βασιλευούσης καὶ ὁ τελευταῖος αὐτῶν, ὁ *Θεόφιλος*, ἦν ὁ πάντων σκληρότερος.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἡ εὐσεβὴς σύζυγος, ἡ Βασίλισσα Θεοδώρα, μετὰ τοῦ νηπίου υἱοῦ αὐτῆς Μιχαὴλ, μείναντες Κυβερνῆται τῆς διασεισθείσης βασιλείας, ἐξελέξαντο Πατριάρχην τὸν Ἅγιον Μεθόδιον, περίφημον ὁμολογητὴν τῆς πίστεως ἐπὶ τῶν διωκτῶν αὐτῆς, καὶ μετ' αὐτοῦ συνεκάλεσαν πνευματικὴν σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰρήνης. Τότε, μετὰ μεγίστης πομπῆς, ἐπεστράφησαν εἰς αὐτὴν αἱ εἰκόνες καὶ τὰ σκεύη, τὰ διαρπαγέντα ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν. Ἡ μνήμη τοῦ χαρμοσύνου τούτου συμβάντος ἑωρτάζετο διὰ προσευχῶν ὑπὲρ τῶν ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων ζηλωτῶν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἔτι δὲ, πρὸς προφύλαξιν τοῦ λαοῦ, καὶ δι' ἀναμνήσεων τῶν ἀναθεματισμῶν, τῶν ἐν διαφόροις καιροῖς ἐκφωνηθέντων κατὰ διαφόρων ψευδοδιδασκαλιῶν, ἃς ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε δι' ἐντόνων ἐκφράσεων ν' ἀποκρούσῃ, ὡς ἐπαπειλούσας τὴν βλάβην τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως. Αὕτη ἐξετέλεσε τὸ λυπηρὸν τοῦτο χρέος φιλανθρωπίας χάριν, ἵνα σώσῃ πολλὰς μυριάδας ἀθώων, ἐλέγχουσα τινὰς πανούργους ἀπατεῶνας· λαβοῦσα δ' ὡς παράδειγμα τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, μετεχειρίσθη μάλιστα καὶ τὴν γνησίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν· « Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἢ Ἄγγελος ἐξ οὐρα-

νοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. » Οὕτως ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ (Κεφ. Α.' στίχ. 8.), περιγράφων κατόπιν τούτου καὶ τὴν ἑαυτοῦ μετατροπὴν ἐκ διώκτου τῆς Ἐκκλησίας εἰς Ἀπόστολον· διὸ σοὶ συμβουλεύω ν' ἀναγνώσῃς ἔτι ἅπαξ τὴν καταπειστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν αὐτοῦ. Ἡ αἰώνιος αὕτη μνήμη τῶν εὐσεβῶν βασιλέων καὶ Πατριαρχῶν τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ὁ βροντώδης *ἀναθεματισμὸς* κατὰ τῶν ἀποστατῶν αὐτῆς, ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν ἐκτελοῦνται πάντοτε τακτικῶς ἐν ἀρχῇ τῆς Τεσσαρακοστῆς, ὡς παραδειγματικὴ εἰκὼν τοῦ μέλλοντος ἀποχωρισμοῦ τῶν προβάτων ἀπὸ τῶν ἐρίφων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Οὐρανίου Ποιμένος Χριστοῦ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ.

Ἡ Ἐκκλησία ἀποκλείει πάσης μεθ' ἑαυτῆς κοινωνίας, ὥσπερ δηλητήριον ἢ μίασμα τοῦ ὑγιοῦς σώματος, τοὺς ἀπαρνουμένους τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, τοὺς διισχυριζομένους, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος εἶναι αὐθύπαρκτος, καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ γίνονται τυχαίως, καὶ ἄνευ θείας Προνοίας, καὶ μὴ ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀγαθότητα, τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ· ἀποδοκιμάζει ἐπίσης τοὺς μὴ προσκυνοῦντας ἕνα Θεὸν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι, τοὺς μὴ πιστεύοντας τὴν ἐπὶ γῆς ἔλευσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν σαρκί, τοὺς μὴ παραδεχομένους τὴν χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κηρυχθείσης, ὡς μόνον μέσον πρὸς σωτηρίαν, καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέστησε σοφοὺς τοὺς Προφήτας καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ἵνα ἀναγγείλωσιν ἡμῖν τὴν ἀληθῆ ὁδὸν, καὶ ὅτι μέχρι τοῦδε ἐνοικεῖ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν. Ἡ Ἐκκλησία ἀποδοκιμάζει καὶ τοὺς βλασφημοῦντας κατὰ τῆς παρθενίας τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, τοὺς μὴ παραδεχομένους τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, τὰ Ἅγια Μυστήρια τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὰς Συνόδους τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τὰς παραδόσεις αὐτῶν, τὰς συμφωνούσας τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει, καὶ τοὺς ὑβρίζοντας τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἃς ἡ Ἐκκλησία παρεδέχθη εἰς ἀνάμνησιν τῶν θείων ἔργων καὶ τῶν εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ, καὶ

εἰς προτροπὴν εὐσεβοῦς αὐτῶν μιμήσεως. — Ἐπὶ τέλους αὖτη ἀποβάλλει ἀφ' ἑαυτῆς, οὐ μόνον τοὺς μὴ ἀποδιδόντας τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τοὺς ἀποτολμῶντας τὰς στάσεις καὶ τὴν προδοσίαν κατὰ τοῦ χρισθέντος παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλέγχει πάντας τοὺς τοιούτους ὡς ἀνάξια μέλη, καὶ ὀλέθρια εἴς τε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς εἰρήνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

« Τὸ νηστείας πέλαγος ἐκπλεῦσαι γαληνῶς καταξίωσόν με, Χριστὲ, κατευνάζων κύματα τῆς διανοίας μου, καὶ τῆς Ἀναστάσεως εἰς λιμένας ἐγκαθόρμισον. »

Οὕτως ἄρχομαι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀγαπητὲ φίλε, ἐνῇ θέλω σοὶ ἐκθέσει ἐν συντόμῳ τὴν τάξιν τῶν ἐπιλοίπων ἐκκλησιαστικῶν Ἀκολουθιῶν τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, ἵνα μὴ βαρύνω τὴν προσοχήν σου· διότι ἐκ τῶν δύω προηγουμένων ἐπιστολῶν δύνασαι ἤδη νὰ κρίνῃς, πόσον πλουτοῦσι πνευματικῶν καλλονῶν καὶ αἱ πέντε αὗται ἑπόμεναι ἑβδομάδες τῆς νηστείας. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, « Προθεῖσα μυστικὴν ἡ νηστεία τράπεζαν, προτρέτεται ἡμᾶς δαψιλῶς ἐμφορηθῆναι· φάγωμεν ὥσπερ βρῶσιν τὰ ἀείζωα δῶρα τοῦ Πνεύματος· πίωμεν ὥσπερ πόμα τὰ τῶν δακρύων ῥεῖθρα θεόῤῥυτα· καὶ εὐφρανθέντες, αἶνον τῷ Θεῷ ἀπαύστως προσοίσωμεν. »

« Τί ὑμᾶς καλέσωμεν, Ἅγιοι ; — Χερουβείμ ; ὅτι ὑμῖν ἐπανεπαύσατο Χριστός. Σεραφείμ ; ὅτι ἀπαύστως ἐδοξάσατε αὐτόν. Ἀγγέλους ; τὸ γὰρ σῶμα ἀπεστράφητε. Δυνάμεις ; ἐνεργεῖτε ἐν τοῖς θαύμασι. — πολλὰ ὑμῶν τὰ ὀνόματα καὶ μείζονα τὰ χαρίσματα· πρεσβεύσατε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. »

Ἐπίσης ὑψηλά εἰσι καὶ τὰ ἀναγινωσκόμενα κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἰδίως δὲ τὰ κατὰ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα ἐκ τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, ὅτε αὐτὸς εἶδε τὸν Κύριον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφείμ

κύκλῳ Αὐτοῦ ἀναβοῶντα καὶ λέγοντα· « Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ! » — τότε, ἐν μέσῳ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς φωνῆς τῶν πληρούντων τὸν οἶκον Κυρίου, ἓν τῶν Σεραφεὶμ ἤγγισε τὸ στόμα τοῦ Προφήτου διὰ τοῦ πεπυρωμένου ἄνθρακος, ὃν ἔλαβεν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὁ καθαρισθεὶς ἐτόλμησεν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, « Τίνα ἀποστείλω πρὸς τὸν λαόν μου τοῦτον, » ν' ἀνακράξῃ, « Ἰδοὺ ἐγώ εἰμι. »

Ἰδοὺ δὲ τί τὰ ἐμπεπνευσμένα χείλη ταῦτα θαυμασίως ἀνήγγειλαν περὶ τοῦ Χριστοῦ· « Ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς, καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. »

Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Σολομὼν δὲν φαίνεται κατώτερος τοῦ Ἡσαΐου ἐν τῇ προφητικῇ παραστάσει τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ἐν εἴδει παροιμίας ἀναγινωσκομένῃ κατὰ τὴν τρίτην ἑβδομάδα· « Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά· ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα, ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς οἶνον, καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν. Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς δούλους, συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα, λέγουσα· ὅς ἐστιν ἄφρων, ἐκκλινάτω πρός με· καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν εἶπεν· ἔλθετε, φάγετε τῶν ἐμῶν ἄρτων, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Ἀπολείπετε ἀφροσύνην, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε· καὶ ζητήσατε φρόνησιν, ἵνα βιώσητε· καὶ κατορθώσατε ἐν γνώσει σύνεσιν. »

Ὡς ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς Τεσσαρακοστῆς ἀφιερώθη εἰς μνήμην τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν εἰκονομάχων, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα ἀναμιμνήσκει τοὺς ἄθλους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ἐπὶ τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ μερικῆς συνόδου κατὰ τῆς αἱρέσεως τοῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον τὸ θεῖον τοῦ φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἡ τρίτη δὲ Κυριακὴ ἀφιερώθη εἰς προσκύνησιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Κυρίου, καὶ ἅπασα ἡ ἀκόλουθος ἑβδομὰς ὀνομάζεται

τῆς *σταυροπροσκυνήσεως*. Τὸ συναξάριον τῆς Κυριακῆς ταύτης περιγράφει λίαν γλαφυρῶς καὶ κατανυκτικῶς τὴν αἰτίαν τῆς ἑορτῆς ταύτης·

«Καθάπερ οἱ τραχεῖαν καὶ μακρὰν ὁδὸν διανύοντες, καὶ τῷ καμάτῳ κεκμηκότες, εἴ που δένδρον εὐσκιόφυλλον εὕρωσι, μικρὸν καθίσαντες ἀναπαύονται, καὶ ὡσανεὶ νεαροὶ γενόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοῦ διανύουσιν· οὕτω καὶ νῦν εἰς τὸν τῆς νηστείας καιρὸν, καὶ τὴν ἐπίπονον ὁδὸν καὶ τὸν δίαυλον, ἐνεφυτεύθη μέσον παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων ὁ ζωηφόρος Σταυρὸς, ἄνεσιν καὶ ἀναψυχὴν ἡμῖν χορηγῶν, εὐσταλεῖς τε καὶ κούφους πρὸς τὸν ἑξῆς κάματον τοὺς κεκοπιακότας παρασκευάζων. Ἡ, ὥσπερ ἐστὶν ἐπὶ Βασιλέως παρουσίᾳ, προπορεύονται τὰ ἐκείνου σημεῖα καὶ σκῆπτρα, εἶτα καὶ αὐτὸς παραγίνεται, χαίρων ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ ἀγαλλιώμενος, συνευφραίνεται ἅμα καὶ τὸ ὑπήκοον· οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, μέλλων ὅσον οὔπω τὸ κατὰ τοῦ θανάτου ἐνδείξασθαι τρόπαιον, καὶ μετὰ δόξης προελθεῖν διὰ τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας, προέπεμψε τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ, τὴν βασιλικὴν σημαίαν, τὸν ζωοποιὸν Σταυρὸν, περιχαρείας καὶ ἀναψυχῆς ἡμᾶς ὅτι πλείστης ἐμπλήσαντα, καὶ παρασκευάζοντα ἡμᾶς ἑτοίμους γενέσθαι, καὶ αὐτὸν ὅσον οὔπω τὸν Βασιλέα εἰσδέξασθαι, καὶ ἀνευφημῆσαι περιφανῶς θριαμβεύσοντα. Ἐν τῇ μέσῃ δὲ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἑβδομάδι, ὅτι τῇ Μερόῃ πηγῇ ἔοικεν ἡ ἁγία τεσσαρακοστὴ, διὰ τὴν συντριβὴν καὶ τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν ἀπὸ τῆς νηστείας πικρίαν καὶ ἀκηδίαν· ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνῃ μέσῃ ὁ Θεῖος Μωϋσῆς τὸ ξύλον ἐνέβαλε, καὶ ἐγλύκανεν αὐτὴν, οὕτω καὶ ὁ διαγαγὼν ἡμᾶς Θεὸς τῆς νοητῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τοῦ Φαραὼ, τῷ ζωοποιῷ Ξύλῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, γλυκαίνει τὴν ἀπὸ τῆς τεσσαρακονθημέρου διὰ τῆς νηστείας πικρίαν, καὶ παραμυθούμενος ἡμᾶς ὡς ἐν ἐρήμῳ διάγοντας, ἕως οὗ πρὸς τὴν νοητὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπαναγάγῃ διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως. Ἢ, ἐπειδὴ ὁ Σταυρὸς Ξύλον ζωῆς λέγεται, καὶ ἔστιν, ἐκεῖνο δὲ τὸ ξύλον ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου τῆς Ἐδὲμ πεφυτευμένον ἐτύγχανεν, ἁρμοζόντως καὶ οἱ Θειότατοι Πατέρες τὸ σταυρικὸν Ξύλον, ἐν μέσῳ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς αὐτὸ κατεφύτευσαν, ὁμοῦ μὲν καὶ τῆς τοῦ Ἀδὰμ λι-

χνείας ὑπομιμνήσκοντες, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἐκείνου διὰ τοῦ παρόντος Ξύλου ἀναίρεσιν διαγράφοντες· τούτου γὰρ γευόμενοι, οὐ μᾶλλον ἀποθνήσκομεν, ἀλλὰ καὶ ζωογονούμεθα.»

Τοιαύτη ἡ σημασία τῆς ἱερᾶς τελετῆς, τῆς τελουμένης ἐν τῷ ὄρθρῳ τῆς ἑβδομάδος ταύτης, μετὰ τὴν μεγάλην δοξολογίαν. Κατὰ τὴν κατανυκτικωτάτην ψαλμῳδίαν· «*Ἅγιος ὁ Θεὸς,*» ὁ ἱερεὺς, προπορευομένου τοῦ Διακόνου μετὰ θυμιατοῦ, ἐκφέρει ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν Σταυρὸν, ἐστολισμένον δι' ἀνθέων, ἅτινα ἀναμιμνήσκουσιν ἡμῖν, ὅτι ὁ ἀκάνθινος στέφανος τοῦ ἐσταυρωμένου ἤνθισε δι' ἡμᾶς ῥόδα καὶ κρίνα τῶν ἀγρῶν. Εἶτα τίθησιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἐπίτηδες προητοιμασμένου ἀναλογίου ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πίπτει ἐνώπιον αὐτοῦ πρηνὴς τρὶς μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ, ἐπὶ τῆς κατανυκτικωτάτης ἐκφωνήσεως· «Τὸν Σταυρόν Σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν Ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν.»

Τότε ψάλλονται ὑπὸ τῶν δύω χορῶν τὰ στιχηρὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ μεγαλύνεται τὸ σωτήριον ξύλον, καὶ προσκαλοῦνται ἅπασαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν χαρμόσυνον αὐτοῦ προσκύνησιν.

Κατὰ τὰς δύω ἀκολούθους Κυριακὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς προτίθενται πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες τῶν δύω μεγάλων ἐρημιτῶν· δηλαδὴ τὴν τετάρτην Κυριακὴν — τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς Κλίμακος, ὅστις διαγαγὼν ἐννενηκονταετῆ βίον ἐν θεωρίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ πόνημα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κλίμαξ*. Ἡ Κλίμαξ αὕτη, διὰ τῶν τριάκοντα βαθμίδων, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ἐπὶ γῆς ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν τῷ Κόσμῳ, παρίστησι τὴν βαθμηδὸν πνευματικὴν τελειοποίησιν τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ ὑπάρχει τὸ κάτοπτρον τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἐπισφραγισθέντος διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰωάννου παραδείγματος.

Ἡ θαυμασία γυνὴ, ἡ Αἰγυπτία Ἁγία Μαρία, ἡ ἐκ τῆς ἀβύσσου τῆς αἰσχύνης αἴφνης εἰς μετάνοιαν μεταβᾶσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἶτα δὲ προσκτησαμένη οὐ μόνον τὴν πνευματικὴν τελειότητα ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν δύ-

ναμιν τοῦ θαυματουργεῖν, παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς τὴν πέμπτην Κυριακήν, ὡς ἐκπληκτικὸν παράδειγμα τῆς θείας χάριτος ἐπὶ τοῦ μετανοοῦντος ἁμαρτωλοῦ, προσκαλοῦν καὶ ἡμᾶς εἰς τὴν τῶν παθῶν ἀπαλλοτρίωσιν. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πέμπτης ταύτης ἑβδομάδος τῆς Τεσσαρακοστῆς προσκαλεῖ ἡμᾶς κατανυκτικῶς πρὸς τοῦτο· ἐπαναλαμβάνεται δ' ἐπίσης καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ μεγάλου κανόνος τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου Κρήτης, διότι πλησιάζουσιν ἤδη αἱ μεγάλαι τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου ἡμέραι.

Τὸ Σάββατον ἡ Ἐκκλησία προσέρχεται πανηγυρικῶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ, στρέφουσα σχεδὸν ὅλον τὸν ὄρθρον εἰς κατανυκτικὸν ἀκάθιστον ὕμνον τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου, τῆς ὑπερμάχου στρατηγοῦ τῶν πιστῶν, καὶ ἀναπράζουσα συνεχῶς ἐκ βάθους καρδίας· «Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε!» Πάλαι ποτὲ ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, τῇ προστασίᾳ αὐτῆς ἐσώθη ἡ Ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἐκ τῆς ὀλεθρίας πολιορκίας τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Σκυθῶν, γενομένης κατ' αὐτὰς τὰς ἰδίας ἡμέρας τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ τότε ὁ συναθροισθεὶς ἐν τῇ ἐν Βλαχέρναις ναῷ πλῆρος καὶ λαὸς ἐτέλεσαν εἰς τιμὴν αὐτῆς εὐχαριστήριον ὑμνῳδίαν, μὴ καθίσαντες πρὸς ἀνάπαυσιν δι' ὅλης τῆς νυκτός, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *Ἀκάθιστος*.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ὑμνῳδίᾳ ταύτῃ, μεταξὺ τῶν ἐγκωμιαστικῶν ἐκφωνήσεων εἰς τιμὴν τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου, ἐξόχως εἰκονίσθη τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· τούτου ἕνεκα ἡ Ἐκκλησία ἐθέσπισε, πρὸς μνήμην καὶ οἰκοδομὴν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ὅπως κατὰ τὴν εἰρημένην ἡμέραν ψάλληται ἡ ἀκολουθία αὕτη, ἥτις ὀνομάζεται *Χαιρετισμοὶ* τῆς Θεομήτορος, εἰς δὲ τὸν αὐτοπροαίρετον ζῆλον τῶν υἱῶν αὐτῆς ἐνεπιστεύθη τὴν συνεχῆ ἀνανέωσιν τοῦ ἀκαθίστου, ἐν ταῖς ἰδιαιτέραις ἐκκλησιαστιναῖς καὶ οἰκιακαῖς προσευχαῖς.

«Χαῖρε (ψάλλουσιν αὐτῇ οἱ πιστοί), Ἄνθος τὸ ἀμάραντον, δένδρον ἀγλαόκαρπον τὸ φέρον τὸ μῆλον τὸ εὔοσμον, ἡδύπνοον κρίνον, θυμίαμα εὔοσμον, ἐμψύχε παράδεισε, νεφέλη ὁλόφωτε, λαμπὰς τοῦ ἀδύτου φωτός, ἀστὴρ ἐμφαίνων τὸν ἥλιον, ὄχημα τοῦ ἐπὶ τῶν Χερουβείμ, ὅλας τῶν θελόντων σωθῆναι, ὁρμητήριον τῶν ἐν

τῷ πελάγει τῶν θλίψεων· λιμὴν τῶν τοῦ βίου πλωτήρων· στύλε πύρινε, εἰσάγων εἰς τὴν ἄνω ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον.»

Ἡ ἕκτη ἑβδομὰς τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἀνάπαυσίς τις ἐν τῷ δυσκόλῳ αὐτῆς σταδίῳ, διότι αἱ δύω τελευταῖαι αὐτῆς ἡμέραι, τὸ *Σάββατον τοῦ Λαζάρου* καὶ ἡ *Κυριακὴ τῶν Βαΐων*, ἑορτάζονται, καὶ ἅπαντες οἱ κανόνες καὶ τὰ στιχηρὰ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν προετοιμάζουσι νοερῶς πρὸς τὴν χαρμόσυνον προϋπάντησιν τοῦ Χριστοῦ, μετὰ βαΐων τῶν ἀρετῶν, ἐκκυλίσαντα ἀπὸ τῆς καρδίας τὸν λίθον τῆς πωρώσεως.

«Μαρίαν καὶ τὴν Μάρθαν πιστοὶ ἐκμιμησάμενοι, πρὸς Κύριον πέμψωμεν ἐνθέους ὡς πρέσβεις πράξεις, ὅπως ἐλθὼν τὸν ἡμῶν νοῦν ἐξαναστήσῃ, νεκρὸν κείμενον δεινῶς ἐν τῷ μνήματι, ἀμελείας ἀναίσθητον, φόβου τοῦ θείου, μηδαμῶς αἰσθανόμενον, καὶ ἐνέργειαν ζωτικὴν νῦν μὴ ἔχοντα, κράζοντες· Ἴδε, Κύριε, καὶ ὥσπερ τὸν φίλον σου Λάζαρον πάλαι, οἰκτίρμον, ἐπιστασίᾳ ἐξήγειρας φρικτῇ, οὕτω πάντας ζωοποίησον, παρέχων τὸ μέγα ἔλεος.»

Κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην τελειοῦται ἡ ἀνάγνωσις τῆς Βίβλου τῆς Γενέσεως διὰ κατανυκτικοῦ διηγήματος περὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ὅστις, ὡς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἐγνωρίσθη ὑπ' αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ δι' ἑτέρου διηγήματος περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Ἰακὼβ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὁ Ἡσαΐας, διὰ φαεινῶν προφητειῶν, δεικνύει αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ἀνακράζων·

«Καὶ οὕτω λέγει Κύριος· ἰδοὺ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Οὕτω λέγει Κύριος, ὁ ῥυσάμενός σε, ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· ἁγιάσατε τὸν φαυλίζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ τῶν ἐθνῶν τῶν δούλων τῶν Ἀρχόντων. Βασιλεῖς ὄψονται αὐτὸν, καὶ ἀναστήσονται Ἄρχοντες καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕνεκεν Κυρίου· ὅτι πιστός ἐστιν ὁ Ἅγιος Ἰσραὴλ, καὶ ἐξελεξάμην σε.»

Αἱ προφητεῖαι τοῦ Σοφονίου καὶ Ζαχαρίου, ἀναγινωσκόμεναι ἐν τῷ ἑσπερινῷ τῶν Βαΐων, ἐπίσης καθαρῶς προαναγγέλλουσιν οὐ μόνον τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν εὐφραινομένην Σιὼν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ καθέκαστα τῆς μετὰ Βαΐων θριαμβευτικῆς εἰσόδου

αὐτοῦ· «Χαῖρε, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ, ἰδοὺ ὁ Βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πρᾶος, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.»

Ἐγείρεται καὶ ὁ Ὀνήσκων πατριάρχης Ἰακὼβ ἐπὶ τῆς κλίνης τῶν λοισθίων αὐτοῦ, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς δώδεκα υἱοὺς αὐτοῦ τὰ μέλλοντα, καὶ τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐκ τῆς Ἰουδαίας· «Ἐκάλεσεν Ἰακὼβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Συνάχθητε, ἵνα ἀναγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσει ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. Ἀθροίσθητε, καὶ ἀκούσατε, υἱοὶ Ἰακώβ· ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. Ἰούδα, σὲ αἰνέσουσιν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ Πατρός σου· Σκύμνος Λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, — τίς ἐγερεῖ αὐτόν; Οὐκ ἐκλείψει Ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ Ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ Αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν.»

Διὰ τοιούτων ὑψηλῶν προφητειῶν προϋπαντᾷ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἑορτὴν τῶν βαΐων, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου, ἣν ἐθέσπισεν ἵνα ἑορτάζηται κατὰ τὴν παραμονήν, διότι αὕτη προηγήθη μικρὸν τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ χρησιμεύει ὡς παραμυθητικὴ διαβεβαίωσις τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, διὸ καὶ ψάλλεται· «Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ Σοῦ πάθους πιστούμενος, ἐκ νεκρῶν ἤγειρας τὸν Λάζαρον, Χριστὲ ὁ Θεός· ὅθεν καὶ ἡμεῖς, ὡς οἱ παῖδες, τὰ τῆς νίκης σύμβολα φέροντες, Σοὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου βοῶμεν· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι Κυρίου.»

Πρὸς μνήμην δὲ τῆς χαρμοσύνου ταύτης ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, καὶ ἡμεῖς, λαβόντες εἰς χεῖρας τὰ ἡγιασμένα βαΐα, ἐξερχόμεθα ὡσεὶ εἰς προϋπάντησιν τοῦ πρᾴου Βασιλέως, ἐρχομένου πρὸς τὸ ἑκούσιον πάθος, κράζοντες· «Σήμερον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς συνήγαγε, καὶ πάντες αἴροντες τὸν σταυρόν Σου λέγομεν· «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!»

Ἡ δὲ Ἁγία Ἐκκλησία, ὡς ἀγαθὴ μήτηρ, ὁδηγοῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν πνευματικὸν τοῦτον θρίαμβον διὰ βαθειῶν θεωριῶν, ἐξηγεῖ

ἡμῖν τί σημαίνουσι τῶν βαΐων οἱ κλάδοι οὗτοι, καὶ πῶς μετ' αὐτῶν πρέπει νὰ προϋπαντήσωμεν τὸν Χριστόν· «Κροτήσωμεν συμφώνως, πιστοί, τοὺς κλάδους ἀρετῶν καὶ ἡμεῖς, ὡς παῖδες, νῦν προσφέροντες Χριστῷ· καὶ τούτῳ θείων ἔργων ἁπλώσωμεν τοὺς πέπλους, καὶ μυστικῶς Τοῦτον δεξώμεθα.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Μέλλων ἤδη νὰ περιγράψω τὰς Ἀκολουθίας τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν, συστέλλομαι ἀκουσίως, ἐκπεπληγμένος ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀντικειμένου, οὗ τινος ἐπελήφθην ἴσως ἀπροσέκτως· διότι τὴν μεγάλην ταύτην ἑβδομάδα ἰδίως ἐστόλισεν ἡ Ἐκκλησία δι' ὑψηλῶν ἀσμάτων καὶ τελετῶν σημαντικῶν, καὶ διὰ τοσοῦτον σοφῆς κατατάξεως τῶν Προφητικῶν καὶ Εὐαγγελικῶν ἀναγνωσμάτων, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἀπρόσεκτος Χριστιανός, μόνην ταύτην τὴν ἑβδομάδα ἰδών, νὰ εὑρίσκηται προητοιμασμένος εἰς προϋπάντησιν τοῦ Πάσχα, ἡ δὲ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, κατὰ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς, νὰ μὴ φθάσῃ αὐτὸν αἴφνης «ὡς ὁ κλέπτης τὴν νύκτα.»

Ἑκάστη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν, θεωρεῖται ὡσεὶ ἓν βῆμα πρὸς τὴν αἰωνιότητα· ἐπειδὴ διὰ τῶν ἡμερῶν τούτων σημαίνονται βαθμηδὸν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ ἐπὶ γῆς βίου τοῦ Χριστοῦ, μεθ' ὧν συμβαδίζουσιν ἐκεῖναι ἴσῳ βήματι· — ὁποῖον φρικτὸν ἄκουσμα συμβάντων! Πόσον δὲ πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, διότι καὶ ἡμεῖς προσεκλήθημεν ἵνα ὁδεύσωμεν τὴν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον ὁδὸν κατόπιν τοῦ Χριστοῦ!

«Ἐρχόμενος ὁ Κύριος πρὸς τὸ ἑκούσιον πάθος, τοῖς Ἀποστόλοις ἔλεγεν ἐν τῇ ὁδῷ, ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ παραδοθήσεται ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ. Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς, κεκαθαρμέναις διανοίαις συμπορευθῶμεν αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν, καὶ νεκρωθῶμεν δι' αὐτὸν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς, ἵνα καὶ συζήσωμεν αὐτῷ καὶ ἀκούσωμεν βοῶντος αὐτοῦ·

« Οὐκέτι εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ διὰ τὸ παθεῖν, ἀλλὰ ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν, καὶ συνανυψῶ ὑμᾶς εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. »

« Ἀφορῶντες εἰς ἐμὲ, εἶπας, Κύριε, τοῖς σεαυτοῦ Μαθηταῖς, μὴ φρονῆτε ὑψηλὰ, ἀλλὰ συναπάχθητε τοῖς ταπεινοῖς· ἐμὸν ὅπερ πίνω, πίετε ποτήριον τοῦτο, ἐν τῇ Βασιλείᾳ δὲ τοῦ Πατρὸς ἐμοὶ συνδοξασθήσεσθε. »

« Διακονῆσαι αὐτὸς ἐλήλυθα, οὗ τὴν μορφὴν ὁ Πλαστουργὸς ἐκὼν περίκειμαι τῷ πτωχεύσαντι Ἀδὰμ, ὁ πλουτῶν Θεότητι, θεῖναι ἐμήν τε αὐτοῦ ψυχὴν ἀντίλυτρον, ὁ ἀπαθὴς Θεότητι. »

Δι' αὐτῶν τῶν ὑψηλῶν προτροπῶν, ὡσεὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λεγομένων, προϋπαντᾷ ἡμᾶς ἡ μεγάλη ἑβδομὰς τῶν παθῶν Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πρώτου ὄρθρου, χειραγωγοῦσα καὶ καταρτίζουσα πάντας δι' ὁμοίων καὶ κατὰ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας. Ὡς ὄργανα δὲ τῶν τοσούτῳ ὑψηλῶν θεωριῶν χρησιμεύουσι δύο πνευματικοὶ ὑμνῳδοὶ, ἀμφότεροι ἐρημῖται, ἀμφότεροι Ἱεράρχαι, ἀλλ' ὁ μὲν ἐγκαταλιπὼν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ διὰ τὸν μοναστικὸν βίον, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀναβὰς τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον· τουτέστιν ὁ Κοσμᾶς ἐπίσκοπος Μαϊουμᾶ, καὶ ὁ Ἀνδρέας Κρήτης, ἐπαναλαμβάνουσι πρὸς ἀλλήλους τὰ ἑωθινὰ καὶ ἑσπερινὰ τριῴδια, ὡσανεὶ ἀντίφωνά τινα, ἀποστελλόμενα ἀμοιβαίως ἐκ τῆς πρωΐας πρὸς τὴν ἑσπέραν, καὶ ἐκ τῆς ἑσπέρας πρὸς τὴν πρωΐαν· διότι ἀμφότεροι οὗτοι, ὡς δύω φωστῆρες, φωτίζουσι τὰς ἱερὰς ταύτας ἡμέρας.

Εἰς ἕκαστον ὄρθρον ἐξεγειρόμεθα ἐκ τοῦ ὕπνου τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν πρὸς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας ὑπὸ τῆς χειρὸς τῆς εὐεργετικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις κρούει ἐγκαίρως τὰς κεκλεισμένας θύρας τῆς καρδίας ἡμῶν, ἵνα μὴ εὕρῃ ἡμᾶς βαρέως κοιμωμένους ὁ ἐρχόμενος Κύριος.

« Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς, καὶ μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν εὑρήσει γρηγοροῦντα, ἀνάξιος δὲ πάλιν, ὃν εὑρήσει ῥᾳθυμοῦντα· βλέπε οὖν, ψυχή μου, μὴ τῷ ὕπνῳ κατενεχθῇς, ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ παραδοθῇς καὶ τῆς Βασιλείας ἔξω κλεισθῇς· ἀλλὰ

ἀνάνηψον κράζουσα· Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς, διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς. »

Ἡμεῖς δὲ ἐξυπνήσαντες διὰ τῆς σωτηρίου ταύτης προσκλήσεως καὶ αἰσθανόμενοι τὴν ἀναξιότητα ἡμῶν, θρηνοῦμεν, ὡς ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Παραδείσου, ὡς ἡ νύμφη, ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα πρὸ τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου! « *Τὸν Νυμφῶνά Σου* βλέπω, Σωτήρ μου, κεκοσμημένον, καὶ ἔνδυμα οὐκ ἔχω, ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ, λάμπρυνόν μου τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς, Φωτοδότα, καὶ σῶσόν με. »

Σύμφωνον πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῶν ἡμερῶν τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ ὕψος τῆς θείας Ἀκολουθίας· μετὰ τῶν ὡρῶν καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ, ἅτινα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Τεσσαρακοστῆς ἐψάλλοντο τῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τῆς ἑβδομάδος, ἑνοῦται ἤδη καὶ ἡ προηγιασμένη λειτουργία, ὡς γίνεται τῇ τετάρτῃ. Ἀλλάσσει πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰ καὶ διατηρεῖται ἄλλως ἡ αὐτὴ τάξις.

Ἀντὶ τοῦ Ἡσαΐου παρουσιάζεται ἐν τῇ ἕκτῃ ὥρᾳ ὁ Προφήτης *Ἰεζεκιὴλ*, πλήρης φοβερῶν καὶ μυστικῶν ὀπτασιῶν, ἃς εἶδεν αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χοβὰρ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας· εἶδεν ἐπὶ πυρίνων τροχῶν, κινουμένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, θαυμάσια ἤδη ζώων, ἐξαπτερύγων καὶ πολυομμάτων, ἕκαστον δὲ τούτων εἶχε τέσσαρα πρόσωπα, Ἀετοῦ, Μόσχου, Λέοντος καὶ Ἀνθρώπου, ἅτινα ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς σύμβολα τοῖς τέσσαρσιν Εὐαγγελισταῖς. Εἶδε τὰ ζῶα ταῦτα ἱστάμενα κατὰ πρόσωπον πρὸς πάντα τὰ μέρη, καὶ ἁπανταχοῦ ἁρμονικῶς πορευόμενα καὶ ἀνυψούμενα ὑπεράνω τῆς γῆς, καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν λάμψιν τῆς δόξης τοῦ Κυρίου ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου· εἶδε καὶ τὴν μυστηριώδη Βίβλον, ἣν δίδει αὐτῷ ὁ Ἄγγελος ἵνα φάγῃ, καὶ φαγὼν εὗρεν αὐτὴν γλυκεῖαν.

Ὡσαύτως ἐτελείωσε καὶ ἐν τῷ ἑσπερινῷ ἡ ἀνάγνωσις τῆς Γενέσεως· ὁ παλαιὸς Ἰακὼβ ἐτάφη ἤδη ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας· ἀνοίγεται δευτέρα Βίβλος τοῦ Μωϋσέως, ἡ Ἔξοδος ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τὸ ὄνομα δ' Αἴγυπτος ἡ Γραφὴ ἐννοεῖ πάντοτε τὸ βασίλειον τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ νὰ στραφῶσι πρὸς αὐτήν. Ἡ γέννησις τοῦ Μωϋσέως καὶ ἡ

θαυμασία αὐτοῦ σωτηρία ἐν θίβῃ (καλάθῳ), ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου, καὶ ἡ ἀνατροφὴ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φαραὼ, καὶ ἡ φυγὴ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Μαδιὰμ, ἔνθα ἀνέμενον αὐτὸν αἱ Θεῖαι ἀποκαλύψεις, ταῦτα πάντα προτίθενται ἡμῖν τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας.

Εὐγλώττως λαλεῖ ἐπίσης εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν καὶ ὁ πολυπαθὴς *Ἰὼβ*, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν παροιμιῶν τοῦ Σολομῶντος. Βλέπομεν δὲ βαθμηδὸν τρεῖς παραδόξους ἐποχὰς τοῦ βίου αὐτοῦ· καὶ πρῶτον μὲν παρουσιάζεται μεθ' ὅλης τῆς λαμπρότητος τῆς ἐπιγείου εὐδαιμονίας, δηλαδὴ πλούσιος εἰς περιουσίαν, πλούσιος εἰς τέκνα, ὑπὲρ ὧν καθ' ἑκάστην δέεται ἵνα μὴ ἁμαρτήσωσιν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, εὐφημούμενος ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων καὶ διεγείρων τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου, ὅστις παρακαλεῖ περὶ δοκιμασίας τοῦ δικαίου διὰ ταλαιπωριῶν. Καὶ ἰδοὺ ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀναγνώσεων παρῆλθε δι' ἡμᾶς μία μόνη ἡμέρα, ἥτις διὰ τὸν Ἰὼβ ὑπῆρχεν ὡσεὶ ὁλόκληρος αἰών· οὕτως ἐσβέσθη αἴφνης ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ. Λησταὶ ἐληΐστευσαν τὰ ποίμνια αὐτοῦ· ἄνεμος ἀπὸ τῆς ἐρήμου ἐκρήμνισε τὸν οἶκον ἐπὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Ἰὼβ δὲν ἀδημονεῖ· «ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο!» ἀνακράζει διαῤῥηγνύων τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Τὴν τρίτην ἡμέραν κάθηται πλέον ἐνώπιον ἡμῶν ἐπὶ κοπρίας, κεκαλυμμένος ὑπὸ πληγῶν, θλιβόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιπλήξεων τῆς γυναικὸς καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἁπάντων τῶν πειρασμῶν τούτων ὁ Ἰὼβ φαίνεται πρᾶος τῇ καρδίᾳ· «καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ.»

Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀθώου τούτου μάρτυρος πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, τὴν δὲ πρώτην ἡ μνήμη τοῦ *Ἰωσὴφ*, πωληθέντος ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἐῤῥιμμένου εἰς τὴν εἰρκτὴν ἐν μέσῳ δύο κακούργων, ὧν ὁ μὲν σώζεται, ὁ δ' ἀπόλλυται, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνυψωθέντος ἐπὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον, ἣν θαυμασίως τρέφει διὰ σίτου, — ἡ ἀνάμνησις αὕτη ἀναβιβάζει ἡμᾶς διὰ τῶν ἀρχαίων τύπων καὶ ὑπογραμμῶν τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτὰ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ.

Πλεῖον δὲ πασῶν τῶν βίβλων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τρέφει τὴν ψυχὴν ἡμῶν κατὰ τὰς μεγάλας ταύτας ἡμέρας ἡ τοῦ Εὐαγ-

γελίου ἀνάγνωσις· διότι καὶ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἀκούομεν τὰς καθ' ἑκάστην τῶν ἡμερῶν τούτων πράξεις τοῦ Χριστοῦ· τῇ δευτέρᾳ μὲν — περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποξηρανθείσης συκῆς διὰ τὴν ἀκαρπίαν αὐτῆς, καὶ τὴν προφητείαν αὐτοῦ περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, διὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία, παραινοῦσα ἡμᾶς, ψάλλει· «Τῆς ξηρανθείσης συκῆς διὰ τὴν ἀκαρπίαν, τὸ ἐπιτίμιον φοβηθέντες, ἀδελφοί, καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας προάξωμεν Χριστῷ, τῷ παρέχοντι ἡμῖν τὸ μέγα ἔλεος. »

Τῇ τρίτῃ δὲ ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν παραβολῶν, δηλαδὴ τῆς περὶ τῶν πέντε φρονίμων, καὶ πέντε μωρῶν παρθένων, αἵτινες δὲν ἥναψαν τὰς λαμπάδας ἵνα προϋπαντήσωσι τὸν Νυμφίον, καὶ ἐκ τῆς περὶ τῶν ταλάντων, τῶν δωρηθέντων παρὰ τοῦ ἀποδημοῦντος Κυρίου εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἐξάγονται ὡσαύτως στιχηρὰ, προτρέποντα εἰς εὐσεβεῖς πράξεις·

« Δεῦτε, πιστοὶ, ἐπεργασώμεθα προθύμως τῷ Δεσπότῃ· νέμει γὰρ τοῖς δούλοις τὸν πλοῦτον, καὶ ἀναλόγως ἕκαστος πολυπλασιάσωμεν τὸ τῆς χάριτος τάλαντον· ὁ μὲν σοφίαν κομιείτω, δι' ἔργων ἀγαθῶν, ὁ δὲ λειτουργίαν λαμπρότητος ἐπιτελείσθω· κοινωνείτω δὲ τῷ λόγῳ πιστὸς τῷ ἀμυήτῳ, καὶ σκορπιζέτω τὸν πλοῦτον πένησιν ἄλλος· οὕτω γὰρ τὸ δάνειον πολυπλασιάσωμεν, καὶ ὡς οἰκονόμοι πισταὶ τῆς χάριτος Δεσποτικῆς χαρᾶς ἀξιωθῶμεν. »

Τῇ τετάρτῃ ἐν τῷ ὄρθρῳ διακόπτεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ *Ἰωάννου*, ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ τὴν παραμονὴν τῶν παθῶν δοξάζεται ἄνωθεν ὑπὸ τῆς οὐρανίου φωνῆς, καὶ προαγγέλλει τὸν ἑκούσιον αὐτοῦ θάνατον· ἐν δὲ τῇ λειτουργίᾳ λαλεῖ πάλιν ὁ Ἀπόστολος Ματθαῖος περὶ τῆς μακαρίας γυναικὸς, ἥτις ἔχυσε τὸ μῦρον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ διὰ τούτου ἔχρισεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν, διὸ καὶ ψάλλεται· « Σὲ τὸν τῆς Παρθένου Υἱὸν, Πόρνη ἐπιγνοῦσα Θεὸν ἔλεγεν, ἐν κλαυθμῷ δυσωποῦσα, ὡς δακρύων ἄξια πράξασα. Διάλυσον τὸ χρέος, ὡς κἀγὼ τοὺς πλοκάμους, ἀγάπησον φιλοῦσαν τὴν δικαίως μισουμένην, καὶ πλησίον τελωνῶν σε κηρύξω, εὐεργέτα φιλάνθρωπε. »

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀρκεῖται εἰς συντόμους εὐαγγελικὰς ἀνα-

γνώσεις ἐν τοιαύταις μεγάλαις ἡμέραις· οὐχί· ἐπιθυμεῖ μάλιστα ἐν μιᾷ ἑβδομάδι ν' ἀναπληρώσῃ τὰς ἓξ προηγουμένας καθ' ἃς οἱ πιστοὶ ἦσαν ἐστερημένοι τῆς παραμυθητικῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ τούτου ἕνεκα κατὰ τὰς πρώτας τρεῖς ἡμέρας, ἐπὶ τῶν ὡρῶν, ἀναγινώσκονται ἅπαντα τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, τοῦ μὲν Ματθαίου καὶ Μάρκου τὴν δευτέραν, τοῦ δὲ Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου τὴν τρίτην καὶ τετάρτην. Οὕτω δὲ οὐ μόνον τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἅπασα ἡ ζωὴ, ἅπασα ἡ Καινὴ Διαθήκη αὐτοῦ ἀναπολοῦνται εἰς τὴν μνήμην τῶν πιστῶν πρὸ τοῦ Σωτηρίου Πάσχα, ὁμοίως ὥσπερ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀνεπόλησεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ *Δευτερονομίῳ*, πρὶν ὁ ἄλλος *Ἰησοῦς*, ὁ τοῦ Ναυῆ, εἰσαγάγῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ *τρεῖς πρῶται ἡμέραι* τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν, ὅμοιαι οὖσαι πρὸς ἀλλήλας διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν· ἀλλ' αἱ τρεῖς ἑπόμεναι φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς ἐκπληκτικόν τι ἕνεκα τῶν προσευχῶν καὶ τῶν τελετῶν, αἵτινες εἰσὶν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμέναι εἰς ἑκάστην τούτων συμφώνως πρὸς τὸ σπουδαῖον τῶν ἀναμνήσεων.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἄρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὄρθρου τῆς *Μεγάλης Πέμπτης*, καθ' ὃν παύει ἡ συνήθης ἀνάγνωσις τοῦ Ψαλτηρίου, μετὰ δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον περὶ τοῦ *Μυστικοῦ Δείπνου*, ὁ κανὼν τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, ψαλλόμενος ἀναπληροῖ τὸν τριῳδικὸν κανόνα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς· εἰς δὲ τὴν πρώτην ὥραν ἀναγινώσκεται ἡ προφητεία τοῦ *Ἱερεμίου* περὶ τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου· « Ἐγὼ δὲ, ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων, ὅτι ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρὸν λέγοντες· Δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν Ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἐκ γῆς ζώντων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι. »

Περὶ τοῦ αὐτοῦ προφητεύει καὶ ὁ *Ἡσαΐας* ἐν τῷ ἑσπερινῷ, ὅστις τὴν ἡμέραν ταύτην τελεῖται μετὰ τῆς λειτουργίας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, διότι ἡ ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ *Μυστικοῦ Δείπνου*· « Κύριος δίδωσί μοι

γλῶσσαν παιδείας τοῦ γνῶναι ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον. Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων, καὶ Κύριος Κύριος βοηθός μου ἐγεννήθη. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετράπην, ἀλλ' ἔθηκα τὸ πρόσωπόν μου ὡς στερεὰν πέτραν, καὶ ἔγνων ὅτι οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ὅτι ἐγγίζει ὁ δικαιώσας με.»

Καὶ τὰ στιχηρὰ τῆς μεγάλης Πέμπτης ἐκφράζουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν δολιότητα τοῦ Ἰούδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ὑπομονὴν τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ· «Συντρέχει λοιπὸν τὸ συνέδριον τῶν Ἰουδαίων, ἵνα τὸν Δημιουργὸν καὶ Κτίστην τῶν ἁπάντων Πιλάτῳ παραδώσῃ· ὢ τῶν ἀνόμων! ὢ τῶν ἀπίστων! ὅτι τὸν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, εἰς κρίσιν εὐτρεπίζουσι, τὸν ἰώμενον τὰ πάθη, πρὸς πάθος ἑτοιμάζουσι! Κύριε μακρόθυμε, μέγα Σου τὸ ἔλεος, δόξα Σοι.»

«Ὃν ἐκήρυξεν Ἀμνὸν Ἡσαΐας, ἔρχεται ἐπὶ σφαγὴν ἑκούσιον, καὶ τὸν νῶτον δίδωσιν εἰς μάστιγας, τὰς σιαγόνας εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπον οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων, θανάτῳ δὲ ἀσχήμονι καταδικάζεται, πάντα ὁ Ἀναμάρτητος ἑκουσίως καταδέχεται, ἵνα πᾶσι δωρήσηται τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν.»

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν ἀναμιμνήσκουσαν τὴν πραεῖαν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, μετὰ τὴν εἰρηνικὴν ἑσπέραν, τὴν ἐπεσφραγισμένην διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Θεανθρώπου, ἀντιπαρατίθεται ἡ εἰκὼν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῆς δοθείσης τῷ Μωϋσῇ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀστραπῶν καὶ βροντῶν τοῦ Σινᾶ, ἡ δὲ Βίβλος τῆς *Ἐξόδου*, διὰ πυρίνων λόγων, ζωγραφίζει τὸ θαυμάσιον συμβάν· «Ἐγένετο δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γενηθέντος πρὸς ὄρθρον, καὶ ἐγένοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ νεφέλη γνοφώδης ἐπ' ὄρους Σινᾶ, φωνὴ τῆς σάλπιγγος ἦχει μέγα· καὶ ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαὸς ὁ ἐν τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ἐξήγαγε Μωϋσῆς τὸν λαὸν εἰς συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς, καὶ παρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος Σινά. Τὸ δὲ ὄρος τὸ Σινὰ ἐκαπνίζετο ὅλον, διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτῷ ἐν πυρὶ, ἀνέβαινε δὲ ὁ καπνὸς ὡσεὶ ἀτμὸς καμίνου, καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα, Ἐγένοντο δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος,

προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι σφόδρα. Μωϋσῆς ἐλάλει, ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῇ.»

Ἔπειτα προτίθεται ἑτέρα μυστικὴ συνδιάλεξις τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, πάλιν διὰ λαίλαπος καὶ νέφους· ὁ Κύριος λέγει πρὸς τὸν Ἰὼβ, ἀρξάμενον ἤδη διὰ τὸ ἀδιάλειπτον τῶν δυστυχιῶν αὐτοῦ νὰ κλονίζηται, καὶ ἀμφιβάλλοντα περὶ τῆς θείας δικαιοσύνης, καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν ἐὰν ἐδοκίμασε τὴν πανσοφίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἔργα τῆς Δημιουργίας· ποῦ ἦν ὁ ἄνθρωπος, ὅτε ὁ Κύριος ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ πάντες οἱ Ἄγγελοι ᾖνεσαν καὶ ὕμνησαν αὐτόν; — Εἶτα ἔπεται μεγαλοπρεπὴς σειρὰ εἰκόνων τῆς Δημιουργίας· δηλαδὴ «Πῶς ἔφραξεν ὁ Κύριος τὴν θάλασσαν πύλαις ὅτε ἐξεχεῖτο, καὶ ἔθετο αὐτῇ ἀμφίασιν νέφη, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὴν ὁμίχλῃ, καὶ ἔθηκεν αὐτῇ ὅρια εἰπών· μέχρι τούτου ἐλεύσῃ καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ, ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονταί σου τὰ κύματα.» Ἑκάστη δὲ τῶν ἐρωτήσεων φαίνεται ἐκπληκτικὴ εἰς τὸν ἀσθενῆ ἄνθρωπον ἕνεκα τοῦ ἀπείρου μεγαλείου αὐτῆς, ὁ δὲ καταβληθεὶς ὑπὸ τὸ βάρος τοῦτο Ἰὼβ ἐκφωνεῖ ἐπὶ τέλους ἐκεῖνο, ὅπερ πρέπει νὰ ἐκφωνήσῃ ἐκ βάθους καρδίας καὶ οὐχὶ ἐκ κούφων φρενῶν πᾶς προπετὴς ἐξερευνητὴς τῶν βουλῶν τοῦ Ὑψίστου· «Οἶδα, Κύριε, ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ Σοι οὐδέν!» Καὶ τότε, ἀναγνωρίσας τὸ μηδαμινὸν αὐτοῦ, θέλει δυνηθῇ καὶ οὗτος μετὰ τοῦ ταπεινοῦ Ἰὼβ νὰ εἴπῃ τῷ Κυρίῳ· «Ἀκοὴ μὲν ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νυνὶ δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ Σε.»

Περὶ τῆς παραμυθητικῆς ταύτης ὄψεως τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἔγεινεν εἰς ἡμᾶς εὐπρόσιτος ἐν σχήματι ἀνθρώπου καὶ διὰ κοινωνίας τοῦ ἰδίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν τὴν Καινὴν Διαθήκην πρὸς ἀνακαίνισιν ἡμῶν, λέγει μετὰ κατανύξεως ἐν τῇ ἀναγινωσκομένῃ εἰς τὴν λειτουργίαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος φέρει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους προσευχὴν ἐν τῷ σκότει τοῦ ἐλαιῶνος, καὶ εἰς τὴν πικρὰν παράδοσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπάρνησιν τοῦ Πέτρου. Ἐπὶ τοσοῦτον φρικτοῦ χωρίου παύει τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ δὲ ἔλεγχος τοῦ Ἰούδα μετὰ τῆς κατανυκτικῆς δεήσεως τοῦ Λυτροῦ, ἐν τῇ

λειτουργία ταύτη, ἀντικαθίστησι καὶ αὐτὸν τὸν θριαμβευτικὸν Χερουβικὸν ὕμνον· «Τοῦ Δείπνου Σου τοῦ Μυστικοῦ σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς Σου τὸ Μυστήριον εἴπω, οὐ φίλημά σοι δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι, μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου.»

Καὶ ὁ συνήθης ἐγκωμιαστικὸς ὕμνος τῆς Θεομήτορος ὑποχωρεῖ τῷ *Εἱρμῷ* τοῦ ὀρθρίου κανόνος, ἵνα διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Δείπνου τοῦ Χριστοῦ προετοιμασθῇ ἔτι μᾶλλον ἡ καρδία πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· «Ξενίας Δεσποτικῆς, καὶ ἀθανάτου Τραπέζης, ἐν ὑπερῴῳ τόπῳ, ταῖς ὑψηλαῖς φρεσὶ, πιστοὶ, δεῦτε ἀπολαύσωμεν, ἐπαναβεβηκότα πρὸς τὸν Θεὸν Πατέρα Λόγον, ἐκ τοῦ Λόγου μαθόντες, ὃν μεγαλύνομεν.»

Ὅταν δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐκτελῇ μετὰ πομπῆς τὴν ἀκολουθίαν τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τότε ὡς φέρων τὸν τύπον τοῦ Χριστοῦ, συμπληροῖ οὗτος καὶ τὴν παράστασιν τοῦ Μυστικοῦ αὐτοῦ Δείπνου τῇ ἐπαναλήψει τοῦ νιπτῆρος, καὶ νίπτει ταπεινῶς μετὰ τὴν λειτουργίαν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ τοῦ οἰκοδομηθέντος ἀνώγεω, ἐκδύεται τῆς ἱερᾶς στολῆς ὁ Ἱεράρχης ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα καθημένων Πρεσβυτέρων, καὶ ἀκολουθῶν τοὺς λόγους τοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελίου, μεγαλοφώνως ἀναγινωσκομένου ἐκ τοῦ ἄμβωνος ὑπὸ τοῦ Διακόνου, ζώννυται τὸ λέντιον, χέει ὕδωρ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ νιπτῆρος, καὶ νίπτει τοὺς πόδας αὐτῶν. Πρὸς ἐντελῆ παρομοίωσιν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου περιέρχεται ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Διακόνου εἰς τὰ χείλη τοῦ Ἀρχιερέως, καὶ τοῦ προκριτωτέρου τῶν συλλειτουργούντων Ἱερέων. Ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπαναλαμβάνονται οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ μὴ δεχομένου νὰ νίψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Κύριος, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀρχιερέως λέγεται ἡ ἀπάντησις τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ τέλους ἐνδύεται ἐκ νέου ὁ Ἀρχιερεὺς τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ κάθηται ἐν μέσῳ τῶν Πρεσβυτέρων· ἀποτελειῶν δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει αὐτοῖς ὡς ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου· « ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος· καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς

πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. Ἀμὴν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ Ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν· εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοι ἐστὲ, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

Ἔφθασεν ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ μεθ' ὅλων τῶν ἀναμνήσεων τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου· ἵσταται δὲ μεταξὺ τῶν ἀξιοσημειώτων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος ταύτης, ὡς τις ἀνυψωμένος σταυρὸς, ἐπισκιάζων τὸν ἐν τῷ Σαββάτῳ τάφον τοῦ Χριστοῦ· τοσοῦτον ἅπασα ἡ ἡμέρα αὕτη πληροῦται θλίψεως ἐνταὐτῷ καὶ δόξης τοῦ Σταυροῦ! Πᾶσα ὥρα αὐτῆς ὑπάρχει καὶ μέτρον τῶν σωτηρίων παθῶν τοῦ Θεανθρώπου· ἡ δ' ἠχὼ αὐτῶν ἀκούεται εἰς πᾶν ῥῆμα τῶν πνευματικῶν ᾀσμάτων, τῶν προφητειῶν καὶ τῶν Εὐαγγελίων ἑκάστης.

Μόνος ὁ ὄρθρος εἶναι ἤδη διήγησις πάντων τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, ἱστορικῶς ἐκτεθειμένων ἐν τοῖς *δώδεκα* Εὐαγγελίοις· ἅπαντα τὰ συμβάντα τῆς Παρασκευῆς ἐκτίθενται κατὰ χρονολογικὴν τάξιν δι' ἀποσπασμάτων, ἐκλελεγμένων ἐξ ἁπάντων τῶν Εὐαγγελιστῶν, γινομένης ἀρχῆς ἐκ τῆς κατανυκτικῆς ὁμιλίας τοῦ Κυρίου, ἀποχαιρετῶντος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, καὶ ἐκ τῆς τελευταίας αὐτοῦ προσευχῆς πρὸ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ἅτινα διεφυλάχθησαν ἐν τοιαύτῃ ὁλοσχερείᾳ ὑπὸ τῆς ἀγαπώσης τὸν Χριστὸν καρδίας τοῦ Ἰωάννου· «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ·» καὶ φθάνει ἡ διήγησις αὕτη μέχρι τῆς τελευταίας κακίας τῶν Φαρισαίων ἐπὶ τοῦ ἀποθανόντος, οἵτινες κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ματθαίου, «πο-

ρευθέντες ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.»

Ἡ αὐτὴ ἀνάγνωσις περὶ τῶν παθῶν προτίθεται πάλιν ἐπὶ τῶν λεγομένων *Βασιλικῶν ὡρῶν*, ἰδίως διὰ τὴν ἡμέραν ταύτην συντεθειμένων ἐκ τῶν ψαλμῶν, τῶν εἰς τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἀναφερομένων, ἀλλ' ἐν διαφόρῳ τάξει· διότι εἰς τὸν ὄρθρον μὲν ἐφυλάττετο ἐν τῇ διηγήσει ἡ σειρὰ τῶν συμβάντων, ἐνταῦθα δὲ, ἐκ τοὐναντίου, παρουσιάζονται ὡς μάρτυρες τούτων τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐπαναλαμβάνοντες τὸ αὐτὸ μέγα συμβὰν, ἀλλὰ διαφέροντες μόνον εἰς τὰς ἐκφράσεις. Τοῦτ'αὐτὸ δ' ὑπάρχει τεκμήριον τοῦ ἀξιοπίστου τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, οἵτινες συμφωνοῦσι μὲν πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως, διηγούμενοι πιστῶς ὅ,τι ἀληθῶς γινώσκουσι, διαφέρουσι δ' ἔστιν ὅτε εἰς τὰς λέξεις, λέγοντες ὅ,τι γινώσκει ἕκαστος καὶ οὐχὶ ἄλλα ἐξ ἀμοιβαίας συμφωνίας.

Ἐπὶ τέλους, ἐν τῷ *ἑσπερινῷ*, ὅστις διὰ τῶν προσευχῶν καὶ τελετῶν εἰκονίζει αὐτὴν τὴν *σταύρωσιν* καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Κυρίου, τὸ ἱστορικὸν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὅπερ πρότερον παρίστατο ἐν διακεκομμέναις ἀναγνώσεσι, συνενοῦται εἰς μίαν ἤδη, συνισταμένην ἐκ τριῶν Εὐαγγελιστῶν, καὶ ἅπαντα τὰ συμβάντα, ῥέοντα ὡς χειμαρρός τις ἀδιάκοπος, διέρχονται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν.

Τοιαύτη ἡ σοφωτάτη διάταξις τῶν Εὐαγγελικῶν ἀναγνώσεων· οὐχ ἧττον δὲ φέρει τὰ ἴσα καὶ ἡ ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκλογὴ, ὡς καὶ ἡ τῶν ἀντιφώνων καὶ στιχηρῶν ἐν τῷ ὄρθρῳ, ταῖς ὥραις, καὶ τῷ ἑσπερινῷ· ἡ δὲ λειτουργία δὲν τελεῖται κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τὸ μὲν χάριν τῆς συντριβῆς καὶ τοῦ πένθους τῆς Ἐκκλησίας, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, ὅτι ἡ προσενεχθεῖσα παρὰ τοῦ Σωτῆρος τῇ μεγάλῃ Παρασκευῇ θυσία τοῦ Γολγοθᾶ ὑπάρχει μοναδικὴ, καὶ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς θυσίας ἁπάντων τῶν ἱερῶν θυσιαστηρίων.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ἓξ Εὐαγγελίων τοῦ ὄρθρου, δέκα καὶ πέντε ὑψηλὰ ἀντίφωνα, ἐκλεχθέντα μέρος μὲν ἐκ τῶν ψαλμῶν καὶ

τῶν προφητειῶν, μέρος δὲ ἐκ τῶν ἐγκαρδίων θησαυρῶν τῶν πνευματικῶν ψαλμῳδῶν, σείουσι τὴν ψυχὴν διὰ κατανυκτικῶν στίχων·

«Τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν καθαρὰς τῷ Χριστῷ παραστήσωμεν, καὶ ὡς φίλοι αὐτοῦ τὰς ψυχὰς ἡμῶν θύσωμεν δι' αὐτὸν, καὶ μὴ ταῖς μερίμναις τοῦ βίου συμπνιγῶμεν ὡς Ἰούδας, ἀλλ' ἐν τοῖς ταμείοις ἡμῶν κράξωμεν· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ῥῦσαι ἡμᾶς.»

Ἕτερα ἀντίφωνα περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυτοῖς ὡσαύτως προφητείας τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ· «Ἔστησαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ.»

«Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.»

«Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.»

Μεταξὺ δὲ τοσούτῳ ἐκπληκτικῶν διὰ τὴν αὐτῶν καθαρότητα προφητειῶν, αἵτινες ἐπληρώθησαν κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην Παρασκευὴν, καὶ ἄλλα ἔτι ἀντίφωνα ἐκφράζουσι τὴν θαυμασίαν ἀντίθεσιν τῆς ἀπαθοῦς Θεότητος καὶ τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος ἐν τῷ ἑνὶ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ.

«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου, ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας· στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται ὁ τῶν Ἀγγέλων Βασιλεύς· ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται ὁ περιβάλλων τὸν Οὐρανὸν ἐν νεφέλαις· ῥάπισμα κατεδέξατο ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τὸν Ἀδάμ! .... Προσκυνοῦμέν σου τὰ πάθη, Χριστὲ, δεῖξον ἡμῖν καὶ τὴν ἔνδοξόν σου Ἀνάστασιν.»

Ἰδοὺ δὲ τί εἰς τοὺς αὐτοὺς ὕμνους ἀναβοᾷ ἐκ τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ ἐσταυρωμένος πρὸς τοὺς σταυρωτάς· «Λαός μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί σοι παρηνώχλησα; — τοὺς τυφλούς σου ἐφώτισα, τοὺς λεπροὺς ἐκαθάρισα· ἄνδρα ὄντα ἐπὶ κλίνης ἠνωρθωσάμην. Λαός μου, τί ἐποίησά σοι, καὶ τί μοι ἀνταπέδωκας; —ἀντὶ τοῦ μάννα χολὴν, ἀντὶ τοῦ ὕδατος ὄξος, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με, Σταυρῷ με προσηλώσατε· οὐκ ἔτι στέργω λοιπὸν, καλέσω μου τὰ ἔθνη, κἀ-

κεῖνά με δοξάσουσι σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, κἀγὼ αὐτοῖς δωρήσομαι ζωὴν τὴν αἰώνιον.»

Ὁ χορὸς τῶν Ἀποστόλων βοᾷ ἐπίσης πρὸς τοὺς νομοθέτας τοῦ Ἰσραήλ· «Ἴδε Ναὸς ὃν ὑμεῖς ἐλύσατε· ἴδε Ἀμνὸς ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε· τάφῳ παρεδώκατε, ἀλλ' ἐξουσίᾳ ἑαυτοῦ ἀνέστη. Μὴ πλανᾶσθε, Ἰουδαῖοι· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐν Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ σώσας, καὶ ἐν ἐρήμῳ θρέψας· αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Κόσμου.»

Εἰς ἀντίθεσιν τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀπιστίας· «Μικρὰν φωνὴν ἀφῆκεν ὁ Λῃστὴς ἐν τῷ σταυρῷ, μεγάλην πίστιν εὗρε, μιᾷ ῥοπῇ ἐσώθη, καὶ πρῶτος Παραδείσου πύλας ἀνοίξας εἰσῆλθεν. Ὁ αὐτοῦ τὴν μετάνοιαν προσδεξάμενος, Κύριε, δόξα Σοι.»

Ἐπίσης κατανυκτικὰ τροπάρια προηγοῦνται τῆς ἀναγνώσεως τῶν τριῶν προφητειῶν, ἤτοι τοῦ Ζαχαρίου, Ἱερεμίου, καὶ Ἡσαΐου, *ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὡρῶν* (α). Μετὰ ταύτας, πρὸ ἑκάστου τῶν Εὐαγγελιστῶν, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ βαστάζων ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀναγγέλλει τὴν δόξαν τοῦ σταυροῦ, ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ καυχώμενος, καὶ ἐξηγεῖ ἡμῖν πᾶσαν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τοῦ δόντος εἰς τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Χριστὸν, ὅστις ἐγκαθιδρύθη Ἀρχιερεὺς πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἐπὶ τέλους ἀνακράζει· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς Διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς Χάριτος ἐνυβρίσας; — Φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.»

Ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ καρδία πληροῦνται ἔτι ἐκ τῶν ὑψηλῶν τούτων ἐντυπώσεων, ὅταν αὖθις ἐπαναλαμβάνωνται ἅπασαι αἱ φρικταὶ περιστάσεις τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ, καὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τοῦ συμβάντος· διότι παρ' Ἑβραίοις, ὡς καὶ σήμερον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, αἱ ὧραι τῆς ἡμέρας ἠριθμοῦντο

(α) Βασιλικαὶ ὧραι ὠνομάσθησαν αἱ συνήθως ἐν ταῖς παραμοναῖς τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν ψαλλόμεναι ὧραι. Σ. τοῦ Μ.

ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἕκτη ὥρα τῆς σταυρώσεως ἀντεστοίχει πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἡ δὲ ἐννάτη, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ παρέδωκε τὸ πνεῦμα, πρὸς τὴν τρίτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν· τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡμεῖς προσερχόμεθα τὴν ὥραν ταύτην, ὡς ὁ ἀπὸ Ἀριμαθέας, ἵνα κηδεύσωμεν τὸ θεῖον σῶμα· ἀλλὰ πρότερον προετοιμάζουσιν ἡμᾶς πρὸς τοῦτο τὰ μυστηριώδη ᾄσματα καὶ αἱ προφητεῖαι·

«Πᾶσα ἡ Κτίσις ἠλλοιοῦτο φόβῳ, θεωροῦσά σε ἐν σταυρῷ κρεμάμενον, Χριστέ. Ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο, καὶ γῆς τὰ θεμέλια συνεταράττετο, τὰ πάντα συνέπασχον τῷ τὰ πάντα κτίσαντι· ὁ ἑκουσίως δι' ἡμᾶς ὑπομείνας, Κύριε, δόξα Σοι.»

Οὕτω κράζει ἓν στιχηρὸν, καὶ εἰς αὐτὸ ἀπαντᾷ ἕτερον· «Φοβερὸν καὶ παράδοξον Μυστήριον, σήμερον ἐνεργούμενον καθορᾶται· ὁ ἀναφὴς κρατεῖται· δεσμεῖται ὁ λύων τὸν Ἀδὰμ τῆς κατάρας· ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς, ἀδίκως ἐτάζεται· εἱρκτῇ κατακλείεται ὁ τὴν ἄβυσσον κλείσας. Πιλάτῳ παρίσταται, ᾧ τρόμῳ παρίστανται Οὐρανῶν αἱ Δυνάμεις· ῥαπίζεται χειρὶ τοῦ πλάσματος ὁ Πλάστης· ξύλῳ κατακρίνεται ὁ κρίνων ζῶντας καὶ νεκρούς· τάφῳ κατακλείεται ὁ καθαιρέτης τοῦ Ἅδου. Ὁ πάντα φέρων συμπαθῶς, καὶ πάντα σώσας τῆς ἀρᾶς, Ἀνεξίκακε Κύριε, δόξα Σοι.»

Ἐπὶ τῶν ἀναγνωσμάτων, οἱ προφῆται Μωϋσῆς καὶ Ἡσαΐας ἐξέρχονται, ὡσεὶ πρὸς πνευματικήν τινα φιλονεικίαν, καὶ ἀντιπροβάλλουσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν τὴν ἄῤῥητον δόξαν, ὁ δὲ τὴν ἄῤῥητον ταπείνωσιν τοῦ Κυρίου· ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα τ' ἄκρα, τὰ λόγῳ μόνον ὑποτιθέμενα, ἀφανίζονται εἰς τὸ ἀκατάληπτον τῆς ἀπεράντου φύσεως τοῦ Θεοῦ· διὸ εἰς τὸν πεπερασμένον ἀνθρώπινον νοῦν ἐπίσης ἀκατανόητος εἶναι ἡ ταπείνωσις τοῦ Κυρίου, ὡς καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ. Μακρόθεν μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ θεωρῇ ταῦτα ἐν σιωπηλῇ φρίκῃ, ὡς ὁ Μωϋσῆς, ὅτε, τολμηρότερος πάντων τῶν προσευχομένων, παρεκάλει τολμηρότερον τὸν Κύριον, ἵνα δείξῃ αὐτῷ τὴν δόξαν αὐτοῦ, εἶτα δὲ ἐκρύβη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ σχίσματα τῶν πετρῶν τοῦ Σινᾶ.

Καὶ ὁ πρᾶος Ἡσαΐας, ὀκτὼ αἰῶνας πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θείου Λόγου ταγύει τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἵνα ὑπο-

μείνῃ τὴν ὄψιν τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ μετριάσαντος τὸ ἀπρόσιτον φῶς αὐτοῦ τῇ περιβολῇ ταπεινῆς μορφῆς ἀνθρώπου· ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς λυπηρᾶς θέας πάντων τῶν φρικτῶν αὐτοῦ παθῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, κατασχεθεὶς ὑπὸ φρίκης, ἀνακράζει « τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; »

« Τάδε λέγει Κύριος· ἰδοὺ συνήσει ὁ παῖς μου, καὶ ὑψωθήσεται καὶ δοξασθήσεται καὶ μετεωρισθήσεται σφόδρα! Ὃν τρόπον ἐκστήσονται πολλοὶ ἐπὶ σὲ, οὕτως ἀδοξήσει ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου, καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω θαυμάσονται ἔθνη πολλὰ ἐπ' αὐτῷ, καὶ συνέξουσι Βασιλεῖς τὸ στόμα αὐτῶν, ὅτι οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄψονται, καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι. Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνηγγείλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ· οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ, οὐδὲ δόξα, καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος. Ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. — Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. Καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, παιδία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν. Ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ ὁ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς Ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, — τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; »

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λύει διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ τὴν μυστικὴν ἀπορίαν ἀμφοτέρων τῶν προφητῶν· αὐτὸς συμβιβάζει πρὸς ἀλλήλας τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀδοξίαν τοῦ Κυρίου — *διὰ τοῦ λόγου τοῦ σταυροῦ*· « Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις Θεοῦ ἐστί·

γέγραπται γὰρ, Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου; ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεὸν, ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. Ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν· αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι, Χριστὸν, Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.»

Ἐν τούτοις, ἀναγινωσκομένων τῶν ὑψηλῶν τούτων Γραφῶν καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, παρῆλθον δι' ἡμᾶς ἐν εὐλαβεῖ θεωρίᾳ αἱ ὧραι αὗται τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ ἔφθασεν ἡ ἐννάτη ὥρα τῆς ταφῆς. Τότε, ὡς ἄλλος Ἰωσὴφ ἀπὸ Ἀριμαθέας, ὁ Ἐπίσκοπος, περικυκλούμενος ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ συλλόγου, πληροῖ πρῶτον διὰ τῆς εὐωδίας τοῦ θυμιάματος τὸ Ἅγιον Βῆμα, εἰς μνήμην τῶν ἀρωμάτων ἐκείνων, δι' ὧν περιέβαλεν ὁ κηδευτὴς τὸ Θεῖον σῶμα· ἔπειτα ἀνυψοῖ τὴν εἰκόνα τῆς κηδείας αὐτοῦ, τὸν Ἐπιτάφιον, ἐκ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἐφ' ἧς, ὡς ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ, τελεῖται πάντοτε ἡ μυστικὴ θυσία τοῦ Ἀμνοῦ· φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸν ἐπιτάφιον ἐκ τοῦ Ἱεροῦ εἰς τὸ μέσον τοῦ Ναοῦ, ὅστις τότε μεταβάλλεται εἰς Ἅγιον Τάφον μέχρι τῆς χαρμοσύνου ἡμέρας τοῦ Πάσχα· οἱ δὲ πιστοὶ συνοδεύουσι τὸν Ἱεράρχην, ὡς αἱ εὐσεβεῖς γυναῖκες τὸν Ἰωσὴφ, βλέπουσαι ποῦ ἔθηκαν τὸν Κύριον· ἐξακολουθούσης δὲ τῆς ἐπισήμου ταύτης πορείας, οἱ χοροὶ ψάλλουσι τὸν ἐνταφιαστικὸν ὕμνον· « Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς ὥσπερ ἱμάτιον, καθελὼν Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ Ξύλου σὺν Νικοδήμῳ, καὶ θεωρήσας νεκρὸν, γυμνὸν, ἄταφον, εὐσυμπάθητον θρῆνον ἀναλαβὼν, ὀδυρόμενος ἔλεγεν· Οἴμοι, γλυκύτατε Ἰησοῦ, ὃν πρὸ μικροῦ ὁ ἥλιος ἐν Σταυρῷ κρεμάμενον θεασάμενος, ζόφον περιεβάλλετο, καὶ ἡ γῆ τῷ φόβῳ ἐκυμαίνετο, καὶ διερρήγνυτο Ναοῦ τὸ καταπέτασμα! — ἀλλ' ἰδοὺ νῦν βλέπω Σε, δι' ἐμὲ ἑκουσίως ὑπελθόντα θάνατον. Πῶς Σε κηδεύ-

σω, Θεέ μου; ἢ πῶς σινδόσιν εἰλήσω; ποίαις χερσὶ δὲ προσψαύσω τὸ Σὸν ἀκήρατον σῶμα; ἢ ποῖα ἄσματα μέλψω τῇ Σῇ ἐξόδῳ, Οἰκτίρμον; — μεγαλύνω τὰ Πάθη Σου, ὑμνολογῶ καὶ τὴν Ταφήν Σου, σὺν τῇ Ἀναστάσει, κραυγάζων, Κύριε, δόξα Σοι. »

Μυστική τις προσδοκία πληροῖ ἅπαντα τὸν ἑξαίσιον ὄρθρον τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ἀξίως ὄντα πρόδρομον τοῦ Πάσχα· ὁ Χριστὸς ἐν τάφῳ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, κύκλῳ δὲ, φέροντες μέλανα ἄμφια, ἵστανται οἱ Ἱερουργοῦντες, ἀλλ' αἱ Πύλαι τοῦ Ἱεροῦ εἰσὶν ἠνεῳγμέναι ὡσεὶ εἰς προϋπάντησιν τοῦ Θείου νεκροῦ, καὶ τὰ ἐπιτάφια ἄσματα διακόπτονται ἔστιν ὅτε ὑπὸ Ἀναστασίμων ὕμνων, αἱ δὲ ἀνημμέναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ λαμπάδες διαχέουσι τὸ φῶς εἰς ἅπαντα τὸν Ναὸν, ὡς τὴν ἠὼ ἐκείνου τοῦ ἀΰλου φωτὸς, ὅπερ ἐκλάμψει τὴν πρωΐαν ἐκ τοῦ τάφου.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ὄρθρου, μετὰ τὸν ἑξάψαλμον, τὸ τροπάριον ἐκφράζει τὸ σύμμικτον τῶν κλαυθμῶν καὶ τῶν φωνῶν τῆς χαρᾶς· « Ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ, ἀπὸ τοῦ Ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν Σου σῶμα σινδόνι καθαρᾷ εἰλήσας καὶ ἀρώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο. »

« Ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον, ἡ ζωὴ ἡ ἀθάνατος, τότε τὸν Ἅδην ἐνέκρωσας τῇ ἀστραπῇ τῆς Θεότητος· ὅτε δὲ καὶ τοὺς τεθνεῶτας ἐκ τῶν καταχθονίων ἀνέστησας, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις τῶν ἐπουρανίων ἐκραύγαζον· Ζωοδότα Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα Σοι. »

« Ταῖς Μυροφόροις γυναιξὶ παρὰ τὸ μνῆμα ἐπιστὰς ὁ Ἄγγελος, ἐβόα· Τὰ μύρα τοῖς θνητοῖς ὑπάρχει ἁρμόδια, Χριστὸς δὲ διαφθορᾶς ἐδείχθη ἀλλότριος. »

Παρὰ τὸν ἐπιτάφιον ψάλλεται ἕτερον μίγμα ᾀσμάτων ἐκ Δαβιτικῶν ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐγκωμίων τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς Καινῆς· καὶ πρῶτον ἄρχονται τούτων ἀμφότεραι οἱ χοροὶ, εἶτα δὲ εἷς ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, κανοναρχεῖ πρὸς τὸν

ἕτερον ἓν τροπάριον τῶν ἐγκωμίων ἐφ' ἑκάστου στίχου τοῦ ψαλμοῦ, καὶ οὕτω συμπλέκεται μετ' αὐτῶν ἅπαν τὸ δέκατον ἕβδομον κάθισμα, καὶ τρόπον τινὰ συναποτελεῖ κάλυμμά τι, καλῶς ὑφασμένον καὶ ἐπιβεβλημένον ὑπὸ τοῦ Προπάτορος Δαβὶδ ἐπὶ τὴν τριήμερον κλίνην τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ αὐτοῦ·

« Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου·» ἀνακράζει ὁ Δαβὶδ, καὶ ἀποκρίνονται αὐτῷ « Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης, Χριστὲ, καὶ Ἀγγέλων στρατιαὶ ἐξεπλήττοντο, συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν Σήν·» καὶ πάλιν ὁ Προφητάναξ· « Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν. »

Ἐνίοτε τὰ ἄσματα ταῦτα ὁδεύουσιν ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ἀμοιβαίως ξένα, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ὑποθέσεων, περὶ ὧν πραγματεύονται ἕκαστον· ἄλλοτε δὲ θαυμασίως συνέρχονται πρὸς ἄλληλα, καὶ ἐν τῇ ἀποστάσει πολλῶν αἰώνων ἡ Ἐκκλησία ἀποκρίνεται τρόπον τινὰ εἰς τὸν ἀποροῦντα Προφήτην·

« Ἐν ταῖς ἐντολαῖς Σου ἀδολεσχήσω, καὶ κατανοήσω τὰς ὁδούς Σου·» λέγει ὁ Προφητάναξ, καὶ ἐξηγοῦνται αὐτῷ αἱ ὁδοὶ αὗται· « Ἀληθὴς καὶ Πόλου καὶ τῆς Γῆς Βασιλεὺς, εἰ καὶ τάφῳ σμικροτάτῳ συγκέκλεισαι, ἐπεγνώσθης πάσῃ κτίσει, Ἰησοῦ. »

Οὕτως ὅλον τὸ κάθισμα διῃρέθη εἰς τρεῖς στάσεις, καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, ψάλλεται τροπάριον, ἀλλὰ τὸ σύνηθες Ἀναστάσιμον, παριστῶν τὴν χαρὰν τῶν Ἀγγέλων, καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν Μυροφόρων· « Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά Σου. »

Ὁ κανὼν τοῦ Σαββάτου ἐκφράζει τὴν αὐτὴν μεγάλην ἔκστασιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· « Ἄνω σε ἐν θρόνῳ, καὶ κάτω ἐν τάφῳ, τὰ ὑπερκόσμια καὶ ὑποχθόνια, κατανοοῦντα, Σωτήρ μου, ἐδονεῖτο τῇ νεκρώσει Σου, ὑπὲρ νοῦν ὡράθης γὰρ, νεκρὸς Ζωαρχικώτατος. »

« Ἔκστηθι φρίττων, οὐρανὲ, καὶ σαλευθήτωσαν τὰ θεμέλια τῆς γῆς! Ἰδοὺ γὰρ ἐν νεκροῖς λογίζεται ὁ ἐν ὑψίστοις οἰκῶν, καὶ τάφῳ σμικρῷ ξενοδοχεῖται. »

Ἐν τῇ ἐννάτῃ ᾠδῇ ἐκφωνεῖ περιπαθῶς, ὡσεὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τά-

φου, ὁ Θεῖος Υἱὸς πρὸς τὴν Μητέρα, βλέπουσαν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· «Μὴ ἐποδύρου μου, Μῆτερ, καθορῶσα ἐν τάφῳ, ὃν ἐν γαστρὶ ἄνευ σπορᾶς συνέλαβες υἱόν· ἀναστήσομαι γὰρ καὶ δοξασθήσομαι, καὶ ὑψώσω ἐν δόξῃ ἀπαύστως ὡς Θεός, τοὺς ἐν πίστει καὶ πόθῳ Σὲ μεγαλύνοντας.»

Ὁ ὕμνος οὗτος μετάγει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀπροσίτων θεωριῶν τῆς αὐτοῦ Θεότητος πρὸς τὰ περιπαθῆ καὶ μᾶλλον καταληπτὰ αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἐπαναλαμβάνεται δ' ἐπὶ τῆς λειτουργίας, ἀντὶ τοῦ συνήθους ὕμνου τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου.

Μετὰ τὴν μεγάλην δοξολογίαν, ψαλλομένου ῥέμα τοῦ Τρισαγίου ὕμνου, γίνεται ἐκ νέου πομπώδης εἴσοδος μετὰ τοῦ ἐπιταφίου· ἡ δ' ἑωθινὴ αὕτη εἴσοδος, καί τοι φαινομένη ἐν μέρει ὡς ἐπανάληψις τῆς ἑσπερινῆς, διαφέρει ὅμως ἐκείνης κατὰ τὴν πνευματικὴν σημασίαν. Τότε, μιμούμενοι μόνον τὸν Ἰωσὴφ, παραδίδομεν εἰς τὸν τάφον τὸ Θεῖον Σῶμα· ἤδη δὲ διὰ τῆς πομπώδους ἐκφορᾶς τοῦ ἐπιταφίου κύκλῳ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τῶν σημαιῶν, σημαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐπίγειον αὐτοῦ ἀνάπαυσιν ὁ Κύριος ἐνήργει ὡς νικητὴς, περιφρουρῶν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διὰ τῆς συντριβῆς τοῦ Ἅδου. Καὶ ἑτέραν τινὰ μυστικὴν πρᾶξιν παριστᾷ ὁ τοῦ Κυρίου ἐπιτάφιος, ὅταν, ἐπανελθόντων εἰς τὸν Ναὸν τῶν ἱερέων, πρὶν ἔτι τεθῇ ἐπὶ τοῦ κραββάτου, φέρηται ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὰς ὡραίας Πύλας τοῦ Ἱεροῦ, ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Τραπέζης, — παριστᾷ δηλ. σαφῶς ὅτι ὁ τρωθεὶς δι' ἡμᾶς Κύριος οὐδέποτε ἀπεχωρίσθη διὰ τὴν Θεότητα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Πατρῴας δόξης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς εἰσόδου ὁ μαρτυρῶν τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ, ἐκφωνεῖ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τάφου, τοῦ ἑτοίμου νὰ ἐκκενωθῇ, τὰ ἑπόμενα·

«Καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ Κυρίου, καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι Κύριος, καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου, καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων, καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κυκλόθεν κύκλῳ, καὶ ἰδοὺ πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδοὺ ξηρὰ σφόδρα. Καὶ εἶπε Κύριος πρός με· υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὀστᾶ ταῦτα; καὶ εἶπα, Κύριε Κύριε, Σὺ ἐπίστῃ ταῦτα!

Καὶ εἶπε πρός με, προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὀστᾶ ταῦτα, καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς· τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρὰ, ἀκούσατε λόγον Κυρίου. Τάδε λέγει Ἀδωναὶ Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἰδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκα, καὶ ἐκτενῶ ἐφ' ὑμᾶς δέρμα, καὶ δώσω πνεῦμά μου εἰς ὑμᾶς καὶ ζήσεσθε, καὶ γνώσεσθε διότι ἐγώ εἰμι Κύριος. Καὶ ἐπροφήτευσα, καθὼς ἐνετείλατό μοι Κύριος, καὶ ἐγένετο φωνὴ ἐν τῷ ἐμὲ προφητεύειν, καὶ ἰδοὺ σεισμὸς, καὶ προσήγαγε τὰ ὀστᾶ ἑκάτερον πρὸς τὴν ἁρμονίαν αὐτοῦ. Καὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ σάρκες ἀνεφύοντο, καὶ ἀνέβαινεν ἐπ' αὐτὰ δέρμα ἐπάνω, καὶ πνεῦμα οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς. Καὶ εἶπε πρός με· προφήτευσον, υἱὲ ἀνθρώπου, προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, καὶ εἶπον τῷ πνεύματι. Τάδε λέγει Ἀδωναὶ Κύριος· ἐκ τῶν τεσσάρων πνευμάτων ἐλθὲ τὸ πνεῦμα, καὶ ἐμφύσησον εἰς τοὺς νεκροὺς τούτους, καὶ ζησάτωσαν· Καὶ ἐπροφήτευσα, καθὼς ἐνετείλατό μοι, καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἔζησαν, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν, συναγωγὴ πολλὴ, σφόδρα, σφόδρα.»

Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἀχώριστος πανταχοῦ, ἔνθα ἀναγγέλλονται αἱ πληγαὶ τοῦ Κυρίου, προτρέπει ἡμᾶς ἵνα ἐκκαθάρωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ζύμης τῆς κακίας καὶ πονηρίας καὶ ἑορτάζωμεν ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· «ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.»

Ἐν μέσῳ τῶν χαρμοσύνων τούτων προσδοκιῶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος καὶ ἐκ δευτέρου διηγεῖται τὴν τελευταίαν κακίαν τῶν ὑπόπτων Ἰουδαίων, πιστευόντων ὅτι διὰ τῆς κουστωδίας, τουτέστι τῶν φυλάκων, καὶ διὰ τοῦ σφραγίσματος τοῦ λίθου κρατήσουσιν ἐν τῷ τάφῳ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· ἐκ τῆς ἀκροάσεως τοῦ Εὐαγγελίου τούτου ἐπέρχεται ἀκουσίως ἡ ἰδέα, ποσάκις ὁ μικρὸς καὶ ἀσθενὴς νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ κατανοῶν μηδ' ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν Θείων βουλῶν, προσπαθεῖ ν' ἀπορρίψῃ τὰ ἀκατάληπτα αὐτῷ. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ ὄρθρου ἡ Ἐκκλησία μακαρίζει δι' ἁσμάτων τὸν κηδευτὴν τοῦ Χριστοῦ·

« Δεῦτε μακαρίσωμεν Ἰωσὴφ τὸν ἀοίδιμον, ὃς πρὸς Πιλάτον ἑσπέρας γενόμενος, τὴν τῶν ἁπάντων ζωὴν ἐξῃτήσατο, ἔφη γάρ·

δός μοι τὸν ξένον τοῦτον, κλῖναι ποῦ τὴν κεφαλὴν μηδόλως ἔχοντα· δός μοι τὸν ξένον τοῦτον, ὃν μαθητὴς δολίως θανάτῳ παρέδωκε· δός μοι τὸν ξένον τοῦτον, ὃν ἡ Μήτηρ αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ ὁρῶσα κρεμάμενον, θρηνοῦσα ἀνεβόα· Οἴμοι! οἴμοι! τέκνον, οἴμοι! — Σήμερον γὰρ τὸ τοῦ Συμεῶνος ῥηθὲν ἐν τῷ ναῷ πάλαι, πεπλήρωται· « Σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία! ὅπως τὸν τῶν ἀνθρώπων ὀδυρμὸν, ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, εἰς χαρὰν τρέψῃ. »

Ὅσῳ ἐγγύτερον τὸ μυστικὸν τέλος τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, τοσούτῳ μεγαλοπρεπεστέρα γίνεται καὶ ἡ Θεία ἀκολουθία, ἡ δ' Ἐκκλησία, στερήσασα ἑαυτὴν τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς σφαγῆς αὐτοῦ, προσέρχεται πάλιν πρὸς τὸ παραμυθητικὸν τοῦτο μυστήριον τῷ θείῳ Σαββάτῳ. Δίδει μάλιστα ἀφθόνως τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ τὸ πάλαι κατὰ προτίμησιν ἐτέλει τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἵνα προϋπαντήσῃ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ χοροῦ τῶν δικαιωθέντων διὰ τοῦ αἵματος Αὐτοῦ.

Ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ, ψάλλεται δὲ, κατὰ τὸ τυπικὸν, ὀψιαίτερον, ὅπως τελειώσῃ μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καὶ εἰσέλθῃ τρόπον τινὰ εἰς τὰ ὅρια τῆς προσεχοῦς χαρμοσύνου ἡμέρας. Κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἑσπερινὸς ἐν τῇ παραμονῇ πάσης ἑορτῆς ἀνήκει πλέον εἰς αὐτὴν ταύτην, καὶ οὐχὶ εἰς τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν· διὸ καὶ ἡ Θεία λειτουργία τοῦ μεγάλου Σαββάτου, διὰ τῶν στιχηρῶν καὶ τῶν ἐκ τῆς Γραφῆς ἀναγνωσμάτων, ἐν μέρει μὲν παριστᾷ τὰ ἐν τῷ Σαββάτῳ γενόμενα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν Αὐτοῦ. Ἡ Ἐκκλησία συνειθισμένη οὖσα ἵνα ἑνόνῃ πάντοτε τὴν μνήμην τῆς σφαγῆς τοῦ Ἀμνοῦ μετὰ τῆς μνήμης τῆς ἐγέρσεως αὐτοῦ, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἠδύνατο, ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Τάφος, νὰ χωρήσῃ ἐν ἑαυτῇ πλέον τῆς μιᾶς ἡμέρας τὴν νέκρωσιν τοῦ Χριστοῦ, ἄνευ τῶν ἑπομένων παραμυθητικῶν θεωριῶν. Διὸ τὰ ἑσπερινὰ αὐτῆς στιχηρὰ συγκαλοῦσιν ἡμᾶς ἤδη εἰς προσκύνησιν τοῦ ἑτοίμου ν' ἀνατείλῃ ἐκ τοῦ τάφου, καὶ ψάλλουσι τὴν ἧτταν τοῦ Ἅδου.

«Κυκλώσατε, λαοί, Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν, καὶ δότε δόξαν ἐν αὐτῇ τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν.»

«Σήμερον ὁ Ἅδης στένων βοᾷ· συνέφερέ μοι εἰ τὸν ἐκ Μαρίας γεννηθέντα μὴ ὑπεδεξάμην. Ἐλθὼν γὰρ ἐπ' ἐμὲ, τὸ κράτος μου ἔλυσε· πύλας χαλκᾶς συνέτριψε· ψυχὰς, ἃς κατεῖχον τὸ πρὶν, Θεὸς ὢν ἀνέστησεν.»

Τὸ δὲ γένος τῶν ἀνθρώπων ψάλλει· «Τὴν παγκόσμιον δόξαν, τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν, καὶ τὸν Δεσπότην τεκοῦσαν, τὴν ἐπουράνιον πύλην, ὑμνήσωμεν Μαρίαν τὴν Παρθένον, τῶν ἀσωμάτων τὸ ἄσμα καὶ τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα. Αὕτη γὰρ ἀνεδείχθη οὐρανὸς καὶ ναὸς τῆς Θεότητος. Αὕτη τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας καθελοῦσα, εἰρήνην ἀντεισῆξε καὶ τὸ βασίλειον ἠνέῳξε. Ταύτην οὖν κατέχοντες τῆς πίστεως τὴν ἄγκυραν, ὑπέρμαχον ἔχομεν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Κύριον. Θαρσείτω τοίνυν, θαρσείτω λαὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ γὰρ Αὐτὸς πολεμήσει τοὺς ἐχθροὺς ὡς παντοδύναμος.»

Μετὰ τὰ στιχηρὰ ἀναγινώσκονται *δεκαπέντε ἀναγνώσματα* ἐκ τῶν Βίβλων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, προεικονίζοντα τὴν ἐρχομένην ἀνάστασιν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ βίβλος τῆς Γενέσεως, λαλοῦσα περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου, ἄρχεται τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν ὑψηλῶν θεωριῶν, ἵνα εἰς τὸν προκείμενον θεῖον νεκρὸν γνωρίσωμεν μετὰ φρίκης τὸν Ποιητὴν τῶν ἁπάντων, ὅστις μόνον διὰ τῆς ἰδίας δημιουργικῆς ἰσχύος ἠδύνατο ν' ἀνανεώσῃ ἐν ἡμῖν τὴν ἀπολεσθεῖσαν εἰκόνα αὐτοῦ, ἥτις ἐδόθη κατ' ἀρχὰς τῷ Ἀδὰμ παρ' αὐτοῦ τούτου.

Ἔπειτα ὁ Ἡσαΐας πανηγυρίζει τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐκκλησίας· «Φωτίζου, φωτίζου, Ἱερουσαλὴμ, ἥκει γάρ σου τὸ φῶς, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνατέταλκεν· ὅτι ἰδοὺ σκότος καλύψει γῆν, καὶ γνόφος ἐπ' ἔθνη, ἐπὶ δὲ σὲ φανήσεται Κύριος, καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σὲ ὀφθήσεται. Καὶ πορεύσονται βασιλεῖς τῷ φωτί σου, καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητι τῆς ἀνατολῆς σου. Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πάντα συνηγμένα τὰ τέκνα σου. Ἰδοὺ ἥκασι πάντες οἱ υἱοί σου μακρόθεν, καὶ αἱ θυγατέρες σου ἐπ' ὤμων ἀρθήσονται.—Τίνες

οἱ δε, ὡς νεφέλαι πέτανται, καὶ ὡσεὶ περιστεραὶ σὺν νεοσσοῖς αὐτῶν; — ἦλθον οὗτοι διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου τὸ ἅγιον, καὶ διὰ τὸ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἔνδοξον εἶναι.»

Ὁ μυστικὸς Ἀμνὸς τοῦ Πάσχα, ὅστις ἐδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐξόδου αὐτῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν οὗτοι ἀπὸ τοῦ θανάτου, τοῦ καταβαλόντος τοὺς Αἰγυπτίους, εἰκονίζει ἤδη τὸν ἀληθῆ Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ τριήμερος αὐτοῦ ταφὴ προσημαίνεται διὰ τῆς τριημέρου διαμονῆς τοῦς προφήτου Ἰωνᾶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, ὅτε ἀπεστάλη νὰ κηρύξῃ τὴν μετάνοιαν εἰς τὸν λαὸν τῆς Νινευῆ· ἵνα δειχθῇ δὲ κατ' εὐθεῖαν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, ἀναγινώσκεται ἔπειτα ἡ διήγησις περὶ τοῦ ἄλλου Ἰησοῦ, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὅστις ὡδήγησε τὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἧς ἐν μέσῳ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐβαπτίσθη ἅπας ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰς Μωϋσῆν, ὡς ἡμεῖς εἰς Χριστὸν, διότι ὁ Μωϋσῆς ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, περαίνει τὸ πρῶτον μέρος τῶν ἀναγνωσμάτων· καὶ τότε ἀμφότεροι οἱ χοροὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Μαριὰμ καὶ τῶν παρθένων τοῦ Ἰσραὴλ ἐκφωνοῦσιν ἐναλλάξ· «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.», ὁ δὲ ἀναγνώστης ἐπαναλαμβάνει διὰ στίχων ἅπασαν τὴν ἐμπνευσθεῖσαν τότε ᾠδήν· «Ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ. Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν, ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ. Οὗτός μου Θεὸς, καὶ δοξάσω αὐτὸν, Θεὸς τοῦ πατρός μου, καὶ ὑψώσω αὐτὸν, ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ. Κύριος συντρίβων πολέμους, Κύριος ὄνομα αὐτῷ, ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ.»

Εἰς τὰ ἑπόμενα ἀναγνώσματα ἑνοῦνται αἱ εἰκόνες τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου μετὰ τῶν προφητειῶν περὶ τῆς τῶν ἐθνικῶν προσκλήσεως. Ὁ μὲν Ἀβραὰμ ἑτοιμάζεται ἵνα προσενέγκῃ εἰς θυσίαν τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ Ἰσαὰκ, προμηνύων διὰ τούτου τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν θυσιασθέντα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης· δύο δὲ μέγιστοι διὰ τὰ θαύματα αὐτῶν προφῆται, ὁ Ἠλίας καὶ ὁ Ἐλισσαιὲ, ἀνιστῶσιν ἐκ νεκρῶν ἕκαστος παῖδας,

προετοιμάζοντες διὰ τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων τὸ ἀνθρώπινον γένος πρὸς ὑποδοχὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως.

Ἐνῷ δὲ ἀμφότεροι οὗτοι ἀναγγέλλουσι τὸ μυστήριον διὰ θαυμάτων, οἱ προφῆται Σοφονίας, Ἱερεμίας καὶ Ἡσαΐας κηρύττουσι τοῦτο διὰ λόγων. Καὶ οἱ τρεῖς μὲν ὁμοῦ θεωροῦσιν ἐρχομένην τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν τὸ πληροῦν αὐτήν, ὁ δὲ Ἱερεμίας ὑπόσχεται Καινὴν Διαθήκην εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἐγχεχαραγμένην ἐν ταῖς διανοίαις καὶ ταῖς καρδίαις αὐτῶν· ὁ Ἡσαΐας ὑπόσχεται ὡσαύτως εἰς τὸν λαὸν τοῦτον νέον ὄνομα, δι' οὗ ὀνομάσει αὐτὸν ὁ Κύριος, καὶ δώσει αὐτῷ ὡς γῆν τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς τὰ πρόβατα τοῦ Θεοῦ ποιμένα, ἐμβάλλοντα αὐτοῖς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Οὗτος μάλιστα ἐκφωνεῖ τοὺς λόγους ἐκείνους, οὓς ἐπανελάμβανεν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τῇ καρδίᾳ, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως.»

Ἡ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ πυρὸς τῆς Χαλδαϊκῆς καμίνου θαυμάσιος σωτηρία τῶν τριῶν παίδων, ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς ὑμνούντων τὸν Θεὸν τῶν πατέρων αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ Δανιὴλ, κλείει τὴν ὑψηλὴν σειρὰν τῶν ἀναγνωσμάτων, καὶ πάλιν ἀμφότεροι οἱ χοροὶ μετὰ τὸν Ἀναγνώστην, τὸν ἐκφωνοῦντα τὸν ὕμνον τῶν τριῶν παίδων, ἐπαναλαμβάνουσιν· «Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.»

Ὁ δ' Ἀπόστολος Παῦλος, καθὼς ἐν τῷ Ὄρθρῳ, οὕτω καὶ ἤδη ἐξακολουθεῖ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ βεβαίωσιν, ὅτι οἱ συνταφέντες μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ βαπτίσματος, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀναστάντες, εἰσὶν εἰς τὴν νέαν ταύτην ζωὴν, νεκροὶ μὲν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ζῶντες δὲ εἰς τὸν Θεὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἡ δὲ Ἐκκλησία, ἕνεκα τοῦ θριάμβου τοῦ βαπτίσματος, τοῦ γινομένου τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ὡς καὶ τῷ σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου, εἰς τοὺς προσερχομένους ἐθνικοὺς, ἀντὶ τοῦ τρισαγίου ὕμνου ψάλλει· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· *Ἀλληλουϊα.*»

Διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου περατοῦται ἡ ἡμέρα τῆς ταφῆς τοῦ Σαββάτου, καὶ ἄρχεται πλέον νὰ φωτίζῃ ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Ὡς δ' ἐν τῇ φύσει αἱ ἀκτῖνες τοῦ μηκέτι φανέντος Ἡλίου φωτίζουσι πρωϊμώτερον τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων,—οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία φωτίζεται διὰ τῆς ἡοῦς τοῦ Ἡλίου τῆς ἀληθείας ἑτοίμου νὰ ἀνατείλῃ· ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀντανάκλασις ἐπὶ τὸ *Σύνθρονον* αὐτῆς, δηλ. τὸ ἱερὸν, καὶ ἐπὶ τὸν ὑψηλότερον ἐν αὐτῇ τόπον, καὶ τὸ μυστικὸν τοῦτο φῶς, ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ψαλμοῦ, ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρὼν, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὥαν (δηλ. τὰ κράσπεδα) τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ,—ἐπιχεῖται πρῶτον ἐπὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀνωτάτου Ἱεράρχου, ἐγγυτέρω καὶ ὑψηλότερον τῶν λοιπῶν θεωροῦντος τὰ μυστήρια, καὶ ἐπὶ τοὺς συλλειτουργοῦντας αὐτῷ Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους, οἵτινες αἴφνης ἀλλάσσουσι τὰ μέλανα ἐνδύματα εἰς λευκὰ, συμφώνως πρὸς τὴν λευχειμονοῦσαν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν Πρόθεσιν, ἔπειτα δὲ καὶ ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ψάλτας καὶ λοιποὺς κληρικούς· τέσσαρες ὑποδιάκονοι, λαμπρῶς ἠμφιεσμένοι, ὡσεὶ Ἄγγελοι λευχειμονοῦντες καὶ ἀναμένοντες τὰς Μυροφόρους, ἔρχονται ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν μέλανα ἐνδυδυμένην φυλακὴν, ἥτις ἵσταται κύκλῳ τοῦ ἐπιταφίου· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τρεῖς παῖδες ψάλλουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ κατανύξεως· «Ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν, ὅτι Σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι.»

Ὅτε δὲ μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται τοῦ ἱεροῦ ὁ Διάκονος ἵνα εὐαγγελίσηται περὶ τῆς Ἀναστάσεως, πάντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσὶ τοσοῦτον φωτεινὰ καὶ χαρμόσυνα, ὡς ἐὰν ἵστατο ἤδη ἐν μέσῳ αὐτῆς ὁ ἀναστὰς καὶ ἐξεφώνει, «εἰρήνη ὑμῖν!» Οὕτω μετεβλήθησαν αἴφνης τὰ πάντα, καὶ ἡ Οὐράνιος δόξα ἀντανεκλάσθη ἐπὶ τῆς γῆς.

Διὰ στόματος τοῦ Διακόνου ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀναγγέλλει τὴν ἔλευσιν τῶν Μυροφόρων πρὸς τὸν ἐκκενωθέντα τάφον, καὶ τὴν εἰς αὐτὰς ἐμφάνισιν τῶν Ἀγγέλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ· δὲν κρύπτει οὗτος οὐδὲ τὴν πανουργίαν τῶν Φαρισαίων, οἵτινες ἔδωκαν ἀργύρια εἰς τοὺς στρατιώτας, ἵνα διαδώσωσιν ὅτι ἐκλάπη

τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· ἐπὶ τέλους προάγει ἡμᾶς νοερῶς κατόπιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἄνω εἰς τὸ ὄρος, ἵνα προσκυνήσωμεν τὸν Ἰησοῦν, ἡμεῖς δ' ἀκούομεν τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ δοξασθέντος Κυρίου· «ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.»

Τότε τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ μεγάλου, ἡμεῖς δὲ κατεχόμενοι ὑπὸ μυστικῆς φρίκης, μετὰ τὰς ἀκαταλήπτους ταύτας θεωρίας, ἀντὶ τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου, ψάλλομεν· «Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία, καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου, καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω. Ὁ γὰρ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων προέρχεται σφαγιασθῆναι καὶ δοθῆναι εἰς βρῶσιν τοῖς πιστοῖς. Προηγοῦνται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν Ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόμματα Χερουβείμ, καὶ τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφείμ, τὰς ὄψεις καλύπτοντα καὶ βοῶντα τὸν ὕμνον, ἀλληλούϊα.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

Πλησιάζει τέλος ἡ χαρμόσυνος καὶ πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητὴ πρωΐα, ἀλλὰ πῶς προϋπαντῶσιν αὐτὴν οἱ πιστοί; πῶς διάγουσι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Θείου Σαββάτου; — Εἰς ἀνάγνωσιν τῶν Ἀποστολικῶν *πράξεων*, μὴ ἐξερχόμενοι τοῦ ναοῦ, ὡσεὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ προλάβωσι καὶ αὐτὰς τὰς Μυροφόρους, καὶ μετὰ τοῦ Ἀγγέλου νὰ ἀποκυλίσωσι τὸν λίθον ἐκ τοῦ μνημείου τοῦ Ζωοδότου. Σημαίνει τὸ μεσονύκτιον, καὶ ἀποδίδεται ὁ τελευταῖος ὕμνος εἰς τὸ Σάββατον, διὸ πάλιν ἀκούεται ὁ μυστικὸς αὐτοῦ κανών· «Κύματι θαλάσσης, τὸν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον (τὸν Φαραώ),

ὑπὸ γὴν ἔκρυψαν (τὸν Χριστὸν) τῶν σεσωσμένων οἱ παῖδες (τῶν Ἰουδαίων)· ἀλλ' ἡμεῖς, ὡς αἱ νεάνιδες (τοῦ Ἰσραὴλ), τῷ Κυρίῳ ᾄσωμεν, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται.»

Μετὰ τὸν κανόνα παύει πλέον τὸ Σάββατον, καὶ ἄρχεται ἡ *Κυριακὴ* καὶ ἡ ἀνάστασις· θριαμβευτικῶς ἀνοίγονται αἱ ὡραῖαι Πύλαι, καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἱερουργούντων μεταφέρεται ὁ ἐπιτάφιος εἰς τὸ Ἱερὸν καὶ τίθεται ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Ὁ ὕμνος «*Τὴν Ἀνάστασίν Σου, Χριστὲ Σωτὴρ, Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν ἐν Οὐρανοῖς,*» ἀκούεται πρῶτον ἐν τῷ Ἱερῷ, κεκλεισμένῳ εἰσέτι, διότι αἱ μεγάλαι βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου περὶ τῆς ἀνθρωπότητος πρότερον ἀποκαλύπτονται ἐν Οὐρανοῖς, εἶτα δὲ φανεροῦνται καὶ ἐπὶ γῆς. Ἔπειτα οἱ Ἱερεῖς ἐξέρχονται μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν σημαιῶν, καὶ περιάγοντες κύκλῳ τῆς ἐκκλησίας, ψάλλουσι πάλιν ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ σιωπῇ τῆς νυκτός· «*Τὴν Ἀναστασίν Σου, Χριστὲ Σωτὴρ,* Ἄγγελοι ὑμνοῦσιν ἐν Οὐρανοῖς, καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς καταξίωσον ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ Σὲ δοξάζειν.»

Πρὸ τῶν δυτικῶν πυλῶν τοῦ Ναοῦ, κεκλεισμένων, ἵσταται φθάσασα ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη πομπή. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ κενοῦται ὁ ναὸς, διότι καὶ ὁ λαὸς συνεξέρχεται μετὰ τοῦ κλήρου. Τὰ τέκνα τοῦ Ἀδὰμ τρέχουσι πρὸς τὸν νέον Ἀδὰμ, ἵνα κατὰ τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ εἰσέλθωσι διὰ τῶν στενῶν πυλῶν εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ζωὴν, καὶ ἐνταῦθα, ὡσεὶ πρῶτον ψέλισμα τοῦ νηπίου, διαδίδεται εἰς τὰ στόματα τῆς ἀναγεννηθείσης ἀνθρωπότητος τὸ «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζωὴν χαρισάμενος.»

Ἀλλ' εἰς τὴν ἐκφώνησιν ταύτην, τὴν διαῤῥήξασαν τοὺς μοχλοὺς τοῦ Ἅδου, δὲν ἀνοίγονται ἀμέσως αἱ θύραι τοῦ ναοῦ· ἡ δὲ βραδύτης τῆς διανοίξεως αὐτῶν ἐκφράζει τὴν εὐφρόσυνον δυσπιστίαν τῶν μαθητῶν. Ἔπειτα ἐκφωνεῖται καὶ ὁ προφητικὸς ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ· «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν·» καὶ ἕκαστος στίχος τοῦ ψαλμοῦ ἐξηγεῖται διὰ τοῦ αὐτοῦ πειστικοῦ «Χριστὸς ἀνέστη!»

Ἐπὶ τέλους ὁ πρωτεύων ἐν τῇ Ἱερουργίᾳ, κρατῶν τῇ μιᾷ μὲν τῶν χειρῶν σταυρὸν, ἔχοντα ἐπ' αὐτοῦ εἰκονισμένον τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν, τῇ δ' ἑτέρᾳ θυμιατήριον μετὰ θυμιάματος, καὶ σείων τοῦτο, ποιεῖ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἔμπροσθεν τῶν κεκλεισμένων θυρῶν τοῦ ναοῦ, καὶ αὗται ἀνοίγονται· τότε ἄρχεται ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ σκότους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν φῶς τοῦ ναοῦ, κατὰ μίμησιν τῆς ἀναβάσεως τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῶν καταχθονίων τῆς γῆς εἰς τὰ ὕψη τοῦ Οὐρανοῦ, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθερωθέντων, ὅτε ἡ εἴσοδος ἠνεῴχθη διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ κλῆρος, ψάλλων τὰ ἐπινίκια, πορεύεται κατ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ μέσου τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Ἱερὸν, τὸ ἀνοιχθὲν δι' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Πάσχα, ἐπειδὴ ἀπὸ σήμερον ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἠνεῴχθη εἰς τοὺς πιστούς· ὁ ναὸς αἴφνης φωτίζεται ἅπας διὰ τοῦ φωτὸς τῶν ἀνημμένων λαμπάδων, οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσιν· «Ἀναστάσεως ἡμέρα, λαμπρυνθῶμεν, Λαοί, Πάσχα Κυρίου Πάσχα! ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν, καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν, Χριστὸς ὁ Θεὸς, ἡμᾶς διεβίβασεν, ἐπινίκιον ᾄδοντας.»

«Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις καὶ ὀψώμεθα τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς Ἀναστάσεως, Χριστὸν ἐξαστράπτοντα, καὶ χαίρετε φάσκοντα, τρανῶς ἀκουσώμεθα, ἐπινίκιον ᾄδοντες.»

«Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραινέσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω, ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὁρατός τε ἅπας καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος.»

Ἐκ τῆς ἐμπεπνευσμένης ψυχῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐξέῤῥευσεν ὁ θεῖος κανὼν οὗτος, ἡ κορωνὶς πάντων τῶν πνευματικῶν ᾀσμάτων. Πρώτη ἤκουσε τοῦτον, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ κλαυθμῶνος, ἡ Λαύρα τοῦ ἁγίου Σάββα, καὶ μετὰ χαρᾶς μετέδωκεν αὐτὸν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν. Ἅπας ὁ Κανὼν οὗτος εἶναι οἶστρος ἐνθουσιασμοῦ· αἱ λαμπραὶ ἰδέαι τοῦ ὑμνῳδοῦ περιτρέχουσι καὶ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ καταχθόνια, διότι ψάλλει πεπληρωμένος Χριστοῦ τοῦ τὰ πάντα πληροῦντος·

«Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια, ἑορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾗ ἐστερέωται.»

Διὰ τοῦ δευτέρου εἱρμοῦ τοῦ κανόνος ὁ Δαμασκηνὸς προσκαλεῖ τοὺς πιστούς· «Δεῦτε πόμα πίωμεν καινὸν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου (κτυπηθείσης ὑπὸ τῆς ῥάβδου τοῦ Μωϋσέως) τερατουργούμενον, ἀλλ' ἀφθαρσίας πηγὴν ἐκ τάφου ὁμβρήσαντος Χριστοῦ, ἐν ᾧ στερεούμεθα.»

Ὡς νήπιον, προσκολληθὲν εἰς τοὺς κόλπους φιλοστόργου μητρὸς, ἢ κρατούμενον ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ἱματίων αὐτῆς, ἵνα ἀπανταχοῦ εὑρίσκηται μετ' αὐτῆς, — οὕτως ὁ ὑμνῳδὸς Ἰωάννης οὐδόλως ἀποχωρίζεται τοῦ Λυτρωτοῦ, ἑνωθεὶς ἅπαξ μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ πνεύματος· «Χθὲς συνεθαπτόμην Σοι, Χριστὲ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι Σοι συνεσταυρούμην Σοι χθὲς, αὐτός με συνδόξασον, Σωτὴρ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.»

Μεταξὺ ἑκάστου εἱρμοῦ, ψαλλομένων τῶν τροπαρίων, ἅτινα διπλοῦνται καὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ πολλάκις ἐπαναλαμβανομένου «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν» οἱ ἱερουργοῦντες ἐναλλὰξ περιφερόμενοι μετὰ τοῦ σταυροῦ, τοῦ θυμιαστηρίου καὶ τῶν λαμπάδων εἰς ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν, πληροῦσιν αὐτὴν θυμιάματος, ὡσανεὶ πρωϊνῶν ἀρωμάτων τῶν μυροφόρων, αἵτινες ζητοῦσαι τὸν νεκρὸν μετὰ δακρύων, προσεκύνησαν χαίρουσαι τὸν ζῶντα Θεόν. — Πορευόμενοι οὗτοι ἐκφωνοῦσιν ἀπανταχοῦ «Χριστὸς ἀνέστη,» ἵνα μηδεὶς μείνῃ ἐν δισταγμῷ κατὰ τὴν σωτήριον καὶ φαεινοτάτην ταύτην νύκτα, καθ' ἣν τὸ ἄναρχον φῶς ἐπέλαμψε πᾶσιν ἐκ τοῦ τάφου. Εἰς τοὺς εἱρμοὺς δὲ, ὁτὲ μὲν παρίσταται ἡ τοῦ προφήτου Ἀββακοὺμ ὀπτασία τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ δείξαντος τὴν ἡμέραν τῆς σωτηρίας· ὁτὲ δὲ μετὰ τοῦ Ἡσαΐου προσκαλοῦνται οἱ πιστοὶ «Ὀρθρίσωμεν ὄρθρου βαθέως, καὶ ἀντὶ μύρου τὸν ὕμνον προσοίσωμεν τῷ Δεσπότῃ, καὶ Χριστὸν ὀψώμεθα δικαιοσύνης Ἥλιον, πᾶσι ζωὴν ἀνατέλλοντα·» ὁτὲ δὲ παρουσιάζονται τὰ θριαμβευτικὰ τρόπαια αὐτοῦ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τοῦ ᾅδου·

«Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους, κατόχους πεπεδημένων, Χριστὲ, καὶ τριήμερος, ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς, ἐξανέστης τοῦ τάφου.»

«Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν, ᾅδου τὴν καθαίρεσιν, ἄλλης βιωτῆς, τῆς αἰωνίου, ἀπαρχήν·» ἀναβοᾷ ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἐξη-

γεῖ πόσον εἶναι μεγάλη δι' ἡμᾶς ἡ πανήγυρις τῆς λυτρώσεως· «Αὕτη ἡ κλητὴ καὶ ἁγία ἡμέρα, ἡ μία τῶν Σαββάτων, ἡ Βασιλὶς καὶ Κυρία, ἑορτῶν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἐστὶ πανηγύρεων, ἐν ᾗ εὐλογοῦμεν Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.»

Εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦτον Κανόνα εὐφραίνονται ἀμφότεραι αἱ Σιών, ἀλλὰ δι' ἀσυγκρίτου δόξης στέφεται ἡ νέα ἐνώπιον τῆς ἀρχαίας· «Ἆρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου Σιών, καὶ ἴδε· ἰδοὺ γὰρ ἥκασί σοι θεοφεγγεῖς ὡς φωστῆρες ἐκ δυσμῶν, καὶ Βορρᾶ, καὶ θαλάσσης, καὶ ἑῴας τὰ τέκνα σου, ἐν σοὶ εὐλογοῦντα Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.»

«Φωτίζου, φωτίζου, ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ἡ γὰρ δόξα Κυρίου ἐπὶ σὲ ἀνέτειλε· χόρευε νῦν καὶ ἀγάλλου, Σιών. Σὺ δὲ, Ἁγνὴ, τέρπου, Θεοτόκε, ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ Τόκου Σου.»

Πρὸς τί δύναται νὰ συγκρίνῃ τις τὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦτον ὄρθρον; — πνευματικός τις ἐνθουσιασμὸς κατέχει πάντας. Ἕκαστος, ἐν τῇ ὁρμῇ τῆς ἱερᾶς χαρᾶς, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, καὶ ἀντὶ λόγων ἐκρέουσιν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ ὕμνοι· ἕκαστος φαίνεται ἕτοιμος νὰ σκιρτήσῃ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ὡς ὁ Δαβὶδ ἐνώπιον τῆς σκιώδους Κιβωτοῦ, διότι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ βλέπουσι σήμερον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀρχαίων συμβόλων ἐν τῷ Χριστῷ. Ὅταν δὲ εἰς τοὺς δεσμίους, τοὺς ἐπὶ πολὺν χρόνον βασανιζομένους ἐν τῷ σκότει τῆς εἱρκτῆς, ἀΐφνης ἀνοίγονται αἱ θύραι καὶ παρουσιάζεται ὁ Λυτρωτὴς, τότε ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτῶν φθάνει μέχρι παραφορᾶς· καὶ ἀπορρίπτοντες τὰς ἁλύσεις, πίπτουσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ εὐεργέτου αὐτῶν, ἢ εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων, καὶ σκιρτῶσι, καὶ κλαίουσι, καὶ γελῶσι, καὶ ᾄδουσι, καὶ ἀποχαιρετῶσιν ἀλλήλους, καὶ προσεύχονται, καὶ πάλιν κλαίουσι, καὶ πάλιν ᾄδουσιν· — οὕτω καὶ κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ Πάσχα· «Ἀναστάσεως ἡμέρα, καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει, καὶ ἀλλήλους περιπτυξώμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοὶ, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει, καὶ οὕτω βοήσωμεν· Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.»

Μετ' αὐτὸν τὸν ὕμνον ἄρχονται οἱ ἀμοιβαῖοι ἀσπασμοί· καὶ ἡ προσφώνησις τῆς εἰρήνης διαδίδεται εἰς ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν,

ἥτις μεταβάλλεται εἰς ἓν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, συνδεόμενον διὰ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης αὐτοῦ· διότι εἰς τοιαύτας στιγμὰς ἀδύνατον τῇ ἀληθείᾳ νὰ μὴ ἀσπάζηταί τις ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Τότε, ἀφ' οὗ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀρκούντως ἐκίνησε τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τῶν θείων αὐτοῦ ὕμνων, καταλαμβάνει τὴν θέσιν αὐτοῦ ἕτερος ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ διὰ συντόμου λόγου καταπείθει ἕκαστον εὐσεβῆ νὰ εὐφραίνηται ἐν τῇ παρούσῃ λαμπρᾷ πανηγύρει, καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. Ἵνα ἀποδείξῃ δὲ πόσον εἶναι μέγα τὸ δοθὲν ἡμῖν ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου, ἀναφέρει τὴν παραβολὴν τῶν μισθωτῶν, οἵτινες εἰς διαφόρους ὥρας ἐπορεύθησαν νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ οἰκοδεσπότου ἅπαντες ἀντημείφθησαν ἐξίσου διὰ τὸν κόπον. Προσκαλεῖ πάντας εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς οὐδένα συγχωρεῖ νὰ θρηνῇ τὴν ἑαυτοῦ πενίαν, διότι ἐφάνη ἡ κοινὴ Βασιλεία· εἰς οὐδένα νὰ φοβῆται τὸν θάνατον, διότι ὑπὸ τοῦ κατελθόντος εἰς τὸν ᾅδην ἐνεπαίχθη ὁ ᾅδης, ὅστις ἐλπίζων νὰ λάβῃ γῆν, συνήντησεν οὐρανόν· « Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος ;—Ἀνέστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. »

Ἡ αὐτὴ πνευματικὴ χαρὰ ἀναπτεροῖ καὶ τὰς ὥρας τοῦ Πάσχα καὶ παρέρχονται ταχέως ἐν ᾄσμασιν, ἕκαστος δ' ὕμνος κηρύττει τὴν νίκην τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ᾅδου. Μετὰ δὲ τὸ πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενον « Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν » ἕπεται ὁ συνήθης τῆς ἀναστάσεως ὕμνος « Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι, προσκυνήσωμεν ἅγιον Κύριον Ἰησοῦν, τὸν μόνον ἀναμάρτητον. Τὸν σταυρόν σου, Χριστὲ, προσκυνοῦμεν καὶ τὴν ἁγίαν Σου Ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν. »

Ἔπειτα ψάλλεται ἡ ἄφιξις τῶν Μυροφόρων εἰς τὸν ἐκκενωθέντα τάφον, καὶ τὸ κοντάκιον τοῦ ἑωθινοῦ κανόνος, ἐπαναλαμβανόμενον καὶ ἐπὶ τῆς λειτουργίας· « Εἰ καὶ ἐν τάφῳ κατῆλθες, ἀθάνατε, ἀλλὰ τοῦ ᾅδου καθεῖλες τὴν δύναμιν· καὶ ἀνέστης ὡς νικητὴς, Χριστὲ ὁ Θεὸς, γυναιξὶ Μυροφόροις φθεγξάμενος, χαίρετε!

καὶ τοῖς σοῖς Ἀποστόλοις εἰρήνην δωρούμενος, ὁ τοῖς πεσοῦσι παρέχων ἀνάστασιν. »

Καὶ ἐπὶ τέλους τὸ χαρμόσυνον τροπάριον, λίαν ζωηρῶς παριστῶν τὴν ἁπανταχοῦ παροῦσαν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· «Ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδου δὲ μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ Λῃστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες, Χριστὲ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος. »

Οἱ πανηγυρικοὶ οὗτοι ὕμνοι καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἀναπληροῦσιν οὐ μόνον τὰς ὥρας, ἀλλὰ καὶ τὸ μεσονυκτικὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑσπερινοῦ· διότι κατὰ τὰς λαμπρὰς ταύτας ἡμέρας ἅπασα ἡ θεία ἀκολουθία ἐκτελεῖται κατὰ μίμησιν τῆς πρώτης ἡμέρας. Τὸ ἀδιάκοπον «Χριστὸς ἀνέστη » ἐπίσης ἀνοίγει καὶ κλείει τὴν λειτουργίαν τοῦ Πάσχα, ὡς χαρὰ, τὴν ὁποίαν δὲν δύνανται νὰ ἐγκλείσωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν οἱ πιστοί· ἐν ἀρχῇ τῆς λειτουργίας ψάλλεται ὡσαύτως παρὰ τῶν ἱερουργούντων «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ· » κύκλῳ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἐφ' ἧς κεῖται ἡπλωμένος ὁ ἐπιτάφιος, ὅστις μένει μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς Ἀναλήψεως, εἰς σημεῖον ὅτι ὁ Κύριος, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, διέμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι ἡμέρας τεσσαράκοντα. Πρὸ τοῦ τέλους τῆς θείας λειτουργίας εὐλογεῖται ὁ ἄρτος, ὁ ἀναμιμνήσκων ὅτι ὁ Σωτὴρ ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ὁ ἄρτος οὗτος διανέμεται εἰς τοὺς πιστοὺς, κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, χάριν τῆς κοινῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ Πάσχα καὶ μέχρι τῆς ἀναλήψεως ἐξακολουθεῖ ἐπὶ τῆς λειτουργίας ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων, ἵνα δύνωνται οἱ χριστιανοὶ ν' ἀκούωσι πόσον ταχέως ἐξετάθη τὸ κήρυγμα περὶ τῆς λυτρώσεως, καί τοι τὰ πρῶτα τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπέμενον πάντα διωγμὸν καὶ κακοπάθειαν. Μία τῶν λαμπροτέρων στιγμῶν τῆς λειτουργίας, ὅταν ὁ Ἐπίσκοπος τελῇ ταύτην συνοδικῶς κατὰ τὸ Πάσχα, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου, δι' ἧς παριστᾶται τὸ οἰκουμενικὸν κήρυγμα τῶν ἀποστόλων εἰς πάσας τὰς γλώσσας καὶ πρὸς

πάντα τὰ ἔθνη. Ποῖον δὲ τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ἐκλεχθὲν διὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, διὰ τὸν χαρμόσυνον εὐαγγελισμόν;—Ἡ ἀρχὴ τοῦ κατὰ Ἰωάννην, τὸν μαθητὴν ἐκεῖνον τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀγαπητοῦ Διδασκάλου, καὶ τοσοῦτον καθαρῶς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Θεότητος αὐτοῦ·

« Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. »

Ὁ Ἀρχιερεὺς πρῶτος ἄρχεται τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου Σλαβωνιστὶ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης· μετ' αὐτὸν οἱ συλλειτουργοῦντες Πρεσβύτεροι, Ἑβραϊστὶ, Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστὶ, γλώσσας εἰς ἃς ἦν γεγραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλας τῶν νεωτέρων γλωσσῶν τῶν ἐθνῶν τῶν κληρονομησάντων τὴν σωτηρίαν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Ἱεροῦ τίθενται τέσσαρες Διάκονοι, ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, βλέπων πρὸς Ἀνατολὰς, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰς Ἀρκτικὰς, Μεσημβρινὰς καὶ Δυτικὰς Πύλας τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ παριστᾷ τὴν οἰκουμένην, διότι « Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν· » καὶ οὗτοι ἀναγινώσκουσι τὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιον Σλαβωνιστὶ, περαίνοντες αὐτὸ διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· « Ὅτι ὁ Νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. »

Καὶ ἐν τῷ ἑσπερινῷ, ὅστις παριστᾷ τὴν ἑσπερινὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος, γενομένην τῶν θυρῶν τοῦ οἰκίσκου αὐτῶν κεκλεισμένων, ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως, ὁ ἐπίσκοπος ἱστάμενος εἰς τὰς Πύλας τοῦ ἱεροῦ καὶ ἔχων τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστραμμένον πρὸς τὸν λαὸν, ἀναγινώσκει Εὐαγγέλιον περὶ τοῦ χαρμοσύνου τούτου συμβάντος, καὶ παριστᾷ οὕτω τὸν τρόπον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ ἐκκλησία ἀκούει ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ δὶς ἐπαναλαμβανομένην τὴν προσαγόρευσιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς φοβηθέντας μαθητάς· « Εἰρήνη ὑμῖν! » μεθ' ἣν ἀμέσως ἔδωκεν αὐτοῖς δι' ἐμφυσήματος τὸ δῶρον τοῦ Ἁγίου

Πνεύματος, καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ἀκούει ἐπίσης καὶ τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ ἀπόντος Ἀποστόλου Θωμᾶ, ὅστις αὐτὸς ἑαυτὸν ἐστέρησε πρὸς καιρὸν τῆς Θείας χαρᾶς, μὴ θέλων νὰ πιστεύσῃ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, μέχρις οὗ βάλῃ τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων. Ἀλλὰ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἰωάννου, λύεται ἡ ἀπιστία καὶ αὐτοῦ τοῦ Θωμᾶ, ὅστις βλέπει τὸν Κύριον, βάλλει τὸν δάκτυλον αὐτοῦ εἰς τὰς πληγὰς Αὐτοῦ, καὶ ἐν περιχαρεῖ ἐκστάσει ἐκφωνεῖ· « *ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου!* », ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰς ἀπάντησιν λέγει αὐτῷ· « Ὅτι ἑώρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. » Ὁ δὲ Ἰωάννης, προορῶν τὴν μέλλουσαν ἀπιστίαν πολλῶν, μὴ τοσοῦτον εὐκόλως λυομένην, λέγει πρὸς πάντας· ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. »

ΒΙΒΛΙΟΝ Γ.'

Περὶ τῶν Ἑπτὰ Μυστηρίων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Ἡ περιγραφὴ τῶν προσευχῶν καὶ τελετῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα, αἵτινες φανεροῦσιν ἡμῖν τὸ μυστήριον τῶν Παθῶν καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Θεανθρώπου, φέρει ἡμᾶς βαθμηδὸν εἰς θεωρίαν τῶν πνευματικῶν ἐκείνων θησαυρῶν, οὓς ὁ Σωτὴρ ἐδωρήσατο τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, θεὶς ὡς θεμέλια αὐτῆς τὰ *ἑπτὰ μυστήρια*, κατὰ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς· « ἡ Σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά. »

Τὰ μυστήρια ταῦτα, καί τοι ἀπρόσιτα εἰς τὸν ἀσθενῆ ἡμῶν νοῦν, ὡς ἐμφαίνει καὶ αὐτὴ ἡ ὀνομασία, εἰσὶν ὅμως εὐπρόσιτα εἰς τὴν πίστιν ἡμῶν, ὡς δεικνύεται τοῦτο ἐκ τῆς στενῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον, καθ' ὅλας τὰς σπουδαιοτέρας αὐτοῦ ἐποχάς. Αὕτη δὲ ἡ ἀναπόφευκτος, συνάμα δὲ καὶ σωτήριος σχέσις αὐτῶν, μὲ προτρέπει ἵνα σοὶ ἐκθέσω, ἀγαπητὲ φίλε, τὰς εὐχὰς καὶ τελετὰς ἐκείνας, δι' ὧν ἡ Ἐκκλησία ὁρατῶς σαφηνίζει τὸ ἀόρατον τῶν μυστηρίων, καὶ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος ποιεῖ ταῦτα ψηλαφητὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις, ἵνα διὰ τούτου ἀναπτερώσῃ τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς τὴν μελέτην αὐτῶν.

Ἐξ αὐτῶν τῶν μητρικῶν κόλπων παραλαμβάνει ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία, καὶ πρὶν ἔτι τὰ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ἡμῶν ἔτη ἐμπιστευθῶσιν εἰς ἐμπείρους παιδαγωγούς, δύο μυστήρια πλησιάζουσι πρὸς αὐτὴν τὴν κοίτην, τὸ μὲν ἀναγεννῶν, τὸ δ' ἐπικυροῦν, τουτέστι τὸ *Βάπτισμα* καὶ τὸ *Μύρον*. Ταῦτα ὑποδεχθέντα μετ' ἀγάπης

τὸ νήπιον, ἀναγγέλλουσιν ὅτι ἄλλοι γονεῖς, ἄλλοι παιδαγωγοί, οὐχὶ κατὰ σάρκα, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα, ἀναγκαιοῦσι διὰ τὸ ἀρτιγενὲς βρέφος οὐ μόνον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Χριστῷ· τὸ τρίτον δὲ θεῖον μυστήριον, ἡ *Μετάληψις*, κοινωνεῖ αὐτῷ τότε τὸν Χριστὸν, τὸν φωτίζοντα πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, διδάσκον συγχρόνως καὶ διὰ ποίας πνευματικῆς τροφῆς χρεωστεῖ νὰ τρέφηται δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὁ νέος οὗτος πολίτης τῆς Οὐρανίου Βασιλείας.

Ἀλλὰ τὸ νήπιον αὐξάνει, καὶ μετὰ τῶν ἐτῶν συναυξάνονται καὶ τὰ πάθη, οὐχὶ ἀπὸ κακὴν αὐτοῦ φύσιν, διότι κατὰ τῆς διαφθορᾶς τῆς φύσεως ἐν τῷ Ἀδὰμ ἐδωρήθη ἀρκετὴ ἴασις παρὰ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀπὸ κακὴν διεύθυνσιν τῆς ἐλευθέρας θελήσεως· αὕτη ἐκφύει νέους βλαστοὺς ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀντὶ νὰ θανατόνῃ ἐντελῶς αὐτὴν δι' ἐναρέτου βίου. Τότε ἡ Ἐκκλησία προσκαλεῖ καὶ αὖθις τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, διὰ τοῦ τετάρτου σωτηρίου μυστηρίου τῆς *Μετανοίας*. Ὡς δὲ τὸ βάπτισμα ἀποπλύνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδὰμ, οὕτω καὶ ἡ μετάνοια καθαρίζει αὐτὸν ἐνώπιον Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, ὅσαι ἐπράχθησαν ἐν τῇ ζωῇ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὁμολογήσωμεν αὐτὰς καὶ νὰ κλαύσωμεν εἰλικρινῶς.

Ὡς εὐλογίαν ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δύναμιν τοῦ πληθύνειν τὸ γένος αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ καὶ ἡ κατάρα ἔπεσον ἐπὶ τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ μετέβαλον τὸ φυτώριον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς φυτώριον τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος· διὰ τοῦτο εἰς τὸν χριστιανισμὸν ἦν ἀναπόφευκτον νὰ δοθῇ τῷ ἀνθρώπῳ νέα εὐλογία πρὸς γέννησιν τῶν ὁμοίων αὐτῷ εἰς δόξαν τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τὸν νεανίαν καὶ τὴν νεάνιδα πρὸς σύζευξιν διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ πέμπτου μυστηρίου, τοῦ *Γάμου*.

Ἐπὶ τέλους, ὅτε ὡς ὁ λίαν ὥριμος καρπὸς, ἢ ὡς τὸ προώρως μαρανθὲν ἄνθος, ἑτοιμάζεται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν γῆν τῆς περιπλανήσεως αὐτοῦ, καὶ παρίσταται αὐτῷ ἡ φοβερὰ αἰωνιότης, ἡ μεριμνῶσα Ἐκκλησία δὲν παραιτεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ, ἄνευ πνευματικῆς ἐνισχύσεως, καὶ τὸ ἕκτον μυστήριον τοῦ *Εὐχε-*

Χαίου, τελούμενον ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦντος, διασώζει τὸ σῶμα, ἢ προετοιμάζει τὴν ψυχὴν διὰ τὴν μετανάστευσιν αὐτῆς.

Ἵνα δ' εἰς τὸν ὅμιλον τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχωσιν ἄνδρες, δυνάμενοι νὰ παραδίδωσι τὰ σωτήρια ταῦτα μυστήρια, ἡ Ἐκκλησία ἐκλέγει τοὺς ἀξιωτέρους μεταξὺ αὐτῶν, καὶ διὰ χειροτονίας ἀδιακόπου ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων κοινωνεῖ αὐτοῖς τὸ ἕβδομον μυστήριον τῆς *Ἱερωσύνης*, δι' οὗ λαμβάνουσιν ὡσαύτως καὶ οὗτοι τὴν δύναμιν τοῦ κοινωνεῖν τῇ ἀδελφότητι τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἑπτὰ στύλοι τοῦ οἴκου τῆς Πανσοφίας, τὰ ἑπτὰ ταῦτα φῶτα τῆς συμβολικῆς λυχνίας, προφητικῶς τεθειμένης ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ σκηνῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ἐν τῷ ναῷ· τὰ φῶτα ταῦτα φωτίζουσι τὸν κόσμον καὶ προΐστανται τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἑπτὰ ἀνώτερα Πνεύματα, πάντοτε λάμποντα ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, παρὰ τὸν θρόνον τῆς δόξης.

Ἡμεῖς δὲ, προσερχόμενοι σήμερον μετὰ τῆς ἀνηκούσης εὐλαβείας εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἑπτὰ τούτων Μυστηρίων κατὰ σειρὰν, καὶ καθ' ὅσον εἰσὶν ἡμῖν προσιτὰ, προετοιμάσωμεν ἑαυτοὺς, διὰ τῆς θεωρίας ταύτης, καὶ πρὸς εὐλαβῆ αὐτῶν ὑποδοχὴν, ὅταν τινὰ τούτων σωτηρίως προϋπαντήσωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου, ὡς ὁ Ἄγγελος ἐκεῖνος, ὁ χειραγωγήσας τὸν νέον Τωβίαν, ὁδεύοντα τὴν δύσκολον ὁδὸν ἐν τῇ Χαλδαϊκῇ γῇ τῆς αἰχμαλωσίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Πρὶν ἔτι προσέλθωμεν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ἀκολουθίας, τῆς τελουμένης ἐπὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὀφείλω νὰ σοὶ ἀναμνήσω ὅτι, ὡς ἅπαντα τὰ μυστήρια ἐν γένει ἔχουσι τὴν δύναμιν τοῦ κοινωνεῖν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὕτω καὶ ἕκαστον τούτων ἰδίᾳ περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ ἰδιαίτερον δῶρον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπό τινα αἰσθητὴν ὄψιν.

Οὕτω τὸ ἅγιον *βάπτισμα* ἀποπλύνει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς ἐξωτερικῆς καταδύσεως εἰς τὰ ῥεῖθρα τοῦ ὕδατος, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν καταβάσεως τῆς χάριτος. Τὸ βάπτισμα, διὰ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀναγεννᾷ ἡμᾶς πρὸς νέαν ζωὴν, οὐχὶ πλέον κατὰ τὸν παλαιὸν προπάτορα, ὅστις ἐμόλυνεν ἅπαν τὸ γένος αὐτοῦ διὰ τῆς πνευματικῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἐκ τῆς ἁμαρτίας φθορᾶς (διότι τὸ γεννηθὲν οὐδέποτε ὑπάρχει τοῦ γεννήσαντος τελειότερον, ἐκ μεμολυσμένης δὲ πηγῆς φυσικῶς ῥέει καὶ τὸ ὕδωρ μεμολυσμένον), ἀλλὰ κατὰ τὸν νέον ἄνθρωπον, Χριστὸν τὸν Θεὸν, ὅστις τὸ πᾶν δι' ἑαυτοῦ ἀνεκαίνισε, καὶ λαβὼν αὐτὸς πρῶτος τὸ βάπτισμα μετέδωκε τὴν Θείαν δύναμιν εἰς τὸ μυστήριον.

Ὡς δ' ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Σωτῆρος ἐφανερώθη τῷ κόσμῳ ὁρατῶς ἡ Τριὰς τῶν προσώπων τῆς μιᾶς Θεότητος.—Ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἐμαρτύρει περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατέβη ἐν εἴδει περιστερᾶς, καὶ ὡς ὁ Σωτὴρ, ἀποστέλλων τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸν κόσμον, διέταξεν αὐτούς· «Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,»—οὕτω καὶ ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, οὐδὲ κατὰ ἓν ἰῶτα ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, συναριθμεῖ εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς τὸν βαπτιζόμενον διὰ τριῶν καταδύσεων, ἐν ὀνόματι ἑκάστου τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ τοῦτο συνιστᾷ τὸ θεμέλιον καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· αἱ δὲ λοιπαὶ εὐχαὶ καὶ τελεταὶ ἐξηγοῦσι μόνον τὸ μυστήριον, ἢ προετοιμάζουσι δι' αὐτὸ τοὺς πιστεύοντας.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας οἱ προετοιμαζόμενοι διὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ὠνομάζοντο *Κατηχούμενοι*, διότι κατηχοῦντο διὰ τῆς προκαταρκτικῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως· οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὸν ναὸν κατὰ τὴν τελετὴν τῶν μυστηρίων· ὅσοι δὲ τούτων παρεῖχον πλείονα ἐχέγγυα πίστεως καὶ ἦσαν διωρισμένοι ἤδη διὰ τὸν φωτισμὸν, προητοιμάζοντο καθ' ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν διὰ προσευχῶν καὶ διδασκαλιῶν

πρὸς παραλαβὴν τοῦ μυστηρίου, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς λειτουργίας ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτοὺς νὰ παρευρίσκωνται, ἱστάμενοι εἰς τὸν πρόναον ἢ νάρθηκα, μέχρι τῆς ἰδιαιτέρας δι' αὐτοὺς προσευχῆς.

Πολύτιμον μνημεῖον τῶν δημοσίων τούτων διδασκαλιῶν ἔμεινεν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἐν τῷ πονήματι τοῦ Ἁγ. Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, ὅστις βαθμηδὸν προητοίμαζε τοὺς δούλους τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Θείας υἱοθεσίας, ἀναγεννῶν διὰ τῆς πίστεως τὰς ψυχὰς αὐτῶν·

«Δεινὸν ἡ ἁμαρτία, λέγει οὗτος, καὶ νόσος χαλεπωτάτη ψυχῆς ἡ παρανομία, ὑποτέμνουσα μὲν αὐτῆς τὰ νεῦρα, καὶ πυρὸς δὲ αἰωνίου γιγνομένη παραίτιος. — Ἀλλ' ἐρεῖ τις, τί ποτὲ ἄρ' ἐστὶν ἡ ἁμαρτία; — Οὐκ ἔστιν ἐχθρὸς ἔξωθεν, ἄνθρωπε, καταγωνιζόμενος· ἀλλὰ βλάστημα κακὸν, αὐξάνον ἀπὸ σοῦ· — ὅταν δὲ ἐπιλάθῃ τοῦ Θεοῦ, τότε λοιπὸν ἄρχῃ λογίζεσθαι πονηρὰ, καὶ συντελεῖς παράνομα. Οὐ μόνος δὲ σὺ καθέστηκας τοῦ πράγματος ἀρχηγός· — ἀρχηγὸς μὲν οὖν ἁμαρτίας ὁ διάβολος καὶ γεννήτωρ τῶν κακῶν· τοῦτο δὲ Κύριος εἴρηκεν, οὐκ ἐγὼ, « ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει » (Ἰωάν. ἐπιστ. Α', κεφ. Γ', 8). — Ἥμαρτε δὲ, οὐκ ἐκ φύσεως ἐπάναγκες τὸ ἁμαρτητικὸν λαβὼν, — ἀλλ' ἀγαθὸς κατασκευασθεὶς, διάβολος (καὶ σατανᾶς) γέγονεν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ἐκ τῆς πράξεως λαβὼν τὴν προσηγορίαν (τοῦ ἐναντίου)· — οὗτος εἰσβάλλει τὰς ἐπιθυμίας τοῖς πειθομένοις· — διὰ τοῦτον ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδὰμ ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου. — Ἆρα ὁ τὸ τίμιον αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχέας, αὐτὸς ἡμᾶς ῥύσεται τῆς ἁμαρτίας· — δὸς μόνον σεαυτὸν μετὰ πίστεως. — Θέλεις ἰδεῖν Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ τῆς μακροθυμίας τὸ πλῆθος; ἄκουσον περὶ τοῦ Ἀδάμ· — Παρήκουσεν Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος τοῦ Θεοῦ ἆρ' οὐκ ἐδύνατο τὸν θάνατον εὐθὺς ἐπαγαγεῖν; ἀλλ' ὅρα τί ποιεῖ ὁ φιλανθρωπότατος Κύριος. — Ἐκβάλλει μὲν αὐτὸν τοῦ παραδείσου· τῆς γὰρ διατριβῆς ἀνάξιος ἦν διὰ τὴν ἁμαρτίαν· κατοικίζει δὲ τοῦ παραδίσου κατέναντι, ἵνα βλέπων ὅθεν ἐξέπεσε, καὶ ἐξ οἵων εἰς οἷα κατηνέχθη, λοιπὸν ἐκ μετανοίας σωθῇ. » ...

« Μέγα τὸ πρᾶγμα (τὸ βάπτισμα), ἀληθῶς, ἀδελφοὶ, καὶ μετὰ

προσοχῆς αὐτῷ προσέλθετε. — Ἐπειδὴ γὰρ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκείμενος, διπλοῦν καὶ τὸ καθάρσιον· τὸ μὲν ἀσώματον τῷ ἀσωμάτῳ· τὸ δὲ σωματικὸν τῷ σώματι· καὶ τὸ μὲν ὕδωρ καθαίρει τὸ σῶμα, τὸ δὲ (Ἅγιον) Πνεῦμα σφραγίζει τὴν ψυχὴν, ἵνα ῥῥαντισμένοι τὴν καρδίαν, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ, προσέλθωμεν τῷ Θεῷ. Μέλλων τοίνυν εἰς τὸ ὕδωρ καταβαίνειν, μὴ τῷ ψιλῷ τοῦ ὕδατος πρόσεχε, ἀλλὰ τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ τὴν σωτηρίαν ἐκδέχου· ἄνευ γὰρ ἀμφοτέρων ἀδύνατόν σε τελειωθῆναι· οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ τοῦτο λέγων, ἀλλ' ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ πράγματος τὴν ἐξουσίαν ἔχων, φησίν· «ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν» καὶ ἐπιφέρει λέγων, «ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» (Ἰωάν. Κεφ. Γ′., 5.). Οὐδὲ τῷ ὕδατι βαπτιζόμενος, μὴ καταξιωθεὶς δὲ τοῦ Πνεύματος τελείαν ἔχει τὴν χάριν· οὐδὲ κἂν ἐνάρετός τις γένηται τοῖς ἔργοις, μὴ λάβῃ δὲ τὴν δι' ὕδατος σφραγῖδα, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Τολμηρὸς ὁ λόγος, ἀλλ' οὐκ ἐμός· Ἰησοῦς γὰρ ὁ ἀποφηνάμενος· «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.» (Μάρκ. Κεφ. ις′, 16.).

«Εἰ δέ τις βούλεται εἰδέναι, τίνος ἕνεκεν δι' ὕδατος, καὶ μὴ δι' ἑτέρου τῶν στοιχείων ἡ χάρις δίδοται, τὰς Θείας γραφὰς ἀναλαβὼν εὑρήσει. Μέγα γάρ τι τὸ ὕδωρ, καὶ τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου στοιχείων τῶν φαινομένων τὸ κάλλιστον· Ἀγγέλων ἐνδιαίτημα ὁ οὐρανὸς, ἀλλ' ἐξ ὑδάτων οὐρανοί· γῆ τὸ τῶν ἀνθρώπων χωρίον, ἀλλ' ἐξ ὑδάτων ἡ γῆ, καὶ πρὸ πάσης τῶν γενητῶν τῆς ἑξαημέρου κατασκευῆς, Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· ἀρχὴ τοῦ κόσμου τὸ ὕδωρ, καὶ ἀρχὴ τῶν εὐαγγελίων ὁ Ἰορδάνης· ἐλευθερία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ Φαραὼ διὰ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐλευθερία ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι Θεοῦ. Ὅπου διαθήκη πρός τινας, ἐκεῖ καὶ ὕδωρ· μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐτέθη διαθήκη πρὸς Νῶε, καὶ σύμβολον ἔκειτο τοῦ βαπτίσματος λουτὴρ ἔνδον ἀποκείμενος τῆς σκηνῆς. Παλαιᾶς τὸ τέλος καὶ τῆς Καινῆς διαθήκης ἀρχὴ τὸ βάπτισμα· — ἡγίασε τὸ βάπτισμα ὁ Ἰησοῦς βαπτισθεὶς αὐτός· — ἀναμάρ-

τητος ὢν ἐβαπτίσθη ἵνα χάριν θείαν καὶ ἀξίαν παράσχῃ τοῖς βαπτιζομένοις. Οὕτω καὶ σὺ νεκρὸς ἐν ἁμαρτίαις καταβὰς εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τρόπον τινὰ συνταφεὶς (ἐν τῷ ὕδατι), ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ πέτρᾳ, ἀναβαίνεις πάλιν ζωοποιηθεὶς ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν·—καὶ τὸ σωτήριον ἐκεῖνο ὕδωρ, ἐν ταὐτῷ καὶ τάφος ἡμῖν γίνεται καὶ μήτηρ.»

«Ὦ ξένου καὶ παραδόξου πράγματος! ἀνακράζει ὁ Ἅγιος Κύριλλος, οὐκ ἀληθῶς ἀπεθάνομεν, οὐδ' ἀληθῶς ἐτάφημεν, οὐδ' ἀληθῶς σταυρωθέντες ἀνέστημεν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι (τοῦ μυστηρίου)— ἡ μίμησις, ἐν ἀληθείᾳ δὲ (καὶ δυνάμει αὐτοῦ)— ἡ σωτηρία. Χριστὸς ὄντως ἐσταυρώθη, καὶ ὄντως ἐτάφη, καὶ ἀληθῶς ἀνέστη, καὶ πάντα ἡμῖν ταῦτα κεχάρισται, ἵνα τῇ μιμήσει τῶν παθημάτων αὐτοῦ κοινωνήσαντες, ἀληθείᾳ τὴν σωτηρίαν κερδήσωμεν· Χριστὸς ἐπὶ τῶν ἀχράντων αὐτοῦ χειρῶν καὶ ποδῶν ἥλους λαμβάνει, καὶ διὰ τοῦ ἄλγους χαρίζεται τὴν σωτηρίαν.»

Νῦν δὲ αἱ πρὸς τὸ μυστήριον προετοιμασίαι, συνιστάμεναι εἰς προηγουμένους ἐξορκισμοὺς κατὰ τῶν γοητειῶν τοῦ διαβόλου, δι' ὃν εἰργάζετο ὁ κόσμος μέχρι Χριστοῦ, καὶ ἐργάζεται νῦν ἔτι μετὰ τὸν Χριστὸν, ἀναφέρονται ἢ περιέρχονται εἰς τοὺς ἀναδόχους τοὺς ἀντιπροσωπεύοντας τὰ νήπια ἐξ οὗ χρόνου ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ προσκαλεῖ ἡμᾶς, ἔτι νήπια, εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας πολλάκις ἐβαπτίζοντο τὰ νήπια· οὕτως ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐβάπτισεν εἰς Ἰόππην τὸν πρῶτον ἐκ τῶν ἐθνικῶν, τὸν Ῥωμαῖον ἑκατόνταρχον Κορνήλιον μεθ' ὅλου τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου. Ἡ πίστις τοῦ βαπτίζοντος Ἱερέως, τῶν γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων, ἀναπληροῖ εἰς τὸ νήπιον τὸ ἐλλεῖπον· ἡ δὲ θεία χάρις, ὡς ἔλεος ἄνωθεν διδόμενον οὐχὶ διὰ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, δέχεται πᾶσαν ἡλικίαν, διότι ἅπαντες ἐξίσου εἰσὶν ἀνάξιοι αὐτῆς, καὶ ὡσαύτως ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀνάδοχοι ἄλλοτε μὲν ἐξελέγοντο πρὸς καταρτισμὸν τῶν νέων Χριστιανῶν καὶ προφυλακὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς μυσαρᾶς μετὰ τῶν ἐθνικῶν κοινωνίας, σήμερον δὲ εἰσὶν ὑπόχρεοι οὐ

μόνον ἵνα διδάσκωσιν, ὃν ἀνεδέξαντο ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας, τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, ἀλλὰ προσέτι, ἕνεκα τῆς νηπιότητος αὐτοῦ καὶ νὰ ἀρνῶνται, καὶ νὰ ὑπόσχωνται ἀντ' ἐκείνου, συλλογίσθητι μετὰ πόσης καὶ ὁποίας περισκέψεως πρέπει ν' ἀναδέχηταί τις τοσούτῳ ἱερὰν προσηγορίαν, καὶ μεθ' ὁποίας πίστεως, οὐχὶ ἀπὼν, ἀλλὰ παρὼν προσωπικῶς, πρέπει νὰ παρίσταται εἰς τὴν τελετὴν τοῦ μυστηρίου, τοῦ συνεπάγοντος τόσῳ μεγάλην εὐθύνην. Καὶ τῷ ὄντι ὁ ἀνάδοχος, ὁ ἐννοῶν πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τῆς κλήσεως αὐτοῦ, ὑπάρχει ὁ ἀληθὴς πνευματικὸς πατὴρ τοῦ νηπίου, καὶ οἱ δεσμοὶ τῆς διὰ τοῦ μυστηρίου συγγενείας, πρὸς ὃν ἀναδέχεται ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ, ὡσαύτως εἰσὶν ἱεροί, ὡς καὶ οἱ δεσμοὶ τῆς δι' αἵματος, καὶ ἐπεκτείνονται μέχρι τινὸς βαθμοῦ ἐπὶ τῶν γνησίων αὐτοῦ τέκνων, ἅτινα γίνονται ἀδελφὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου τέκνου.

Ὁ Ἱερεὺς, ὅταν κατηχῇ ἐθνικὸν, ἵστησιν αὐτὸν ἔχοντα τὸ πρόσωπον πρὸς Ἀνατολὰς, εἰς τὰς θύρας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φέροντα μόνον τὸν χιτῶνα· εἶτα λύει τὴν ζώνην αὐτοῦ, ἐμφαίνων διὰ τούτου ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον λύεται ὁ δεσμὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι ὁ ἱστάμενος πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἀληθείας πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ τοῦ σκότους τῶν πρώτων ἔργων. Τότε ἐμφυσῶν τρὶς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ πνεύματος τῆς πονηρίας, καὶ σφραγίζων αὐτὸν τρὶς διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ σὺν τῇ εὐχῇ, ἵνα ὁ Κύριος «διαφυλάξῃ τὸν καταξιωθέντα φυγεῖν ἐπὶ τὸ ἅγιον ὄνομα Αὐτοῦ, ἐμπλήσῃ αὐτὸν πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης, πρὸς γνῶσιν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐγγράψῃ αὐτὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς, καὶ δοξάσῃ ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος.»

Διὰ τῆς εὐχῆς ταύτης ἄρχεται καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ νηπίου κατήχησις, μεθ' ἣν ἔπονται τέσσαρες ἐξορκισμοὶ κατὰ τῶν γοητειῶν τοῦ πειρασμοῦ. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτων ὁ Ἱερεὺς, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ ἀνθρώπου, δέεται αὐτοῦ ἵνα διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας τοῦ νεογεννήτου καὶ συζεύξῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ Ἄγγελον φωτεινόν· ἔπειτα ἐμφυσᾷ εἰς τὸ στόμα, τὸ

μέτωπον καὶ τὰ στήθη τοῦ νηπίου, λέγων τρὶς τοὺς λόγους τούτους· «ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα, κεκρυμμένον καὶ ἐμφωλεῦον αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ.»

Ἐνταῦθα ἀπαριθμεῖ διαφόρων εἰδῶν ἀπάτας· πνεῦμα πλάνης, πνεῦμα πονηρίας, πνεῦμα εἰδωλολατρείας καὶ πάσης πλεονεξίας· πνεῦμα ψεύδους καὶ πάσης ἀκαθαρσίας, ἵνα διὰ τούτου φανερώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν κρύφιον αὐτοῦ ἐχθρόν, καὶ ἐμπνεύσῃ τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἐντελοῦς ἀπ' αὐτοῦ διαῤῥήξεως, πρὸς εἰλικρινῆ μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνένωσιν. Ἔπειτα στρέφων τὸν βαπτιζόμενον πρὸς δυσμάς, ἐρωτᾷ αὐτὸν τρίς· «Ἀποτάσσῃ τῷ Σατανᾷ; καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ; καὶ πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ; καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ; καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ;» καὶ οἱ ἀνάδοχοι ἀποκρίνονται διὰ τὸ νήπιον «Ἀποτάσσομαι.»

Ἀλλὰ, μὴ εὐχαριστούμενος εἰς τὴν ἀπάρνησιν ταύτην, καὶ ἵνα διαῤῥήξῃ ἔτι μᾶλλον πάντα δεσμὸν μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους, δείξῃ δὲ συνάμα πόσον πρέπει νὰ προφυλάττηται τις ἀπὸ τῶν κρυφίων καὶ ἀδιοράτων γοητειῶν αὐτοῦ, ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ ἔτι τρίς· «Ἀπετάξω τῷ Σατανᾷ;» καὶ πάλιν τρὶς ἀποκρίνονται αὐτῷ «ἀπεταξάμην.» εἰς μαρτυρίαν δὲ τῆς φανερᾶς ἔχθρας διατάττει ὁ ἱερεὺς «καὶ ἐμφύσησον καὶ ἔμπτυσον αὐτῷ·» καὶ τότε στρέφει τὸ νεοφώτιστον ἀπὸ τῆς *σκοτεινῆς Δύσεως* πρὸς τὴν *λαμπρὰν Ἀνατολήν*, μετὰ τῆς παραμυθητικῆς ἐρωτήσεως, τρὶς ἐπαναλαμβανομένης· «Συντάσσῃ τῷ Χριστῷ;» καὶ ἀκούσας τρὶς τὴν ἀπάντησιν «Συντάσσομαι,» ἐρωτᾷ ἔτι τρὶς «Συνετάξω τῷ Χριστῷ;» ἀπαιτῶν τὴν θετικὴν ἀπάντησιν «Συνεταξάμην,» —«Καὶ πιστεύεις αὐτῷ;» λέγει ἐπὶ τέλους ὁ Ἱερεύς· «Πιστεύω αὐτῷ ὡς Βασιλεῖ καὶ Θεῷ»· ἀποκρίνεται ὁ ἀνάδοχος καὶ ἐκφωνεῖ ἀντὶ τοῦ νηπίου τὸ σύμβολον τῆς πίστεως· «Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα.»

Ἡ δοκιμασία αὕτη εἶναι ἤδη ἡ τελευταία, καὶ διὰ τοῦτο πρὶν ἔτι ὁ Ἱερεὺς ἐνδύσῃ αὐτὸν τὸ εἰς Χριστὸν βάπτισμα, θέλει ν' ἀκούσῃ σταθερὰν καὶ ἑκούσιον ὁμολογίαν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα γένηται δεκτὸν ἐν πίστει τὸ μυστήριον, τὸ κοινωνούμενον μόνον διὰ πίστεως· διὸ καὶ πάλιν ἐ-

ρωτᾷ· «Συνετάξω τῷ Χριστῷ; καὶ πιστεύεις αὐτῷ;» καὶ ἐκ νέου ἀκούει τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν καὶ τὸ σύμβολον. Τότε διατάττει τὸν βαπτιζόμενον νὰ προσκυνήσῃ τὸν Χριστὸν, ὡς προσεκύνησεν ἄλλοτε ὁ ἀναβλέψας τυφλὸς, ὁ ἰαθεὶς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ οἱ ἀνάδοχοι προσκυνοῦσι λέγοντες τοὺς ἑξῆς λόγους· «Προσκυνοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.»

Ὁ δὲ ἱερεὺς κλείει τὴν κατήχησιν δι' εὐχῆς πρὸς τὸν Κύριον, «τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,» ἵνα ἀξιώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος καὶ πληρώσῃ αὐτὸν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς ἕνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ποιήσῃ αὐτὸν τέκνον τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ.

Προετοιμάσας οὕτω τὸ νήπιον εἰς ὑποδοχὴν τοῦ βαπτίσματος ὁ ἱερεὺς προσέρχεται πρὸς ἁγιασμὸν αὐτοῦ τοῦ ὕδατος, τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ μυστηρίου· ἀλλὰ πρῶτον, κατανυκτικῶς καὶ μυστικῶς, παρακαλεῖ τὸν Κύριον, τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροὺς, ὅπως παρίδῃ τὰ παραπτώματα αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ἵνα μὴ αὐτὸς ὁ ἄλλοις ἐλευθερίαν ἐπαγγελλόμενος, μείνῃ δοῦλος τῆς ἁμαρτίας· ἔτι δὲ ὅπως στερεώσῃ τὸν ἀναγεννώμενον ἐν Χριστῷ εἰς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, μὴ ἀποστρεφόμενος τὴν ἀναξιότητα τοῦ διακονοῦντος ἐν τῷ προκειμένῳ μυστηρίῳ.

Ἐνισχυθεὶς δὲ διὰ ταύτης τῆς ταπεινώσεως, ἐκφωνεῖ ἔπειτα μεγαλοφώνως· «Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα Σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου!» καὶ ἐν ἐκτάσει ἀναγγέλλει τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὃν ὑμνεῖ ὁ ἥλιος καὶ δοξάζει ἡ σελήνη, καὶ ὑπακούει τὸ φῶς, καὶ φρίττουσιν αἱ ἄβυσσοι, καὶ ἐντυγχάνουσιν οἱ ἀστέρες, καὶ λειτουργοῦσιν αἱ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, καλύπτουσαι διὰ τῶν πτερύγων τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Ἔπειτα καταβαίνων μετὰ φόβου εἰς τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ *Χριστοῦ*, μὴ ὑπομείναντος νὰ βλέπῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος τυραννούμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐλθόντος ἐν μορφῇ δούλου ἵνα σώσῃ ἡμᾶς, ἀνακράζει· «Αὐτὸς οὖν, φιλάνθρωπε Βασιλεῦ, πάρεσο καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος, καὶ ἁ-

γίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο. » καὶ ἐπικαλούμενος δι' αὐτὸ πάσας τὰς εὐλογίας τοῦ Ἰορδάνου, σημειοῖ τρὶς διὰ τοῦ σταυροῦ, λέγων· «Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ Σου πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις. »

Ἐπὶ τέλους δέεται, ὅπως τὸ πονηρὸν πνεῦμα, τὸ φέρον σκότωσιν λογισμῶν, καὶ ταραχὴν διανοίας, μὴ συγκαταβῇ τῷ βαπτιζομένῳ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦτο· ἔτι δὲ, ὅπως τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀναδειχθῇ ὕδωρ ἀπολυτρώσεως, ἁγιασμοῦ, καθαρισμὸς σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἄνεσις δεσμῶν, ἄφεσις παραπτωμάτων, φωτισμὸς ψυχῆς, λουτρὸν παλιγγενεσίας, ἀνακαινισμὸς πνεύματος, χάρισμα υἱοθεσίας, ἔνδυμα ἀφθαρσίας, καὶ πηγὴ ζωῆς· δέεται ὅπως ὁ βαπτιζόμενος, ἀποθέμενος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδυθῇ τὸν ἀνακαινούμενον· συνταφεὶς δὲ τῷ Χριστῷ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ βαπτίσματος, συναναστῇ μετ' αὐτοῦ καὶ συγκαταριθμηθῇ τοῖς πρωτοτόκοις τοῖς ἀπογεγραμμένοις ἐν Οὐρανῷ.

Ἔφθασεν ἤδη καὶ ἡ στιγμὴ αὐτῆς τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου, ἀλλὰ πρὸ τῆς καταδύσεως τοῦ νηπίου ἐν τῷ ὕδατι, εἰς μίμησιν τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ὁ Πρεσβύτερος ἁγιάζει αὐτὸ πρὸς τὴν μυστικὴν ταύτην ταφὴν δι' ἐλαίου, ὡς νεκρὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦδε ὑπάρχει νεκρὸς πλέον διὰ τὸν κόσμον, ζῶν δὲ διὰ τὸν Θεόν· τούτου δ' ἕνεκα τὸ ἔλαιον αὐτὸ ὀνομάζεται *ἔλαιον ἀγαλλιάσεως*· χρίει λοιπὸν τὸ στῆθος εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος, τὰ ὦτα εἰς ἀκοὴν πίστεως, τὰς χεῖρας διὰ τὰ καλὰ ἔργα, καὶ τοὺς πόδας, ἵνα πορεύωνται ἐπὶ τὰ διαβήματα τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου.

Τὸ μυστικὸν τοῦτο ἔλαιον σημαίνει ἐπίσης καὶ τὴν εὐλογημένην ἐλαίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἣν ἐγκεντρίζεται ὁ βαπτιζόμενος, ὡς νέος κλάδος, ἀποσπασθεὶς διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἐλαίας τοῦ κόσμου· καὶ αὐτὰ τὰ ὕδατα τῆς κολυμβήθρας ἁγιάζονται σταυροειδῶς δι' ἐλαίου, εἰς σημεῖον τῆς τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων εἰρήνης· διότι ὁ Κύριος προεικονίζων τὴν μέλλουσαν χάριν αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νῶε τὴν περιστερὰν φέρουσαν κλάδον ἐλαίας.

Τότε ὁ Ἱερεὺς, λαβὼν τὸ γυμνωθὲν νήπιον, καὶ βλέπων πρὸς ἀνατολὰς, καταδύει αὐτὸ τρὶς εἰς τὸ σωτήριον ὕδωρ, ἐπικαλού-

μενος τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ νέον τέκνον τῆς Ἐκκλησίας ἐξέρχεται τῆς κολυμβήθρας, μυστικῶς γεννηθὲν καὶ υἱοθετηθὲν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ πάντα λόγον καὶ ἔννοιαν. Ἐνδύεται τὸν χιτῶνα τῆς δικαιοσύνης, τὸ λευκὸν ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας, ἀναπληροῦν τὰ δερμάτινα ἱμάτια, τὰ δοθέντα ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἁμαρτήσαντα Ἀδάμ· εἰς δὲ τοὺς ἀναδόχους δίδονται λαμπάδες, εἰς σημεῖον τοῦ ἀΰλου φωτὸς ἐκείνου, τοῦ φωτίσαντος τὸ νήπιον, καὶ καταστήσαντος αὐτὸ ἱκανὸν νὰ δεχθῇ ἕτερον σωτήριον μυστήριον, τὸ διὰ τοῦ *μύρου χρίσμα*, δηλ. τὴν τελειότητα ἐν τῇ πίστει.

Ὡς ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἀποπλύνεται πνευματικῶς ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ ὕδατος ἀπὸ τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μυρώσεως, ὅταν δηλ. χρίηται τὸ σῶμα διὰ τοῦ μύρου, ἐπισφραγίζεται καὶ στερεοῦται ὁ ἀναγεννηθεὶς ἐκ τῆς κολυμβήθρας εἰς τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, καὶ κοινωνοῦνται αὐτῷ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις τῆς χάριτος, διὰ τοὺς ἀγῶνας, ὁποῖοι ἀπαιτοῦνται παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ. Καί τοι δὲ ὁ Ἱερεὺς ἐκτελεῖ τὸ δεύτερον τοῦτο μυστήριον κατόπιν τοῦ πρώτου, δηλ. τοῦ βαπτίσματος, ἵνα ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ νέον τέκνον τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ αὐτῆς ἤδη τῆς ἀρχῆς, ὅπλα ἰσχυρὰ πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῆς πλάνης, τὸ μύρον ὅμως, δι' οὗ τὰ ὅπλα ταῦτα κοινωνοῦνται τῷ νεοφωτίστῳ, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ προηγιασμένον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου συνοδικῶς, διότι καὶ οἱ Ἀπόστολοι πάντοτε ἐτελειοποίουν εἰς τὴν πίστιν τοὺς ἀρτιβαπτίστους, προσευχόμενοι ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐπιτιθέντες ἐπ' αὐτῶν τὰς χεῖρας. Οὕτως ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐστάλησαν ὑπὸ παντὸς τοῦ χοροῦ τῶν δώδεκα εἰς τὴν Σαμάρειαν, ἵνα στερεώσωσιν ἐν τῇ πίστει τοὺς δεχθέντας ἐκεῖ τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἐπεσφράγισαν αὐτοὺς διὰ τῶν δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι, πρὶν ἔτι καταβῇ ἐπ' αὐτοὺς ὁρατῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀναδείξῃ αὐτοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης, ἐστερεώθησαν ἐν τῇ πίστει παρὰ τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, ὅτε, τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου αὐτῶν κεκλεισμένων, στὰς ἐν μέσῳ, ἐνεφύσησεν αὐτοῖς καὶ εἶπε· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον.»

Τὸ Μύρον δὲ χρησιμεύει ἵνα ὁ Ἐπίσκοπος, ὁ ἁγιάσας αὐτὸ, δύναται καὶ ἀπὼν νὰ ἁγιάζῃ δι' αὐτοῦ τοὺς βαπτιζομένους· ἔτι δὲ καὶ ἵνα παραστήσῃ δι' ὁρατοῦ σημείου τὸ ἀόρατον χρίσμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ χρίσμα ἐκεῖνο, δι' οὗ ἡγιάζοντο οἱ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Ἱερεῖς, Βασιλεῖς καὶ Προφῆται. Ὁ πρεσβύτερος, σὺν τῇ εὐχῇ, ποιῶν διὰ τοῦ μύρου σταυρὸν κατὰ σειρὰν ἐπὶ πάντων τῶν μερῶν τοῦ σώματος, δηλ. ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν μυκτήρων, τοῦ στόματος, τῶν ὤτων, τοῦ στήθους, τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, λέγει ἐφ' ἑκάστου χρίσματος· «Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου, Ἀμήν.» Ἀπὸ τῆς ὥρας δὲ ταύτης ἀνήκει εἰς τὸ νήπιον τὸ ὄνομα τοῦ *Χριστιανοῦ*, διότι καὶ ἡ προσηγορία ΧΡΙΣΤΟΣ, δηλ. χρισθεὶς, ἢ κεχρισμένος, ἐκφράζει ὅτι ὁ Σωτὴρ ἦν κεχρισμένος ἄνωθεν διὰ τοῦ Θείου Πνεύματος, ὡς ὁ ἴδιος περὶ ἑαυτοῦ κηρύττει· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με.»

Ὁ Ἱερεὺς δὲ μετὰ τῶν ἀναδόχων, τῶν βασταζόντων τὸ νήπιον, ποιεῖ σχῆμα κύκλου τρὶς περὶ τὴν κολυμβήθραν, βλέπων πρὸς τὸν Ἥλιον, καὶ ἐκφωνῶν· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.» διότι ὁ νέος στρατιώτης, ἐνδυθεὶς τὸν Χριστὸν, πρέπει νὰ ὑπάγῃ πρὸς Αὐτὸν, τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τῆς πίστεως, καὶ βαδίζων οὐχὶ τὴν ἄνετον τοῦ κόσμου ὁδὸν, τὴν πρὸς τὴν Δύσιν παρεκκλίνουσαν, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, ὥσπερ καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παθῶν.

Μετὰ τὴν ἀξιοσημείωτον ταύτην περιφορὰν, ἡ ἀνάγνωσις τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐξηγεῖ ἡμῖν τὴν πνευματικὴν ἰσχὺν τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος· «Ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἵνα, ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν

ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ, εἰδότες ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκ ἔτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει· ὃ γὰρ ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ· οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.» (Ῥωμ. ϛ′. 3—11).

Τὸ δὲ τέλος τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου μαρτυρεῖ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου περὶ αὐτῆς τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ· «Οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν· καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν Οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.»

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀρτιβάπτιστος, μὴ ἐξερχόμενος σχεδὸν τοῦ ναοῦ, ἔφερεν ἑπτὰ ἡμέρας τὸ ἐπ' αὐτὸν τεθὲν λευκὸν ἔνδυμα, εἰς διαστολὴν καὶ σημεῖον τοῦ πνευματικοῦ θριάμβου· τὴν δὲ ὀγδόην ὁ Ἱερεὺς, μετὰ δεήσεως, ἔλυεν αὐτοῦ τὴν ζώνην τοῦ ἐνδύματος, ῥαντίζων δ' αὐτὸν δι' ἁγιάσματος, ἔπλυνεν ἔπειτα διὰ σπόγγου ὡς κεκαθαρμένον ἤδη καὶ τέλειον, καὶ ἔκειρε τὴν κόμην αὐτοῦ εἰς σημεῖον παραιτήσεως ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων· οὕτω δὲ καὶ αὖθις ὑπεμίμνησκεν αὐτῷ διὰ τῶν τελετῶν τούτων, ὅτι ὁ ἐνδυθεὶς τὸν φωτεινὸν χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀποπλυθεὶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ καθαρισθεὶς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ καρεὶς ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, πρέπει νὰ διαμένῃ καθαρὸς δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ, τηρῶν ἀμόλυντον καὶ ἀῤῥύπωτον τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας καὶ ἀποκόπτων ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ πάντα τὰ βιωτικὰ πάθη.

Νῦν δὲ, ὅτε ἀμφότερα τὰ μυστήρια ταῦτα τελοῦνται ὁμοῦ ἐπὶ τοῦ νηπίου, συνενοῦται τούτοις καὶ ἡ τελειωτικὴ τελετὴ αὕτη. Ὁ Ἱερεὺς, ἐξαιτούμενος ὑπὲρ τοῦ νεογεννήτου τὴν διατήρησιν τῶν δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ῥαντίζει αὐτὸν δι' ὕδατος καὶ λέγει «βαπτίσθης, ἐφωτίσθης, ἐμυρώθης, ἡγιάσθης, ἀπελούσθης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», καὶ ἀποσπογγίζει αὐτὸν διὰ διαβρόχου σπόγγου, μνημονεύων συνάμα καὶ τῶν μεγάλων μυστηρίων, ὅσα ἐπ' αὐτὸν ἐτελέσθησαν.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ἱερεὺς χείρει αὐτὸν σταυροειδῶς, ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ δέεται ὅπως καταβῇ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγνισθέντος διὰ τῆς πίστεως νηπίου, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Δαυὶδ, καὶ ὅπως, προκόπτων ἐν ἡλικίᾳ μέχρι γήρως βίου, δοξάσῃ τὸν Κύριον, καὶ ἴδῃ τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

Πρὸς τὰ δύω ταῦτα μεγάλα μυστήρια, ἅτινα αἰφνιδίως πως ἀναβιβάζουσι τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἁμαρτίας εἰς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, καὶ καθιστῶσιν αὐτὸν ἐντελῶς νέον πλάσμα, ἀναγεννῶντα εἰς τὰ ὕδατα τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπισφραγίζοντα διὰ τοῦ μύρου τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὰ μυστήρια, λέγω, ταῦτα, ὁ Κύριος ἐδωρήσατο ἡμῖν τρίτον, ἔτι μᾶλλον θεῖον (εἰ δυνατὸν εἰπεῖν οὕτως)· διότι εὐδοκεῖ ἵνα *κοινωνῶμεν* αὐτῷ εἰλικρινῶς διὰ τῆς βρώσεως τοῦ *σώματος* καὶ *αἵματος* αὐτοῦ, καὶ εὑρίσκωμεν ἐν τῇ πνευματικῇ ταύτῃ τροφῇ ἐκείνην τὴν δύναμιν, ἥτις πρέπει νὰ στηρίζῃ ἡμᾶς ἐν τῇ ὁδῷ τῆς αἰωνίου ζωῆς.

Πᾶς θρίαμβος εἰρήνης ἢ συνδέσμου μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐπισφραγίζεται δι' ἀδελφικῆς τραπέζης, πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἀμοι-

Ζαίας ἀγάπης, ὁ δὲ ξενίζων οὐδόλως φείδεται τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ, πρὸ πάντων ἵνα δείξῃ πᾶσαν πίστιν πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ὑπήκουσαν εἰς τὴν φιλικὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ θησαυροί, οἱ προτιθέμενοι ἡμῖν ἐπὶ τῆς Θείας τραπέζης τοῦ Σωτῆρος, εἰσὶν, ὡς καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ, ὑπέρτεροι παντὸς ἀνθρωπίνου. Ὅ,τι ὁ πολύτλας Ἰὼβ προφητικῶς παρέθηκεν ὡσεὶ μαρτυρίαν τῆς ἑαυτοῦ ἀγαθότητος καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τῶν οἰκείων, οἵτινες ἐπιθυμοῦντες ἔτι στενώτερον μετ' αὐτοῦ σύνδεσμον ἀνέκραξαν «τίς ἂν δῴη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ πλησθῆναι!» (Ἰὼβ ΛΑ', 31.) τοῦτ' αὐτὸ συνεχώρησεν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ ὑπὲρ αὐτῶν παθὼν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰς σημεῖον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Καὶ ἐπειδὴ πάντα τῆς Παλαιᾶς ἦσαν μόνον σκιαγραφία τῆς Καινῆς Διαθήκης, διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ἐδωρήθη ὁ Νόμος εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν, ὃν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ἵνα προετοιμάσῃ τὸν κόσμον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Χριστοῦ, ἐδόθη εἰς μνήμην τῆς λυτρώσεως ἐκ τῆς Αἰγυπτιακῆς αἰχμαλωσίας ἡ μυστικὴ τροφὴ, ὁ *Ἄρτος τοῦ Πάσχα*, οὗτινος τὸ αἷμα, ῥαντίζον τοὺς οἴκους τῶν Ἰουδαίων, ἔσωζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Ἄγγελον τοῦ θανάτου, τὸν πατάξαντα τοὺς Αἰγυπτίους. Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα οὐράνιος τροφὴ ἐδωρήθη εἰς τοὺς σωθέντας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀμνοῦ, — τὸ *Μάννα*, τεσσαράκοντα ἔτη τρέφον αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ, μέχρις οὗ εἰσῆλθον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τὸ μάννα τοῦτο ἦν σημεῖον τοῦ οὐρανίου ἐκείνου ἄρτου, δι' οὗ τρέφει ἡμᾶς ὁ Λυτρωτὴς, πορευομένους πρὸς τὴν Βασιλείαν αὐτοῦ. Αὐτὸς ἔδωκεν ἡμῖν τὴν ἀθάνατον ταύτην τροφὴν, ὡς καρπὸν ὡριμάσαντα ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' οὗ ἐπανήγαγεν ἡμᾶς εἰς τὴν πρώτην ἀθωότητα τοῦ Ἀδάμ, καθὼς καὶ διὰ τὸν Ἀδὰμ ἦν ἐμπεφυτευμένον ἐν τῷ Παραδείσῳ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἵνα ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα (Γενέσ. Γ'. 22). Καὶ οὕτως ὁ τύπος τῆς μυστικῆς ταύτης τροφῆς ἁπανταχοῦ παντα-χοῦ, τουτέστιν ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ Παραδείσῳ, ἡ σκιὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐν Σιὼν, εἰς τὸ ἀνώγεων, ἔνθα ὁ Σωτὴρ, εὐλογήσας καὶ κλάσας τὸν ἄρτον, εἶπεν· «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.» (Ματθ. ΚΣ', 36.).

Ἀλλὰ πρὶν ἔτι ὁ ἐπὶ τὸ ἐκούσιον πάθος ἐρχόμενος καθιερώσῃ

τὸ μυστήριον τοῦτο, προητοίμαζεν ἐγκαίρως τὰ πνεύματα πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συμβολικῶν θαυμάτων. Οὕτω συνέστησεν ὁ Κύριος καὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, διότι πρὶν ἔτι δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν δύναμιν τῆς χάριτος τοῦ ἀποπλύνειν τὰς ἁμαρτίας, προαπέστειλεν εἰς τὴν ἔρημον τὸν Ἰωάννην, τὸν βαπτίζοντα μόνον βάπτισμα μετανοίας, καὶ κηρύττοντα συνάμα, ὅτι ὁ ὀπίσω αὐτοῦ ἐρχόμενος βαπτίζει οὐ μόνον ἐν ὕδατι, ἀλλὰ καὶ ἐν Πνεύματι. Καὶ ἐνταῦθα ὁ Σωτὴρ πρωϊαίτερον ἀνέδειξεν ἑαυτὸν τροφοδότην τοῦ λαοῦ, δὶς θαυμασίως πληθύνας τοὺς ἄρτους διὰ τέσσαρας καὶ πέντε χιλιάδας ἀνθρώπων, καὶ διὰ τούτου διδάσκων αὐτούς, ὅτι αὐτὸς μόνος δύναται νὰ θρέψῃ δι' ἑαυτοῦ ἅπασαν τὴν οἰκουμένην. Ὅτε δὲ οἱ λαοὶ ἔδραμον ὀπίσω αὐτοῦ διὰ τὴν ἐπίγειον ταύτην τροφὴν, ἐκήρυξεν αὐτοῖς, ὅτι ἡ τροφὴ, ἣ παρ' αὐτοῦ προσδοκωμένη, ἔσεται οὐρανία, καὶ ὅτι χωρὶς ταύτης δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς ζωή· «ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ὁ ἄρτος, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν; — εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν Πατὴρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται δι' ἐμέ· οὗτος ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ Πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.» (Ἰωάν. ϛ΄, 51—58).

Καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς Καπερναοὺμ, ἀπαρχαὶ τῶν μελλόντων νὰ μὴ πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἀμέσως τότε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἀνέκραξαν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· «Σκλη-

ρός ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; » Ὁ δὲ Σωτὴρ, προϊδὼν τὴν ἀπιστίαν, καὶ εἰδὼς ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐσκοτισμένος ὑπὸ παχυλῶν ὑλικῶν διαλογισμῶν δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ πνευματικῶς μέχρι τοῦ μυστηρίου τῆς Θεότητος αὐτοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς, ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ Οὐρανίου Πατρός· καὶ ἀπαιτῶν παρ' αὐτῶν ἑκούσιον πίστιν, ἠρώτησε· «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; » ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος, καὶ διὰ τοὺς Ἀποστόλους καὶ διὰ πάντας τοὺς πιστεύσαντας· «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις· καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.» (αὐτόθ. 65—69).

Καὶ οὕτως ἡ καθαρὰ καὶ θεία, ἡ πνευματικὴ ζωὴ, ἣν ἀπώλεσεν ὁ ἄνθρωπος, γευθεὶς τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἀδύνατον ν' ἀνακτηθῇ παρ' αὐτοῦ ἄλλως πως, εἰμὴ διὰ τῆς βρώσεως τοῦ ἀληθοῦς οὐρανίου ἄρτου, τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ πίστις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἀναπόφευκτος ἐστὶ καὶ ἡ μετάληψις τοῦ σώματος καὶ αἵματος αὐτοῦ, ἡ τοσούτῳ καθαρῶς ἐκφρασθεῖσα παρὰ τοῦ Κυρίου, ὡς πρώτη συνθήκη καὶ ἐχέγγυον τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἡ Θεία ζωὴ πρέπει νὰ εὕρῃ ἄξιον ἑαυτῆς δοχεῖον εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν ἡμῶν, ἵνα ἐκλίπῃ ἡ φθορὰ, ἔμφυτος ἐν ἡμῖν οὖσα διὰ τὴν πρώτην ἁμαρτίαν, καὶ ἵνα ἅπας ὁ ἄνθρωπος δυνηθῇ ν' ἀναστῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν, οὐ μόνον ἐν πνεύματι ἀλλὰ καὶ ἐν σώματι δεδοξασμένῳ, διότι οὐ μόνον ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα συγκροτοῦσι τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο δι' ἡμᾶς τροφὴ, ὑπὸ τὰ δύο κυριώτερα καὶ μᾶλλον οὐσιώδη αὐτῆς εἴδη, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον. Θετικώτατοι εἰσὶν οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ· «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.» (Ἰωάν. ϛ', 53). Ἐνταῦθα δὲν δύναταί τις ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς κυρίας αὐτῶν σημασίας. Πρόσεχε μὴ δώσῃς ἄλλην τινὰ στρεβλὴν ἔννοιαν εἰς τοσούτῳ καθαρὰς ἐκφράσεις, καὶ ἴδῃς συμβολικόν τι, ἢ πνευματικήν τινα κοινωνίαν ἐκεῖ, ἔνθα ὁ Σωτὴρ ἐκφωνεῖ εἰς ἐπήκοον

πάντων· «Ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις.» (αὐτόθ. 55) αὐτὸς πρέπει νὰ διαμένῃ ἐν ἡμῖν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ, ἵνα ὅλος ὁ ἄνθρωπος ζήσῃ διὰ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου.

«Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» (Λουκ. ΚΒ', 19.) εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἔδωκεν αὐτοῖς, πρὶν ἔτι ἀποθάνῃ, ἐχέγγυον τῆς αἰωνίας αὐτοῦ παρουσίας μεταξὺ αὐτῶν, ὅπερ ἔπειτα ὑπεσχέθη καὶ κατὰ τὴν ἀνάληψιν· «Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.» (Ματθ. ΚΗ', 20). Συστήσας τοὺς Ἀποστόλους λειτουργοὺς τῆς Καινῆς Διαθήκης αὐτοῦ, καὶ δοὺς αὐτοῖς ἐξουσίαν τοῦ τελεῖν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ὅ,τι αὐτὸς ἐτέλεσεν ἐνώπιον αὐτῶν, κατέστησε δυνατὸν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους τὸ τρώγειν τὴν σάρκα καὶ πίνειν τὸ αἷμα αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀνανεοῦται ἀκαταπαύστως ἡ σταυρικὴ αὐτοῦ θυσία, ἵνα οἱ ἄνθρωποι παντὸς τόπου καὶ χρόνου δύνωνται νὰ μετέχωσι ταύτης αὐτοπροσώπως, καὶ νὰ κοινωνῶσι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀληθῶς, διότι τοῦτο ἐστὶν ἡ συνθήκη τῆς αἰωνίου αὐτῶν ζωῆς.

Ἐπανάληψις δὲ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ Θεία Λειτουργία, καθ' ἣν, διὰ τῶν δεήσεων τοῦ Ἱερουργοῦντος καὶ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, μεταβάλλονται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, οἱ δὲ πιστοὶ προσέρχονται πρὸς μετάληψιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μυστήριον τοῦτο, ἀναγγέλλον τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας, εἶναι τοσοῦτον μέγα, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.» (Παύλ. Α'. Κορ. ΙΑ', 27 καὶ 29), τούτου ἕνεκα ἡ προνοητικὴ Ἐκκλησία, ἀφίνουσα πρὸς τὸ φρικτὸν μυστήριον τοῦτο τὰ ἀθῶα νήπια, ἀκολουθεῖ διὰ τοὺς ἐν ἡλικίᾳ τὴν συμβουλὴν τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου· «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου τούτου πινέτω.» (αὐτόθ. 28).

Ἀλλὰ πῶς δοκιμάσει αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος; πῶς ἐμβατεύσει εἰς πᾶσαν πτυχὴν τῆς ἀλαζόνος καρδίας, καὶ συναισθανθῇ ἐπαξίως πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; ἐὰν αὐτὸς ἀληθῶς, ὡς ἐν κατόπτρῳ, ἴδῃ τὴν ζοφερὰν ψυχὴν αὐτοῦ, δὲν θέλει ἄρα κυριευθῇ ὑπὸ ἀπελπισίας, ἥτις ἀναγκάσει αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ διὰ παντὸς, φόβου ἕνεκεν, ἀπὸ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, στερούμενος δὲ τῆς ζωτικῆς ταύτης τροφῆς, δὲν θέλει στερήσει ἑαυτὸν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ μακαριότητος; Ἐὰν δὲ πάλιν κατὰ τὴν ἰδίαν ἑκάστῳ κλίσιν τοῦ δικαιολογεῖν τὰς ἑαυτοῦ πράξεις, ὅσον πολλαὶ καὶ ἂν ὦσι, προσερχόμεθα εἰς τὸ μυστήριον, ἀφ' ἑαυτῶν ἱκανῶς δικαιολογούμενοι, ἠθέλομεν γίνει τότε ἔνοχοι εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. Προσέτι ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες, καί τοι αἰσθανόμενοι τὴν ἑαυτῶν ἀναξιότητα, φοβούμενοι ὅμως τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἀνθρώπων, ἤθελον τολμήσει νὰ φάγωσι τὴν ἑαυτῶν καταδίκην εἰς τὸ σωτήριον μυστήριον. Ἡ πάλη τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ τῆς συνειδήσεως κατὰ τῶν πράξεων, ὑπάρχει ἴσως χαλεπωτέρα καὶ αὐτῶν τῶν δολιωτέρων δικῶν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, δι' ὧν τὴν λύσιν προστρέχουσιν εἰς τὴν μεσιτείαν καὶ τὴν κρίσιν ἀμερολήπτου προσώπου, ἔχοντος τὴν νόμιμον ἐξουσίαν ἵνα τελειώσῃ ταύτας· καὶ ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν ἔχει ἄρα χρείαν ὁμοίας μεσολαβήσεως εἰς τὴν καθ' ἑαυτοῦ πάλην;

Πάντα ταῦτα προϊδοῦσα ἡ ἀγαθὴ Ἐκκλησία, καὶ ἐπὶ πάντων στρέψασα τὴν μητρικὴν αὐτῆς προσοχὴν, ἐνέθηκε φραγμὸν, μεταξὺ τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου τῆς *κοινωνίας* καὶ αὐτῶν τῶν κοινωνούντων, τὸ ἕτερον προφυλακτικὸν μυστήριον, τὴν *Μετάνοιαν*. Διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ὁ ἄνθρωπος, ἀνοίγων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν, ἐνώπιον τοῦ προκεχειρισμένου λειτουργοῦ ἢ Πνευματικοῦ, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἐὰν μετανοήσῃ εἰλικρινῶς δι' αὐτὰ, ἢ ἀπαγορεύεται αὐτῷ ἡ προσέλευσις εἰς τὰ μυστήρια τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου διὰ τῆς ἐξουσίας, τῆς δοθείσης ἄνωθεν παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Κύριος,

ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται·» (Ἰωάν. Κ', 22, 23.) καὶ ἔτι πρὶν εἰς τὸν Πέτρον· «Καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.» (Ματθ. ΙϚ', 19.) Καὶ ἐπειδὴ ὡς θεμέλιον παντὸς τῶν ἑπτὰ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας χρησιμεύουσιν ἐν μέρει μὲν τὸ ἴδιον παράδειγμα, ἐν μέρει δὲ οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, ἀρυσθέντες ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τέταρτον μυστήριον τῆς μετανοίας φαίνεται ἐπίσης τοσοῦτον καθαρῶς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅσον τὸ ἀναπόφευκτον αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπαισθητὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν.

Καὶ πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὴν διδαχὴν αὐτοῦ, ἠκούομεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶντα· «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» (Ματθ. Γ', 2.) καὶ ἅπασα ἡ Ἰουδαία τρέχει πρὸς τὸν Ἰορδάνην, ἵνα ὁμολογήσωσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν τῷ Προδρόμῳ, καὶ λαβόντες παρ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον βάπτισμα τῆς μετανοίας, προϋπαντήσωσιν ἔπειτα ἐπαξίως τὸν ἐρχόμενον Χριστὸν, τὸν παρ' αὐτοῦ ἀναγγελλόμενον, διότι μόνοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὄψονται τὸν Θεόν. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἀκαταπαύστως περικυκλοῦται ὑπὸ τελωνῶν καὶ πορνῶν, οἵτινες, μετανοοῦντες ἐνώπιον αὐτοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ λαμβάνοντες τὴν ἄφεσιν, γίνονται ἔπειτα οἱ πλέον ἔνθερμοι ζηλωταὶ αὐτοῦ καὶ ἀκόλουθοι, ἐπειδὴ ἀφίενται αὐτοῖς αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὴν μεγάλην πρὸς αὐτὸν ἀγάπην· «ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ,» κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ (Λουκ. Ζ', 47).

Καὶ ποῦ ἠδυνάμεθα νὰ προσδράμωμεν πρὸς εἰρήνευσιν καὶ κοινωνίαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, εἰμὴ εἰς τὸ σωτήριον τοῦτο μυστήριον, ἀφ' οὗ ἅπαξ ἀπωλέσαμεν τὴν καθαρότητα, τὴν ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος δωρηθεῖσαν ἡμῖν; Πῶς δ' ἄλλως ἠδυνάμεθα νὰ ἐκτρίψωμεν τὰ παραπτώματα, εἰς ἃ σύρει ἡμᾶς πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ὑπερηφάνεια, εἰμὴ διὰ ταπεινώσεως τῆς ἀλαζόνος καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς ὁμολογίας τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐνώπιον ὁμοίου ἡμῖν ἀνθρώπου; Οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ, ἧττον ἡμῶν διεφθαρμένοι, ἀκολουθοῦντες τὴν Ἀποστολικὴν ἐντολὴν «ἐξομολογεῖσθε ἀλλή-

λοις τὰ παραπτώματα» (Ἰακ. Ε'. 16.) ἔπιπτον ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡμολόγουν τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν εἰς ἐπήκοον ἁπάσης τῆς ἀδελφότητος. Νῦν δὲ, ὅτε διὰ τὸ ἀνειμένον καὶ ἐκπεπτωκὸς τῶν ἠθῶν, τοιαύτη ἐξομολόγησις ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς κακὸν, ἡ ἐπιεικὴς Ἐκκλησία δὲν ἀπαιτεῖ ἑκούσιον ἔλεγχον ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ, ἀλλ' εὐχαριστεῖται, ἵνα οἱ μετανοοῦντες ἐμπιστεύωνται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν εἰς Ἱερωμένον πρόσωπον, ὥσπερ ἄλλοτε ἤρχοντο νὰ ἐξομολογῶνται εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ τοὺς Ἀποστόλους· ἐὰν δὲ *προσέλθωμεν μετὰ τῆς προσηκούσης εἰλικρινείας πρὸς τὸ μυστήριον τοῦτο, οὐ μόνον χρησιμεύσει αὐτὸ πρὸς λύσιν τῶν ἐνόντων ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς φραγμὸς κατὰ τῶν μελλόντων.* Ποσάκις ἀποτρέπει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μόνη ἡ ἰδέα, ὅτι πρέπει νὰ φανερώσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν πνευματικὸν, ἵνα διὰ τῆς ἑκουσίου ὁμολογίας ἐνώπιον ἑνὸς προσώπου, ὑποχρεωμένου νὰ φυλάττῃ τὸ μυστικὸν, ἀποφύγωμεν τοὺς ἐλέγχους ἐνώπιον τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν Ἀγγέλων, ἐν τῇ φοβερᾷ κρίσει τοῦ Χριστοῦ;

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ μετανοοῦντες, ἀποκλειόμενοι τῆς μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τὰ βαρέα αὐτῶν ἁμαρτήματα, διῃροῦντο εἰς τέσσαρας τάξεις. Καὶ οἱ μὲν δὲν ἐτόλμων νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μετὰ δακρύων ἐζητοῦντο τὰς δεήσεις τῶν διαβαινόντων· οἱ δὲ ἵσταντο εἰς τὸν νάρθηκα, καὶ ἐξήρχοντο μετὰ τῶν κατηχουμένων· οἱ τρίτοι ἐπλησίαζον καὶ ἐλάμβανον τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἐπισκόπου μετὰ τῶν προετοιμαζομένων διὰ τὸ βάπτισμα, μεθ' ὧν καὶ ἀπήρχοντο ἐκ τοῦ ναοῦ· οἱ δὲ τελευταῖοι ἔμενον μὲν καὶ ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ δὲν ἐπλησίαζον πρὸς τὰ Ἅγια θῶρα, καὶ ἡ δοκιμασία αὕτη ἐξηκολούθει ἐνίοτε ἐπί τινα ἔτη, κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ πταίσματος, καὶ ἐμετριάζετο κατὰ τὸν ζῆλον τῶν μετανοούντων. Καὶ νῦν ἐπιβάλλεται ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ, ἡ *ἐπιτίμιον*, ἐπὶ τῶν βαρέως ἁμαρτησάντων, ἵνα, ἀπομακρύναν αὐτοὺς πρὸς καιρὸν ἀπὸ τῆς Θείας μεταλήψεως, δώσῃ αὐτοῖς νὰ αἰσθανθῶσι τὸ πταῖσμα αὐτῶν καὶ ν' ἀποφύγωσι τὴν κατάκρισιν τῶν ἀναξίων κοινωνῶν καὶ ἐνόχων ἐν τῷ σώματι καὶ αἵματι τοῦ Χριστοῦ. — Ἀλλὰ καὶ

δσους ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ ἀξίους τοῦ Θείου μυστηρίου, καὶ τούτους προετοιμάζει πρὸς τὴν ἀθάνατον ταύτην τράπεζαν, διὰ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς, ἀποτρέπουσα ἐγκαίρως τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν, καὶ καθαρίζουσα ἐσωτερικῶς ὅλον τὸν ἀσθενῆ ἄνθρωπον, ἵνα μὴ φλεγῇ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς μεταλήψεως τοῦ Χριστοῦ.

Πρότερον, ὅτε οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν τελειότεροι, καὶ ἅπας ὁ βίος αὐτῶν ἦν καθαρὰ νηστεία ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καθημερινῶς, ἢ καθ' ἑκάστην Κυριακήν, ἐνεδυνάμουν ἑαυτοὺς πρὸς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας διὰ τοῦ οὐρανίου ἄρτου τοῦ Σωτῆρος, καθὼς ἡμεῖς σήμερον ὑποστηρίζομεν τὸ παχυλὸν σαρκίον καθ' ἑκάστην διὰ τῆς τροφῆς· ὅταν δέ τις τῶν Χριστιανῶν, ἐν διαστήματι ἑβδομάδων τινῶν, δὲν ἐπλησίαζε πρὸς τὰ Θεῖα δῶρα, οἱ Πρεσβύτεροι, κατὰ χρέος, ἠρώτων αὐτὸν μὴ ἔχει ἄρα ἐν τῇ ψυχῇ βαρεῖάν τινα ἁμαρτίαν, ἀπαγορεύουσαν αὐτῷ τὴν κοινωνίαν; διότι εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀπόντας ἡ κοινωνία ἐπέμπετο διὰ τῶν Διακόνων. Ἔπειτα δὲ, ἐξαπλωθέντος τοῦ χριστιανισμοῦ βαθμηδὸν μεταξὺ ἀνθρώπων παντὸς γένους, καὶ μεταξὺ ὁλοκλήρων λαῶν, ἡ Ἐκκλησία ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνηται προσεκτικωτέρα ἐν τῇ διανομῇ τῶν ἁγίων δώρων, ἢ πρότερον εἰς τὸν μικρότερον κύκλον τῶν πιστῶν, καὶ αἱ *τέσσαρες τεσσαρακοσταὶ ἐξελέχθησαν ὡς καταλληλότερος καιρὸς* πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Χριστιανικοῦ τούτου χρέους, ἐν πνεύματι ἀληθοῦς μετανοίας.

Ἡ νηστεία αὐτὴ δὲν εἶναι νέα διάταξις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἠρύσθη αὐτὴν, ὡς βοηθητικὸν μέσον διὰ τὴν προσευχὴν, ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος. Πόσοι Προφῆται προητοίμαζον ἑαυτοὺς διὰ τῆς νηστείας πρὸς τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος καὶ ἐπέβαλλον αὐτὴν ὡς μετάνοιαν εἰς λαοὺς ὁλοκλήρους! Βλέπομεν τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν μετὰ τεσσαρακονθήμερον νηστείαν ἀνυψωθέντας ὑπὸ τοῦ πνεύματος πρὸς θεωρίαν τοῦ Θεοῦ· βλέπομεν τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, ὃν ὁ Σωτὴρ ὠνόμασε μέγιστον ἁπάντων τῶν γεννηθέντων ἐκ γυναικῶν, διάγοντα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ ἐν νηστείᾳ. Αὐτὸς ὁ Λυτρωτὴς διήγαγε τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐν νηστείᾳ ἐπὶ

τοῦ ὄρους τοῦ πειρασμοῦ, καὶ ἔλεγε περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· «Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.» (Ματθ. Θ', 15.), ὅπερ καὶ συνέβη ἐπὶ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ, διότι οἱ Ἀπόστολοι διέμενον πάντοτε ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ. Ἡ δ' Ἐκκλησία, μᾶλλον ἐπεκτεινομένη, συνεμορφοῦτο κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ καιροῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, σὺν τῇ διατάξει δ' ἐξωτερικῶν τινων τελετῶν προσδιώρισεν ἐπίσης καὶ τὴν διάρκειαν ἑκάστης νηστείας, καὶ αὐτὴν τὴν ποιότητα τῶν τροφῶν διὰ τὸ ὁμοιόμορφον καὶ τὴν τάξιν, ἵνα διὰ τῆς ἑκουσίου ταύτης στερήσεως προξενήσῃ τοῖς πιστοῖς ἐπιθυμίαν σωτηρίου ὑπακοῆς εἰς τὰ τυπικὰ αὐτῆς.

Οὕτως ὁ Χριστιανὸς, διατεθειμένος ἐσωτερικῶς πρὸς παραλαβὴν τῶν μυστηρίων, προσέρχεται πρῶτον μετ' εὐλαβείας εἰς τὴν μετάνοιαν· ὁ δὲ πνευματικὸς μετὰ τοῦ μετανοοῦντος, προστρέχει προσευχόμενος πρὸς τὸν Χριστὸν, τὸν Ἀμνὸν καὶ τὸν Ποιμένα· ἀναμιμνησκόμενος δὲ τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παραδείγματα περὶ τῆς συγχωρήσεως τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Μανασσῆ, δέεται νὰ λύσῃ καὶ τὸν ἁμαρτωλὸν τοῦτον ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ δίδει αὐτῷ πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως τὴν κατανυκτικὴν ταύτην παραίνεσιν· « Ἰδοὺ, τέκνον, ὁ Χριστὸς ἀοράτως πάρεστι, δεχόμενος τὴν ἐξομολόγησίν σου· μὴ δειλιάσῃς, μὴ πτοηθῇς, μηδὲ κρύψῃς τι ἀπ' ἐμοῦ· μὴ αἰσχυνθῇς ἀναγγεῖλαί μοι πάσας τὰς πράξεις σου, ὅπως λάβῃς τὴν ἄφεσιν παρὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἰδοὺ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐνώπιον ἡμῶν· ἐγώ εἰμι μόνον μάρτυς, ἵνα μαρτυρήσω ἐνώπιον αὐτοῦ πάντα ὅσα ἐρεῖς πρός με· ἂν δὲ κρύψῃς τι ἀπ' ἐμοῦ, διπλῆν ἕξεις τὴν ἁμαρτίαν. Πρόσχες οὖν, προσῆλθες γὰρ εἰς νοσοκομεῖον, ἵνα μὴ ἐξέλθῃς ἄνευ θεραπείας. » Μετὰ τὴν εἰλικρινῆ ἐξομολόγησιν τοῦ μετανοοῦντος ὁ Πρεσβύτερος, δεόμενος ἐκ νέου πρὸς Κύριον τὸν μὴ θέλοντα τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐπιστρέψαι καὶ εἶναι ἐν ζωῇ, λύει αὐτὸν, διὰ τῆς ἄνωθεν δοθείσης αὐτῷ ἐξουσίας.

Τότε ἄρχονται αἱ διὰ προσευχῶν προετοιμασίαι πρὸς μετάληψιν, ὀνομαζόμεναι *ἑσπερινὸς* καὶ *ἑωθινὸς Κανών*. Πρὶν ἔτι ἀναπαυθῇ ὁ ἐξομολογηθεὶς καὶ μετὰ τὴν ἀφ' ἑσπέρας εἰθισμένην ἀκο-

λουζίαν τοῦ Ἀποδείπνου, ἀναγινώσκει ἔτι τὸν κανόνα, ἤτοι ἀκάθιστον δοξολογίαν τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ, πλήρη αἰσθημάτων μετανοίας, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἀκάθιστον, τὸν τὴν Θεομήτορα μεγαλύνοντα, κατόπιν δὲ τὸν ἱκετήριον κανόνα τοῦ φύλακος Ἀγγέλου. Ἕτερος δὲ κατανυκτικὸς κανὼν τῆς μεταλήψεως, παριστῶν ἅπασαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ληφθησομένου μυστηρίου, ἀναγινώσκεται τὴν πρωΐαν μετ' ἄλλων ἐξόχων εὐχῶν ἐκρευσασῶν ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἁγίων Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Συμεῶνος τοῦ νέου Θεολόγου καὶ Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ.

Τοσοῦτον δ' ἰσχυραὶ καὶ κατανυκτικαί εἰσιν αἱ δώδεκα αὗται εὐχαί, ὥστε ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις αὐτῶν ἀκουσίως μαλάσσει τὴν σκληρυνθεῖσαν καρδίαν, ἀκουσίως ἀποσπᾷ ἀναστεναγμοὺς καὶ δάκρυα, καὶ οἱ μὲν στεναγμοὶ ἀνακουφίζουσι τὴν ψυχήν, τὰ δὲ δάκρυα καθαρίζουσι τὴν καρδίαν, καὶ καταπραΰνουσι τὸ πῦρ τῶν Θείων μυστηρίων, τὸ κατακαῖον τοὺς ἀναξίους.

Πρῶτος ὁ Ἅγιος Βασίλειος προστρέχει εἰς τὸν Χριστὸν, ὡς πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, ἀναμιμνησκόμενος τὰ πάθη αὐτοῦ, καὶ ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἐκφωνεῖ· «ἥμαρτον γὰρ, Κύριε, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου, καὶ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἀτενίσαι εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης Σου!» Ἀλλὰ καί τοι κατανυγεὶς ὑπὸ τῆς συναισθήσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀναξιότητος, ὡς πλάσμα τοῦ ἀγαθοῦ Ποιητοῦ, δὲν ἀπελπίζεται περὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας μετὰ τοῦ λῃστοῦ καὶ τῶν τελωνῶν, ἀλλὰ δέεται τοῦ Αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου λέγων· — «ἆρόν μου τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ καθάρισόν με, καὶ ἕνωσόν με μετὰ σοῦ, καὶ μὴ εἰς κρίμα μοι γένοιτο ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων σου, ἀλλ' εἰς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, καὶ εἰς εὐπρόσδεκτον ἀπολογίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματός σου, Κύριε.»

Ὁ Χρυσόστομος ἀκολουθεῖ τὸν μέγαν Βασίλειον καὶ μετὰ φόβου ἀνακράζει· «Κύριε ὁ Θεός μου, οἶδα, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος, οὐδὲ ἱκανὸς, ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς τοῦ οἴκου τῆς ψυχῆς μου, διότι ὅλη ἔρημος καὶ καταπεσοῦσα ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔχεις παρ' ἐμοὶ τόπον ἄξιον τοῦ κλῖναι τὴν κεφαλήν· ἀλλ' ὡς ἐξ ὕψους δι' ἡμᾶς ἐταπεί-

νωσας σεαυτὸν, συμμετρίασον καὶ νῦν τῇ ταπεινώσει μου. Καὶ ὡς κατεδέξω ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτνῃ ἀλόγων ἀνακλιθῆναι, οὕτω κατάδεξαι καὶ ἐν τῇ φάτνῃ τῆς ἀλόγου μου ψυχῆς, καὶ ἐν τῷ ἐσπιλωμένῳ μου σώματι εἰσελθεῖν.» Ἀπωτέρω μνημονεύει πάντων τῶν παραδειγμάτων τῆς φιλανθρώπου συγκαταβάσεως τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ τῆς μετ' αὐτῶν κοινωνίας, καὶ εἰς τοῦτο πεποιθὼς δέεται περὶ ἀγαθῶν ἐνεργειῶν τῆς Θείας κοινωνίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτωλῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Ἔπειτα Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς, παριστῶν βαθμηδὸν τὰ πάθη τοῦ ἐνσαρκωθέντος Κυρίου καὶ δεόμενος, προσαρμόζει εἰς ἡμᾶς πάσας τὰς Θείας πράξεις τοῦ Χριστοῦ· δέεται δὲ ἵνα διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ νεκρώσῃ τὰ ψυχοφθόρα πάθη ἡμῶν· διὰ τῆς ταφῆς θάψῃ τὰ πονηρὰ διαβούλια· διὰ τῆς ἀναστάσεως ἀναστήσῃ τὸν κατολισθήσαντα εἰς τὴν ἁμαρτίαν· καὶ διὰ τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καθέδρας ἀξιώσῃ τῆς δεξιᾶς μερίδος τῶν σωζομένων, καὶ ἁγιάσῃ αὐτὸν διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ, ἵνα εὐδοκήσῃ νὰ προϋπαντήσῃ καὶ οὗτος ἐν νεφέλαις τὸν ποιητὴν καὶ πλάστην μετὰ πάντων τῶν Ἁγίων. Ἀλλ' ἔπειτα μετὰ τοσοῦτον λαμπρὰς ἐλπίδας, αἴφνης ἐμβλέψας εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, μεταβαίνει μετὰ τρόμου εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν καὶ πρὶν ἢ φθάσῃ ἔτι αὕτη, παρίσταται ἤδη ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, παρὰ τὸ ἅγιον Θυσιαστήριον, καὶ ἐνώπιον τῶν φασινῶν καὶ φοβερῶν Ἀγγέλων, τεταπεινωμένος δ' ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, φέρει τὰς πονηρὰς καὶ παρανόμους αὐτοῦ πράξεις ἀπερικαλύπτους, ἐλέγχων αὐτὰς καθ' ὅλην τὴν λεπτομέρειαν, οὐχὶ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ μᾶλλον δι' ἡμᾶς, ὅπως προτρέψῃ τὸν ἁμαρτωλὸν, ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, δι' ἀκουσίου ἀπομνημονεύσεως αὐτῶν.

Καὶ ὁ πραὺς Δαμασκηνὸς ἀναβοᾷ ἐπίσης πρὸς τὸν ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, ἵνα παρίδῃ ἅπαντα αὐτοῦ τὰ πταίσματα, καὶ ἀξιώσῃ αὐτὸν νὰ μεταλάβῃ τῶν Θείων μυστηρίων, μὴ εἰς κόλασιν, μὴ εἰς προσθήκην ἁμαρτιῶν, ἀλλ' εἰς καθαρισμὸν καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀῤῥαβῶνα τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ βασιλείας. Ἐν ἑτέρᾳ δ' εὐχῇ, μνημονεύων τῆς αἱμορῥοούσης γυ-

ναικὸς, ἥτις ἰάθη διὰ μόνης τῆς προσψαύσεως τοῦ κρασπέδου τῶν ἱματίων τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς πόρνης, ἧς ἀφέθησαν αἱ ἁμαρτίαι, ὅτε ἥψατο τῶν ἀχράντων ποδῶν αὐτοῦ, τρέμει μετ' εὐλαβείας διὰ μόνην τὴν ἰδέαν, ὅτι τολμᾷ νὰ λάβῃ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ προσευχὴ τοῦ Συμεῶνος τοῦ νέου Θεολόγου ὑψοῦται μέχρι πανηγυρικοῦ ὕμνου· οὗτος δέεται ταπεινῶς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως δεχθῇ αὐτὴν, ἀπὸ ῥυπαρῶν χειλέων, ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας, ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώσσης, ἐκ ψυχῆς ἐῤῥυπωμένης, καὶ δώσῃ αὐτῷ τὴν δύναμιν τοῦ λέγειν μετὰ παῤῥησίας πάνθ' ὅσα ἐβουλεύθη, καὶ διδάξῃ αὐτὸν τί δεῖ ποιεῖν καὶ λέγειν· «Οἶδας καὶ τὰ τραύματά μου, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οἶδας, καὶ τὴν προθυμίαν βλέπεις, καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀκούεις. Οὐ λανθάνει Σε, Θεέ μου, Ποιητά μου, Λυτρωτά μου, οὐδὲ σταλαγμὸς δακρύων, οὐδὲ σταλαγμοῦ τι μέρος. Τὸ μὲν ἀκατέργαστόν μου ἔγνωσαν οἱ ὀφθαλμοί Σου, ἐπὶ τὸ βιβλίον δέ Σου, καὶ τὰ μήπω πεπραγμένα, γεγραμμένα Σοι τυγχάνει.» Ἀλλὰ γνωρίζων ὅτι οὐδενὸς εἴδους ἁμαρτήματα ὑπερβαίνουσι τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅστις ποιεῖ τοὺς ματανοοῦντας κοινωνοὺς τῆς αὐτοῦ Θεότητος, πάλιν τολμᾷ χαίρων τε καὶ τρέμων ἅμα νὰ μεταλάβῃ τοῦ πυρός· καὶ, ξένον θαῦμα! δροσίζεται ἀφράστως ὥσπερ ἡ βάτος πάλαι, ἡ ἀφλέκτως καιομένη.

Ἐπὶ τέλους ὁ θεῖος Χρυσόστομος, προστρέχων εἰς τὴν προστασίαν τῆς Παναχράντου Παρθένου καὶ τῶν Οὐρανίων Δυνάμεων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, κλείει τὴν σειρὰν τῶν θεοπνεύστων τούτων ἱκετῶν, οἵτινες κατενύγησαν τοσοῦτον ζωηρῶς, δεχθέντες τὸν Χριστὸν ἐν ἑαυτοῖς, — διὰ κατανυκτικῆς προσευχῆς, ἣν πρὸ τοῦ μεταλαβεῖν, εἰς τὰς ὡραίας Πύλας ἱστάμενος ὁ Πρεσβύτερος, καὶ κρατῶν τὸ ποτήριον, διατάττει νὰ ἐπαναλαμβάνωσιν σὺν αὐτῷ οἱ κοινωνοῦντες, ὡς ὁμολογίαν τῆς πίστεως καὶ ταπεινώσεως αὐτῶν· «Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς *ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ.* Ἔτι πιστεύω, ὅτι τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ ἄχραντον Σῶμά Σου, καὶ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ τίμιον Αἷμά Σου.

Δέομαι οὖν Σου· Ἐλέησόν με, καὶ συγχώρησόν μοι τὰ παραπτώματά μου τὰ ἑκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ· καὶ ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράντων Σου Μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦ Δείπνου Σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ, κοινωνόν με παράλαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς Σου τὸ Μυστήριον εἴπω· οὐ φίλημά σοι δώσω, καθάπερ ὁ Ἰούδας· ἀλλ' ὡς ὁ Λῃστὴς ὁμολογῶ Σοι· *Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.*»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Μέχρι τοῦδε σοὶ ὡμίλησα περὶ τῶν τεσσάρων πρώτων μυστηρίων, δι' ὧν ἀναποφεύκτως πρέπει νὰ διέλθῃ ἕκαστος Χριστιανὸς, ἵνα συνενωθῇ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ γείνῃ γνήσιον τέκνον τῆς Ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Νῦν δὲν στρέψω τὴν προσοχήν σου καὶ ἐπὶ τὰ τρία τελευταῖα μυστήρια, οὔτε πάντοτε, οὔτε εἰς πάντας κοινωνούμενα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου.

Ἓν τούτων εἰστὶν ὁ *Γάμος*, συστηθεὶς μὲν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, ἵνα ἐκ τῆς εὐλογημένης ῥίζης γεννῶνται εὐλογημένοι καρποὶ, παριστῶν δὲ πνευματικῶς, μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου, διὰ τῆς συνενώσεως ἀνδρός τε καὶ γυναικὸς, τὸν αἰώνιον δεσμὸν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας· ὁ Γάμος ὅμως δὲν ὑπάρχει κοινὸς κλῆρος εἰς πάντας, εἰ καὶ ἀληθῶς μακαρία καὶ ἀγαπητὴ τῷ Θεῷ ἡ νόμιμος σύζευξις, ὅταν ἀνταποκρίνηται εἰς τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς σκοπόν.

Ἡ γέννησις τῶν τέκνων ὑπάρχει ὡσεὶ ἀέναος ἐξακολούθησις τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ παρ' ἡμῶν γεννώμενον δὲν ὑπάρχει μόνον σὰρξ, ἐμψυχωθεῖσα δι' αἰσθητικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ οὐσία διανοητική· διὸ πόσον ἱερὸν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ δι' ἡμᾶς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, πόσον δὲ φρικτὴ ἡ αὐθάδεια, ὅταν στερῇ τις ἑαυτὸν τοῦ δημιουργικοῦ τούτου δώρου ἕνεκα ποταπῶν παθῶν

καὶ ἀνοσίων γεννήσεων! Ὁ ἄνθρωπος, ὑπερέχων τὴν λοιπὴν κτίσιν διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ φυσικῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ὀφείλει ἄρα κατὰ μόνην τὴν παραγωγὴν ὁμοίων ἑαυτῷ νὰ ἐξομοιῶται μετὰ τῶν ἀλόγων ὄντων!

Ἐπειδὴ λοιπὸν μόνον εἰς τὴν ἕνωσιν δύω διαφόρων φύλων, ὡς εἰς δύο ζωτικὰς ἀρχὰς, ἐνεπιστεύθη ἄνωθεν ἡ εὐλογία τοῦ γεννᾷν τέκνα, ἕπεται ὅτι οὔτε πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους συμφωνεῖ ἡ προσβολὴ τοιούτου συνδέσμου, τουτέστιν ἡ ἐπέκτασις αὐτοῦ πέραν τῆς ἀναποφεύκτου δυάδος· διότι τότε καὶ αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις γίνονται ξέναι εἴς τε τὸν πρῶτον καὶ καθαρὸν αὐτῶν προορισμὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδιότητα τοῦ γάμου, ὅστις δύο μόνον καὶ διὰ παντὸς μεταβάλλει εἰς σάρκα μίαν, κατὰ τοὺς λόγου τῆς Γραφῆς·

«Καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. Καὶ εἶπεν Ἀδάμ· τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνὴ, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη. Ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» (Γενέσ. Β΄. 22—25). Ἡ γυνὴ δημιουργεῖται ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνδρὸς, ἵνα ὁ ἄνθρωπος, πλασθεὶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὑπάρχῃ μοναδικὴ ἀρχὴ τῶν οὐσιῶν τοῦ γένους αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ Θεὸς ὑπάρχει μοναδικὴ ἀρχὴ πάσης οὐσίας, ἔτι δὲ καὶ ἵνα ἡ γυνὴ ὑπάρχῃ πάντοτε προσφιλὴς τῷ ἀνδρὶ, καὶ φυσικῶς διατεθειμένη πρὸς ὑπακοὴν, ὡς μερὶς αὐτοῦ οὖσα· ἐπὶ τέλους, ἵνα εὐκολυνθῇ μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀμοιβαία συγκοινωνία τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν τελειοτήτων, ἅπαν δὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀποτελέσῃ ἓν σῶμα.

Διὰ τοῦτο αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ πολυγαμία καὶ ἡ αὐθαίρετος διάλυσις τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου· ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος γάμος, καὶ τοι συγχωρούμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, συγκαταβαινούσης εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν· ἰδίως μάλιστα ὁ τρίτος, οὐδέ ποτε γινόμενος ἄνευ ἱλαστηρίων προσευχῶν καὶ τινος ἐπιτιμίου, ὡς παρεκτροπὴ τῆς πρώτης καθαρότητος τοῦ ἑνὸς γάμου καὶ εὐχαρίστησις τῆς ἡδυπαθείας.

Ἰδίως δ' ἐπιτηρεῖ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἀδιάῤῥηκτον τοῦ ἱεροῦ τούτου δεσμοῦ, ὑπακούουσα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος· « ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. » (Μάρκ. Ι′, 9.). Μόνη ἡ παραβίασις τῆς ἐν τῇ συζυγίᾳ πίστεως, δηλαδὴ αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου, δύναται κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, νὰ γείνῃ παραίτιος τῆς διαλύσεως τοσούτῳ στερεῶν δεσμῶν (Ματθ. ΙΘ′, 9.).

Ὡς ἡ Καινὴ Διαθήκη εἶναι ἐκπλήρωσις καὶ τελειοποίησις τῆς Παλαιᾶς, οὕτω καὶ εἰς πάσας αὐτῆς τὰς διατάξεις τὰ τὴν ἡδυπάθειαν ἀποβλέποντα ὑποχωροῦσι πάντοτε εἰς τὸν ὑψηλήτερον πνευματικὸν σκοπόν· διὰ τοῦτο σήμερον ἀπαιτεῖται ἔτι μᾶλλον καθαρότης καὶ ἠθικαὶ συμφωνίαι τῶν μελλόντων συνελθεῖν εἰς γάμον, παρὰ ἐν τῷ ἀρχαίῳ νόμῳ τοῦ Μωϋσέως. Κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τοὺς ὑπὸ πάσης τῆς Ἐκκλησίας ἀνεγνωρισμένους, οἱ συζευγνύμενοι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι ξένοι πάσης αἱμομιξίας, προερχομένης ἐκ σαρκικῆς συγγενείας, μέχρις ἑβδόμου βαθμοῦ, ἵνα ὦσι μᾶλλον σεβαστοὶ οἱ δεσμοὶ τῆς συγγενείας, καὶ διατηρῆται διὰ τούτου ἐν ταῖς οἰκογενείαις ἡ καθαρότης. Ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν ἱερῶν κανόνων τηρεῖται ἐν τῷ γάμῳ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐκείνη συγγένεια, ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ σωτηρίου μυστηρίου τοῦ βαπίσματος, ἵνα ἡ ὑψηλοτέρα γέννησις, ἡ κατὰ πνεῦμα, μὴ ὑποχωρήσῃ, μηδ' ἀναμιχθῇ μετὰ τῆς κατωτέρας, τῆς κατὰ σάρκα, καὶ οὕτω μὴ σβεσθῶσιν οἱ οὐράνιοι καρποὶ τῆς πρώτης.

Καὶ αὐταὶ αἱ εὐχαὶ καὶ τελεταὶ τοῦ μυστηρηρίου, ὥσπερ ὑψηλή τις διδασκαλία, διδάσκουσι τοὺς συζευγνυμένους πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἀρχίζουσιν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προσκαίρου ζωῆς, καὶ οὕτω πράττει πάντοτε ἡ μεριμνῶσα Ἐκκλησία, δεικνύουσα ἑαυτὴν ἀληθινὴν μητέρα εἰς τὰ πιστὰ τέκνα, τὰ εἰς αὐτὴν προστρέχοντα.

Πρὸ παντὸς ἄλλου τριττὴ διακήρυξις περὶ τῶν ἐπιθυμούντων εἰσελθεῖν εἰς κοινωνίαν γάμου ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς ἑορτὰς κατὰ σειράν, μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, εἰς ἐπήκοον πάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τοῦ μυστηρίου πᾶσα κακόβουλος ἀπάτη καὶ προληφθῇ ἡ ἄγνοια τοῦ συγγενικοῦ δεσμοῦ, ἢ ἐνδεχομένων τινῶν μυστικῶν ὑποσχέσεων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ὁ νυμ-

φίος καὶ ἡ νύμφη πρέπει νὰ προετοιμάσωσιν ἑαυτοὺς πνευματικῶς, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς μεταλήψεως τῆς Θείας κοινωνίας, εἰς τὴν νέαν αὐτῶν κλῆσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ στέψις γίνεται, κατὰ τὸ τυπικὸν, ἀμέσως μετὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ οὐδέ ποτε βραδύτερον τοῦ ἑσπερινοῦ, χάριν συνετῆς προφυλάξεως.

Ἡ τελετὴ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, ἡ ἄλλοτε χωριστὴ ἀπὸ τοῦ στεφανώματος, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης μεταμελείας καὶ ἀστασίας, ὥσπερ πολλάκις συμβαίνει, ὑπάρχει ἤδη ἡνωμένη μετ' αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου καὶ τελεῖται πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ γάμου, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ τραπέζῃ. Μετὰ βραχείας τινὰς προκαταρκτικὰς εὐχὰς, ὁ Ἱερεὺς, ποιῶν τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, δίδει πρῶτον εἰς τὸν νυμφίον χρυσοῦν δακτύλιον, παριστῶντα διὰ τῆς στιλπνότητος τοῦ μετάλλου, ὅτι αὐτὸς, ὡς Ἥλιος, πρέπει νὰ φωτίζῃ τὴν σύζυγον αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ δίδει ἀργυροῦν καθ' ὁμοίωσιν τῆς σελήνης, εἰς τὴν νύμφην, ὡς μικρότερον ἀστέρα, ἀρυόμενον ἐκ τοῦ μεγαλειτέρου τὸ φῶς αὐτοῦ, καὶ ἀῤῥαβωνίζει δι' αὐτῶν ἀλλήλους ἐν ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος. Οὗτοι συναλλάσσουσιν ἀμοιβαίως τοὺς δακτυλίους αὐτῶν, ὁ δὲ Ἱερεὺς, μνημονεύων τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀῤῥαβῶνος τῆς Ῥεβέκκας μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ, διὰ τοῦ ὑπηρέτου τοῦ Ἀβραὰμ, παραγενομένου εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, δέεται πρὸς τὸν Κύριον ἵνα στηρίξῃ τὸν ἀῤῥαβῶνα ἐν πίστει, ὁμονοίᾳ, ἀληθείᾳ, καὶ ἀγάπῃ, ἐξηγῶν συγχρόνως τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ δακτυλίου ἐκ τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παραδειγμάτων.

Τότε ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη, κρατοῦντες εἰς χεῖρας ἀνημμένας λαμπάδας, παριστώσας τὸ πνευματικὸν φῶς τοῦ μυστηρίου, εἰσέρχονται μετὰ πομπῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, προπορευομένου τοῦ Ἱερέως μετὰ τοῦ θυμιατηρίου, ἵνα γνωρίσωσιν, ὅτι ἡ βιωτικὴ ὁδὸς αὐτῶν πρέπει νὰ ἦναι κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, τὰ δὲ ἀγαθὰ ἔργα, ὡς τὸ θυμίαμα, ν' ἀναβαίνωσιν εἰς τὸν Θεόν. Εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν ἀμφότεροι οἱ χοροὶ ψάλλοντες μεγαλοφώνως «Δόξα Σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα Σοι» προσφωνοῦσιν αὐτοὺς ἔπειτα διὰ τῶν στίχων τοῦ ρκζ' ψαλμοῦ, ἐν ᾧ ὁ Δαυὶδ διέγραψε τὴν εἰκόνα τῶν Θείων εὐλογιῶν, δι' ὧν ἐπισκιάζεται ἡ εὐσεβὴς συζυγία·

«Μακάριοι πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, οἱ πορευόμενοι ἐ

ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. Τοὺς πόνους τῶν καρπῶν σου φάγεσαι. Μακάριος εἶ, καὶ καλῶς σοι ἔσται. Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου. Οἱ υἱοί σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου. Ἰδοὺ οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον. Εὐλογήσαι σε Κύριος ἐκ Σιὼν, καὶ ἴδοις τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ ἴδοις υἱοὺς τῶν υἱῶν σου, — εἰρήνη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.»

Ἐνταῦθα μετά τινας διδακτικοὺς λόγους περὶ τῆς ἁγιότητος τῆς συζυγίας, καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ στεφανώματος, ὁ Ἱερεὺς ἔτι ἅπαξ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας τῶν συζευγνυμένων, ἵνα ἐνώπιον ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας φανερώσωσιν οὗτοι ὅτι ἑκουσίως συγκατατίθενται πρὸς ἀμοιβαῖον σύνδεσμον, μηδεμίαν τινὰ ἄλλην ἱερὰν ὑπόσχεσιν προσβάλλοντες· καὶ ἀκούσας τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν ἀπάντησιν, ἄρχεται τῆς τελέσεως τοῦ γάμου, διὰ τῆς εὐλογίας τῆς Βασιλείας τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος.

Μετὰ σύντομον ἐκτενῆ, περὶ ψυχικῆς καὶ σωματικῆς εὐημηρίας αὐτῶν, λέγει ὁ Ἱερεὺς τρεῖς ἐκτεταμένας καὶ κατανυκτικὰς εὐχάς, ἐν αἷς ἀναφέρεται ἡ μυστηριώδης πλάσις τῆς γυναικὸς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ, ἡ πρώτη ἐν παραδείσῳ εὐλογία τοῦ γάμου, ἡ ἐκταθεῖσα ἔπειτα ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν καὶ Προπατόρων τοῦ Χριστοῦ κατὰ σάρκα. Προσεύχεται ὅπως ὁ ἐκ Παρθένου σαρκωθεὶς καὶ εὐλογήσας τὸν γάμον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας εὐλογήσῃ καὶ τοὺς συζευγνυμένους δούλους αὐτοῦ, ὡς τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάῤῥαν, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν Ῥεβέκκαν, τὸν Ἰακὼβ καὶ πάντας τοὺς Πατριάρχας καὶ τὸν Μωϋσῆν· ὡς τοὺς γεννήτορας τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου Ἰωακεὶμ καὶ Ἄνναν, καὶ τοὺς γεννήτορας τοῦ Προδρόμου Ζαχαρίαν καὶ Ἐλισάβετ· ἵνα διαφυλάξῃ αὐτοὺς ὡς τὸν Νῶε ἐν τῇ Κιβωτῷ, καὶ τὸν Ἰωνᾶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας ἐν τῇ καμίνῳ τῆς Βαβυλῶνος· καὶ δωρήσηται τὴν χαρὰν, ἣν ἔσχεν ἡ μακαρία Ἄνασσα Ἑλένη, ὅτε εὗρε τὸν τίμιον σταυρόν. Δέεται ἐπίσης πρὸς τὸν Κύριον ἵνα μνημονεύσῃ οὐ μόνον τῶν ζευγνυμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν γονέων τῶν ἀναθρεψάντων αὐτοὺς, διότι εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων, καὶ χαρίσῃ εἰς τοὺς νέους συζύγους, μετὰ τῶν

καρπῶν τῆς κοιλίας, ὁμόνοιαν ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, μακροημέρευσιν, σωφροσύνην, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, τὴν ἐπὶ τέκνοις χάριν, τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, καὶ τὸν ἀμαράντινον στέφανον ἐν οὐρανοῖς.

Τότε, ἐπιτιθεὶς ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν τοὺς στεφάνους, οἵτινες σημαίνουσιν, ὅτι ὁ ἀγὼν τῆς παρθενικῆς ἁγνότητος στέφεται ἄνωθεν, ὁ Ἱερεὺς ἐπαναλαμβάνει ἐφ' ἑκάστου προσώπου, ὀνομάζων αὐτὸ κατ' ὄνομα, ταύτας τὰς λέξεις, τὰς ἐπισφραγιζούσας τὸ μυστήριον· «στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ..., εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» καὶ εὐλογήσας τρὶς ἀμφοτέρους ἐκφωνεῖ· «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς.»

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διατάττει τὰς γυναῖκας νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτῶν, ὡς εἰς τὸν Κύριον, διότι ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· εἰς δὲ τοὺς ἄνδρας, νὰ ἀγαπῶσι τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς· φέρων δὲ εἰς μαρτυρίαν τοῦ ἀδιαῤῥήκτου τούτου συνδέσμου τοὺς λόγους τῆς Γενέσεως, ἐπὶ τέλους ἀνακράζει· « Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἕνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα» (Ἐφ. Ε', 32—33).

Κατόπιν τοῦ Ἀποστόλου τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἀναγγέλλει τὸ πρῶτον θαῦμα τοῦ Σωτῆρος, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ὅτε αὐτὸς, διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον, ἐπεμαρτύρησε τὴν οὐράνιον εὐλογίαν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. Μετὰ τὰς δύω τελευταίας ἐκτενεῖς, ἡ προσευχὴ τοῦ Κυρίου, « Πάτερ ἡμῶν,» ὡς θεμέλιον καὶ κορωνὶς πασῶν τῶν προσευχῶν, ἁγιάζει τὸ τελεσθὲν μυστήριον.

Ἔτι δύω σημαντικαὶ τελεταὶ τελοῦνται ἐπὶ τῶν συζευγνυμένων, ἀναμιμνήσκουσαι αὐτοὺς τὰς νέας ὑποχρεώσεις τῆς κλήσεως αὐτῶν· ὁ Ἱερεὺς, εὐλογήσας πρῶτον κοινὸν ποτήριον, πρὸς κοινωνίαν τοῦ γάμου, δίδει αὐτοῖς νὰ πίωσιν ἐξ αὐτοῦ οἶνον μεμιγμέ-

νον μεθ' ὕδατος, ἵνα ἐννοήσωσιν οἱ νέοι σύζυγοι, ὅτι ἀπὸ τοῦδε, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου πρέπει νὰ ἀντλῶσιν ἀχωρίστως τὴν χαρὰν καὶ τὴν πικρίαν, καὶ νὰ μὴ ἀπέχωσι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας. Ἔπειτα συνάψας τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιτραχηλίου, εἰς σημεῖον τοῦ ἀδιαρρήκτου δεσμοῦ, φέρει αὐτοὺς τρὶς κύκλῳ τοῦ ἀναλογίου, ὥσπερ καὶ εἰς τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος φέρεται κύκλῳ τῆς κολυμβήθρας ὁ βαπτιζόμενος, διότι καὶ νῦν πρόκειται νέον στάδιον, καί τοι ἡ κατὰ Χριστὸν ὁδὸς δεικνύεται ἡ αὐτή. Τότε ψάλλουσιν ἀμφότεροι οἱ χοροί·

«Ἡσαΐα, χόρευε· ἡ Παρθένος ἔσχεν ἐν γαστρὶ, καὶ ἔτεκεν Υἱὸν τὸν Ἐμμανουὴλ, Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· ὃν μεγαλύνοντες, τὴν Παρθένον μακαρίζομεν.»

«Ἅγιοι Μάρτυρες, οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες, πρεσβεύσατε πρὸς Κύριον, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.»

«Δόξασοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς, Ἀποστόλων καύχημα, Μαρτύρων ἀγαλλίαμα, ὧν τὸ κήρυγμα Τριὰς ἡ Ὁμοούσιος.»

Οἱ μεγαλοπρεπεῖς οὗτοι ὕμνοι εἰσὶν αὐτοὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ψάλλονται καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Ἀλλὰ τότε ἡ ψαλμῳδία αὕτη γίνεται ἐν τῷ Ἱερῷ καὶ παριστᾷ τελετὴν καθαρῶς πνευματικὴν καὶ οὐράνιον, εἰς δὲ τὸν γάμον — ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, δι' οὗ σημαίνεται ἡ ἐπίγειος χαρὰ τοῦ γάμου, ἀναβαίνουσι μέχρι τῆς οὐρανίου. Ὁ πρῶτος ὕμνος δοξάζει τὴν εὐλογημένην καὶ ὑπερφυᾶ γέννησιν τοῦ Ἐμμανουὴλ, ἵνα καταβιβάσῃ οὕτω, ἐπὶ τῶν ἐρχομένων εἰς γάμον, τὴν εὐλογίαν πρὸς τεκνοποιΐαν. Ὁ δὲ δεύτερος καὶ τρίτος παριστῶσι τὴν χαρὰν καὶ τὴν στέψιν τῶν Μαρτύρων καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἵνα μὴ μείνῃ μόνον ἐν τῇ ἐπιγείῳ χαρᾷ ὁ νοῦς τῶν πανηγυριζόντων τὸν γάμον, ἀλλ' ἵνα τείνῃ πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὴν χαρὰν τῶν ἐν οὐρανῷ οἰκούντων.

Μετὰ τὴν πομπώδη περιφορὰν ταύτην, ὁ Ἱερεὺς ἐπαίρει τὰ στέφανα τῶν συζύγων, προσαγορεύων αὐτοὺς διὰ λόγων, οἵτινες γέμουσι Πατριαρχικῆς ἁπλότητος τῶν χρόνων τοῦ Ἀβραάμ· «Μεγαλύνθητι, νυμφίε, ὡς ὁ Ἀβραὰμ, καὶ εὐλογήθητι ὡς ὁ Ἰσαὰκ, καὶ πληθύνθητι ὡς ὁ Ἰακὼβ, πορευόμενος ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐργαζόμενος ἐν δικαιοσύνῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ.»

«Καὶ σὺ, νύμφη, μεγαλύνθητι ὡς ἡ Σάῤῥα, καὶ εὐφράνθητι ὡς ἡ Ρεβέκκα, καὶ πληθύνθητι ὡς ἡ Ῥαχὴλ, εὐφραινομένη τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ, φυλάττουσα τοὺς ὅρους τοῦ Νόμου, ὅτι οὕτως ηὐδόκησεν ὁ Θεός.»

Μετὰ τὰς προσαγορεύσεις ταύτας ὁ Ἱερεὺς δέεται καὶ αὖθις πρὸς Κύριον, τὸν εὐλογήσαντα τὸν γάμον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ἵνα ἀναλάβῃ τοὺς στεφάνους καὶ τῶν νυμφίων τούτων, ἀσπίλους καὶ ἀμώμους ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ· οἱ δὲ νέοι σύζυγοι κλίνουσι ταπεινῶς τὰς κεφαλὰς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἀκροαζόμενοι τὴν τελευταίαν εὐχὴν, ἥτις ἀναπέμπεται πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας αὐτῶν· ἀσπασάμενοι δ' ἀλλήλους, κατὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἱερέως, δι' ἀγνοῦ ἀμοιβαίου ἀσπασμοῦ ἐπισφραγίζουσι τὴν ἁγίαν καὶ καθαρὰν ἀγάπην αὐτῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΤΗ.

Αἱ ἀνθρώπιναι σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ ἀσθένειαι ἔχουσιν ὡσαύτως πνευματικὴν ἰατρείαν εἰς τὸ σωτήριον μυστήριον τοῦ εὐχελαίου, τουτέστι τῆς ὁρατῆς χρίσεως τοῦ πάσχοντος διὰ τοῦ ἡγιασμένου ἐλαίου, προσευχομένων τῶν Ἱερέων περὶ συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Ἡ μυστικὴ αὕτη πρᾶξις ὀνομάζεται ἔτι καὶ συλλειτουργον· διότι εἰς σημεῖον τῶν ἑπτὰ παραμυθητικῶν δώρων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἑπτὰ Ἱερεῖς πρέπει, κατὰ τὸ τυπικὸν, νὰ τελῶσι τὸ μυστήριον τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτεροι τῶν ἑπτὰ δύνανται ἐπίσης διὰ θερμῶν δεήσεων ν' ἀναπληρώσωσι τοὺς ἐλλείποντας ἐν τῇ Ἱεροπραξίᾳ ταύτῃ.

Τὸ παράδειγμα τῶν Θείων Ἀποστόλων, οἵτινες ἐξαποστελλόμενοι παρὰ τοῦ Σωτῆρος, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου (ϛ'. 12—13.), «ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀῤῥώστους, καὶ ἐθεράπευον» χρησιμεύει ὡς βάσις τοῦ μυστηρίου τούτου, ἀκρι-

δέστερον προσδιωρισμένου ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου, ἵνα γινώσκωσιν οἱ πιστοὶ πῶς πρέπει νὰ προσέρχωνται εἰς αὐτό· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ.» (Ἰακ. Ε', 14—15.)

Τοσοῦτον μεγάλαι ἐπαγγελίαι πνευματικαὶ καὶ σωματικαὶ περιλαμβάνονται εἰς τὸ εὐχέλαιον! Αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ τελετὴ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἑπτάκις ἐπαναλαμβανομένη ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, εἰσὶ τοσοῦτον παραμυθητικὰ, ὥστε εἶναι ἀκατανόητον, πῶς ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀναποφεύκτου τελευτῆς ἑνοῦται σήμερον μετὰ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τούτου ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦντος, ἐν ᾧ ἐκ τοὐναντίου ἅπασαι αἱ εὐχαὶ αὗται διαλαμβάνουσι περὶ ἰάσεως, εἰ καὶ δύνανται ἐνταὐτῷ νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς ἐφόδιον διὰ τὴν αἰώνιον ζωήν· ὁ Ἀπόστολος δὲν λέγει «ἀποθνήσκει τις ἐξ ὑμῶν;» ἀλλὰ «ἀσθενεῖ τις ἐξ ὑμῶν; προσκαλεσάσθω τοὺς Πρεσβυτέρους, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος.» Ἡμεῖς δὲ, διὰ τὴν ὀλεθρίαν δυσπιστίαν, προστρέχομεν πρῶτον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν, καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ οὐδεμία ἐλπὶς ἰάσεως, προσερχόμεθα εἰς τὴν μετάληψιν καὶ τὸ εὐχέλαιον, λησμονοῦντες τί εἶπεν ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς τυφλοὺς, ἐξαιτουμένους παρ' αὐτοῦ τὴν ἴασιν· «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.» (Ματθ. Θ', 29.)

Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ περιμείνῃ τις ἐλάφρωσιν, ὅταν ὁ ἀσθενὴς λαμβάνῃ τὰ ἅγια μυστήρια, ἢ ὅταν ἐξασθενήσῃ ἐντελῶς, ὥστε καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συναίσθησις ἀπατᾷ αὐτὸν, τὸ δὲ πνεῦμα δὲν τείνει εἰς προσευχὴν, ἢ ὅταν, μὴ ὢν προητοιμασμένος διὰ τῆς ἰδέας ὅτι ἡ μετάληψις καὶ τὸ ἔλαιον εἰσὶ τὰ μυστικὰ ὅπλα τῆς ἰάσεως, ἀκούῃ αἰφνιδίως πρότασιν περὶ αὐτῶν ὡς καταδίκην εἰς θάνατον, καὶ οὕτως ἐν τῇ τελετῇ τοῦ μυστηρίου τούτου πληροῦται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου παρὰ ὑπ' ἐλπίδος ζωῆς. Αὐτοὶ ἔτι οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, οἱ περιστοιχοῦντες τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, ἐνεργοῦντες πολλάκις κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς ἀπιστίας, δὲν ἀποφασίζουσι νὰ προτείνωσιν αὐτῷ τὴν σωτήριον πρό-

τασιν τῶν μυστηρίων, καὶ οὕτω παραλείπουσι τὴν ἁρμοδίαν εὐκαιρίαν. Πολλοὶ μάλιστα, ὑποτιθέντες ὅτι τὸ εὐχέλαιον δὲν δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ, στεροῦσιν ἑαυτοὺς ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολυμόχθου βίου, διὰ τὴν ἐσφαλμένην ταύτην γνώμην, ἐνὸς ἔτι χρεοῦ στηρίγματος τοῦ πνεύματος καὶ μιᾶς σωματικῆς ἰατρείας. Ἀλλ' ὁ Κύριος δὲν παύει προσκαλῶν ἡμᾶς καὶ λέγων· « Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » (Ματθ. ΙΑ', 28.)

Ὅταν τελῶσι τὸ μυστήριον ἑπτὰ πρεσβύτεροι, τότε ὁ πρῶτος τούτων, πληρώσας πρῶτον διὰ θυμιάματος τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦντος, θυμιᾷ ἔπειτα κύκλῳ τῆς τραπέζης, ἐφ' ἧς κεῖται τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ κανδήλα περιέχουσα ἔλαιον, καὶ δίσκος μετὰ σίτου καὶ ἑπτὰ κηρίων, εἰσὶ δὲ ἐμπεπηγμένα εἰς τὸν σῖτον καὶ κάρφη (ξυλάρια), φέροντα εἰς τὴν κορυφὴν ὀλίγον βαμβάκιον διὰ τὸ χρίσμα. Εἶτα ποιεῖ εὐλογητὸν, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν συνήθων προσευχῶν, μεθ' ὃν λέγονται τὰ τροπάρια τῆς μετανοίας· « Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς, » καὶ ὁ κατανυκτικὸς κανὼν τοῦ ἁγίου ἐλαίου, ποίημα ἐρημικὸν τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου, ὅστις ἐξηγῶν τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου, ἀναβοᾷ πρὸς τὸν θεῖον Ἰατρόν· « Ἱλαρότητι σφραγῖδος τοῦ Σοῦ ἐλέους, νῦν τὰς αἰσθήσεις σφραγίσαις Σῶν δούλων. »

Μετὰ τὰ βραχέα στιχηρὰ καὶ τὰς ἐκτενεῖς ὑπὲρ ἁγιασμοῦ τοῦ ἐλαίου καὶ ὑγιείας τοῦ ἀσθενοῦντος, ὁ πρωτεύων ἀναγινώσκει τὴν πρώτην εὐχὴν ἐπὶ τῆς κανδήλας, ἵνα ὁ Κύριος ὁ ἰώμενος τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, ἁγιάσῃ καὶ τὸ ἔλαιον τοῦτο, ὥστε γενέσθαι τοῖς χριομένοις ἐξ αὐτοῦ εἰς θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους, μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος καὶ παντὸς κακοῦ. Λεγομένης δὲ τῆς εὐχῆς, ψάλλονται εἰς διαφόρους ἤχους κατανυκτικὰ τροπάρια τοῦ ταχέος εἰς ἀντίληψιν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου αὐτοῦ Ἀποστόλου καὶ ἀδελφοῦ Ἰακώβου, πρώτου τὸ μυστήριον τοῦτο συστήσαντος, καὶ τοῦ θαυματουργοῦ Ἱεράρχου τῶν Μύρων τῆς Λυκίας, καὶ τοῦ μυροβλύτου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, καὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τῶν Μαρτύρων καὶ Ἰατρῶν, ἐπὶ τέ-

λους δὲ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐπιστηθίου φίλου τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Παναχράντου Μητρὸς τοῦ Θεοῦ.

Τότε ἀναγινώσκονται ὑπὸ μὲν τοῦ Διακόνου ἡ Ἀναγνώστου, ἡ πρώτη Καθολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰακώβου περὶ τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ ἁγίου ἐλαίου, παρὰ δὲ τοῦ πρωτεύοντος Πρεσβυτέρου τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον κατὰ Λουκᾶν περὶ τοῦ Σαμαρείτου, ὅστις εὐσπλαγχνίσθη τὸν πλησίον, τὸν πεσόντα εἰς χεῖρας λῃστῶν. Κατόπιν τούτου, ἀναμιμνήσκων τὰς εὐεργεσίας τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ παρ' αὐτοῦ φωτισθὲν καὶ λυτρωθὲν, καὶ τὴν χάριν τῆς διακονίας τὴν δοθεῖσαν εἰς τοὺς Προφήτας καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ὁ αὐτὸς Πρεσβύτερος δέεται τοῦ Κυρίου, ἵνα ἀναδείξῃ καὶ αὐτὸν ἄξιον διάκονον τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ποιήσῃ τὸ ἔλαιον, τὸ ἑτοιμασθὲν διὰ τὸν ἀσθενῆ, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, ἔλαιον ἁγιασμοῦ, ἔνδυμα βασιλικὸν, θώρακα δυνάμεως, ἀποτρόπαιον πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας, φραγίδα ἀνεπιβούλευτον, εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν αἰώνιον, καὶ χρίει τὸν ἀσθενοῦντα σταυροειδῶς, ἐπὶ τοῦ μετώπου, τοῦ πώγωνος, τῶν παρειῶν, τῶν χειλέων, τοῦ στήθους, καὶ τῶν χειρῶν, λέγων τὴν ἑξῆς εὐχήν· «Πάτερ Ἅγιε, Ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ Σου Υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον, καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν Σου... ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποίησον αὐτὸν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ Σου, πρεσβείαις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ προστασίαις τῶν Ἁγίων.» (ὧν τὰ ὀνόματα λέγει.)

Ὡσαύτως πράττουσι καὶ οἱ λοιποὶ ἓξ Ἱερεῖς· ἕκαστος κατὰ σειρὰν, ἀφοῦ ἀκροασθῇ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ ἀναγνώσῃ αὐτὸς τὸ Εὐαγγέλιον, χρίει διὰ τοῦ ἐλαίου τὸν ἀσθενοῦντα, λέγων τὴν αὐτὴν εὐχὴν «Πάτερ Ἅγιε, Ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων·» ἀλλὰ πρὶν ἔτι προσέλθωσιν εἰς τὸ καθ' αὐτὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, ἕκαστος τῶν ἱερέων ἀποκαλύπτει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὡς κάτοπτρον τῶν ἰδίων ἀσθενειῶν, ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἐν ἐκτεταμένῃ καὶ γλυκυφυρῇ εὐχῇ, αἰσθανόμενος τὴν ἀναξιότητα αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου, καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀσθε-

νοῦντος, καὶ ἀναφέρει πολυάριθμα παραδείγματα ἐλέους πρὸς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἰάσεων ἔκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Τοσοῦτον δὲ κατανυκτικαὶ καὶ ὑψηλαὶ εἰσὶν αἱ εὐχαὶ αὗται, ὥστε ἀκουσίως ἀποσπῶσι τὰ δάκρυα τῶν περιεστώτων καὶ τότε ἔτι, ὅταν ὁ νοῦς αὐτῶν ᾖ συγκεχυμένος καὶ ἀφῃρημένος ἕνεκα τῆς ἀπηλπισμένης καταστάσεως τοῦ πάσχοντος συγγενοῦς αὐτῶν.

Οὐχ ἧττον δὲ κατανυκτικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐξ ἐπιλοίπων Ἀποστόλων καὶ τῶν Εὐαγγελίων. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ Παῦλος, καὶ διατάττει τοὺς δυνατοὺς νὰ βαστάζωσι τὰς ἀσθενείας τῶν ἀδυνάτων, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, νὰ μὴ ἀρέσκωσιν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τῷ πλησίον εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν, καὶ ἐπικαλεῖται πρὸς τοῦτο τὸν Θεὸν τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως. Διδάσκει προσέτι ὅτι πάντες εἰσὶ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπαριθμεῖ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ χαρίσματα· ἀνυψῶν δ' ὑπὲρ πάντα ταῦτα τὴν ἀγάπην, ὀνομάζει τοὺς πιστεύοντας ναοὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ παρακαλεῖ νὰ καθαρισθῶσιν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος. Φέρει ὡς παράδειγμα, πῶς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἔσωσεν ὁ Κύριος ἐν μέσῳ τῶν διωγμῶν, ὅτε δὲν ἤλπιζε πλέον νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, καὶ ἐντέλλεται τὴν πρὸς Θεὸν ἐλπίδα. Ἀπαριθμεῖ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος, καὶ παρακαλεῖ τοὺς ἱερωμένους, ἵνα νουθετῶσι τοὺς ἀτάκτους· ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς προτροπὰς εἰς παντοτεινὴν χαρὰν καὶ ἀδιάλειπτον προσευχήν, παρακαλεῖ τοὺς πιστοὺς ἵνα μὴ σβεννύωσι τὸ Πνεῦμα. Ἡ ὑψηλὴ αὕτη σειρὰ τῶν ἐπιστολῶν τελειοῦται διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου πρὸς Θεσσαλονικεῖς· «Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη.» (Α'. Θεσσαλ. Ε', 23—24).

Ὡς ὑποθέσεις τῶν ἐξ εὐαγγελικῶν ἀναγνώσεων ἐξελέχθησαν, μετὰ τὴν παραβολὴν περὶ τοῦ Σαμαρείτου, ἡ διήγησις περὶ τοῦ ἀρχιτελώνου Ζακχαίου, ἐπιστρέψαντος ἀφοῦ ἐδέχθη τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ· περὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα κηρύττωσι, καὶ τῆς ἐξουσίας ἣν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ

Κύριος τοῦ ἀποδιώκειν τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, τοῦ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον, καὶ ἐγείρειν νεκρούς. Προσέτι περὶ τῆς ἰάσεως τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου καὶ πολλῶν ἀσθενούντων παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὴν παραβολὴν αὐτοῦ περὶ τῶν πέντε μωρῶν παρθένων, αἵτινες δὲν προητοίμασαν ἔλαιον διὰ τὴν προϋπάντησιν τοῦ νυμφίου· προσέτι καὶ περὶ τῆς μεγάλης πίστεως τῆς Χαναναίας γυναικὸς, ἐπιμόνως ἐξαιτουμένης τὴν ἴασιν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. Ἐπὶ τέλους ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ διηγεῖται, πῶς ἀπὸ τελώνου ἔγεινεν Ἀπόστολος, καὶ ἀναφέρει τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς κατ' αὐτοῦ γογγύζοντας Φαρισαίους· «Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν· Ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.» (Ματθ. Θ', 13—14).

Ὅταν δὲ καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Πρεσβυτέρων τελέσῃ τὸ χρίσμα, τότε πάντες περικυκλοῦσι τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, (ἐὰν αὐτὸς δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν) καὶ ὁ πρωτεύων, ἀνοίξας τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, τίθησιν αὐτὸ ἐκ τοῦ γεγραμμένου μέρους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ λέγει εὐχὴν πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, τὸν μὴ θέλοντα τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· «Οὐ τίθημι ἐμὴν χεῖρα ἁμαρτωλὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ προσελθόντος Σοι ἐν ἁμαρτίαις, καὶ αἰτουμένου παρὰ Σοῦ δι' ἡμῶν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλλὰ Σὴν χεῖρα κραταιὰν καὶ δυνατὴν, τὴν ἐν τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ τούτῳ, ἣ οἱ συλλειτουργοί μου κατέχουσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου Σου.., ἔκτεινον· καὶ δέομαι σὺν αὐτοῖς καὶ ἱκετεύω τὴν συμπαθεστάτην καὶ ἀμνησίκακόν Σου φιλανθρωπίαν, ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν.»

Μετὰ τὴν ταπεινὴν ταύτην εὐχὴν δέεται πρὸς Κύριον ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ ἀσθενοῦντος κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς παλαιᾶς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς μετανοοῦντας, καὶ ἐπάρας ἐκ τῆς κεφαλῆς τὸ Εὐαγγέλιον, δίδει αὐτὸ εἰς τὸν ἀσθενοῦντα πρὸς ἀσπασμόν. Βραχεῖα ἐκτενὴς ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, ὑγείας, σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, μετὰ τῶν δύω στιχηρῶν πρὸς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους τοὺς ἰατροὺς, καὶ πρὸς τὴν

Μητέρα τοῦ Θεοῦ, περαίνει τὸ μυστήριον· ὁ δὲ λαβὼν αὐτὸ μετ' εὐλαβείας βάλλει τρεῖς μετανοίας πρὸς τοὺς ἱερεῖς, λέγων ἐκ τοῦ βάθους τῆς συντετριμμένης καρδίας αὐτοῦ· «Εὐλογεῖτε, Πατέρες Ἅγιοι, συγχωρήσατέ μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

Ἐπὶ τέλους, ἀγαπητέ μοι φίλε, ἐπιθυμῶ νὰ συνομιλήσωμεν καὶ περὶ τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς *Ἱερωσύνης*, ὅπερ δύναται δικαίως νὰ ὀνομασθῇ ἡ κορωνὶς καὶ ὁ σύνδεσμος πάντων τῶν ἄλλων, διότι χρησιμεύει ὡς σωτήριον μέσον πρὸς μετάδοσιν αὐτῶν κατὰ τὴν δοθεῖσαν χάριν τοῖς Ἀποστόλοις καὶ βαθμηδὸν καταβᾶσαν, διὰ τῆς ἀδιακόπου χειροτονίας, μέχρι τῶν νῦν Λειτουργῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ὁ Σωτὴρ ἐξελέξατο δι' ἑαυτὸν κατὰ προτίμησιν, ἐκ παντὸς τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων, πρῶτον τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους, ἔπειτα τοὺς ἄλλους ἑβδομήκοντα μαθητάς, καὶ δοὺς αὐτοῖς τὴν δύναμιν τοῦ θαυματουργεῖν καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἀπέστειλεν ἵνα κηρύξωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐδίδασκεν ἔτι καὶ αὐτὸς, καὶ ὡς ἀνώτερος Ἀρχιερεὺς ἡτοίμαζε νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θυσίαν εἰς τὸν Πατέρα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου. Μετὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θυσίας ταύτης, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἑαυτοῦ ἀναστάσεως, ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὴν ἐξουσίαν τοῦ λύειν ἁμαρτίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπέχυσεν ἐπ' αὐτοὺς ὁρατῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν.

Οὕτως ἐξεπληρώθησαν οἱ λόγοι τῶν Προφητῶν, τῶν ὑποσχεθέντων εἰς τὸν Ἰσραὴλ τὴν ἔκχυσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, καὶ τὸ νέον ἱερατεῖον, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Λευϊτῶν· διότι καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς νέας Ἐκκλησίας, ὁ Χριστὸς, προεχειρίσθη μέγας Ἀρχιερεὺς οὐχὶ κατὰ τὴν τά-

ξιν Ἀαρὼν, καὶ κατὰ τὰς ἰουδαϊκὰς τελετὰς, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, Ἱερέως τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, καὶ μυστηριώδους τὴν γέννησιν καὶ τὴν τελευτὴν, καὶ ἐχρίσθη παρὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐνταῦθα, ἐν τῇ διπλῇ χάριτι, τῇ δοθείσῃ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ἐν ἐκείνῃ, ἥτις ἐκοινωνήθη εἰς τοὺς ἑβδομήκοντα μαθητὰς, φαίνονται ἤδη, κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, δύω θεμελιώδεις βαθμοὶ τοῦ Ἱερατείου, ὁ τοῦ *Ἐπισκόπου* καὶ ὁ τοῦ *Πρεσβυτέρου*, κανονισθέντες ὕστερον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διαφέροντες μόνον κατὰ τὴν ὑπεροχὴν, ὅταν συνιερουργῶσιν ὅ,τε Ἐπίσκοπος καὶ ὁ Πρεσβύτερος· διότι ἀμφότεροι μὲν ἐκτελοῦσιν ἐπίσης τὴν θείαν θυσίαν τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οἱ Πρεσβύτεροι ὑπόκεινται εἰς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ χειροτονοῦνται ὑπ' αὐτῶν. Ὁ δὲ τρίτος ἀρχικὸς βαθμὸς, ὁ τοῦ *Διακόνου*, δηλαδὴ τοῦ ὑπηρέτου, συνέστη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν πιστῶν εἰς τὴν θείαν τράπεζαν, ἵνα οἱ ἀνώτεροι οἰκονόμοι τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων δύνωνται ἀποκλειστικῶς ν' ἀφιερῶσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διδαχὴν καὶ προσευχήν. Εἰς τὴν βίβλον τῶν Πράξεων (Πράξ. ς', 6.) σώζεται καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος καθ' ὃν προεχειρίζοντο εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τῇ ἐπιθέσει δηλαδὴ τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκλεγομένου, ἐν κοινῇ προσευχῇ, δι' ἧς ἐκοινωνεῖτο αὐτῷ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ χριστιανοὶ, καὶ οἱ ἀποκλειστικῶς προσδιωρισμένοι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν μετάδοσιν τῶν μυστηρίων, ὤφειλον νὰ μετέχωσιν αὐτοὶ τῆς χάριτος ὅσον πλεῖστον, ἵνα τολμήσωσι νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὸ φοβερὸν θυσιαστήριον τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μέχρι τοῦδε, ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων, ἡ πρᾶξις τῆς *ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν* ἢ ἡ *χειροτονία*, χρησιμεύει ὡς ἐπισφράγισις τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης ἐν τῷ προβιβασμῷ εἰς τοὺς τρεῖς κυρίους βαθμοὺς, τὸν τοῦ *Διακόνου*, τοῦ *Πρεσβυτέρου* καὶ τοῦ *Ἐπισκόπου*, ἀπαραλλάκτως διαφυλαχθεῖσα ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ λοιποὶ ἐκκλησιαστικοὶ βαθμοὶ οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, εἰμὴ ὑποδιαίρεσις αὐτῶν καὶ ἐφαρμογὴ εἰς τὴν τάξιν τῶν

Κληρικῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης δὲν ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ τῶν δεχομένων τοὺς διαφόρους τούτους βαθμούς.

Οὕτως οἱ Διάκονοι ὀνομάζονται *Ἀρχιδιάκονοι* ἢ *Πρωτοδιάκονοι*, ὡς πρωτεύοντες μεταξὺ τῶν συναδέλφων αὐτῶν παρὰ τῷ Ἀρχιερεῖ, καὶ ἐν γένει τὸ ὄνομα *Ἱεροδιάκονος* ἀνήκει εἰς ὅσους τούτων μονάζουσιν, ὡς ἐπίσης *Ἱερομόναχοι* ὀνομάζονται οἱ μοναχοὶ Πρεσβύτεροι. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κοσμικοῦ ἱερατείου (1) ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐκκλησίᾳ, ὁ *Πρωθιερεὺς*, ἢ συνήθως *Πρωτοπαπᾶς* λεγόμενος, κατὰ τὸ ἀξίωμα εἶναι ἰσόβαθμος τῷ ἀρχηγῷ τῆς μονῆς· οὗτος δὲ κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῆς, ἀναδείκνυται *Ἡγούμενος*, ἢ *Ἀρχιμανδρίτης*, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν εἶναι Ἱερεὺς, ἔχων προνόμιά τινα εἰς τὸ ἄρχειν καὶ ἱερουργεῖν.

Τέσσαρες βαθμοὶ ὑπάρχουσιν ἐπίσης εἰς τὸ ὑψηλότερον ἀξίωμα τῆς Ἀρχιερωσύνης, ὅπερ κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πρέπει νὰ ἦναι ἀναποφεύκτως ἐλεύθερον ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ γάμου, ἵνα οἱ Ἱεράρχαι διὰ τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ κόσμου, δύνωνται εὐκολώτερον, ὡς ἀληθεῖς ποιμένες, νὰ ἀσχολῶνται εἰς τὸ ποίμνιον, τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Οὗτοι γίνονται *Ἐπίσκοποι* ἢ *Ἀρχιεπίσκοποι*, κατὰ τὸ ἐπίσημον τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν (ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ πρῶτον ἤρχισαν νὰ ὀνομάζωσιν Ἀρχιεπισκόπους τοὺς πρωτεύοντας ἐπί τινων Ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας). Τὸ ἀξίωμα τοῦ *Μητροπολίτου* σημαίνει ἰδίως τὸν Ἀρχιερέα τῆς πρωτευούσης, τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν Ἀρχιεπισκόπου. Ὁ δὲ τίτλος τοῦ *Πατριάρχου* ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Ἀρχιεπισκόπους· τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς Ἱεράρχην τῆς Σιὼν, τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν· τῆς Ἀντιοχείας, ὡς διάδοχον τῆς καθέδρας, ἐφ' ἧς ἐκάθηντο οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος,

(1) Ἐν Ῥωσσίᾳ οἱ κοσμικοὶ ἱερεῖς λέγονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων λευκὸν ἱερατεῖον, καὶ φέρουσιν ἀδιαφόρως ποικίλα ἱμάτια. Οἱ δὲ ἱερομόναχοι, ἀείποτε μελανειμονοῦντες, λέγονται μέλαν ἱερατεῖον, καὶ διαμένουσιν ἐν ταῖς μοναῖς αὐτῶν, ἐκτὸς ὅταν διορίζωνται εἰς ὑπηρεσίαν τινὰ ἰδιαιτέραν, οἷον, Καθηγηταὶ εἰς ἱερὰ σπουδαστήρια, τοποτηρηταὶ ἐπαρχιῶν· ἔξαρχοι κ.τ.λ. Σημ. τ. Μ.

καὶ εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπωνυμίας *Χριστιανός*· τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς διάδοχον τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Μάρκου· τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς Ἀρχιεπίσκοπον τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἦτο καὶ ὁ τῆς Ῥώμης Ἀρχιεπίσκοπος, ὡς Ἱεράρχης ἀρχαίας πρωτευούσης. Μετὰ δὲ τὸν χωρισμὸν τοῦ Πάπα ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, ἡ προσηγορία τοῦ πέμπτου αὐτῶν συναδέλφου μετηνέχθη, κοινῇ ψήφῳ αὐτῶν, εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Θείας προνοίας μεγαλυνθεῖσαν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, διαμένοντες εἰς πνευματικὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου ἡμῶν, *δι' ἧς ἐγένετο ἐν Ρωσσίᾳ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Πατριάρχου*, εἰσὶν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, οἰκοδομηθείσης ἐπὶ τῶν θεμελίων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Προφητῶν, ἐχούσης δ' ἀκρογωνιαῖον λίθον αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν.

Ἤδη δὲ θέλω προσπαθήσει νὰ σοὶ ἐξηγήσω βαθμηδὸν τὰς ἱερὰς τελετὰς, τὰς γινομένας ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ χειροτονίᾳ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς, καὶ πρὸ πάντων θέλω σοὶ εἰπεῖ ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν προσηρτημένων ἐκείνων εἰς τὴν *διακονίαν* τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι, μήπω ἀποτελοῦντες κυρίως ἱεράν τινα τάξιν, προσεκλήθησαν ὅμως πρότερον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐξ αὐτῶν χειροτονηθῶσιν ἀκολούθως Διάκονοι καὶ Πρεσβύτεροι. Διὰ τοῦτο ὅταν, λειτουργοῦντος τοῦ Ἀρχιερέως, προσάγωνται εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας οἱ ἐκλεχθέντες διὰ τὸ ἔργον τῆς διακονίας, πρῶτον χειρουσιν αὐτῶν τὰς τρίχας, εἰς σημεῖον τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀφιερώσεως, ἔπειτα δὲ ἐνδύουσιν αὐτοὺς λευκὸν στιχάριον, ἔνδυμα πνευματικῆς καθαρότητος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν εὑρίσκοντο μεταξὺ αὐτῶν οὐ μόνον *ἀναγνῶσται* καὶ λαμπαδάριοι, ἢ ὡς λέγονται συνήθως, κανονάρχαι καὶ κανδηλανάπται, ἀλλὰ καὶ *ἐξορκισταί*, ὧν τὸ ἔργον ἀποκλειστικῶς συνίστατο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐξορκιστικῶν εὐχῶν κατὰ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

Ἀνώτερος τῶν προπαρασκευαστικῶν βαθμῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας καὶ πλησιέστερος εἰς τὸ Ἱερατεῖον εἶναι ὁ τοῦ Ὑποδιακόνου, προωρισμένου πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ Διακόνου εἴς τινας περιστάσεις ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ λειτουργίᾳ. Ὁ ἐκλεχθεὶς ὑποψήφιος προσάγεται ὡσαύτως, ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, πρὸς τὸν καθήμενον Ἀρχιερέα, οἱ δὲ δύω Διάκονοι ἢ Ὑποδιάκονοι, οἱ πάντοτε ἱστάμενοι παρὰ τῷ Ἱεράρχῃ ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας, εὐλογήσαντος αὐτοῦ, ἐπιθέτουσι σταυροειδῶς τὸ ὡράριον ἐπὶ τὸν νέον ὑπηρέτην τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ζώσωσιν αὐτὸν διὰ τοῦ σημείου τούτου τῆς ἰσχύος καὶ ἑτοιμότητος πρὸς διακονίαν. Ὁ Ἱεράρχης εὐλογεῖ σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἐκφωνῶν τὴν εὐχὴν τῆς καθιερώσεως, καὶ ἀμέσως, εἰσάγοντες τὸν ὑποψήφιον εἰς τὸ νέον χρέος, δίδουσιν αὐτῷ, ὡς ὑπηρέτῃ, νὰ κρατῇ λεκάνην καὶ Λέντιον, ὅταν νίπτηται τὰς χεῖρας ὁ Ἀρχιερεύς.

Ἡ τάξις τῆς χειροτονίας τοῦ Διακόνου καὶ τοῦ Πρεσβυτέρου ἐκτελεῖται σχεδὸν ὁμοιομόρφως κατὰ τὰς κοινὰς καὶ πανδήμους τελετὰς, ἀλλὰ διαφέρουσιν οὐσιωδῶς αἱ προσευχαὶ καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα λέγονται ἐν τῇ τελετῇ τοῦ μυστηρίου, ἔτι δὲ καὶ ὁ καιρὸς τῆς λειτουργίας· καὶ ὁ μὲν Διάκονος χειροτονεῖται μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τῶν Ἁγίων δώρων, εἰς σημεῖον ὅτι αὐτὸς μὲν δύναται μόνον νὰ διακονῇ, δηλ. νὰ ὑπηρετῇ τὸ μυστήριον, τελούμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἢ τοῦ Πρεσβυτέρου, οὐδέποτε ὅμως ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ τελεῖν αὐτό· τὸν δὲ Πρεσβύτερον χειροτονοῦσιν ἀμέσως μετὰ τὴν μεγάλην εἴσοδον, ἵνα καὶ αὐτὸς οὗτος μετάσχῃ τῆς προσφορᾶς τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. Οὗτος καὶ πρότερον, καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰσόδου, προπορεύεται τῶν ἁγίων δώρων, κεκαλυμμένος ὑπὸ τοῦ ἀέρος, εἰς σημεῖον τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἑτοίμης ἵνα ἐπισκιάσῃ αὐτόν. Πλείονες τῶν δύω χειροτονιῶν, ἑνὸς Διακόνου δηλ. καὶ ἑνὸς Πρεσβυτέρου, κατὰ τοὺς Κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οὐδέποτε γίνονται ἐν μιᾷ λειτουργίᾳ.

Δύο Διάκονοι ὁδηγοῦσι τὸν χειροτονούμενον πρὸς τὴν ὡραίαν Πύλην, καὶ προσκυνήσαντες τὸν Ἀρχιερέα, καθήμενον ἐπὶ καθέδρας παρὰ τὴν γωνίαν τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὡς ἐκ δεξιῶν τοῦ

Χριστοῦ, ἀοράτως παρισταμένου ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ ἐνεργοῦντος διὰ τῆς ὁρατῆς Ἱεροπραξίας τοῦ χειροτονοῦντος, ἐκφωνοῦσι· «Κέλευσον, κελεύσατε· κέλευσον, δέσποτα ἅγιε.» Τὸ δεύτερον *κελεύσατε* ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι κατὰ τοὺς πρώτους αὐτῆς χρόνους οἱ μετασχόντες εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὑπηρέτου τοῦ Ἱεροῦ βήματος παρευρίσκοντο, ὅτε οὗτος παρουσιάζετο εἰς τὸν Ἱεράρχην. Τότε ὁ Ἀρχιδιάκονος, ἐὰν χειροτονῆται Διάκονος, ἐὰν δὲ Ἱερεύς, ὁ πρωτεύων Ἱερεὺς, περιφέρουσι τὸν χειροτονούμενον, βλέποντα πάντοτε πρὸς τὸν ἥλιον, κύκλῳ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὡς γίνεται καὶ εἰς τὰ ἄλλα μυστήρια, τουτέστιν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῆς Ἀνατολῆς, οὐχὶ δὲ τῆς Δύσεως, καὶ δεικνύουσιν αὐτῷ πρῶτον μὲν τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἵνα ἀσπασθῇ αὐτὰς ὡς τράπεζαν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ἐφ' ἧς τελεῖται ἡ θυσία αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου· εἶτα δὲ μέρη τινὰ τῶν Ἱεραρχικῶν ἀμφίων, καὶ τέλος τὴν χεῖρα τοῦ Ἀρχιποίμενος, τὸ ὄργανον τῆς ἑτοίμης νὰ ἐπιχυθῇ ἐπ' αὐτὸν χάριτος. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ὁ χειροτονούμενος πίπτει ταπεινῶς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς σημεῖον διηνεκοῦς ὑπακοῆς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν. Τρὶς ἐπαναλαμβάνεται ἡ μυστικὴ αὕτη περιφορὰ, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ οἱ χοροὶ ψάλλουσι πανηγυρικοὺς ὕμνους, οἵτινες ἀνυψοῦντες τὴν ψυχὴν πρὸς θεωρίαν, παριστῶσι διὰ τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς Ἱερωσύνης τρία θεωρητικὰ παραδείγματα. Εἰς μὲν τὸν Διάκονον — τὸ παράδειγμα τῶν Μαρτύρων, ἵνα ἀφιερωθῇ εἰς τὴν διακονίαν τῶν Χριστιανικῶν μυστηρίων, θυσιάζων ἑαυτὸν καὶ μέχρι μαρτυρίου, ὡς ὁ Ἀρχιδιάκονος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος.

Εἰς δὲ τὸν Πρεσβύτερον, — τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, ἵνα χρησιεύσῃ αὐτὸ ὡς ὑπογραμμὸς εἴς τε τὴν διδασκαλίαν, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μυστηρίων, καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων.

Εἰς τὸν Ἐπίσκοπον, — οὐ μόνον τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου, ἵνα, μιμούμενος τὸ δῶρον τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἐνδυναμούμενος ταῖς εὐχαῖς αὐτῆς, τρέφῃ ἐν ἑαυτῷ

μητρικὴν στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῆς ἀνωτέρας ταύτης διακονίας προάγῃ ἐν αὐτῇ τὸν κατὰ Θεὸν βίον καὶ τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος·

« Ἅγιοι Μάρτυρες, οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες, πρεσβεύσατε πρὸς Κύριον, ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. »

« Δόξα Σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς, Ἀποστόλων καύχημα, Μαρτύρων ἀγαλλίαμα, ὧν τὸ κήρυγμα Τριὰς ἡ ὁμοούσιος. »

« Ἡσαΐα, χόρευε· ἡ Παρθένος ἔσχεν ἐν γαστρὶ, καὶ ἔτεκεν Υἱὸν τὸν Ἐμμανουὴλ, Θεόν τε καὶ ἄνθρωπον, Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· ὃν μεγαλύνοντες, τὴν Παρθένον μακαρίζομεν. »

Τότε ὁ Ἱεράρχης, ἀναστὰς ἐκ τῆς καθέδρας, ἵσταται εἰς τὴν δεξιὰν γωνίαν τῆς Ἁγίας Τραπέζης, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ κλίνει τὸ δεξιὸν γόνυ ὁ χειροτονούμενος, ἐὰν προσδιωρίσθη αὐτῷ ὁ κατώτερος βαθμὸς τοῦ Διακόνου, ὡς μὴ ἐπιβληθέντος αὐτῷ ἔτι ὅλου τοῦ ζυγοῦ τοῦ Χριστοῦ· ἀμφότερα δὲ τὰ γόνατα, ἐὰν προχειρίζηται εἰς Πρεσβύτερον. Ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς, ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπιθεὶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν χεῖρα καὶ τὸ ἄκρον τοῦ ὠμοφορίου, ὡς σημεῖον τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ χειροτονομένου, καὶ προσκαλεῖ ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα λάβῃ μέρος ἐν τῇ μυστικῇ προσευχῇ, διὰ τῶν λόγων τούτων· « Ἡ Θεία χάρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα, καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται τὸν εὐλαβέστατον Ὑποδιάκονον ἢ Διάκονον, εἰς Διάκονον ἢ εἰς Πρεσβύτερον. Εὐξώμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος. »

Ἑλληνιστὶ ἀποκρίνονται οἱ χοροὶ εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην, « Κύριε ἐλέησον, » εἰς μνήμην τῆς ἀδιαῤῥήκτου κοινωνίας μετὰ τῆς Μητρὸς ἡμῶν Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Τότε ὁ Ἱεράρχης, ἔτι τρὶς εὐλογήσας τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, ἐπικαλεῖται μυστικῶς ἐπ' αὐτὸν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αἰτῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ δῶρα, ὅσα εἰσὶν ἀναγκαῖα εἰς τὸν βαθμὸν, εἰς ὃν προβιβάζεται. Μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς, παραδίδων αὐτῷ τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ τὸ βιβλίον, τουτέστι τὸ ὄργανον τῆς λειτουργίας, ἐκφωνεῖ ἑκάστοτε Ἑλληνιστὶ εἰς ἐπήκοον ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας

«ἄξιος», μετ' αὐτὸν δὲ ἐπαναλαμβάνουσιν ὡσαύτως ἀνὰ τρὶς οἱ χοροὶ, ἄχρις οὗ ἐνδυθῇ ὁ ὑποψήφιος. Τότε δίδουσιν εἰς τὸν νέον Διάκονον νὰ κρατῇ ἐπὶ τῶν ἁγίων δώρων τὸ ῥιπίδιον, σημαῖνον τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ Ἱερεὺς τάττεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς, μετὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἄρτου εἰς θεῖον σῶμα, τίθησιν εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ζωοποιὸν μερίδα, ὡς παρακαταθήκην, ἥτις ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρέπει νὰ φυλάττηται πιστῶς, ὁ δὲ χειροτονηθεὶς, στὰς ὄπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἀναλογίζεται τὴν ἀναξιότητα αὐτοῦ, θεωρῶν τὴν φοβερὰν ταύτην καὶ ἁγιωτάτην παρακαταθήκην, μέχρις οὗ ἀκούσῃ τὴν προσκλητικὴν ἐκφώνησιν, «τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις.» Ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς κονωνίας οἱ νέοι ὑπηρέται τοῦ Ἱεροῦ προσέρχονται εἰς τὴν ἀθάνατον τράπεζαν πρὸ τῶν λοιπῶν ἰσοβάθμων αὐτοῖς, ἵνα αἰσθανθῶσι μετὰ πόσης θερμῆς ἀγάπης ἠθέλησεν ὁ Χριστὸς νὰ ποιήσῃ μετ' αὐτῶν τὸ Πάσχα τοῦτο. Ἀμφότεροι δὲ, δηλ. ὁ μὲν νέος Διάκονος διὰ τῆς τελευταίας ἐκτενοῦς, ὁ δὲ νέος Ἱερεὺς διὰ τῆς ὀπισθαμβώνου εὐχῆς, περαίνουσι τὴν λειτουργίαν, μεθ' ἣν ὁ Ἐπίσκοπος δίδει αὐτοῖς ἐν τῷ Ἱερῷ καταλλήλους παραινέσεις.

Μετ' ἐξαισίου μεγαλοπρεπείας ἐκτελεῖται ἡ πομπὴ τῆς Ἀρχιερατικῆς χειροτονίας, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ πιστὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἴδωσιν ἐπὶ ποίας ὑψηλῆς βαθμίδος τίθεται ὁ Ποιμὴν αὐτῶν, καὶ ἀπονείμωσι τὴν πρὸς αὐτὸν εὐλάβειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα καὶ αὐτὸς ὁ χειροτονούμενος Ἐπίσκοπος, διὰ τῶν ἐκφωνηθεισῶν παρ' αὐτοῦ ὑποσχέσεων καὶ τῶν μυστικῶν τελετῶν, γνωρίσῃ πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα καὶ τὰ χρέη τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ. Ὡς εἰσαγωγὴ τῆς ὑπερτάτης ταύτης ὁδοῦ χρησιμεύουσιν αἱ εὐχαὶ, αἵ τινες λέγονται προηγουμένως κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν Ἀρχιερέων, ὅτε παρουσίᾳ τῆς Ἁγιωτάτης Συνόδου κοινοποιοῦσι τὴν ἐκλογὴν, ἔτι δὲ καὶ τὰ κατανυκτικὰ τροπάρια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ψαλλόμενα τότε ὑπὸ τῆς πρεσβυτικῆς φωνῆς τῶν Ἱεραρχῶν, παριστώντων τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν·

«Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς

ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας. Φιλάνθρωπε, δόξα σοι.»

«Ὅτε καταβὰς τὰς γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὕψιστος· ὅτε τοῦ πυρὸς τὰς γλώσσας διένειμεν, εἰς ἑνότητα πάντας ἐκάλεσε. Καὶ συμφώνως δοξάζομεν τὸ Πανάγιον Πνεῦμα.»

Θαυμάσιος ἀντίθεσις παρίσταται διὰ τοῦ τροπαρίου τούτου· ἡ ἐν Βαβυλῶνι σύγχυσις τῶν γλωσσῶν διὰ τὴν ὑπηρήφανον πυργοποιΐαν καὶ ὁ ἐχθρικὸς διαμερισμὸς τῶν λαῶν· εἰς δὲ τὸν ταπεινὸν οἶκον τῆς Σιὼν ἡ πύρινος διανομὴ τῶν γλωσσῶν, ἡ ἀναδείξασα τοὺς ἁλιεῖς θηρευτὰς τῆς οἰκουμένης, ἵνα ἅπαντες οἱ λαοὶ ἑνωθῶσιν εἰς δόξαν Θεοῦ. Τοιαύτη ἡ ἀγαθοποιὸς ἀντανάκλασις τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐπὶ μιᾶς τῶν φρικτῶν εἰκόνων τῆς Παλαιᾶς.

Ἡ τάξις αὕτη τῆς Ἀρχιερατικῆς χειροτονίας ἄρχεται διὰ τῆς εἰς τὴν πίστιν δοκιμασίας τοῦ ἐκλεγομένου καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ· διότι ὁ Ἐπίσκοπος τίθεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὡς φωστὴρ οὐ μόνον διὰ τὸν λαὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πρεσβυτέρους τοὺς μετ' αὐτοῦ συνηπηρετοῦντας, καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ πρέπει νὰ ἦναι ἀναμφίβολος. Τούτου ἕνεκα συνέρχονται ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ παρευρισκόμενοι ἐν τῇ πρωτευούσῃ, καὶ ἐνδεδυμένοι τὰς ἀρχιερατικὰς στολὰς κάθηνται εἰς θρόνους ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δ' ὑποψήφιος ἐξέρχεται πρὸς αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ, συνωδευμένος ὑπὸ τοῦ πρωτεύοντος ἱερέως καὶ τοῦ διακόνου, οἵτινες ἀνέκαθεν ὑπῆρξαν οἱ παραστάται τοῦ Κλήρου καὶ τῆς πόλεως ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ ἐγγυῶντο ἐνώπιον τῆς Συνόδου διὰ τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας. Ὁ ὑποψήφιος τίθεται ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ ἑστρωμένου τάπητος, ἐν ᾧ εἰκονίζεται μέγας ἀετὸς, ἱπτάμενος ὑπὲρ τὴν πόλιν, διότι ὁ ἀετὸς παριστᾷ τὸ ὕψος τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας, ἣν ὑποχρεοῦται νὰ κηρύττῃ ὁ χειροτονούμενος Ἐπίσκοπος, καὶ, ὡς ὁ ἀετὸς ἵπταται πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω, οὕτω καὶ ὁ χειροτονούμενος πρέπει νὰ φιλοσοφῇ τὰ ὑψηλὰ, καὶ νὰ ζητῇ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν λόγον, ἀγρύπνῳ ὄμματι ἐπιβλέπων ἐπὶ τοῦ ποιμνίου· ἡ δὲ πόλις εἰκονίζει αὐτὸ τὸ ποίμνιον, τὸ ἐμπιστευόμενον εἰς τὸν νέον Ποιμένα· ἐκ τούτου οἱ μικροὶ ἀετοὶ, πάντοτε στρωννύμενοι ἐν καιρῷ τῆς Λειτουργίας ὑπὸ

τοὺς πόδας τοῦ Ἀρχιερέως, χρησιμεύουσιν αὐτῷ διὰ παντὸς τοῦ βίου ὡς ἀνάμνησις τῆς ὁμολογίας ἐκείνης, ἣν ὀφείλει ἐνταῦθα νὰ ἐκπληρώσῃ, πατῶν ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ. Τότε ἐρωτήσαντος τοῦ πρώτου Ἀρχιερέως· «Τί προσῆλθες ἐνθάδε παρ' ἡμῶν αἰτῶν, καὶ τί πιστεύεις;» ἀποκρίνεται οὗτος «Τὴν χειροτονίαν τῆς Ἀρχιερατικῆς χάριτος,» καὶ ἀναγινώσκει μεγαλοφώνως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐπευλογίαν τοῦ πρώτου Ἀρχιερέως καὶ τὴν ἐπανειλημμένην ἐρώτησιν αὐτοῦ περὶ τοῦ «Πῶς ὁμολογεῖ καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ;» διότι τὸ δόγμα τοῦτο ἐστὶ τὸ θεμέλιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ὁ ὑποψήφιος ἵσταται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀετοῦ, καὶ ἐκτίθησιν ἐκτενέστερον τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ, σύμφωνον τῇ Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποβαλλόμενος πάσας τὰς αἱρέσεις καὶ ἀναθεματίζων αὐτὰς μεγαλοφώνως, ἵνα μηδεὶς τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, τῶν συναθροισθέντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀμφιβάλλει ὅτι ὁμολογεῖ οὗτος τὴν Καθολικὴν Ἀνατολικὴν πίστιν, ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ.

Τὸ τρίτον, ὁ πρῶτος τῶν Ἀρχιερέων ἐρωτᾷ τὸν ἱστάμενον ἤδη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀετοῦ «Πῶς τηρεῖ τοὺς κανόνας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων;» ὁ δὲ ἐκλεχθεὶς ὁμολογεῖ ὅτι τηρήσει τοὺς κανόνας τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἐννέα τοπικῶν, καὶ ἔσεται εἰς κοινωνίαν καὶ ἀγάπην μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ὑπακούσει εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν τῆς ἁγιωτάτης Συνόδου, ἐκπληρῶν ἱερῶς τὸ χρέος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ὅπερ λεπτομερῶς ἐξηγεῖ. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ποιεῖ, ὡς ὑπήκοος, καὶ τὴν συνήθη ὁμολογίαν πρὸς τὸν Ἄνακτα αὐτοῦ, ἐπικαλούμενος τὸν Θεὸν μάρτυρα τῆς ἀληθείας πασῶν τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποσχέσεων αὐτοῦ, καὶ πλησιάζει πρὸς τοὺς ἀρχιερατικοὺς θρόνους, ἵνα λάβῃ τὴν εὐλογίαν πάντων τῶν Ἀρχιερέων, μετὰ τοῦτο ψάλλεται ἡ συνήθης εὐφημία, ὁ χειροτονούμενος ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν, ἡ δὲ θεία λειτουργία ἄρχεται κατὰ τὴν συνήθη τάξιν.

Ὅτε δὲ, μετὰ τὴν εἴσοδον σὺν τῷ Ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς, κατόπι τοῦ πρωτεύοντος, εἰσέρχονται ἐν παρατάξει εἰς τὸ Ἱερὸν, καὶ ψάλλεται ὁ τρισάγιος ὕμνος, ἀνυψῶν τὸν νοῦν

πρὸς θεωρίαν τῆς μυστικῆς Τριάδος, τότε ὁ ὑποψήφιος προσάγεται αὖθις ὑπὸ τοῦ πρώτου ἱερέως καὶ τοῦ Ἀρχιδιακόνου πρὸς τὴν ὡραίαν Πύλην. Ἐκεῖ ὑποδέχεται αὐτὸν ὁ χορὸς τῶν Ἀρχιερέων, ἐν μέσῳ δὲ τούτων κλίνει τὰ γόνατα ἀπέναντι τοῦ μέσου τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ὡσεὶ προσπίπτων ἐμμέσως εἰς τὸν Χριστὸν, ἀοράτως ἐνταῦθα παριστάμενον. Οἱ Ἀρχιερεῖς ἐπιθέτουσι πρῶτον ἀνοικτὸν Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ γεγραμμένου μέρους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ὡς τὴν χεῖρα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, προσκαλοῦντος εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Θείου λόγου, σὺν τῷ Εὐαγγελίῳ δὲ καὶ τὰς ἡγιασμένας αὐτῶν χεῖρας, καὶ ὁ πρωτεύων ἐκφωνεῖ τοὺς τελεσιουργοὺς λόγους τούτους· «Ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων καὶ ἁπάσης τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ θεία χάρις.....» καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Διακόνου.

Ἔπειτα, εὐλογήσας αὐτὸν τρὶς σταυροειδῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐν ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος, λέγει ἐπ' αὐτοῦ μικρᾷ τῇ φωνῇ εὐχὴν, ἀναμιμνήσκουσαν τὴν διαδοχικὴν χάριν τῆς Ἱερωσύνης, τὴν περιελθοῦσαν εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς ἐξακολουθοῦσιν ἔχοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὑποψηφίου τὰς δεξιὰς αὐτῶν, διότι κατὰ τοὺς Οἰκουμενικοὺς κανόνας εἷς Ἱεράρχης δὲν δύναται νὰ χειροτονήσῃ ὅμοιον αὐτῷ καὶ ἀναπόφευκτος ἀποβαίνει ἡ Συνοδικὴ χειροτονία· οὗτοι δὲ ὡσαύτως μικρᾷ τῇ φωνῇ ἀπαντῶσι· «Κύριε Ἐλέησον,» ἐπὶ τῆς ῥέμα λεγομένης ἐκτενοὺς ἑνὸς τούτων, προσευχομένου ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀρτίως χειροτονηθέντος ἀνωτέρου λειτουργοῦ αὐτῆς. Ἐπὶ τέλους ὁ πρῶτος Ἀρχιερεὺς περαίνει τὸ μυστήριον, δι' ἄλλης κατανυκτικῆς εὐχῆς, εἰς ἣν δέεται τοῦ Κυρίου λέγων· «Σὺ, Κύριε, καὶ τοῦτον τὸν ἀναδειχθέντα οἰκονόμον τῶν ἀχράντων μυστηρίων ποίησον γενέσθαι μιμητὴν Σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, ὁδηγὸν τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, φωστῆρα ἐν Κόσμῳ· ἵνα καταρτίσας τὰς ψυχὰς τὰς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ ἐπὶ τῆς παρούσης ζωῆς, παραστῇ τῷ Βήματί Σου ἀκαταισχύντως, καὶ τὸν μέγαν μισθὸν λήψηται, ὃν ἡτοίμα-

σας τοῖς ἀθλήσασιν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου Σου! »

Μετὰ τὸ κοινὸν «Ἀμὴν» προφερόμενον παρὰ πάντων τῶν Ἱεραρχῶν, ὁ πρῶτος τούτων λαμβάνει παρὰ τῶν Διακόνων τὰ Ἱερὰ ἄμφια καὶ δίδει τὸν Σάκκον, τὴν Παναγίαν, τὸ Ὠμοφόριον εἰς τὸν νέον Ἐπίσκοπον, κηρύττων αὐτὸν μεθ' ἁπάσης τῆς Συνόδου «ἄξιον,» αὐτὸς δὲ ἐφ' ἑκάστου ἱεροῦ ἀμφίου αἰτεῖται τὴν εὐλογίαν πάντων τῶν Ἀρχιερέων ἀσπαζόμενος τὰς δεξιὰς αὐτῶν· ἐπὶ τέλους πάντες οἱ τῆς χειροτονίας μετασχόντες δίδουσιν εἰς τὸν στεφθέντα διὰ τῆς Μίτρας τὸν εἰρηνικὸν ἀσπασμὸν ὡς ὅμοιον αὐτοῖς. Τότε οἱ λοιποὶ ἀποσύρονται καὶ ἀπεκδύονται· μένει δὲ μόνος ὁ πρωτεύων, καὶ πρὸς ἀκρόασιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἀναβιβάζει τὸν ἤδη χειροτονηθέντα συλλειτουργὸν αὐτοῦ εἰς τὸ Σύνθρονον, καὶ ἐγκαθιστῶν αὐτὸν ἐν τῷ Ἱερῷ, καὶ στερεῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καθέδρας. Οὗτοι ἐκτελοῦσιν ὁμοῦ τὴν Θείαν Λειτουργίαν, καὶ ὁ μὲν πρῶτος δέχεται τὸ Δισκάριον, ὁ δὲ δεύτερος τὸ Ποτήριον ἐπὶ τῆς μεγάλης Εἰσόδου. Ἡ δὲ εὐλογία τῶν Ἁγίων δώρων ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχαιότερον· ἀλλ' ἐν καιρῷ τῆς μεταλήψεως οὗτος μὲν δίδει εἰς τοὺς Πρεσβυτέρους τὸ Ἅγιον Σῶμα, ὁ δὲ δεύτερος τὸ Ἅγιον Ποτήριον. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, ἅπαντες οἱ Ἀρχιερεῖς φέροντες τοὺς μανδύας, συνέρχονται πάλιν παρὰ τὴν Ἁγίαν Τραπέζη, καὶ ὁ ἀρχαιότερος τίθησιν ἐπὶ τοῦ χειροτονηθέντος τὸν μανδύαν, ὅστις ἔχει ἐπ' αὐτοῦ εἰκονισμένας πηγάς, παριστώσας τὰς πηγὰς τῆς χάριτος, αἵτινες πρέπει νὰ ἐκρέωσιν ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Ἔπειτα ἔρχονται ἅπαντες ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ πρωτεύων ἐγχειρίζει μετὰ ποιμαντικῶν παραινέσεων τὴν ῥάβδον τῆς διοικήσεως εἰς τὸν νέον Ἐπίσκοπον, οὗτος δὲ εὐλογεῖ τὸν λαόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

Ἂν καὶ σοὶ εἶπον ἤδη ὅσα δι' ἰδίαν ἀπειρίαν, ὡς κοσμικὸς, ἠδυνάμην νὰ λαλήσω περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων, ἁπτόμενος μᾶλλον τῶν ἐξωτερικῶν τελετῶν, ἢ αὐτοῦ τοῦ δόγματος, θέλω ὅμως προσ-

θέσει ἔτι ὀλίγα περὶ τοῦ *Μοναχικοῦ βίου*, ὅστις, καί τοι μὴ ὑπαγόμενος εἰς τὰ μυστήρια, χρησιμεύει ὅμως ἔστιν ὅτε ὡς λόγου ἄξιον συμπλήρωμα αὐτῶν, ἐπειδὴ ἐγένετο παραδεκτὸς ὡς προετοιμασία διὰ τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς Ἱεραρχίας, καὶ ἀποτελεῖ πνευματικὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἀῤῥαβῶνα· μάλιστα δὲ, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν ὑποσχέσεων αὐτοῦ, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἁγ. Πατέρων καὶ *δεύτερον βάπτισμα*.

Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μεγάλου Ἐρημίτου Προφήτου Ἠλιοὺ, ἀξιωθέντος νὰ ἴδῃ τὴν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως ἐπὶ τὸ ὄρος Θαβὼρ, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τοῦ μεγαλειτέρου πάντων τῶν γεννηθέντων ἐκ γυναικῶν, ἔτι δὲ καὶ κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ του Χριστοῦ, ἤρξαντο μονάζειν οἱ πρῶτοι ἀναχωρηταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἵνα μακρὰν τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν προσβολῶν τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, θεωρῶσι τὸν Κύριον ἐν προσευχῇ ὡς οἱ Ἄγγελοι ἐν τοῖς Οὐρανοῖς. Οὗτοι ἠκολούθησαν τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅστις προϊδὼν τὰς θλίψεις τῶν ἀληθινῶν Χριστιανῶν, παρέστησεν ἑαυτὸν εἰς παράδειγμα τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ κόσμου· «Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοὶ, ὅτι ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· θέλω ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι· ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί.» (Α΄. Κορ. Ζ΄. 29—34.)

Ἔκτοτε ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν σωφροσύνην καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ πνεύματος ὑπὲρ πάντα τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς κοσμικοῦ δεσμοῦ, ἢ τοὐλάχιστον ἡ ζωηρὰ ἐπιθυμία τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐλευθερίας, ὑπῆρξαν πάντοτε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ μοναχικοῦ βίου. Εἰσὶν ἄνθρωποι, οἵτινες ἕνεκα ἐξιδιασμένης θείας χάριτος ἔχουσι πρὸς πᾶν ὅ,τι θεῖον, ἱερὸν καὶ αἰώνιον τοσούτῳ ζωηρὰν τάσιν, ὥστε φαίνονται ὅτι μόνον διὰ λεπτοῦ νήματος ὑπάρχουσι προσκεκολλημένοι εἰς τὸ πρόσκαιρον καὶ πεπερασμένον. Τότε δ' ἰδίως ἡ πνευματικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἀνα-

φαίνεται ἐν τοῖς τοιούτοις τοσοῦτον καθαρὰ, ὥστε ἡ ταύτῃ ἀντίθετος ἀποθνήσκει σχεδὸν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ· αὐτὴ δὲ ἡ ζωὴ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, ἀποκρύπτεται μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Θεῷ. Τοιούτου εἴδους ἄνθρωποι οὐδέποτε ἐπιφορτίζουσιν ἑαυτοὺς τὸν ὡρισμένον σκοπὸν τοῦ ν' ἀπαρνηθῶσι πᾶν πρόσκαιρον, ἵνα ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὰ αἰώνια· ἀγαμία, αὐστηρὰ ἐγκράτεια εἰς τὴν τροφὴν, ἀποχὴ τῶν τοῦ βίου ἡδονῶν καὶ τὰ παρόμοια, οὐδέποτε χρησιμεύουσιν αὐτοῖς ὡς μέσον ἐπιτυχίας πνευματικοῦ τινος καὶ ὑψηλοτέρου· οὐχὶ, αὐτοὶ οὗτοι εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὴν ἔξοχον ταύτην καὶ ὑπερτέραν κατάστασιν, τὴν τοσοῦτον τὴν καρδίαν πληροῦσαν καὶ πάσας τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν εὐαρεστοῦσαν, ὥστε αὐτοὶ ἐφ' ἑαυτῶν ἀπαραβιάστως ἐγκρατεύονται ἀπὸ παντὸς οὕτω δὴ καλουμένου βιωτικοῦ, ὁ δ' ἐξωτερικὸς τρόπος τοῦ βίου αὐτῶν ὑπάρχει ἔκφρασις μόνον τῆς ἐσωτέρας κλίσεως. Εἰς τοὺς πλείστους τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχουσιν ἔστιν ὅτε ἐν τῷ βίῳ στιγμαὶ, καθ' ἃς ἡ εὐσεβὴς ἐκείνη ἐνεργὸς δύναμις καταχυριεύει τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον μέχρι τοσούτου βαθμοῦ, ὥστε ἅπασαι αἱ σωματικαὶ ἀνάγκαι σιγῶσιν, ὡσεὶ ἀργαί. Ὅ,τι δὲ εἰς μὲν τοὺς πολλοὺς συμβαίνει σπανίως, εἰς δὲ τοὺς ὀλίγους συχνότερον, αὐτὸ τοῦτο εἴς τινας ἐκλεκτοὺς γίνεται σύνηθες.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν Ἀντώνιος ὁ μέγας, ὁ Παχώμιος, οἱ δύω Μακάριοι καὶ ἕτεροι θεμελιωταὶ τοῦ μοναστικοῦ βίου εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου. Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ εἰς τὰ πετρώδη σπήλαια τῆς Παλαιστίνης ὁ Ἱλαρίων, ὁ Εὐθύμιος, ὁ Θεοδόσιος, ὁ Σάββας, μὴ ἀπαριθμουμένων τῶν λοιπῶν μεγάλων ἀναχωρητῶν. Οἱ Ἅγιοι οὗτοι ἄνδρες διεκρίνοντο οὐ μόνον κατὰ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν θείων πραγμάτων καὶ τὴν μεγίστην εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος αὐτῶν, μὴ ὑποτεταγμένου εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις· ἔβλεπον καθαρῶς πᾶν ἀντικείμενον, εἶχον νοῦν δεξιὸν πρὸς ἀγαθὰς συμβουλὰς· τινὲς δὲ προσέτι καὶ τὸ δῶρον τῶν θαυμάτων, καὶ τὴν ὑπερφυᾶ δύναμιν τῶν ἰάσεων, καὶ τὴν πρόγνωσιν τοῦ μέλλοντος. Πρὸς αὐτοὺς, ὡς πρὸς ἐκλεκτοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, συνέῤῥεον ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν λαοὶ, προσελκυόμενοι ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ἐκείνου σεβασμοῦ, ὃν ἕκαστος φέρει πρὸς πᾶν ἱερὸν καὶ μέγα,

καὶ πολλοὶ ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτῶν. Μεταξὺ τῶν μιμηθέντων τοὺς ἁγίους τούτους ἄνδρας, τινὲς εἶχον ἀληθῆ διάθεσιν πρὸς τὸν μοναστικὸν βίον· ἀλλὰ τοῦτο τὸ μήπω ὅλως καθαρὸν ἐν αὐτοῖς αἴσθημα ἀπήτει ἔτι καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν, διότι χωρὶς τούτου ὁ ἐσωτερικὸς αὐτῶν πνευματικὸς θησαυρὸς δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ τέλειον· λαβόντες δ' ἅπαξ τὴν διεύθυνσιν, ἐβάδιζον ἤδη στερρῷ ποδὶ τὴν νέαν ὑψηλὴν ὁδόν. Οὕτω πέριξ τῶν ἐρημικῶν κελλίων τῶν πρώτων ἀναχωρητῶν, συνέστησαν βαθμηδὸν *σκῆται*, δηλαδὴ τόποι πνευματικῶν ἀγώνων, καὶ εὐρύχωροι *Λαῦραι*, ὡσεὶ κορωνίδες τῶν σκητῶν, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα (1)· τοιούτων δὲ Λαυρῶν ἐπληρώθη ταχέως ἅπασα ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία.

Κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, τὴν ἀνθηροτέραν διὰ τὸν μοναστικὸν βίον, ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, διαγαγὼν οὐκ ὀλίγα ἔτη ἐν μοναστικῷ βίῳ μετὰ πολυχρόνιον σπουδὴν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰς μονὰς τῶν ἐρημιτῶν, συνέγραψε, κατὰ τὰ τυπικὰ αὐτῶν, κανόνας τοῦ μοναστικοῦ βίου διὰ τοὺς ἀναχωρητὰς τῆς Καπποδοκίας, ἐξ ἧς διεδόθησαν οἱ κανόνες οὗτοι καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τῶν τελετῶν τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τῶν λοιπῶν κανόνων τοῦ μεγίστου τούτου Ἱεράρχου. Τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἄθω, καὶ τὸ Μοναστήριον τῶν Στουδιτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διεφύλαξαν καθ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν τὸ μοναχικὸν τυπικὸν τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου διδασκάλου, καὶ εἰς ἐντελῆ καθαρότητα παρέδωκαν αὐτὸ τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτε ἐπὶ τοῦ μεγάλου Δουκὸς Ἰζιασλάβου, κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα, οἱ πρῶτοι ἐρημῖται ἡμῶν Ἀντώνιος καὶ Θεοδόσιος τῆς Πετζέρσκης (Σπηλαίου), ἐπεθύμησαν νὰ συστήσωσι, κατὰ τὸν τύπον ἐκείνων, τὴν νέαν αὐτῶν Μονὴν εἰς τοὺς δρυμῶνας καὶ σπήλαια τοῦ Κιέβου· ἐκεῖθεν ἐξηπλώθη ὁ μοναστικὸς βίος καθ' ὅλην τὴν Ῥωσσίαν, καὶ πάντοτε ὑπῆρξε τὸ ὡράϊσμα καὶ ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δόξης καὶ τῶν συμφορῶν αὐτῆς.

(1) Τὸ δὲ Λαύρα, ὄνομα ἑλληνικὸν, σημαῖνον συνοικίαν.
Σημ. τοῦ Μ.

Καὶ ταῦτα ἐν συνόψει, περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μοναστικοῦ βίου· ἀλλ' ἐὰν ἐμβατεύσωμεν πλειότερον εἰς τὴν βαθμηδὸν ἐξάπλωσιν καὶ πρόοδον αὐτοῦ, ἐὰν κατανοήσωμεν, ὡς εἰπεῖν, τὸν κεχωρισμένον τοῦτον μοναχικὸν κόσμον, τὸν πλήρη πνευματικῆς τελειότητος, ὅστις ἤνθησεν εἰς τὰς ἄμμους τῆς Θηβαΐδος καὶ τοὺς κρημνοὺς τῆς Παλαιστίνης, καὶ τοὺς πυκνοὺς δρυμῶνας τῆς Πατρίδος ἡμῶν· ἐὰν ἱστορήσωμεν πάντας τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἁγίων ἀναχωρητῶν καὶ τὸν ἤρεμον αὐτῶν βίον, ἀφιερωμένον ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν προσευχὴν, ἐν μέρει δὲ εἰς τοὺς κόπους καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἐνδεῶν, — ὁποία ἆρά γε μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν πρὸς καταρτισμὸν θέλει ἐξελιχθῆ ἐνώπιόν σου! Ἀλλ' ἐγὼ μὲν μὴ δυνάμενος νὰ ἐξέλθω τῶν στενῶν ὁρίων τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, θέλω σοὶ περιγράψει μόνον τὰς κατανυκτικὰς ὑποσχέσεις, τὰς διδομένας ἐν καιρῷ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν μοναστικὸν βίον. Σὺ δὲ θέλεις ἰδεῖ ἐκ τούτων ὁποῖαι ἀρεταὶ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τοῦ μοναχοῦ, καὶ πόσον ἱερὸν καὶ παραδειγματικὸν εἶναι εἰς τὸν κόσμον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὅταν οὗτος κατὰ λόγον τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐκτελῇ τὸ χρέος, εἰς ὃ ἐκλήθη· θέλεις ἰδεῖ ἐπίσης, καὶ ἴσως οὐχὶ ἄνευ θαυμασμοῦ, ὅτι αἱ μοναχικαὶ ἀπαρνήσεις δὲν διαφέρουσι πολὺ τῶν ὑποσχέσεων, ἃς δίδει ἕκαστος Χριστιανὸς κατὰ τὸ Ἅγιον βάπτισμα· διότι ἐκτὸς τῆς ἀγαμίας καὶ παρθενίας, ἥτις χαρακτηρίζει τὸν μοναχικὸν βίον ὡς ὑψηλοτέρα ἀρετὴ, ἀνθήσασα ἐν τῷ κόσμῳ μόνον ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐκτὸς τῆς ἀποκλειστικῆς ἀσχολίας περὶ τὸ νηστεύειν καὶ προσεύχεσθαι, πάντα τἄλλα, δηλ. *ἡ ταπείνωσις, ἡ σωφροσύνη, ἡ ὑπακοὴ, ἡ ἀφοσίωσις εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν*, ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τοῦ μοναχοῦ ὡς καὶ ἀφ' ἑκάστου τῶν Χριστιανῶν. Ἐπὶ πάντων ἐπίκειται ἐξίσου ὁ ἐλαφρὸς ζυγὸς τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ διαμονὴ ἡμῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀδύνατον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς συγγνώμη εἰς τὰς δεινὰς παρεκτροπὰς ἀπὸ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου.

Τριετὴς *δοκιμασία*, ἢ ὁ βαθμὸς τοῦ *ὑποτακτικοῦ*, χρησιμεύει ὡς εἴσοδος εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ἵνα οἱ ἐπιθυμοῦντες αὐτὸν, ἀφοῦ πρῶτον δοκιμάσωσι τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, νὰ ὑποσχεθῶσιν ἀκολούθως τὰς ἀμεταμελήτους ἐκείνας ὑποσχέσεις. Ὑπάρχει ἔτι

καὶ ἕτερος προπαρασκευαστικὸς βαθμός· πρὸ τῆς τελείας κουρᾶς ἐνδύουσιν ἐνίοτε τὸν ὑποτακτικὸν οὐχὶ ὅλον τὸν τοῦ μοναχοῦ ἱματισμὸν, μετὰ τῶν καθιερωμένων εὐχῶν· ὁ βαθμὸς οὗτος ὀνομάζεται τοῦ *ῥασοφόρου* ἢ *ῥασοφοροῦντος*, ὅστις ἀναμένει οὕτω τὸ τέλειον μοναχικὸν σχῆμα, ἵνα στερεωθῇ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ ὁδῷ, ἣν ἐξελέξατο. Ὁ *μοναχικὸς βίος* περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ δύω βαθμοὺς, τὸ *Μικρὸν καὶ τὸ Μέγα σχῆμα*, διότι ὁ καθαρὸς βίος τοῦ μοναχοῦ δίδει αὐτῷ Ἀγγελικὸν σχῆμα ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ἡ ὀνομασία *Μεγαλόσχημος* δίδεται ἐκ συνηθείας ἀποκλειστικῆς μόνον εἰς μοναχοὺς ἀνωτέρου βαθμοῦ καὶ λίαν εὐαρίθμους, οἵτινες ἐνθυμούμενοι τὴν ἐντελῆ αὐτῶν ἀπάρνησιν καὶ ζῶντες τοῦ λοιποῦ νοερῶς πέραν τοῦ τάφου, παραδίδονται τὸ πλεῖστον εἰς σιωπὴν καὶ διάγουσιν ἐγκατάκλειστοι.

Ὅταν φθάσῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἐπιθυμητῆς κουρᾶς, ὁ ἑτοιμαζόμενος ἀδελφὸς, πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς λειτουργίας, λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἡγουμένου, ἐκβάλλει τὰ συνήθη ἱμάτια αὐτοῦ ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Ναοῦ καὶ ἵσταται εἰς τὰ πρόθυρα, φέρων μόνον κιλίκιον, δηλ. τρίχινον χιτῶνα ἄνευ ζώνης, ὑποδημάτων καὶ καλύμματος, εἰς σημεῖον τῆς ἀφέσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόσμου. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου εἴσοδον, ψαλλομένων τῶν ἀντιφώνων, ἅπασα ἡ ἀδελφότης λαμπαδηφοροῦσα ἐξέρχεται πρὸς αὐτὸν, ὡσανεὶ εἰς προϋπάντησιν τοῦ μετανοοῦντος Ἀσώτου υἱοῦ τῆς Εὐαγγελικῆς παραβολῆς καὶ ψάλλει κατανυκτικῶς· «Ἀγκάλας πατρικὰς διανοῖξαί μοι σπεῦσον· ἀσώτως τὸν ἐμὸν κατηνάλωσα βίον, εἰς πλοῦτον ἀδαπάνητον ἀφορῶν τῶν οἰκτιρμῶν Σου, Σωτήρ· νῦν πτωχεύουσαν μὴ ὑπερίδῃς καρδίαν· Σοὶ γὰρ, Κύριε, ἐν κατανύξει κραυγάζω· Ἥμαρτον, Πάτερ, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν Σου.»

Εἰς τὰς Βασιλικὰς ἢ Ὡραίας Πύλας, οἱονεὶ εἰς τὰς θύρας τοῦ Πατρικοῦ οἴκου, προϋπαντᾷ ὁ Ἡγούμενος τὸν τρὶς προσπίπτοντα ἀδελφὸν καὶ δίδει αὐτῷ μικρὰν συμβουλὴν, ἵνα ἀνοίξῃ τὰ ὦτα τῆς καρδίας αὐτοῦ, προσέχων εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, προσκαλοῦντος νὰ ἄρωσι τὸν χρηστὸν αὐτοῦ ζυγὸν, καὶ ἵνα ἐνθυμηθῇ, ὅταν μετὰ φόβου καὶ ἀγγαλλιάσεως δώσῃ τὰς ὑποσχέσεις, ὅτι αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ ἡ Μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἅπασαι αἱ οὐράνιαι Δυνά-

μεις ἀκούουσι τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι θέλουσιν ἐπαναληφθῆ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

Εἶτα ἐρωτᾷ· «Τί προσῆλθες, ἀδελφὲ, προσπίπτων τῷ Ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ καὶ τῇ Ἁγίᾳ συνοδίᾳ ταύτῃ;» καὶ ἀκούσας τὴν ἀπάντησιν, «Ποθῶν τὸν βίον τῆς ἀσκήσεως, τίμιε Πάτερ·» ἐρωτᾷ αὖθις· «Ποθεῖς ἀξιωθῆναι τοῦ Ἀγγελικοῦ σχήματος καὶ καταταγῆναι ἐν τῷ χορῷ τῶν Μοναζόντων;» — Ναὶ, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, τιμιώτατε Πάτερ!» ταπεινῶς ἀποκρίνεται ὁ ὑποτακτικός. Ὁ δὲ Ἡγούμενος ἐγκρίνει τὸν καλὸν αὐτοῦ σκοπὸν διὰ τῶν ἑξῆς λόγων· «Οὕτω καλὸν ἔργον καὶ μακάριον ἐξελέξω, ἀλλ' ἐὰν καὶ τελειώσῃς· τὰ γὰρ καλὰ ἔργα κόπῳ κτῶνται καὶ πόνῳ κατορθοῦνται.»

Ἀλλὰ μὴ εὐχαριστούμενος ἐκ τῆς οἰκειοθελοῦς προσελεύσεως τοῦ νέου ἀθλητοῦ καὶ ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ὁμολογίας, ὁ Ἡγούμενος καὶ αὖθις δοκιμάζει αὐτὸν λεπτομερέστερον, λέγων· «Ἐκουσίᾳ σου τῇ γνώμῃ προσέρχῃ τῷ Κυρίῳ; Μὴ ἔκ τινος ἀνάγκης ἢ βίας; Παραμένεις τῷ Μοναστηρίῳ καὶ τῇ ἀσκήσει ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς; Φυλάττεις σεαυτὸν ἐν παρθενίᾳ, καὶ σωφροσύνῃ, καὶ εὐλαβείᾳ καὶ ὑπακοῇ τῷ προεστῶτι καὶ πάσῃ τῇ ἀδελφότητι; Ὑπομένεις πᾶσαν θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν τοῦ μονήρους βίου διὰ τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν;» καὶ ἐπὶ πάντων τούτων ἀκούει τὴν αὐτὴν ταπεινὴν ἀπάντησιν, γινομένην διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς ἀσθενείας ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐλπίδος ἐπὶ τὴν οὐράνιον δύναμιν· «Ναὶ, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, τίμιε Πάτερ!»

Μετὰ τοσοῦτον εἰλικρινῆ ὁμολογίαν, ἀπομακρύνουσαν πλέον πᾶσαν ὑπόνοιαν καὶ ἀμφιβολίαν περὶ τῆς καλῆς θελήσεως τοῦ κειρομένου, ὁ Ἡγούμενος δίδει αὐτῷ ἀγαθὰς παραινέσεις, ἐξηγῶν εἰς τί συνίσταται ὁ μοναχικὸς βίος; τίθησιν ὡς βάσιν αὐτοῦ τὴν *ἀγνότητα*, τὴν *ταπεινοφροσύνην* καὶ τὴν *τελείαν αὐταπάρνησιν*, προαγγέλλει τοὺς *πειρασμοὺς*, οὓς θέλει ἐγείρει κατὰ τοῦ στρατιώτου τοῦ Χριστοῦ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ προτέρου βίου, καὶ προτείνει αὐτῷ εἰς παράδειγμα τοὺς Ἁγ. Μάρτυρας καὶ αὐτὸν τὸν δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα Κύριον, καὶ ἐπὶ τέλους ἔτι ἅπαξ ἐρωτᾷ· «καὶ ἐὰν ἐν ταύταις ταῖς

ὑποσχέσεσι μέλλῃ διακαρτερεῖν μέχρι τέλους ζωῆς, χάριτι Χριστοῦ;»

«Ναί, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος» ἐκ νέου ἀπαντᾷ ὁ ἀθλητής. Ὁ δὲ Ἡγούμενος, μνημονεύων ἐν προσευχῇ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ, εἰπόντος εἰς τὸν Ἰσραὴλ, «ὅτι εἰ ἐπιλήσεται γυνὴ τὰ ἔκγονα αὐτῆς, οὐκ ἐπιλήσομαί σου,» ἐνισχύει τὸ πνεῦμα τοῦ νέου ἀδελφοῦ, ὑπισχνούμενος αὐτῷ τὴν οὐράνιον ἀντίληψιν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας, τὴν παράκλησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὴν μερίδα τῶν Ἁγίων Ἀντωνίου, Εὐθυμίου, Σάββα καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἔπειτα διατάττει νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλὴν πρῶτον πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶτα εἰς ἅπασαν τὴν ἀδελφότητα, καὶ δέεται πρὸς Κύριον τὸν ἀναδείξαντα ἀξίους αὐτοῦ ὑπηρέτας τοὺς τὰ βιωτικὰ πάντα καταλιπόντας, καὶ ὑποδείξαντα ἡμῖν διαφόρους ὁδοὺς σωτηρίας,— ἵνα τειχίσῃ καὶ τὸν δοῦλον αὐτοῦ τοῦτον τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προσδεχθῇ δὲ τὴν καθαρὰν αὐτοῦ θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ἀφαιρέσει τῶν τριχῶν αὐτοῦ περιέλῃ πᾶσαν ἄλογον ἐπιθυμίαν, καὶ πᾶσαν ἐνθύμησιν, καὶ ἀξιώσῃ αὐτὸν τοῦ χρηστοῦ ζυγοῦ, καὶ τῆς τηρήσεως τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν, καὶ συναριθμήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐκλεκτῶν.

Τότε, δεικνύων αὐτῷ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον, κείμενον ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου, ὡς αὐτὸν τὸν Χριστὸν παρόντα, ἀναμιμνήσκει ὅτι κατ' ἰδίαν αὐτοῦ βούλησιν θέλει τοῦ μεγάλου καὶ Ἀγγελικοῦ σχήματος τὸν ἀῤῥαβῶνα, ὅπερ ἐπικυροῖ αὐτὸς ὁ κειρόμενος, ὅστις, κατὰ διαταγὴν τοῦ Προεστῶτος, δίδει αὐτῷ τρὶς τὸ ψαλίδιον κείμενον ἐπὶ τοῦ Ἁγ. Εὐαγγελίου. Ὁ δὲ Ἡγούμενος λέγει· «Ἰδοὺ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Χριστοῦ λαμβάνεις αὐτό. Βλέπε δὲ τίνι συντάσσῃ, τίνι προσέρχῃ καὶ τίνι ἀποτάσσῃ·» λαβὼν δὲ τὸ τρίτον ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ψαλίδιον, καὶ εὐλογῶν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, κείρει τὰς τρίχας αὐτοῦ σταυροειδῶς, ἐν ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος.

Ψαλλούσης δι' ἠρέμα πάσης τῆς ἀδελφότητος «Κύριε ἐλέησον» ἐνδύεται ὁ νέος μοναχὸς τὰ ἱμάτια τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ διὰ χειρὸς τοῦ προϊσταμένου, ἐξηγοῦντος βαθμηδὸν τὴν πνευματικὴν σημασίαν ἑκάστου τῇ ἐπικλήσει τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ·

«Ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, λέγει οὗτος, ἐνδύεται χιτῶνα ἑκουσίας πενίας καὶ ἐνδείας, λαμβάνει τὸ παλλίον, τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ μεγάλου καὶ Ἀγγελικοῦ σχήματος καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὤμων ἑαυτοῦ· ἐνδύεται χιτῶνα πνευματικῆς ἀγαλλιάσεως· περιζώννυται τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ δύναμιν ἀληθείας, εἰς νέκρωσιν σώματος, καὶ ἀνακαίνισιν πνεύματος· καλύπτεται περικεφαλαίαν ἐλπίδος σωτηρίου καὶ σινδόνα ὑπακοῆς· ἐνδύεται χιτῶνα σωτηρίας καὶ θώρακα δικαιοσύνης· ὑποδύεται τὰ σανδάλια εἰς ἑτοιμασίαν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· λαμβάνει τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ.» καὶ ἐπὶ τέλους· «ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν ἔλαβε τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ μεγάλου καὶ Ἀγγελικοῦ σχήματος, καὶ ἐνεδύθη πάντα τὰ ὅπλα, ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος·» ἀλλ' ἐφ' ἑκάστου ἐνδύματος ὁ προεστὼς, παρακλητικῶς στρέφων πρὸς τὴν ἀδελφότητα, λέγει· «εἴπωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ «Κύριε ἐλέησον!»

Τότε ὁ προϊστάμενος μετ' εὐχῆς δίδει τὸν σταυρὸν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ μοναχοῦ, ὑπενθυμίζων αὐτῷ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «εἶπεν ὁ Κύριος· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.» (Λουκ. Θ', 23).

Εἶτα δίδει αὐτῷ καὶ κηρίον ἀνημμένον, μεθ' οὗ πρέπει νὰ σταθῇ καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν μέχρι τῆς μεταλήψεως αὐτοῦ παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, καὶ πάλιν ἐκφωνεῖ· «Εἶπεν ὁ Κύριος· Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

Ἐνδύσας δὲ ἐντελῶς τὸν νέον μοναχὸν, εὔχεται ἵνα ὁ Κύριος εἰσαγάγῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ αὐλὴν, συγκαταριθμήσῃ τῷ λογικῷ αὐτοῦ ποιμνίῳ, καθαρίσῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ δώσῃ αὐτῷ ἵνα μνημονεύῃ ἀδιαλείπτως τὴν μακαριότητα, τὴν ἀποκειμένην εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν καὶ τοὺς σταυρώσαντας ἑαυτοὺς διὰ τοῦ μοναχικοῦ βίου, χάριν τῆς Οὐρανίου βασιλείας.

Ἡ αὐτὴ τάξις τῶν ἐρωτήσεων, παραινέσεων, καὶ προσευχῶν,

τηρεῖται καὶ κατὰ τὴν κουρὰν τῶν μεγαλοσχήμων, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπίσημον τοῦ ἀνωτέρου τούτου Ἀγγελικοῦ σχήματος ὑπάρχει διαφορά τις εἴς τινας προσευχὰς καὶ παραινέσεις, αἵτινες εἰσὶ πλατύτερον προσηρμοσμέναι εἰς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ μεγαλοσχήμου· γίνεται δὲ μεταβολὴ καὶ εἰς τὴν ἀμφίεσιν.— Διότι ἀντὶ τοῦ *Καλυμμαυχίου ἢ καμηλαυχίου* ἐνδύουσιν αὐτὸν *κουκούλιον* τῆς ἀκακίας, καὶ ἔπειτα *ἀράλαβον*, ὅμοιον τοῦ ἱερατικοῦ Ἐπιτραχηλίου μετὰ σταυρῶν· ἰδιαίτερος κανὼν ἐτέθη ἐπίσης ἐν τῷ ὄρθρῳ διὰ τὴν κουρὰν, κατανυκτικὰ δ' εἰσὶ καὶ αὐτὰ τὰ ἀντίφωνα, ἅτινα ὀφείλει νὰ ἀπαγγέλλῃ ὁ λαμβάνων τὸ σχῆμα, εἰσερχόμενος εἰς τὸν Ναόν· «Ἤθελον δάκρυσιν ἐξαλεῖψαι, τῶν ἐμῶν πταισμάτων, Κύριε, τὸ χειρόγραφον, καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου διὰ μετανοίας εὐαρεστῆσαί Σοι· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἀπατᾷ με, καὶ πολεμεῖ τὴν ψυχήν μου· Κύριε, πρὶν εἰς τέλος ἀπόλωμαι, σῶσόν με.»

«Τίς χειμαζόμενος καὶ προστρέχων τῷ λιμένι τούτῳ οὐ διασώζεται; ἢ τίς ὀδυνώμενος καὶ προσπίπτων, τῷ ἰατρείῳ τούτῳ οὐ θεραπεύεται; Δημιουργὲ τῶν ἁπάντων, καὶ ἰατρὲ τῶν νοσούντων, Κύριε, πρὶν εἰς τὸ τέλος ἀπόλωμαι, σῶσόν με.»

«Πρόβατον εἰμὶ τῆς λογικῆς Σου ποίμνης, καὶ πρὸς Σὲ καταφεύγω τὸν ποιμένα τὸν καλόν· ζήτησόν με τὸν πλανηθέντα, ὁ Θεὸς, καὶ ἐλέησόν με.»

Ὅταν ἡ μοναχικὴ κουρὰ δὲν ἐκτελῆται ἐν καιρῷ τῆς θείας Λειτουργίας, καὶ τότε, μετὰ τὴν ἀμφίεσιν τοῦ νέου ἀδελφοῦ καὶ τὴν σύντομον ἐκτενῆ τοῦ Διακόνου, ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς εὐημερίας αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν ψαλμῳδίαν τοῦ βαπτίσματος· «Ὅσοι εἰς εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. *Ἀλληλούϊα.*» ἀναγινώσκεται εἰς ἐπήκοον αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ Ἅγιος Παῦλος, εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν αὐτοῦ (Δ', 10—17.) διδάσκει, οἷα ἐστὶν ἡ πνευματικὴ ἡμῶν πάλη, καὶ πῶς πρέπει ἡμεῖς νὰ παλαίωμεν·

«Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ· ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρ-

χὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι. Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ.»

Καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, κηρύττων τὴν αὐταπάρνησιν, ἐξ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ προσκαλεῖ τὸν νέον ἀθλητὴν πρὸς αὐτόν· «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.»

«Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.» (Ματθ. Ι'. 37—38. ΙΑ'. 28—30.)

Οἱ δὲ ἀδελφοὶ, προσαγορεύοντες διὰ τῶν ἀσπασμῶν τῆς εἰρήνης τὸν νέον αὐτῶν συναθλητὴν, ψάλλουσιν· «Ἐπιγνῶμεν, ἀδελφοὶ, τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· τὸν γὰρ ἐκ τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὴν πατρικὴν ἑστίαν ἀναδραμόντα ἄσωτον υἱὸν, ὁ Πανάγαθος Πατὴρ προϋπαντήσας ἀσπάζεται, καὶ πάλιν τῆς ἰδίας δόξης χαρίζεται τὰ γνωρίσματα, καὶ μυστικὴν τοῖς ἄνω ἐπιτελεῖ εὐφροσύνην, θύων τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν· ἵνα ἡμεῖς ἀξίως πολιτευσώμεθα, τῷ τε θύσαντι φιλανθρώπῳ Πατρὶ, καὶ τῷ ἐνδόξῳ θύματι,— τῷ Σωτῆρι τῶν ψυχῶν ἡμῶν.»

ΒΙΒΛΙΟΝ Δ.'

Περὶ τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς ταφῆς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Παρεξετράπημεν ὀλίγον, ἀγαπητὲ φίλε, τῆς βαθμηδὸν προϊούσης πορείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν καὶ ἑορτῶν, τῶν μετὰ τὸ Πάσχα, καὶ ὡσεὶ κεκοπιακότες ἀπὸ τῆς ἑπτὰ ἑβδομάδας διαρκούσης ἀναβάσεως ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς κορυφῆς, ἥτις ἐπικρατεῖ πασῶν τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πανηγύρεων, ἐστάθημεν ἵνα γευθῶμεν τοὺς καρποὺς τῆς σταυρικῆς ὁδοῦ ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν μυστηρίων αὐτῆς· ἐκ τοσοῦτον δ' ὑψηλοῦ σημείου ἠδυνήθημεν νὰ συμπεριλάβωμεν δι' ἑνὸς χαρμοσύνου βλέμματος τήν τε δύσκολον ἀνάβασιν ἡμῶν καὶ τὴν εὔκολον ἤδη πορείαν, μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν. Οὕτως, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκρίνῃ τις τὸ οὐράνιον πρὸς τὸ ἐπίγειον, εἰς τὸν ὁδοιπόρον, τὸν τοσοῦτον κεκοπιακότα, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐν ἀβάτοις ὄρεσι περιπλανώμενον καὶ μὴ εὑρίσκοντα καταφύγιον, ἀποκαλύπτονται αἴφνης ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων αἱ εὐλογημέναι μεσημβριναὶ κοιλάδες, καὶ, λησμονῶν πάσας τὰς δυσχερείας τῆς ὁδοῦ, ὁρμᾷ ὡς ὁ λιμώττων εἰς τοὺς πολυτελεῖς αὐτῶν κόλπους ἐπὶ τὰς ὄχθας τῶν ζωηρῶν πηγῶν, καὶ ὑπὸ τὰ σύσκια καὶ κατάῤῥυτα ἄλση.

Οὕτω καὶ ἡμᾶς εὐφροσύνως ἄγει ἡ πνευματικὴ ἀτραπὸς δι' ὀκτὼ ἑβδομάδων ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους πυρίνης καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἔτι ἀπωτέρω, μέχρι τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων πάντων, τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου αὐτῶν. Εἰς ἀντίθεσιν δὲ τοῦ τῆς νηστείας Τριῳδίου, ἡ Ἐκκλησία ὠνόμασε *Τριῴδιον ἀνθηρὸν* (*Περ-*

τηκοστάριον) τὸ ὅλον τῶν χαρμοσύνων θείων ἀκολουθιῶν τοῦ καιροῦ τούτου, καθ' ὃν χαίρει μετ' αὐτῆς καὶ αὐτὴ ἡ φύσις·

«Σήμερον ἔαρ ψυχῶν (ψάλλει αὕτη), ὅτι Χριστὸς ἐκ τάφου, ὥσπερ ὁ Ἥλιος, ἐκλάμψας τριήμερος, τὸν ζοφερὸν χειμῶνα ἀπήλασε τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν.» καὶ «Ἡ Βασιλὶς τῶν ὡρῶν, τῇ λαμπροφόρῳ ἡμέρᾳ, ἡμερῶν σε Βασιλίδι φανώτατα δορυφοροῦσα τέρπει τὸν ἔγκριτον τῆς Ἐκκλησίας λαόν.»

Ἡ αὐτὴ βαθεῖα σοφία, μεθ' ἧς ἐκανονίσθησαν πάντα τὰ ᾄσματα, αἱ ἀναγνώσεις καὶ αἱ τελεταὶ, προτρέπουσαι ἡμᾶς εἰς μετάνοιαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, φαίνεται καὶ εἰς τὸ Πεντηκοστάριον, πρὸς διαβεβαίωσιν ἡμῶν περὶ τῆς σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως. Κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὸ Πάσχα, ἡ περὶ πάντων προνοοῦσα καὶ μεριμνῶσα Ἐκκλησία ὑπομιμνήσκει ὑμῖν τὴν βραχεῖαν ἀπιστίαν τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ, χρησιμεύσασαν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας ὡς θεμέλιον τῆς πίστεως εἰς τὸν Ἀναστάντα, ὅστις συνεχώρησε τὴν ψηλάφησιν τῷ διστάζοντι Θωμᾷ, οὗτος δ' ἀφῆκεν ἔπειτα ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ τὸ χαροποιὸν «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου.»

«Ὦ τοῦ παραδόξου θαύματος! (κραυγάζουσιν οἱ πιστοὶ), Ἰωάννης στήθει τοῦ Λόγου ἀνέπεσε. Θωμᾶς δὲ τὴν πλευρὰν προσψηλαφῆσαι κατηξιώθη· ἀλλ' ὁ μὲν ἐκεῖθεν φρικτῶς Θεολογίας βυθὸν ἀνέλκει· ὁ δὲ τὴν Οἰκονομίαν ἠξίωται μυσταγῆσαι ἡμᾶς· παρίστησι γὰρ τὰς ἀποδείξεις τρανῶς τῆς Ἐγέρσεως αὐτοῦ, ἐκβοῶν· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου!»

«Φιλάνθρωπε, μέγα καὶ ἀνείκαστον τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν Σου· ὅτι ἐμακροθύμησας!— ὑπὸ Ἰουδαίων ῥαπιζόμενος, ὑπὸ Ἀποστόλου ψηλαφώμενος, καὶ ὑπὸ τῶν ἀθετούντων Σε πολυπραγμονούμενος. Πῶς ἐσαρκώθης; Πῶς ἐσταυρώθης ὁ ἀναμάρτητος;—ἀλλὰ συνέτισον ἡμᾶς ὡς τὸν Θωμᾶν βοᾷν Σοι· Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, δόξα Σοι.»

Τὴν ἀκόλουθον Κυριακὴν ἡ μνήμη τοῦ κηδευτοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῶν Μυροφόρων, πρώτων μαρτύρων τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, παριστᾷ εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν καὶ πάλιν τὸν ἐκκενωθέντα τάφον· ἔμπροσθεν δὲ τῆς θύρας αὐτοῦ, ὡς πρὸς ἰδίαν ἑκάστου βεβαίωσιν,

παριστᾷ ἐκεῖνον, ὅστις ἐκύλισεν αὐταῖς τὸν λίθον, καὶ τὰς γυναῖκας, αἵτινες εὗρον αὐτὸν ἤδη ἀποκυλισθέντα τὴν τρίτην ἡμέραν, καὶ τὸν εὐαγγελίζοντα Ἄγγελον ἐπ' αὐτοῦ καθεζόμενον. «Ἐπέπρωτο, λέγει τὸ συναξάριον τῆς Κυριακῆς ταύτης, εἰς τὸ γυναικεῖον φῦλον, τὸ πρῶτον ὑποπεσὸν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀρὰν κληρωσάμενον, αὐτὸ τοῦτο πρῶτον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ κατιδεῖν, καὶ τὴν χαρὰν ἐνωτίσασθαι τὸ πρῶτον ἀκοῦσαν διὰ τῆς Εὔας τὸν πικρὸν λόγον· «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα.»

Ἡ γενναιότης τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἐνίκησε τὴν ἀδυναμίαν τῆς γυναικείας φύσεως· «Ἔῤῥαναν μύρα μετὰ δακρύων ἐπὶ τὸ μνῆμά Σου αἱ γυναῖκες, καὶ ἐπλήσθη χαρᾶς τὸ στόμα αὐτῶν ἐν τῷ λέγειν· Ἀνέστη ὁ Κύριος!» καὶ εἰς τὰ στιχηρὰ, τὰ ὑμνοῦντα τὸν ἆθλον αὐτῶν ἐν τῷ διαστήματι ὅλης τῆς ἑβδομάδος οἱ χαρμόσυνοι ὕμνοι πολλάκις ἀναμίγνυνται μετὰ τῶν νεκρωσίμων τοῦ μεγάλου Σαβάτου, ὡς ἠχὼ τῶν Θείων παθῶν, διαδιδομένη ἐκ τοῦ λίθου τοῦ μνήματος καὶ ἐλέγχουσα τοὺς Ἰουδαίους·

«Εἰπάτωσαν Ἰουδαῖοι, πῶς οἱ στρατιῶται ἀπώλεσαν τηροῦντες τὸν Βασιλέα; διὰ τί γὰρ ὁ λίθος οὐκ ἐφύλαξε τὴν πέτραν τῆς ζωῆς; ἢ τὸν ταφέντα δότωσαν, ἢ ἀναστάντα προσκυνείτωσαν σὺν ἡμῖν.»

Μετὰ πλείστας μαρτυρίας περὶ τῆς Ἀναστάσεως ἀκολουθεῖ, τὴν ἐπιοῦσαν Κυριακὴν, ἡ Εὐαγγελικὴ διήγησις τοῦ Ἰωάννου, περὶ ἀσθενοῦντος τινὸς παρὰ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ, ὃν ἰάτρευσεν ὁ Κύριος κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἑβραϊκῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου, καὶ διὰ τούτου διήγειρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ἰουδαίων. Ἔτι μᾶλλον ἐφθόνησαν οὗτοι, ὅτε ὁ Μεσσίας, ὀνειδίζων τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν, ἐδείκνυεν αὐτοῖς τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς Προφήτας, περὶ αὐτοῦ μαρτυροῦντας, καὶ φανερὰ πλέον διεκήρυξεν ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἴσον τῷ Θεῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν, ὡς τιμῶσι τὸν Πατέρα· «Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν,» εἶπεν αὐτὸς, καὶ ἡ τόσον καθαρὰ αὕτη μαρτυρία περὶ τῆς Θεότητος, ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ἐκφωνεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἐπήκοον τῶν πιστῶν, ὡς νέα βεβαίωσις τῆς οὐρα-

νίου δίξης τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος, ὅστις, ὁμοίως τῷ Πατρὶ, ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ κρίσιν ποιεῖ.

Κατανυκτικά εἰσι τὰ στιχηρὰ, τὰ ψάλλοντα τὴν ἀσθένειαν τοῦ Παραλύτου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Χριστοῦ· «Ἄταφος νεκρὸς ὑπάρχων ὁ Παράλυτος, ἰδών σε ἐβόησεν· Ἐλέησόν με, Κύριε, ὅτι ἡ κλίνη μου τύμβος μοι ἐγένετο· καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν. Ὁ δὲ Σωτὴρ, σπλαγχνισθείς, λέγει πρὸς αὐτόν· «Διὰ σὲ σάρκα περιβέβλημαι, διὰ σὲ ἄνθρωπος γέγονα, καὶ λέγεις ἄνθρωπον οὐκ ἔχω! — Ἆρόν σου τὸν κράββατον καὶ περιπάτει.»

Τρεῖς ἦσαν αἱ μεγάλαι ἑορταὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· τὸ Πάσχα, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς Αἰγύπτου· ἡ Πεντηκοστὴ, ἀναμιμνήσκουσα αὐτοῖς τὸν εἰς Μωϋσῆν δοθέντα νόμον ἐπὶ τοῦ Σινᾶ πεντήκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἔξοδον, καὶ τέλος ἡ Σκηνοπηγία, καθ' ἣν συνέρχοντο πανδήμως ὑπὸ τὰς σκηνὰς καθ' ἕκαστον θέρος, εἰς μνήμην τοῦ τεσσαρακονταετοῦς ἀοίκου βίου ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου, συμβᾶσα τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πάσχα, καὶ μετὰ πεντήκοντα ἡμέρας ἡ ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους κατάβασις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡγίασαν διὰ τὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης Ἐκκλησίαν, ἀμφοτέρας τὰς ἑορτὰς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ Μεσοπεντηκοστὴ, δηλαδὴ ἡ μέση μεταξὺ αὐτῶν ἡμέρα, ἡ τέμνουσα τὴν περίοδον εἰς δύω ἡμίσεα, τιμᾶται ἐπίσης δι' ἰδιαιτέρων προσευχῶν καὶ τελετῶν. Ἡ ἑξακολουθοῦσα ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Πάσχα παριστᾷ τὸν Ἰησοῦν, μεσούσης τῆς Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς, εἰσελθόντα ἐν τῷ ναῷ καὶ διδάσκοντα· — τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα ἡ ἡμέρα αὕτη προαπλώσῃ ἐφ' ἑαυτῆς τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη ἤκουσε τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, ἐκφωνηθέντας ἐν τῷ Ἱερῷ τῶν Ἱεροσολύμων· «Ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω,» διὸ καὶ ψάλλει αὐτῷ τῇ τετάρτῃ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς· «Μεσούσης τῆς ἑορτῆς, διψῶσάν μου τὴν ψυχὴν, εὐσεβείας πότισον νάματα ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, Χριστὲ ὁ Θεός.»

Ἐντεῦθεν ἐν τῇ χαρμοσύνῳ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἥτις, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἑωθινοῦ κανόνος, φωτίζεται ἐξ ἑνὸς μὲν διὰ τῆς θείας

λαμπρότητος τοῦ Πάσχα, ἐξ ἄλλου δὲ λαμπρύνεται ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ παρηγόρου Πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ διπλοῦ φωτὸς αὐτῆς συνενοῖ ἀμφοτέρας τὰς πανηγύρεις, — γίνεται, μετὰ τὴν Λειτουργίαν λιτανεία μετὰ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἵνα κορεσθῇ διὰ τῶν ἡγιασμένων ναμάτων τοῦ ὕδατος ἡ εὐσεβὴς δίψα τῶν Χριστιανῶν.

Κατὰ τὰς δύω ἀκολούθους Κυριακὰς ἀναγινώσκεται τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον περὶ τῆς Σαμαρείτιδος, εἰς ἣν ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς, ὑποσχόμενος αὐτῇ τὴν πνευματικὴν πηγὴν, τὴν εἰς αἰῶνα καταπαύουσαν τὴν δίψαν, καὶ περὶ τοῦ Τυφλοῦ, ὅστις ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον νύκτα λογιζόμενος ἀνεβόησε πρὸς τὸν υἱὸν Δαυὶδ καὶ ἀνέβλεψε, κατὰ τὸ ῥῆμα αὐτοῦ νιφθεὶς εἰς τοῦ Σιλωὰμ τὴν κολυμβήθραν.

Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως αὐτοῦ πρὸς τὸν θεῖον Ἰατρὸν, κατήσχυνε τὴν ἀλαζόνα ἀπιστίαν τῶν Φαρισαίων· «Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; » ἠρώτησεν ὁ Ἰησοῦς τὸν διωχθέντα ἐκ τῆς ὁμηγύρεως αὐτῶν· «Τίς ἐστι, Κύριε, (μεθ' ἁπλότητος ἀπεκρίθη ὁ ἀναβλέψας) ἵνα πιστεύω εἰς αὐτόν; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Καὶ ἑώρακας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν. Ὁ δὲ ἔφη· πιστεύω, Κύριε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.» Μιμούμενοι τὴν μακαρίαν πίστιν τοῦ ἀναβλέψαντος Τυφλοῦ, ἀνακράξωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς Χριστὸν τὸν Θεόν· «Δικαιοσύνης Ἥλιε νοητὲ, Χριστὲ ὁ Θεὸς, ὁ τὸν ἐκ μήτρας τοῦ φωτὸς ἐστερημένον, διὰ τῆς Σῆς ἀχράντου προσψαύσεως, φωτίσας κατ' ἄμφω, καὶ ἡμῶν τὰ ὄμματα τῶν ψυχῶν αὐγάσας, υἱοὺς ἡμέρας δεῖξον, ἵνα πίστει βοῶμέν Σοι· «Πολλὴ Σου καὶ ἄφατος ἡ εἰς ἡμᾶς εὐσπλαγχνία, φιλάνθρωπε, δόξα Σοι.»

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὸ Πάσχα, συμφώνως πρὸς τὸν καιρὸν αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, ἑορτάζεται ἡ ἔνδοξος Ἀνάληψις καὶ ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα μετὰ τοὺς σταυρικοὺς ἄθλους τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ζωῆς. Οὕτως ὡς αἱ προηγούμεναι ἡμέραι τῶν παθῶν αὐτοῦ, οὕτω καὶ αἱ ἀκόλουθοι τῆς λαμπρᾶς Ἀναστάσεως πιστῶς καὶ βαθμηδὸν ἐσημειώθησαν διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ ἐκ τῆς μνήμης ἡμῶν μηδεμία πολύτιμος στιγμὴ τοῦ βραχέος τούτου χρόνου. — Ὁμοίως τοῖς Ἀποστό-

λοις, οἵτινες ἀκαταπαύστως περιέμενον τὰς παρηγορητικὰς ἐμφανίσεις τοῦ Διδασκάλου αὐτῶν, ἐν τῷ διαστήματι τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, πρὶν ἡ ἀναληφθῇ φανερῶς ἐνώπιον αὐτῶν, ἵσταται καὶ ἡ Ἐκκλησία, πάσας τὰς ἡμέρας ταύτας, ὡσεὶ πνευματικὸς φύλαξ· ἔπειτα δὲ πάλιν μετὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, περιμένει ἔτι δέκα ἡμέρας τὸν ὑποσχεθέντα Παράκλητον. Τότε δὲ τὸ Πεντηκοστάριον, ἀφοῦ ἀποδώσῃ τὸν τελευταῖον ἔπαινον τοῖς Ἁγίοις τοῦ Θεοῦ, παραχωρεῖ τὸν τόπον εἰς τὴν συνήθη τάξιν τῆς ἀκολουθίας.

Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως, ἐπαναλαμβανομένων πάντων τῶν τοῦ πάσχα ὕμνων ἔτι ἅπαξ, ἀποδίδεται ἡ λαμπρὰ ἑορτὴ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ χαρμόσυνος αὕτη ἐπανάληψις παρηγορεῖ τρόπον τινὰ τοὺς πιστοὺς, συνοδεύοντας εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸν Λυτρωτὴν αὐτῶν· ἐν τῷ ἑσπερινῷ τῆς ἡμέρας τῆς ἀποδόσεως τῆς ἑορτῆς ψάλλεται ἡ Ἀνάληψις·

«Βίβλοι γραφῶν ἐνθέως καὶ τὰ κηρύγματα τῶν σοφῶν Θεηγόρων, πέρας σαφῶς ἐδέξαντο· μετὰ γὰρ τὴν ἔγερσιν ὁ Δεσπότης ἄνεισι δόξης εἰς τὰ Οὐράνια, καὶ ἡ γῆ μυστικῶς χορεύει.»

Ὁποία δὲ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν παρίσταται ἐν τοῖς ἑπομένοις ὕμνοις· «*Ὁ Κύριος ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς*, ἵνα πέμψῃ τὸν Παράκλητον τῷ Κόσμῳ· οἱ οὐρανοὶ ἡτοίμασαν τὸν θρόνον αὐτοῦ, νεφέλαι τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ· Ἄγγελοι θαυμάζουσιν, ἄνθρωπον ὁρῶντες ὑπεράνω αὐτῶν· ὁ Πατὴρ ἐκδέχεται, ὃν ἐν κόλποις ἔχει συναΐδιον· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κελεύει πᾶσι τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ὅτι ἀνέβη Χριστὸς, ὅπου ἦν τὸ πρότερον.»

Πάντες οἱ ἀφέντες ἐπὶ γῆς τὸ γήϊνον καὶ τὸ φθαρτὸν τῆς τέφρας προσκαλοῦνται νοερῶς ν' ἀνυψώσωσι πρὸς τὰ ἄνω τὰ βλέμματα καὶ τὰς αἰσθήσεις, καὶ ὡσεὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, νὰ θεωρῶσι διὰ τῶν ἀνοικτῶν πυλῶν τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς τὸν ἐν νεφέλαις φερόμενον Χριστὸν, τὸν διανέμοντα τοῖς Ἀποστόλοις τὰ δῶρα αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς καθαρὰν θεωρίαν ἀπαιτοῦσιν αἱ ὑψηλαὶ ὑμνῳδίαι τῆς ἐπισήμου ταύτης ἡμέρας, αἵτινες, διὰ τῶν χειλέων τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἐπλήρωσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἐπληρώθησαν οἱ οὐρανοὶ

αὐτῶν διὰ τῶν χορῶν τῶν Ἀγγέλων, μετὰ τρόμου ὑμνησάντων τὴν ἀπρόσιτον δόξαν τοῦ ἀνυψουμένου.

Ἄξιαι σημειώσεως εἰσὶν αἱ Προφητεῖαι τοῦ Ἡσαΐου καὶ τοῦ Ζαχαρίου, αἱ ἀναγινωσκόμεναι τῇ παραμονῇ τῆς ἑορτῆς· «Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιὼν, ἰδοὺ ὁ Σωτήρ σου παραγέγονεν, ἔχων τὸν ἑαυτοῦ μισθὸν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδὼμ; ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ· οὗτος ὡραῖος ἐν στολῇ αὐτοῦ, βοᾷ μετὰ ἰσχύος πολλῆς. Ἐγὼ διαλέγομαι δικαιοσύνην καὶ κρίσιν σωτηρίου! Διὰ τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ πλήρους καταπεπατημένης; Ληνὸν ἐπάτησα μονώτατος, καὶ τῶν ἐθνῶν οὐκ ἔστιν ἀνὴρ μετ' ἐμοῦ!... Οὐ πρέσβεις, οὐδὲ Ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτοὺς, διὰ τὸ ἀγαπᾷν αὐτοὺς, καὶ φείδεσθαι αὐτῶν αὐτὸς ἐλυτρώσατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς, καὶ ὑπερύψωσεν αὐτοὺς πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος.»

Ὁ δὲ Ζαχαρίας καθαρῶς ἀναγγέλει· «Ἰδοὺ ἡμέρα ἔρχεται Κυρίου, καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τὸ κατέναντι Ἱερουσαλὴμ, ἐξ ἀνατολῶν Ἡλίου. Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ. — Καὶ ἔσται Κύριος εἰς Βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἓν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον.»

Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰς πρώτας ἑκατονταετηρίδας, εἶχεν ὡς κανόνα νὰ προσκαλῇ μεταξὺ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς συνόδους πρὸς στηριγμὸν τῆς πίστεως καὶ διευθέτησιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, καθιέρωσε νὰ ἑορτάζηται κατὰ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν, δηλ. τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Ἀνάληψιν, ἡ μνήμη τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐκ τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Ἁγίων Πατέρων, οἵτινες ἐπεκύρωσαν διὰ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, βλασφήμως ἀποῤῥιφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀσεβοῦς Ἀρείου.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἵτινες ἐπεκύρωσαν ἀδιστάκτως τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδοξίας, πάντων ἐπισημοτέρα καὶ ἁγιωτέρα ἦν ἡ πρώτη αὕτη, ἡ τῆς Νικαίας, γενομένη ἐν ἔτει

325. Συνίστων δὲ ταύτην Ἱεράρχαι, ἐστολισμένοι ἔτι ὄντες ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν δώρων καὶ τῆς θαυματουργοῦ ἰσχύος, μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, οἵτινες οὐ μόνον διὰ λόγου ἐπεκύρωσαν αὐτὴν, ἀλλὰ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐβάσταζον ἐν τῷ σώματι αὐτῶν τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ· διότι πολλοὶ τούτων ὑπέστησαν τὰς σκληροτέρας βασάνους ἐπὶ τῶν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ τελευταίων καταδιωγμῶν, καὶ συνεδρίαζον πολιότριχες ἐν τῇ ἀθανάτῳ ὁμηγύρει τῶν συναθλητῶν αὐτῶν, ὡς ἡκρωτηριασμένοι στρατιῶται τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, συναθροίσας αὐτοὺς ἐκ πάντων τῶν περάτων τοῦ εὐρυτάτου κράτους αὐτοῦ, ἐφίλει μετ' εὐλαβείας τὰς ἱερὰς πληγὰς αὐτῶν, καὶ ταπεινῶς ἐκάθισε μεταξὺ τοῦ Ἀγγελικοῦ συνεδρίου τῶν Ποιμένων, οἵτινες ἦσαν πεπληρωμένοι Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἔφερον τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλὰ καί τοι προσκληθέντες ἐξ ἀπωτάτων καὶ ξένων πρὸς ἀλλήλας χωρῶν, ἅπαντες ὅμως, θεμελιούμενοι ἐπὶ τοῦ Θείου λόγου καὶ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων, ἀπήγγειλαν ὁμοψύχως τὸ σύμβολον τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, ὅπερ καὶ μέχρι τοῦδε, ὡς ἀκράδαντος αὐτῆς βάσις, ψάλλεται ἐν ἑκάστῃ λειτουργίᾳ. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία, εὐγνωμονοῦσα πρὸς τοὺς μεγάλους τούτους φωστῆρας, οἵτινες ποτίσαντες αὐτὴν τὰ καθαρὰ νάματα τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, ἀπολαμβάνουσι τὴν αἰώνιον χαρὰν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἀναπαύσεως, μακαρίζει αὐτοὺς δι' ἀξίων ἐγκωμίων·

« Ὦ Θεία παρεμβολὴ, τὸ μυστήριον τῆς Θεολογίας τρανῶς παρέδωκας τῇ Ἐκκλησίᾳ. Θεηγόροι ὁπλῖται παρατάξεως Κυρίου, ἀστέρες πολύφωτοι, τοῦ νοητοῦ στερεώματος, τῆς μυστικῆς Σιὼν οἱ ἀκαθαίρετοι Πύργοι, τὰ μυρίπνοα ἄνθη τοῦ Παραδείσου, τὰ πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου, Νικαίας τὸ καύχημα, Οἰκουμένης ἀγλάϊσμα! ἐκτενῶς πρεσβεύσατε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. »

Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς μνήμης τῆς φοβερᾶς κρίσεως πρὸ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τελεῖται πάλιν ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων, ἵνα διὰ τῆς προσευχῆς ἀξιωθῶσι καὶ οὗτοι

τῆς χάριτος, ἑτοίμης νὰ ἐπιχυθῇ ἐπὶ τῶν ζώντων ἀδελφῶν αὐτῶν.

Ἔφθασεν ἤδη καὶ ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, θεολογικῶς ἑορταζομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δοξαζούσης τὴν κατάβασιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δι' ὑψηλῶν ὕμνων τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος, καὶ κοσμούσης διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, τὴν πανήγυριν τῆς πρώτης ἡμέρας τὴν δ' ἐπιοῦσαν ψάλλει, ἐν ὁμοίοις ᾄσμασι, τὰ εὐεργετικὰ χαρίσματα, τὰ ἐκχυνόμενα ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τῶν πιστευόντων.

Διὰ τῆς θριαμβευτικῆς ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων καταβάσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐτελειώθη ἡ εἰς τὸν κόσμον ἀποκάλυψις τῶν τριῶν προσώπων τῆς Θεότητος. Διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, καὶ ἰδίως διότι ὁ ἀσεβὴς Ἄρειος ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ τὴν ἀρχαίαν βάσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πίστεως, ἐναντίον τῶν καθαρῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, μετὰ δὲ τοῦτον ἄλλος βλάσφημος, ὁ Μακεδόνιος, ἤρχισε ν' ἀπορρίπτῃ τὴν Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος— οἱ τηρηταὶ τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας, ἀφορίσαντες διὰ συνοδικοῦ ἀναθέματος τοὺς αἱρετικοὺς ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς περιστολὴν τῶν πιστῶν ἀπὸ τῆς φθοροποιᾶς διδασκαλίας, ἥνωσαν μετὰ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ δὲ μέγιστος Θεολόγος τοῦ καιροῦ τούτου καὶ τῶν ἐπερχομένων αἰώνων, στερεωσάντων αὐτῷ τὴν ἔνδοξον ταύτην ὀνομασίαν, ὁ Γρηγόριος, ὁ φίλος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ προκάτοχος τοῦ Χρυσοστόμου ἐπὶ τοῦ ποιμεναρχικοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης, ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος, ἐκθέσας, κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, τὸ ἀπρόσιτον αὐτῆς μυστήριον τοῖς πιστεύουσιν. Οὗτοι δὲ ψάλλουσιν ἐπίσης αὐτῷ· «Ὁ ποιμενικὸς αὐλὸς τῆς Θεολογίας σου, τὰς τῶν ῥητόρων ἐνίκησε σάλπιγγας· ὡς γὰρ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐκζητήσαντι, καὶ τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι παρὰ τοῦ Θεοῦ.»

Τοσοῦτον ὑψηλοί εἰσιν οἱ δογματικοὶ λόγοι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, ὥστε μετεβλήθησαν εἰς χαρμοσύνους ὕμνους· « Δεῦτε, λαοί, τὴν τρισυπόστατον Θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱὸν ἐν τῷ Πατρὶ σὺν Ἁγίῳ Πνεύματι. Πατὴρ γὰρ ἀχρόνως ἐγέννησεν Υἱὸν συναΐδιον καὶ σύνθρονον, καὶ Πνεῦμα Ἅγιον ἦν ἐν τῷ Πατρὶ, σὺν Υἱῷ

δοξαζόμενον, —μία Δύναμις, μία Οὐσία, μία Θεότης, ἣν προσκυνοῦντες πάντες λέγομεν, Ἅγιος ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' Υἱοῦ, συνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρὸς, δι' οὗ τὸν Πατέρα ἐγνώκαμεν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπεδήμησεν ἐν Κόσμῳ. Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον, Τριὰς Ἁγία, δόξα σοι. »

« Εἴδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, » (ψάλλεται καὶ εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς ἑορτῆς, ἐπαναλαμβάνεται δὲ τὸ χαρμόσυνον τοῦτο ᾆσμα ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς ἑκάστην λειτουργίαν, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ἁγίων Δώρων) « ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον· εὕρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν. »

Ἡ ἑπομένη παραμυθητικὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Παράκλητον, καθ' ἑκάστην καὶ ἀκαταπαύστως προφερομένη παρ' ἡμῶν, εἶναι εἷς τῶν ὕμνων τῆς πανηγύρεως ταύτης· « Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, καὶ ζωῆς χορηγὸς, ἐλθὲ καὶ σκήνωσον ἐν ἡμῖν, καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλῖδος, καὶ σῶσον, ἀγαθὲ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν. »

Τότε ἀναγινώσκονται προσέτι, μετὰ τὸ Προκείμενον τῆς ἡμέρας, καὶ αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἰωὴλ καὶ Ἰεζεκιὴλ περὶ τῆς μελλούσης ἐκχύσεως τοῦ Πνεύματος, τόσον λαμπρῶς ἐκπληρωθεῖσαι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην· ἐκ δὲ τῆς βίβλου τῶν ἀριθμῶν τοῦ Μωϋσέως τὰ περὶ τῆς ἀξιοσημειώτου καταπέμψεως τοῦ αὐτοῦ Θείου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους τοῦ Ἰσραήλ· ὅτι δηλαδὴ ὁ Κύριος κατέβη ἐν νεφέλῃ παρὰ τῇ Σκηνῇ τοῦ Μαρτυρίου, καὶ παρεῖλεν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐπὶ τῷ Μωϋσῇ καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα ἄνδρας, καὶ οὗτοι ἤρχισαν νὰ προφητεύωσιν ἐν τῇ παρεμβολῇ ἐν μέσῳ τῆς ὁμηγύρεως ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς ἐκήρυττον καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἀφ' ἧς ἡμέρας κατέβησαν ἐπ' αὐτοὺς αἱ πύριναι γλῶσσαι.

Τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἐμπεπνευσμένοι λόγοι τοῦ Ἰωὴλ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου· « Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ

αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ προσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται. Καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι. Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω. Καὶ πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται. »

Τοιοῦτοι οἱ λόγοι τοῦ Ἰεζεκιήλ· « Καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν καινὴν, λέγει ὁ Κύριος, καὶ Πνεῦμα καινὸν δώσω ὑμῖν, καὶ ἀφελῶ τὴν καρδίαν τὴν λιθίνην ἐκ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, καὶ δώσω ὑμῖν καρδίαν σαρκίνην. Καὶ τὸ πνεῦμά μου δώσω ἐν ὑμῖν, καὶ ποιήσω ἵνα ἐν τοῖς δικαιώμασί μου πορεύησθε, καὶ τὰ κρίματά μου φυλάξησθε καὶ ποιήσητε. Καὶ ἔσεσθέ μοι εἰς λαὸν, κἀγὼ ἔσομαι ὑμῖν εἰς Θέον.»

Οἱ ἑωθινοὶ ὕμνοι τῆς ἑορτῆς ταύτης δὲν εἶναι κατώτεροι τῶν ἑσπερινῶν. Ἐνταῦθα ὁ Κοσμᾶς ἐπίσκοπος Μαϊουμᾶ, ὅστις ἐστόλισε διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὰς μεγάλας ἡμέρας τῆς τῶν παθῶν ἑβδομάδος, ψάλλει εἰς περιγραφικὸν κανόνα τὴν εὐεργετικὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἀμιλλᾶται ἐν τοῖς στιχηροῖς πρὸς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον·

«Ἡ τοῦ Πνεύματος πηγὴ, ἐπιδημοῦσα τοῖς ἐν γῇ, εἰς πυρφόρους ποταμοὺς, μεριζομένη νοητῶς, τοὺς Ἀποστόλους ἐδρόσιζε, καὶ γέγονεν αὐτοῖς, νέφος δροσῶδες τὸ πῦρ, φωτίζουσα αὐτοὺς, καὶ ὑετίζουσα φλόξ, δι' ὧν ἡμεῖς ἐλάβομεν, τὴν χάριν διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος· τὸ φῶς ἐπέστη, τοῦ Παρακλήτου, καὶ τὸν κόσμον ἐφώτισε.»

«Λυτήριον κάθαρσιν ἁμπλακημάτων, πυρίπνοον δέξασθε Πνεύματος δρόσον. Ὦ τέκνα φωτόμορφα τῆς Ἐκκλησίας, νῦν ἐκ Σιὼν γὰρ ἐξελήλυθε νόμος, ἡ γλωσσοπυρσόμορφος Πνεύματος χάρις.»

«Οἱ μὴ θιγομένῳ προβαίνοντες ἐν ὄρει (Σινᾷ) μὴ πεφρικότες πῦρ δειματοῦν, δεῦτε καὶ στῶμεν ἐν τῷ ὄρει Σιὼν, ἐν πόλει ζῶντος Θεοῦ, πνευματοφόροις Μαθηταῖς νῦν συγχορεύοντες.»

«Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον (θεολογεῖ ὁ Γρηγόριος) Φῶς καὶ Ζωὴ, καὶ ζῶσα πηγὴ νοερά· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, ἀγαθὸν, εὐθὲς, νοερὸν, ἡγεμονεῦον, καθαῖρον τὰ πταίσματα· Θεὸς καὶ θεοποιοῦν· Πῦρ ἐκ πυρὸς προϊόν· λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τὰ χα-

ρίσματα, δι' οὗ Προφῆται ἅπαντες, καὶ Θεοῦ Ἀπόστολοι, μετὰ Μαρτύρων ἐστέφθησαν, — ξένον ἄκουσμα! ξένον θέαμα! Πῦρ διαιρούμενον εἰς νομὰς χαρισμάτων.»

Καὶ πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, περὶ τῆς πρώτης συναντήσεως τοῦ ἀναστάντος Σωτῆρος μετὰ τῶν Μαθητῶν, ἀμφότεροι οἱ χοροὶ ἐναλλὰξ ψάλλουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς στίχους τῶν Ψαλμῶν, προφητικῶς περιστώντων τὴν εὐεργετικὴν παρουσίαν τοῦ Θείου Πνεύματος ἐν τῇ οἰκουμένῃ·

«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ,» κραυγάζει ὁ εἷς· «Καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν·» ἀπαντᾷ ὁ ἕτερος· «Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια·» ἠπίως ἐκφωνεῖ ὁ πρῶτος, καὶ σοβαρῶς ἀνταποκρίνεται ὁ δεύτερος· «Γῆ ἐσείσθη, καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ ἔσταξαν, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ τοῦ Σινᾶ.» Ἰδοὺ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὰ χείλη τοῦ Ψαλμῳδοῦ· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. — Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά Σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. — Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ.»

Καθὼς οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν ἑώρταζον τὴν Σκηνοπηγίαν, καὶ τοῦτο ἦν ὁ τύπος τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ὅτε, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν σκηνῶν τῶν σωμάτων ἡμῶν, θέλομεν γευθῆ τῶν καρπῶν τῶν κόπων ἡμῶν ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ οὐρανοῦ· οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς συνειθίζει ὁ λαὸς, οὐχὶ ἄνευ πνευματικῆς αἰτίας, νὰ μεταβάλλῃ διὰ κλάδων δένδρων πάντας τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς προνάους αὐτῶν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς οἴκους, εἰς πρασίνους σκηνὰς τῆς προσκαίρου περιπλανήσεως ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διασκορπίζει ἄνθη ἐπὶ τῶν τάφων.

Κατόπιν τῆς λειτουργίας ἄρχεται ὁ πομπώδης ἑσπερινὸς, ὅστις εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τελεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιὼν, ὅπου καὶ οἱ τάφοι τῶν ἀποδημησάντων ἀδελφῶν· πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ ὁ προϊστάμενος τοῦ ναοῦ, κλίνας γόνυ μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ στρέψας

πρὸς αὐτὸν τὸ πρόσωπον, εἰς τὴν ὡραίαν πύλην, ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον πάντων ἑπτὰ κατανυκτικὰς εὐχὰς, διαιρουμένας εἰς τρία μέρη εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας Τριάδος· δέεται δὲ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, περὶ τῆς ἀναμενομένης ἄνωθεν σωτηρίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τέλος περὶ τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν, ἀπαιτούντων παρ' ἡμῶν τὰ μνημόσυνα. Αἱ θεῖαι αὗται εὐχαὶ, ἔκπαλαι καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ μεγάλου, ἀποσπῶσιν ἀκούσια δάκρυα, διότι μνημονεύουσι τῶν ἰδίων ἡμῶν ἁμαρτιῶν, μνημονεύουσι δὲ καὶ τῶν ψυχῶν τῶν μεταστάντων· κατανυκτικὴν δ' εἰκόνα παριστᾷ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην καὶ ἅπασα ἡ Ἐκκλησία, πεσοῦσα ἐπὶ γονάτων, ὡσεὶ περιμένουσα τὰς πυρίνας γλώσσας, ἀοράτως κατερχομένας ἐπὶ τῶν μυστικῶς εὐηρεστηκότων τῷ Θεῷ.

Ἐπὶ τέλους, μετὰ μίαν ἑβδομάδα, μνημονεύει ἡ Ἐκκλησία ἐπισήμως παντὸς τοῦ χοροῦ τῶν δικαίων αὐτῆς, ἵνα μηδεὶς τούτων, κρύψας ἐνώπιον τοῦ κόσμου τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, μείνῃ κεκρυμμένος καὶ μὴ ἀπολαύσῃ τῆς ἀπονεμομένης προσηκούσης τιμῆς· ἔτι δὲ καὶ ἵνα δείξῃ καθαρώτερον τὴν ἀφθονίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ χεομένου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀνυψοῦντος πρὸς τὰ ἄνω τὴν κόνιν ἡμῶν, μετὰ τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων κατάβασιν·

«Οἱ Πνευματορρήτορες, οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Πνεύματος ὄργανα, πίστει χρηματίσαντες, διεσπάρησαν, εἰς τὰ γῆς πέρατα, τὸ σεπτὸν κήρυγμα, ὀρθοδόξως κατασπείραντες, ἐξ ὧν ἐβλάστησαν, θείᾳ γεωργίᾳ καὶ χάριτι, Μαρτύρων τὰ στρατεύματα, Πάθος τὸ σεπτὸν εἰκονίζοντες, διὰ πολυτρόπων, στρεβλώσεων μαστίγων καὶ πυρὸς, καὶ παῤῥησίᾳ πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.»

Οὕτως ἅπασαν τὴν περὶ τῶν ἀνθρώπων Θείαν Πρόνοιαν, ἐκ τῆς ἀπ' ἀρχῆς εἰς ἁμαρτίαν πτώσεως τοῦ Ἀδὰμ, καὶ μέχρι τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ τῆς ἀναβάσεως ἡμῶν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, — ἅπαντα ταῦτα ἐμπεριλαμβάνουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἀμφότερα τὰ Τριῴδια, τὸ τῆς νηστείας δηλαδὴ καὶ τὸ Πεντηκοστάριον, πρὸς οἰκοδομὴν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν διὰ τοσούτῳ μεγάλων ἀναμνήσεων τῶν θείων ἀγαθοεργιῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Οὐδὲν εὐαγγελικὸν συμβὰν πλὴν τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μετὰ τοσαύτης πνευματικῆς χαρᾶς, ὡς τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ δι' οὐδεμίαν ἡμέραν συνελέχθησαν ὑπ' αὐτῆς τόσοι χαριτόσυνοι ὕμνοι, οἱ αὐτοὶ μὲν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ποικίλοι δὲ κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν θεωριῶν. Μιμούμενοι τοὺς ποιμένας τῆς Βηθλεὲμ, οἵτινες κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἀγγέλου, παρέκυψαν πρὸς τὴν κοιτίδα τοῦ ἐνσεσαρκωμένου, πολλοὶ ποιμένες καὶ ῥήτορες ἐκκλησιαστικοὶ ἔψαλλον κύκλῳ αὐτῆς τοὺς ὑψηλοὺς αὐτῶν ὕμνους. Τὸ θεῖον νήπιον ἐφαίνετο ἐν τῇ φάτνῃ μᾶλλον εὐπρόσιτον εἰς τοὺς ἱεροὺς αὐτῶν ἐνθουσιασμούς, παρὰ ὁ γενναῖος μάρτυς τοῦ Γολγοθᾶ, ἡ δὲ θεότης αὐτοῦ ἐξέπληττεν ὀλιγώτερον διὰ τοῦ νηπιακοῦ μειδιάματος παρὰ διὰ τοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος ῥέοντος ἱδρῶτος. Διὰ τῶν χειλέων δ' αὐτῶν φθάνει ἀδιαλείπτως καὶ μέχρις ἡμῶν τὸ Ἀγγελικὸν ᾆσμα· « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. »

Ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶσα Χριστιανικὴ Πανήγυρις ἀπαιτεῖ καὶ πνευματικὴν προετοιμασίαν, ἵνα προσέλθωμεν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ εἰς θεωρίαν τῶν θείων μυστηρίων, διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῆς μεγάλης ἀναμνήσεως τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ δι' ἡμᾶς λαβόντος δούλου μορφὴν, συνέστη ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία, καθ' ὁμοίωσιν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Διὰ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ τῶν δεήσεων πρέπει νὰ κατευνάζωμεν τὴν βιωτικὴν ἡμῶν ἀλαζονείαν, ἵνα φθάσωμεν τὴν πνευματικὴν πτωχείαν τῶν ποιμένων τῆς Βηθλεὲμ, οἵτινες εὐκόλως ἐπίστευσαν εἰς τὸ σωτήριον Νήπιον, οὐ μόνον διότι ἠνεῴχθη αὐτοῖς ὁ οὐρανὸς, ψαλλομένων τῶν Ἀγγελικῶν ὕμνων, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ καρδία αὐτῶν ἦν ἑτοίμη νὰ χωρήσῃ τὰ οὐράνια ᾄσματα, καὶ νὰ ὑποδεχθῇ, ὥσπερ ἡ πενιχρὰ φάτνη, τὴν ἐπὶ γῆς πτωχείαν τοῦ οὐρανίου Δεσπότου·

« Χριστὸς γεννᾶται! κραυγάζει ἐν τῷ μέσῳ ἔτι τῆς τεσσαρακοστῆς, ἐπὶ τοῦ ἑωθινοῦ κανόνος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος,—δοξάσατε! Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν—ἀπαντήσατε! Χριστὸς ἐπὶ γῆς—

ὑψώθητε!» ὁ αὐτὸς δὲ ψαλμῳδὸς περαίνει τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ ᾆσμα λέγων· «Μυστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον· οὐρανὸν — τὸ σπήλαιον! Θρόνον Χερουβικὸν — τὴν Παρθένον! τὴν φάτνην — χωρίον, ἐν ᾧ ἀνεκλίθη ὁ ἀχώρητος Χριστὸς ὁ Θεός!»

Διὰ τῆς λαμπρότητος τῆς προσεχοῦς πανηγύρεως φωτίζονται μὲν αἱ προηγούμεναι ἡμέραι, φωτίζονται δὲ καὶ αἱ ἑπόμεναι ὡσεὶ δι' ἄστρου, ὁδηγήσαντος τοὺς Μάγους πρὸς τὴν φάτνην, ἅπαξ δὲ καὶ διὰ παντὸς στάντος ἄνωθεν. ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ στερεώματος· διότι ἐν τῇ γλυκείᾳ αὐτοῦ λάμψει ἥνωσεν ἡ Ἐκκλησία, κύκλῳ τοῦ μεγαλυνομένου παρ' αὐτῆς Νηπίου, ἅπασαν τὴν θείαν αὐτοῦ οἰκογένειαν καὶ αὐτοὺς τοὺς Προπάτορας. Οὕτως εἰς μνήμην τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, ἐξαγορασθέντων ἐκ τῆς ἀρᾶς διὰ τοῦ θείου σπέρματος τῆς γυναικὸς, τοῦ συντρίψαντος, κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ Μωϋσέως, τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐξαπατήσαντος ὄφεως, καὶ εἰς μνήμην πάντων τῶν κατὰ σάρκα θεοπατόρων τοῦ Χριστοῦ, ἀφιερώθησαν αἱ δύω προηγούμεναι Κυριακαί· τὴν δ' ἀκόλουθον ἑορτάζει τὸν πρᾷον προπάτορα αὐτοῦ Δαυὶδ, τὸν ὑποτιθέμενον πατέρα Ἰωσὴφ, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰάκωβον, πρῶτον Ἱεράρχην Ἱεροσολύμων. Δὲν παρελείφθησαν δὲ οὐδὲ τὰ ἀθῶα νήπια, τὰ φονευθέντα ὑπὸ τοῦ σκληροῦ Ἡρώδου, ζητοῦντος τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐνσαρκωθέντος· τὴν δευτέραν δὲ ἡμέραν τῆς Γεννήσεως συνέρχεται ἅπασα ἡ Ἐκκλησία, ἵνα ἀποδώσῃ μετὰ πομπῆς τοὺς ἀνήκοντας ἐπαίνους εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Ἀειπάρθενον Μητέρα, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας.

Πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς ἄρχονται ἤδη τὰ προεόρτια· «Ὁ ἄδυτος ἥλιος, Παρθενικῶν ἐκ λαγόνων, ἀνίσχειν ἐπείγεται, τοῦ φωτίσαι ἅπασαν τὴν ὑφήλιον» ψάλλουσιν οἱ πνευματικοὶ χοροί· «Καθαροῖς ὄμμασι καὶ ἁγναῖς πράξεσιν, ὑπαντῆσαι τούτῳ σπεύσωμεν, καὶ ὑποδέξασθαι νῦν ἑτοιμασθῶμεν ἐν πνεύματι, ἐρχόμενον εἰς ἴδια, ξένῳ τοκετῷ ὡς ηὐδόκησεν· ὅπως ξενωθέντας, ἡμᾶς τῆς ἐν Ἐδὲμ διαγωγῆς, ἐπαναγάγῃ ὡς εὔσπλαγχνος, Βηθλεὲμ τικτόμενος.»

«Ὁ νώτοις ὀχούμενος Χερουβικοῖς Θεὸς Λόγος, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν, ἑνωθεὶς πανάμωμον μήτραν ᾤκησε, καὶ βροτὸς γέγονεν, καὶ εἰς γῆν ἔρχεται, τοῦ Ἰούδα, ἀποτίκτεσθαι.»

«Σπήλαιον Ἅγιον, τῷ Παμβασιλεῖ εὐτρεπίσθητι, ὡς μέγιστον Παλάτιον, Φάτνη δὲ ὡς θρόνος πυρίμορφος, ἐν ᾧ ὥσπερ βρέφος, Παρθένος Μαριὰμ ἀνακλινεῖ, ἐπ' ἀνακλήσει τοῦ πλάσματος, αὐτὸν ὡς ηὐδόκησεν.»

«Ἑτοιμάζου, Βηθλεὲμ, ἤνοικται πᾶσιν ἡ Ἐδέμ· εὐτρεπίζου (οἶκος Δαυὶδ) Εὐφραθᾶ! ὅτι τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐξήνθησεν ἐκ τῆς Παρθένου, Παράδεισος καὶ γὰρ, ἡ ἐκείνης Γαστὴρ, ἐδείχθη νοητὸς, ἐν ᾧ τὸ θεῖον φυτὸν, ἐξ οὗ φαγόντες ζήσομεν, οὐχὶ δὲ ὡς Ἀδὰμ τεθνηξόμεθα. Χριστὸς γεννᾶται, τὴν πρὶν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα.»

«Ὑπόδεξαι, Βηθλεὲμ, τὴν τοῦ Θεοῦ Μητρόπολιν· φῶς γὰρ τὸ ἄδυτον, ἐπὶ σὲ γεννῆσαι ἥκει. Ἄγγελοι, θαυμάσατε ἐν οὐρανῷ· ἄνθρωποι, δοξάσατε ἐπὶ τῆς γῆς· Μάγοι ἐκ Περσίδος, τὸ τρισόκλεον δῶρον προσκομίσατε. Ποιμένες ἀγραυλοῦντες, τὸν Τρισάγιον ὕμνον μελῳδήσατε· πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Παντουργέτην.»

Ἀκούων τοὺς τοσοῦτον ὑψηλοὺς ὕμνους τούτους, νομίζεις ὅτι ἀκούεις τὰς οὐρανίους ἀντιφωνήσεις αὐτῶν τῶν Ἀγγέλων, ἃς ἡ γῆ ἤκουσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ τῶν χειλέων τῶν ποιμένων παρέδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν·

«Αἱ Ἀγγελικαὶ, προπορεύεσθε Δυνάμεις, οἱ ἐν Βηθλεὲμ, ἑτοιμάσατε τὴν Φάτνην. Ὁ Λόγος γὰρ γεννᾶται, ἡ Σοφία προέρχεται· δέχου ἄσπασμὸν ἡ Ἐκκλησία.»

«Βουνοὶ γλυκασμὸν, σταλαξάτωσαν· ἰδοὺ γὰρ ἥκει ὁ Θεὸς ἐκ Θαιμὰν, ἔθνη ἡττᾶσθε· ἀγάλλεσθε, Προφῆται, Πατριάρχαι, σκιρτήσατε, ἄνθρωποι, χορεύσατε ἐνθέως· ὁ Ἰσχυρὸς καὶ Μέγας Ἄρχων Χριστὸς τίκτεται, ὁ Βασιλεὺς τῶν Οὐρανῶν, ἐν γῇ παραγίνεται.»

«Δεῦρο, Ἰσραὴλ βαρυκάρδιε, ἀπόθου τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἐπικείμενόν σοι νέφος. Ἐπίγνωθι τὸν Πλάστην, ἐν Σπηλαίῳ τικτόμενον. Οὗτος τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία, οὗτος καθελεῖ τὰς ἑορτάς σου· βοᾷν οὐ παύσῃ γὰρ, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, Χριστὸς παραγίνεται.»

Ἡ τελευταία ἡμέρα πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἰδίως πως, ἀφιερώθη εἰς νηστείαν καὶ προσευχὴν, οἱ δὲ πιστοὶ, ἐνθυμούμενοι τὸν ἀστέρα τῶν Μάγων, δὲν καταλύουσι τὴν νηστείαν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πρώτου ἑσπερινοῦ ἀστέρος, ὃν προϋπαν-

τῶσιν ἐν προσευχῇ, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἡ ὀψιαίτερον τελουμένη λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ. Καὶ αἱ ἰδιαίτεροι ὧραι, αἱ ὀνομαζόμεναι *Βασιλικαὶ*, συνετέθησαν διὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐκ τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν προφητειῶν καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς αἱ ὧραι τῆς μεγάλης Παρασκευῆς· — ἡ προσδοκία τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῷ ταπεινῷ σχήματι τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἐπίσης πανηγυρικὴ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ τὰ ἑπόμενα πάθη τοῦ Θεανθρώπου. Οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου παρίσταντο πάντοτε εἰς τὰς ἐν τοῖς ἀνακτόροις αὐτῶν Ἐκκλησίας μετὰ μεγίστης πολυτελείας κατὰ τὰς ὥρας ταύτας, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσηγορία αὐτῶν βασιλικαί, καὶ ὁ πολυχρονισμὸς, ψαλλόμενος μετὰ ταύτας ἐν τῷ ἑσπερινῷ.

Ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ τελεῖται ἡ ἀκολουθία· πρῶτος ὁ Δαυὶδ ᾄδει ἐν τοῖς ψαλμοῖς τὴν μέλλουσαν δόξαν τοῦ Θείου αὐτοῦ Υἱοῦ, τοῦ ὡραίου κάλλει παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· «Ὁ Θρόνος Σου, ὁ Θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, χραυγάζει οὗτος· ἠγάπησας τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας τὴν ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ Σε ὁ Θεὸς, ὁ Θεός Σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους Σου.»

Καὶ ὁ Προφήτης Μιχαίας, ἐμπεπνευσμένος, στρέφεται πρὸς τὴν Βηθλεὲμ λέγων· «Οὕτω λέγει Κύριος· Καὶ σὺ, Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ Εὐφραθᾶ, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, — καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.»

Τότε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ, περιγράφει τὴν ἄναρχον ταύτην καταγωγὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν λάμψιν τῆς πατρῴας δόξης καὶ τὸ εἶδος τῆς οὐσίας αὐτοῦ· ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀναγγέλλει τὴν ἐπὶ γῆς γέννησιν αὐτοῦ, ἐξ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας, τὴν κηρυχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου εἰς τὸν μνηστῆρα αὐτῆς Ἰωσήφ.

Τὴν τάξιν τῆς πρώτης ὥρας ἀκολουθοῦσιν ἡ τρίτη, ἡ ἕκτη, καὶ ἡ ἐννάτη· πάντοτε ἄρχεται ὁ Δαυὶδ, οἱ δ' ἔπαινοι ἐκχέονται ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς πατρικῆς καρδίας· «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν

θῶ τοὺς ἐχθρούς Σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν Σου. Μετὰ Σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς Σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἁγίων Σου· ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἑωσφόρου ἐγέννησά Σε· ὤμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. Σὺ Ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. »

Κατόπιν τοῦ Δαυὶδ ἀνίστανται ἐκ νέου οἱ Προφῆται· καὶ πρῶτον ὁ Ἱερεμίας δεικνύει τὸν Χριστὸν λέγων· « Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν, ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ· μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστράφη. Αὕτη ἡ βίβλος τῶν προσταγμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ νόμος ὁ ὑπάρχων εἰς τὸν αἰῶνα. Πάντες οἱ κρατοῦντες αὐτὴν εἰς ζωήν, οἱ δὲ καταλιπόντες αὐτὴν, ἀποθανοῦνται· ἐπιστράφου Ἰακὼβ, καὶ ἐπιλαβοῦ αὐτῆς· διόδευσον πρὸς τὴν λάμψιν, κατέναντι τοῦ φωτὸς αὐτῆς· μὴ δὸς ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου, καὶ τὰ συμφέροντά σοι ἔθνει ἀλλοτρίῳ· μακάριοι ἐσμὲν, Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ ἡμῖν γνωστὰ ἐστι. »

Ἔπειτα ὁ Ἡσαΐας, ὡσαὶ ἀνελίξας αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον, λέγει· « Ἀκούσατε δὴ οἶκος τοῦ Δαυὶδ, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις; Καὶ πῶς Κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνας; Διὰ τοῦτο δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.— Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν Υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, Ἄρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. »

Τότε πάλιν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, προσκαλῶν πάντας ἡμᾶς, τοὺς ὑπὸ τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον φρουρουμένους, εἰς ἐλευθέραν πίστιν, ἵνα γενώμεθα υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, βαπτιζόμενοι ἐν αὐτῷ καὶ αὐτὸν ἐνδυόμενοι, ἐξακολουθεῖ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἑρμηνείαν πρὸς Ἑβραίους περὶ τῆς ἀξίας τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ εὐαγγελισταὶ Λουκᾶς καὶ Ματθαῖος βαθμηδὸν περιγράφουσι τὴν οὐράνιον πρόσκλησιν τῶν ποιμένων τῆς Βηθλεὲμ πρὸς τὴν ἐπίγειον κοιτίδα, καὶ τὴν προσκύνησιν τῶν Μάγων, προσελθόντων

ὁδηγίᾳ τοῦ ἀστέρος ἐξ ἀνατολῶν, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ὀργὴν τοῦ Ἡρώδου, τοῦ ἀποκτείναντος τὰ νήπια τῆς Βηθλεὲμ, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Θείου Νηπίου εἰς Αἴγυπτον.

Πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἄρχεται ἡ Λειτουργία μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ, καὶ τὰ πρῶτα αὐτοῦ στιχηρὰ, τῶν δύω Πατριαρχῶν Γερμανοῦ καὶ Ἀνατολίου, εἰσὶν ἱκανὰ ἵνα ἐγείρωσι πᾶσαν τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν πρὸς τὴν ἐγγίζουσαν ἑορτήν· « Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ, τὸ παρὸν μυστήριον ἐκδιηγούμενοι· τὸ μεσότειχον τοῦ φραγμοῦ διαλέλυται, ἡ φλογίνη ῥομφαία τὰ νῶτα δίδωσι, καὶ τὰ Χερουβεὶμ παραχωρεῖ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, κἀγὼ τοῦ Παραδείσου τῆς τρυφῆς (Ἐδὲμ) μεταλαμβάνω, οὗ προεξεβλήθην διὰ τῆς παρακοῆς· ἡ γὰρ ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ, μορφὴν δούλου λαμβάνει, ἐξ Ἀπειρογάμου Μητρὸς προελθὼν, οὐ τροπὴν ὑπομείνας· ὃ γὰρ ἦν διέμεινε, Θεὸς ὢν ἀληθινὸς, καὶ ὃ οὐκ ἦν προσέλαβεν, ἄνθρωπος γενόμενος διὰ φιλανθρωπίαν· αὐτῷ βοήσωμεν, ὁ τεχθεὶς ἐκ Παρθένου Θεὸς, ἐλέησον ἡμᾶς. »

« Τί Σοι προσενέγκωμεν, Χριστὲ, ὅτι ὤφθης ἐπὶ γῆς, ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς; Ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων, τὴν εὐχαριστίαν Σοὶ προσάγει. Οἱ Ἄγγελοι τὸν ὕμνον, οἱ Οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα, οἱ Μάγοι τὰ δῶρα, οἱ Ποιμένες τὸ θαῦμα, ἡ γῆ τὸ σπήλαιον, ἡ ἔρημος τὴν φάτνην, ἡμεῖς δὲ Μητέρα Παρθένον· ὁ πρὸ αἰώνων Θεὸς, ἐλέησον ἡμᾶς. »

Καὶ ἰδοὺ πρὸ τῆς πομπώδους εἰσόδου μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἡσύχου ψαλμῳδίας· « Φῶς ἱλαρὸν » ὁποίαν πιστὴν καὶ μεγάλην εἰκόνα τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστοῦ, παρίστησιν εἰς τοὺς ὕμνους αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία· τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο δοξαστικὸν εἶναι ποίημα Κασσιανῆς Μοναχῆς·

« Αὐγούστου μοναρχήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ πολυαρχία τῶν ἀνθρώπων ἐπαύσατο· καὶ Σοῦ ἐνανθρωπήσαντος ἐκ τῆς Ἁγνῆς, ἡ πολυθεΐα τῶν εἰδώλων κατήργηται. Ὑπὸ μίαν Βασιλείαν ἐγκόσμιον, αἱ πόλεις γεγένηνται· καὶ εἰς μίαν Δεσποτείαν Θεότητος, τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν· ἀπεγράφησαν οἱ λαοὶ, τῷ δόγματι τοῦ Καίσαρος· ἐπεγράφημεν οἱ πιστοὶ, ὀνόματι Θεότητος, Σοῦ

τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ ἡμῶν· μέγα Σου τὸ ἔλεος, Κύριε, δόξα Σοι. »

Τότε ἄρχεται ἡ μεγαλοπρεπὴς σειρὰ τῶν ἀναγνωσμάτων, ὁπτὼ τὸν ἀριθμόν, καθ' ὁμοίωσιν τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγνωσμάτων τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἐνταῦθα εἰσὶν ἡνωμένοι ἅπασαι αἱ προμηνύσεις καὶ αἱ προφητεῖαι περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις ἄρχεται πάλιν ἐκ τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως, ἵνα καὶ ἐν τῇ φάτνῃ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἀναγνωρισθῇ ὁ αὐτὸς Παλαστής.

Ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἀριθμῶν τοῦ Μωϋσέως ἐξελέχθη τὸ δεύτερον ἀνάγνωσμα· « Ἐγένετο Πνεῦμα Θεῖον ἐπὶ Βαλαάμ, (τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν καλεσθέντα ἵνα καταρασθῇ τοὺς διαβαίνοντας ἐξ Αἰγύπτου Ἰσραηλίτας, ἀλλ' ὁ Βαλαὰμ εὐλογεῖ αὐτούς)· Ὡς καλοὶ σου οἱ οἶκοι, Ἰακώβ, αἱ σκηναί σου, Ἰσραήλ! Ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι, καὶ ὡσεὶ παράδεισοι ἐπὶ ποταμῶν, καὶ ὡς σκηναὶ ἃς ἔπηξε Κύριος· καὶ ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα. Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ, καὶ αὐξηθήσεται. Ὁ Θεὸς ὁδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξαν μονοκέρωτος αὐτῷ. Κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, — τίς ἀναστήσει αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε, εὐλογημένοι, καὶ οἱ καταρώμενοί σε, κεκατήραντα. Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραήλ. »

Ἡ προαναγνωσθεῖσα προφητεία τοῦ Μιχαίου περὶ τῆς Βηθλεὲμ περαίνει τὸ πρῶτον μέρος τῶν ἀναγνωσμάτων, μεθ' ἃ ἀναστάντες οἱ χοροὶ ψάλλουσι· « Λαθὼν ἐτέχθης ὑπὸ τὸ σπήλαιον, ἀλλ' Οὐρανὸς Σε πᾶσιν ἐκήρυξεν, ὥσπερ ἀστέρα τὸν Ἀστέρα προβαλλόμενος, Σωτῆρ, καὶ Μάγους Σοι προσήνεγκεν, ἐν πίστει προσκυνοῦντάς Σε, μεθ' ὧν ἐλέησον ἡμᾶς. »

Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐπαναλαμβάνονται, ὡς ἠχώ, ἐπὶ τῶν στίχων τοῦ εὐγλώττου ψαλμοῦ, ἐκφωνουμένων ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου περὶ τῆς δόξης τῆς Σιών· « Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις· ἀγαπᾷ Κύριος τὰς πύλας Σιών, ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ. Δεδοξασμένα, ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ! —

Μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ ὕψιστος. »

Ἕπονται ἕτεραι προφητεῖαι· « Τάδε λέγει Κύριος· κραυγάζει ὁ Ἡσαΐας. Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτῷ Πνεῦμα Θεοῦ, Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ ἐμπλήσει αὐτόν· οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ἐν δικαιοσύνῃ ταπεινῶν κρίσιν, καὶ ἐλέγξει ἐν εὐθύτητι τοὺς ἐνδόξους τῆς γῆς· καὶ πατάξει τὴν γῆν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ τῷ πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβεῖς.—Τότε συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνῶν, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ, καὶ μοσχάριον, καὶ λέων καὶ ταῦρος ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ παιδίον νήπιον ἐπὶ τρώγλην ἀσπίδων τὴν χεῖρα ἐπιβαλεῖ. » Ὁ Προφήτης, ἐξακολουθῶν νὰ περιγράφῃ τὴν πάγκοινον εἰρήνην τῶν ἐπὶ γῆς πλασμάτων, ὅταν σύμπασα ἡ Γῆ ἐμπλησθήσηται τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ἐπιφέρει· « Καὶ ἔσται τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσι, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμή. »

Μετὰ τὴν πρόῤῥησιν τοῦ Ἱερεμίου περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐμφανίσεως καὶ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, ἀνίσταται ὁ Δανιὴλ καὶ ἐξηγεῖ εἰς τὸν ἐκφοβηθέντα Βασιλέα Ναβουχοδονόσορα τὸ φοβερὸν ὄνειρον αὐτοῦ. Πῶς ἐθραύσθη δηλ. τὸ γιγαντιαῖον χρυσοκέφαλον ἐκεῖνο εἴδωλον, οὗτινος, αἱ μὲν χεῖρες, τὸ στῆθος καὶ οἱ βραχίονες ἦσαν σφυρήλατοι ἐξ ἀργύρου, ἡ δὲ κοιλία καὶ οἱ μηροὶ ἐκ χαλκοῦ, αἱ κνῆμαι μέχρι γονάτων ἐκ σιδήρου, καὶ οἱ πόδες μέρος μὲν ἦσαν ἐκ σιδήρου, μέρος δὲ ὀστράκινοι, καὶ πῶς ἀοράτως ἀποτμηθεὶς ἀπὸ τοῦ ὄρους λίθος, καὶ συντρίψας αὐτὸ εἰς κόνιν, αὐτὸς ἐγένετο εἰς ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν. — « Ἀναστήσει ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ Βασιλείαν, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται, καὶ λεπτυνεῖ καὶ ἐκλικμήσει πάσας τὰς βασιλείας, ὅτι ἀπὸ ὄρους ἐτμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν, καὶ ἐλέπτυνε τὸν ὄστρακον, τὸν σίδηρον, τὸν χαλκὸν, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσόν. »

Οἱ δὲ χοροὶ πάλιν ψάλλουσιν ἄλλο τροπάριον· « Ἀνέτειλας, Χριστὲ, ἐκ Παρθένου, νοητὲ Ἥλιε τῆς Δικαιοσύνης, καὶ Ἀστὴρ Σὲ ὑπέδειξεν ἐν σπηλαίῳ χωρούμενον τὸν ἀχώρητον. Μάγους ὁδηγήσας εἰς προσκύνησίν Σου, μεθ' ὧν Σε μεγαλύνομεν, Ζωοδότα, δόξα Σοι. »

Καὶ ἐκ νέου ὁ ἀναγνώστης διακόπτει τὴν ψαλμῳδίαν αὐτῶν διὰ τῶν στίχων τοῦ ψαλμοῦ· « Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· » ἐν ᾧ ἅπασα ἡ φύσις, διὰ τῆς φωνῆς τῶν στοιχείων αὐτῆς ἐπευφημεῖ τρόπον τινὰ τὸν γεννηθησόμενον· « Ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν, ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης. Θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος. Τὰ μαρτύριά Σου ἐπιστώθησαν σφόδρα. Τῷ οἴκῳ Σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν. »

Ἐπὶ τέλους ἐπαναλαμβάνονται ἔτι δύω προφητεῖαι τοῦ Ἡσαΐου, λεγόμεναι καὶ ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ὡρῶν, περὶ τοῦ Θαυμαστοῦ Παιδὸς καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐμμανουὴλ, καὶ ἡ τελευταία τελειοῦται διὰ τῶν λόγων τούτων, οἵτινες μετεβλήθησαν εἰς θριαμβευτικὸν ὕμνον, ψαλλόμενον ἐν τῇ παννυχίδι τῆς ἐλευσομένης ἡμέρας· « Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, γνῶτε ἔθνη καὶ ἡττᾶσθε· ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. »—

Μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἅπαντες οἱ Ἱερουργοῦντες, ὡς οἱ ποιμένες οἱ συνελθόντες ἐκ τῆς ἀναπαυτικῆς αὐτῶν κοιλάδος, ἔνθα ἐποίμαινον τὰ ποίμνια, ἐκφωνοῦσιν ἐπὶ τῇ, δίκην ἑσπερινοῦ ἀστέρος, λάμψει τοῦ φωτὸς τῆς λαμπάδος, πρὸ τῆς ὡραίας πύλης· « Ἡ γέννησίς Σου, Χριστὲ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες, ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο, Σὲ προσκυνεῖν τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, καὶ Σὲ γινώσκειν ἐξ ὕψους ἀνατολήν. Κύριε, δόξα Σοι. »

« Ἡ Παρθένος σήμερον, τὸν Ὑπερούσιον τίκτει, καὶ ἡ γῆ τὸ Σπήλαιον, τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει. Ἄγγελοι μετὰ Ποιμένων δοξολογοῦσι. Μάγοι δὲ μετὰ ἀστέρος ὁδοιποροῦσι· δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγεννήθη, Παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός. »

Τοιαύτη ἡ πνευματικὴ προετοιμασία, ἡ γενομένη τῇ παραμονῇ τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα οἱ πιστοὶ,

κατανυγέντες ὑπὸ τοῦ μεγέθους τοῦ συμβάντος, δυνηθῶσι νὰ προϋπαντήσωσιν αὐτῷ ἐπαξίως. Ὅταν δὲ ἡ παραμονὴ συμπέσῃ τὸ σάββατον ἢ τὴν Κυριακὴν, ἡμέρας ἰδίως μὴ ἀφιερωμένας εἰς νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, τότε αἱ μὲν βασιλικαὶ ὧραι μετατίθενται εἰς τὴν προηγουμένην παρασκευὴν, ἡ δὲ λειτουργία τελεῖται τῇ παραμονῇ τῆς ἑορτῆς κατὰ τὸν συνήθη καιρὸν, καὶ διὰ τὸ ἑσπέρας ὑπολείπεται ὁ ἑσπερινὸς μετὰ τῶν ἀναγνωσμάτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ ἀπόδειπνα καὶ ὁ ὄρθρος τῆς ἑορτῆς οὐδόλως μεταβάλλονται, εὐποροῦσι δὲ καὶ ταῦτα ῥητορικῶν καλλονῶν· διότι δύω μεγάλοι ἀοιδοὶ, Κοσμᾶς ὁ Μαϊουμᾶ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, ἐξέχεαν τὰς ἑαυτῶν ἐμπνεύσεις εἴς τε τὰ στιχηρὰ καὶ τοὺς κανόνας·

« Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ σήμερον ἠνώθησαν τεχθέντος τοῦ Χριστοῦ· σήμερον ὁ Θεὸς ἐπὶ γῆς παραγέγονε, καὶ ἄνθρωπος εἰς οὐρανοὺς ἀναβέβηκε. Σήμερον ὁρᾶται σαρκὶ ὁ φύσει Ἀόρατος, διὰ τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐξομολογοῦντες, βοήσομεν αὐτῷ· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐβράβευσε γὰρ ἡ παρουσία Σου, Σωτὴρ ἡμῶν. »

« Τὴν ἀπαρχὴν τῶν ἐθνῶν ὁ οὐρανός Σοι προσεκόμισε, τῷ κειμένῳ, Νηπίῳ ἐν φάτνῃ, δι' Ἀστέρος τοὺς Μάγους καλέσας, οὓς καὶ κατέπληττεν οὐ σκῆπτρα καὶ θρόνοι, ἀλλ' ἐσχάτη πτωχεία· τί γὰρ εὐτελέστερον σπηλαίου; τί δὲ ταπεινότερον σπαργάνων, ἐν οἷς διέλαμψεν ὁ τῆς Θεότητός Σου πλοῦτος; Καὶ ἰδοὺ τὰ δῶρα ἃ προσέφερον· « Δόκιμον χρυσὸν, ὡς Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, καὶ λίβανον, ὡς Θεῷ τῶν ὅλων, ὡς τριημέρῳ δὲ νεκρῷ, σμύρναν τῷ Ἀθανάτῳ. »

« Ἕλκει Βαβυλῶνος ἡ Θυγάτηρ Παῖδας δορυκτήτους Δαυὶδ ἐκ Σιὼν ἐν αὐτῇ, δωροφόρους πέμπει δὲ, Μάγους παῖδας, τὴν τοῦ Δαυὶδ Θεοδόχον θυγατέρα λιτανεύσοντας. Καὶ ὄργανα παρέκλινε τὸ πένθος ᾠδῆς, οὐ γὰρ ᾖδον ἐν νόθοις οἱ παῖδες Σιών. Βαβυλῶνος λύει δὲ πλάνην πᾶσαν καὶ μουσικῶν ἁρμονίαν Βηθλεὲμ, ἐξανατείλας Χριστός. »

Ἡ ἑορτὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως ἠνώθη, ἐν τῇ Ῥωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ, μετ' ἀναμνήσεων τῆς Πατρίδος, ἀπολυτρωθείσης ἐν ἡμέραις τοιαύταις ἐκ τῶν Γάλλων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν δώδεκα γλωσ-

σῶν, οἵτινες ἅπαντες συνετρίβησαν κατὰ τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου τῆς ἐν Μόσχᾳ ἁγιωσύνης, τοῦ Κρεμλίου· μετὰ χαρμοσύνου τρόμου πάλλει ἡ καρδία μου, ἀκούουσα, μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν λειτουργίαν, τὰς εὐχαριστηρίους δεήσεις, ἃς γονυκλιτῶς ἀναπέμπουσι τὰ τέκνα τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸν Ὕψιστον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος αὐτῶν.

Μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ, ἄλλη πολιτικὴ πανήγυρις, ἡ τοῦ *νέου ἔτους*, καὶ ἄλλαι κατανυκτικαὶ δεήσεις περὶ εὐλογίας τοῦ ἀρχομένου ἐνιαυτοῦ καὶ περὶ τοῦ διανύσαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγῶσι τῆς εὐσεβείας, πρὸς ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἠνώθησαν μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑορτῆς τῆς *περιτομῆς* τοῦ Χριστοῦ, ἣν οὐκ ἐπῃσχύνθη, οὐδ' ἐβδελύξατο ὁ συγκαταβὰς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὀκταήμερος μὲν κατὰ τὴν Μητέρα, ἄναρχος δὲ κατὰ τὸν Πατέρα. Κατανυκτικὸν ὑπάρχει τὸ τῆς παρακλήσεως Εὐαγγέλιον, εἰς ὃ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγει περὶ ἑαυτοῦ· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με· εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.»

Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ψάλλεται κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους, διότι καὶ ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου Ἱεράρχου τούτου συμπίπτει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Τρυφερᾶς ἀγάπης πληροῦται πρὸς αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία διὰ τὸν ζῆλον αὐτοῦ περὶ τὴν τήρησιν τῆς καθαρότητος τῶν δογμάτων, διότι οὐδεὶς μετὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ἠγωνίζετο τοσοῦτον κατὰ τῶν ἀσεβῶν Ἀρειανῶν, ὅσον ὁ πρᾷος οὗτος Ἱεράρχης τῆς Καισαρείας τῆς Καπαδοκίας καὶ ὁ πιστὸς φίλος αὐτοῦ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐχρημάτισεν ἄξιος διάδοχος ἀμφοτέρων τῶν Οἰκουμενικῶν διδασκάλων ἐν πᾶσι, τοῦ δὲ Θεολόγου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θρόνῳ τῆς Βασιλευούσης· τούτου ἕνεκα, ὁτὲ μὲν συνάμα, ὁτὲ δὲ ἰδιαιτέρως, μακαρίζονται οἱ τρεῖς

οὗτοι Ἱεράρχαι δι' ἀξίων εὐφημιῶν· «Πνεύματος ὄργανα, σάλπιγγες ἐξ ὕψους ἠχούσης βροντῆς, ἀστραπαὶ τοῦ κηρύγματος, τὴν σοφίαν λαβόντες παρὰ Θεοῦ, ὡς Ἀπόστολοι ἄλλοι τρεῖς, τῷ λόγῳ τῆς γνώσεως συνιστᾶτε τὰ δόγματα, ἃ τὸ πρὶν ἐν λόγοις ἁπλοῖς κατεβάλλοντο, ἁλιεῖς ἐν γνώσει δυνάμει τοῦ Πνεύματος, ἔδει γὰρ καὶ οὕτω τὸ ἁπλοῦν ἡμῶν σέβας τὴν σύστασιν κτήσασθαι.»

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τοῦ νέου ἔτους ἄρχονται τὰ προεόρτια τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου, καὶ ταῦτα πληρούμενα ἐπίσης τῆς τῶν ὕμνων καλλονῆς, ὡς καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως. Αἱ δύω μεγάλαι αὗται ἀναμνήσεις πάλαι ποτὲ ἦσαν ἡνωμέναι, ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *Θεοφάνεια*, διότι ὡς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ἐφάνη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι τοῦ Σωτῆρος, ἐφανερώθη ὁρατῶς τῷ κόσμῳ τὸ ἀκατάληπτον τῆς Ἁγίας Τριάδος μυστήριον. Ὅτε δὲ αἱ ἀσεβεῖς αἱρέσεις τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Μακεδονίου ἤρχισαν νὰ ἐγείρωνται κατὰ τῶν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος δογμάτων, τότε, πρὸς μείζονα αὐτῆς δόξαν, οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἐχώρισαν τὰς δύω ἑορτὰς, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς ἑκάστην τὰ ἀνήκοντα ἐγκώμια, ἔτι δὲ καὶ ἵνα, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου, προσελκύσωσιν εὐκολώτερον πρὸς τὴν ἁγίαν κολυμβήθραν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ, ἐκείνους, οἵτινες συχνάκις ἀπεποιοῦντο μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σωτηρίου τούτου μυστηρίου. Διὸ ἡ ἑορτὴ αὕτη ὠνομάζετο ἔτι καὶ ἡμέρα *τοῦ φωτισμοῦ ἢ τῶν ἁγίων φώτων*, καὶ ἐπὶ τῆς λειτουργίας αὐτῆς ψάλλεται, ὡς καὶ κατὰ τὴν Γέννησιν, ὁ τοῦ βαπτίσματος στίχος· «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε·» ὅλοι δὲ οἱ ὕμνοι, στιχηρά τε καὶ κανόνες, ἀναφέρουσι περὶ τοῦ Ἰορδάνου, παριστῶσιν αὐτὸν ζωηρῶς εἰς τὰ ὄμματα τῶν πιστῶν, καὶ προσκαλοῦσι πάντας εἰς τὰς ὄχθας αὐτοῦ, διότι ἐπ' αὐτῶν ἦνθουν οἱ πνευματικοὶ ἀοιδοὶ, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Κοσμᾶς, ἀναχωρηταὶ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος·

«Λαμπρὰ μὲν ἡ παρελθοῦσα ἑορτὴ, λαμπροτέρα δὲ ἡ ἐπερχομένη.— Ἐκείνη Ἄγγελον ἔσχεν εὐαγγελιστὴν, καὶ αὕτη Πρόδρομον εὗρε προετοιμαστήν. Ἐν ἐκείνῃ, αἱμάτων (τῶν φονευθέντων νηπίων) ἐκχεομένων, ὡς ἄτεκνος ὠδύρετο ἡ Βηθλεέμ· ἐν ταύτῃ,

ὑδάτων εὐλογουμένων, πολύτεκνος γνωρίζεται ἡ κολυμβήθρα. Τότε Ἀστὴρ τοὺς Μάγους ἐμήνυσε, νῦν δὲ Πατὴρ Κόσμῳ Σὲ ὑπέδειξεν.»

«Ἰορδάνη ποταμὲ, εὐφροσύνης πληρώθητι· γῆ καὶ θάλασσα, οἱ βουνοὶ καὶ τὰ ὄρη, καὶ ἀνθρώπων νῦν σκιρτήσατε καρδίαι, φῶς νοητὸν εἰσδεχόμεναι.»

«Ποταμὸν τῆς εἰρήνης Σε, καὶ χείμαῤῥον, ὡς γέγραπται, τῆς τρυφῆς ὑπάρχοντα, Παντοδύναμε, πῶς Σε ποτάμια ῥεύματα εἰσδέξονται, Κύριε, ἐπιβαίνοντα γυμνὸν, οὐρανὸν τὸν τοῖς νέφεσι περιβάλλοντα, καὶ γυμνώσαντα πᾶσαν τὴν κακίαν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀφθαρσίαν τοὺς γηγενεῖς ἐπενδύσαντα;»

«Αἱ Ἀγγελικαὶ προπορεύεσθε δυνάμεις, ἐκ τῆς Βηθλεὲμ, πρὸς τὰ ῥεῖθρα Ἰορδάνου· προέρχου, Ἰωάννη, καταλείψας τὴν ἔρημον. Χαῖρε, ποταμὲ, καὶ εὐτρεπίζου· πᾶσα δὲ ἡ γῆ ἀγαλλιάσθω. Χριστὸς ἔρχεται, τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδὰμ καθάραι ὡς εὔσπλαγχνος.»

Καὶ ἰδοὺ, προσκληθεὶς ἔρχεται ὁ Βαπτιστὴς καὶ Πρόδρομος· «Τὶς χελιδὼν σεμνοτάτη, προμηνύουσα ἔαρ, ἐπέστη νοητὸν ὁ Βαπτιστὴς, τοῖς ἐν χειμῶνι ὑπάρχουσι, τῶν ἀμέτρων πταισμάτων, καὶ ζάλην ὑπομένουσιν ἀεὶ, ἐναντίων πνευμάτων, πονηροτάτοις πάθεσι.»

Ἔρχεται πρὸς τὸν ποταμὸν καὶ ὁ Κύριος· «Ναμάτων ἔμπλεως μυστικῶν, ὡς Ποταμὸς εἰρήνης ἐφίστασαι, ἐκ μικρᾶς σταγόνος αἰτούμενος βαπτισθῆναι.»

Τότε ἄρχεται ἡ μυστηριώδης ἀμφισβήτησις τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Προδρόμου, ὁ δὲ Ἰορδάνης ἀνυψοῖ τὴν φωνὴν αὐτοῦ· «Λεῦτε, ἅπαντες πιστοὶ, τὴν Ἰουδαίαν ἀφέντες, διέλθωμεν τὴν ἔρημον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ θεασώμεθα σήμερον ἐκεῖ τὸν δι' ἡμᾶς ἐπιφανέντα σαρκὶ Κύριον, τὸ βάπτισμα αἰτοῦντα, ἐν ῥείθροις τοῦ Ἰορδάνου· τὸν Βαπτιστὴν παραιτούμενον, καὶ βοῶντα τῷ φόβῳ, οὐ τολμῶ χειροθετῆσαι τῇ πηλίνῃ παλάμῃ τὸ πῦρ! Ὁ Ἰορδάνης καὶ ἡ θάλασσα ἔφυγον, Σωτὴρ, καὶ ἀπεστράφησαν, κἀγὼ πῶς ἐπιθήσω ἐπὶ τὴν κορυφὴν Σου χεῖρα, ἣν τρέμει τὰ Σεραφείμ; ἀνεχώρησεν ὁ Ἰορδάνης ὡς ἐδέξατο τὴν Ἠλιοῦ δι' Ἐλισσαίου μηλωτήν· πῶς μὴ δύῃ εἰς χάος καὶ βάθος, βλέπων γυμνὸν Σε ἐν τοῖς ῥείθροις; — Τί

βραδύνεις, Βαπτιστὰ, τοῦ βαπτίσαι τὸν Κύριόν μου; ὁ Ἰορδάνης βοᾷ πρὸς τὸν Ἰωάννην, τί τῶν πολλῶν κωλύεις τὴν κάθαρσιν; Πᾶσαν τὴν κτίσιν ἡγίασεν ὁ Κύριος, ἄφες ἁγιάσαι καὶ τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν, ὅτι εἰς τοῦτο ἐπεφάνη.»

Ἐν τοῖς ἅσμασι δὲ ἀποκρίνεται τῷ Ἰωάννῃ ὁ Σωτήρ· «Ἵνα πληρωθῇ, τοῦ Πατρὸς ἡ εὐδοκία, ἦλθον ἐπὶ γῆς, ἐνδυσάμενος πτωχείαν· ὁ οὐρανός μοι Θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον. Σοὶ δὲ τὸν αὐχένα ὑποκλίνω· ἐν τούτῳ γὰρ παρεγενόμην· ἐμὲ βάπτισον, καὶ ἐν ἐμοὶ τὰ τῶν βροτῶν καθαίρονται πταίσματα.»

Τοιαύτην μεγαλοπρεπῆ εἰκόνα παριστᾷ ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς ὕμνοις αὐτῆς, πρὸ τῆς ἐλεύσεως ἔτι τῆς σωτηρίου ἡμέρας τοῦ βαπτίσματος· ἡ παραμονὴ δὲ διάγεται ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ, εἰς μνήμην τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννου, σημαινομένου διὰ τοῦ ἑσπερινοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων μετὰ τὰς βασιλικὰς ὥρας, καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὀψὲ γινομένην.

Ἐκ τῶν ψαλμῶν, τῶν ἐκφραζόντων τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν, ὡς ἐλάφου πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐκ τῶν Προφητειῶν τοῦ Ἡσαΐου, προσκαλοῦντος ἐπὶ τὰ ζωηρὰ ταῦτα ῥεῖθρα, ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων, ἐξηγουσῶν τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, καὶ τέλος ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς περιγραφῆς αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος, πρῶτον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἔπειτα τοῦ Χριστοῦ, συνέστησαν αἱ Βασιλικαὶ ὧραι.

Ὡς αἱ ἀκτῖνες τοῦ δύοντος Ἡλίου διὰ λαμπροτέρου καὶ θελκτικωτέρου φωτὸς ζωγραφίζουσιν ἡμῖν τὴν πρὸς ἑσπέραν κλίνουσαν φύσιν, προσηλοῦσαι πρὸς αὐτὴν καὶ ἰδέας καὶ βλέμματα, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία θηρεύει τὰς στιγμὰς τῆς συντόνου προσοχῆς ἐν τῷ τέλει τῆς ἡμέρας, ἀνελίσσουσα τὴν ἑσπερινὴν σειρὰν τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς θεωριῶν. Ἐκτίθησι μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰκόνας τοῦ σωτηρίου καθαρισμοῦ, ἵνα προετοιμάσῃ ἡμᾶς πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, ἐπὶ πασῶν δὲ τούτων συμβολικῶς ῥέει ὁ Ἰορδάνης, ἡσύχως μορμύρων ἐπὶ τῶν βιβλικῶν αὐτοῦ ὀχθῶν, ἕως οὗ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν διήγησιν. Διὰ τῶν ψαλλομένων τροπαρίων καὶ τῶν ἀναγινωσκομένων

ψαλμῶν διῃρέθησαν εἰς τρία μέρη τὰ δεκατρία ταῦτα ἀναγνώσματα.

Καὶ πάλιν ἐν ἀρχῇ ἡ ποίησις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τὸ ἐπικείμενον σκότος ὑπεράνω τῆς ἀβύσσου, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπιφερόμενον ἐπάνω τῶν ὑδάτων καὶ ἁγιάζον τὴν ζωογόνον φύσιν αὐτῶν. Ἔπειτα τὸ πρῶτον σύμβολον τοῦ βαπτίσματος, ἡ τοῦ Ἰσραὴλ διάβασις διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, μετὰ θορύβου διασχισθείσης ὑπὸ τῆς ῥάβδου τοῦ Μωϋσέως, καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σοὺρ μετατροπὴ τῶν πικρῶν ὑδάτων τῆς Μερρᾶς εἰς γλυκέα, δι' ἐμβολῆς τοῦ μυστικοῦ ξύλου, καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ Ἰσραὴλ παρὰ τὰς δώδεκα πηγάς, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἑβδομήκοντα στελεχῶν τῶν φοινίκων Αἰλείμ, ἀναμιμνησκόντων τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὸν Μωϋσῆν παρουσιάζεται ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ· οὗτος πρέπει νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας διὰ τοῦ διασχισθέντος Ἰορδάνου, διαβάντων πρῶτον τῶν ἱερέων ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ μετὰ τῆς Κιβωτοῦ, ὄπισθεν δὲ τούτων παντὸς τοῦ λαοῦ. — Καὶ πάλιν ῥήγνυται ὁ Ἰορδάνης, εἰς τὴν φωνὴν Ἠλιοῦ, ἀλλ' ὁ διαβὰς αὐτὸν Προφήτης δὲν περιπλανᾶται πλέον ἐν ὁδῷ ἐπιγείῳ, ἀλλ' ἀνυψοῦται ἐπὶ πυρίνου ἅρματος, ἀφεὶς τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ τῷ Ἐλισσαιὲ, ὅστις ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἠλιοῦ πατάξας τὰ ὕδατα διὰ τῆς μηλωτῆς, ἔτι ἅπαξ διαχωρίζει αὐτὰ καὶ διέρχεται δι' αὐτῶν ὡς διὰ ξηρᾶς. Εἰς ταῦτα πέμπει οὗτος τὸν Ἡγεμόνα τῆς Συρίας Νεεμὰν, ἵνα λουσθῇ ἑπτάκις πρὸς καθαρισμὸν ἀπὸ τῆς λέπρας, καὶ πρῶτον ἀμφιβάλλει ὁ Νεεμὰν, συγκρίνων τὰ θολὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου πρὸς τὰ καθαρὰ ῥεῖθρα τῶν ποταμῶν Ἀρβανὰ καὶ Φαρφαρὰ τῆς Δαμασκοῦ, ἀλλ' ἐκπληρώσας τὴν θέλησιν τοῦ Προφήτου, ἐξέρχεται ὑγιής.

Ἰδοὺ ἔτι καὶ μία Πατριαρχικὴ εἰκὼν ἐκ τῶν βίβλων τοῦ Μωϋσέως, ἡ συνάντησις τῶν δύω ἀδελφῶν ἐπὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ Ποιμένος Ἰακὼβ καὶ τοῦ πολεμιστοῦ Ἠσαῦ. Τρέμει ὁ Ἰακὼβ τὸν παροργισθέντα ἀδελφὸν καὶ διαιρεῖ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὸ ποίμνιον εἰς δύω παρεμβολὰς, ἵνα σωθῇ τοὐλάχιστον ἡ μία, ἐὰν ἀπολεσθῇ ἡ ἑτέρα· αὐτὸς δὲ, εὐχαριστήσας τὸν Θεὸν τῶν

Πατέρων αὐτοῦ διὰ πάντα τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, ὅσα ἐπ' αὐτὸν ἐπεδαψίλευσε, μνημονεύει ταπεινῶς ὅτι πάλαι ποτὲ διέβη τὸν Ἰορδάνην ἔχων μόνον μίαν ῥάβδον. Ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὁ ἱστοριογράφος, νήπιον πλέει ἐν Θίβῃ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου· ἔρχεται νὰ λουσθῇ ἡ θυγάτηρ τοῦ Φαραὼ, διασώζει τὸ νήπιον, καὶ ὀνομάζει αὐτὸ Μωϋσῆν, ὡς ληφθὲν ἐκ τοῦ ὕδατος.

Ἔπειτα προτίθεται ἐκ τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν τὸ μυστηριῶδες σύμβολον, τὸ δὶς δοθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, χάριν τῆς προσευχῆς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν Γεδεῶνος, εἰς μαρτύριον τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ. Ὁτὲ μὲν οὐρανία δρόσος καταβαίνει μόλις ἐπὶ μόνου τοῦ πόκου τοῦ Γεδεῶνος καὶ κύκλῳ αὐτοῦ μένει ἡ γῆ ξηρὰ, ὁτὲ δὲ, ἐν διαστήματι ὅλης τῆς νυκτὸς, ἡ δρόσος πίπτει ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν καὶ ξηρὸς μένει μόνον ὁ μυστηριώδης ἐκεῖνος πόκος. Οἱ Προφῆται Ἠλίας καὶ Ἐλισσαιὲ, ἐμφανίζονται ἐκ νέου καὶ ἐκτελοῦσι θαύματα ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Ὁ πρῶτος ζηλώσας ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τῶν εἰδώλων τοῦ Βάαλ, ἀνεγείρει ἐν ὄψει τοῦ τυφλωθέντος λαοῦ θυσιαστήριον τῷ ζῶντι Θεῷ, καὶ κατακλύσας τρὶς δι' ἀφθόνου ὕδατος τοὺς λίθους καὶ τὰς αὔλακας, καταβιβάζει διὰ τῆς προσευχῆς τὸ οὐράνιον πῦρ ἐπὶ τῆς θυσίας, καὶ ἐπιστρέφει τὸν λαὸν πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεόν· ὁ δὲ ἕτερος, κατὰ παράκλησιν τῶν κατοίκων τῆς Ἱεριχὼ, ἰᾶται διὰ τοῦ ἅλατος τὰ πονηρὰ ὕδατα τῆς πηγῆς τῆς πόλεως.

Ἐπὶ τέλους ὁ Ἡσαΐας περαίνει τὰ ἀναγνώσματα διὰ τῆς προφητείας περὶ τοῦ Σωτῆρος, τῆς δοθείσης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς σωτηρίας, εἰς διαθήκην ἐθνῶν, τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν καὶ κατακληρονομῆσαι κληρονομίαν ἐρήμου, ἵνα λύσῃ, φωτίσῃ καὶ κορέσῃ τοὺς διψῶντας, καὶ προσκαλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν ἐκ πάντων τῶν ἄκρων τῆς γῆς· « Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, ῥηξάτω τὰ ὄρη εὐφροσύνην, καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην, ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν. Εἶπε δὲ Σιὼν, ἐγκατέλιπέ με Κύριος, καὶ ὁ Θεὸς ἐπελάθετό μου! — Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιλάθοιτο γυνὴ, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί Σου, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ. »

Μετὰ τὴν λειτουργίαν οἱ Ἱερουγοῦντες ἐξέρχονται μετὰ σταυρῶν εἰς τὸν νάρθηκα, πρὸς τὴν μεγάλην κολυμβήθραν, σημαίνουσαν τὸν τόπον τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννου, πλησίον τῆς Βηθαβαρᾶ, ἀμφότεροι δ' οἱ χοροὶ προπορευόμενοι ψάλλουσι « Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα· δεῦτε λάβετε πάντες Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως, Πνεῦμα φόβου Θεοῦ, τοῦ ἐπιφανέντος Χριστοῦ. »

Ὁ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Ἡσαΐας προμηνύει διὰ τριῶν προφητειῶν τὸ βάπτισμα τοῦτο τοῦ Ἰωάννου, εὑρισκομένου ἐπὶ τὸ μεταίχμιον τῶν δύω Διαθηκῶν, καὶ ἀναγγέλλει τὰ εὐεργετικὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα· « Τάδε λέγει Κύριος· Εὐφράνθητι, ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιάσθω ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. Καὶ ἀγαλλιάσονται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου, καὶ ὁ λαός μου ὄψεται τὴν δόξαν Κυρίου, καὶ τὸ ὕψος τοῦ Θεοῦ. Ἰσχύσατε χεῖρας ἀνειμένας, καὶ γόνατα παραλελυμένα. Παρακαλέσατε καὶ εἴπατε τοῖς ὀλιγοψύχοις τῇ διανοίᾳ· ἰσχύσατε καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. Τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται. Τότε ἁλεῖται χωλὸς ὡς ἔλαφος, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων, ὅτι ἐρράγη ἐν ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ, καὶ ἔσται ἡ ἄνυδρος εἰς ἕλη καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται. — Οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ, καὶ ὅσοι μὴ ἔχοντες ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε, καὶ φάγεσθε καὶ πίεσθε, ἄνευ ἀργυρίου καὶ τιμῆς, οἶνον καὶ στέαρ. Ἰδοὺ ἔθνη, ἃ οὐκ οἶδάσί σε, ἐπικαλέσονταί σε, καὶ λαοί, οἳ οὐκ ἐπίστανταί σε, καταφεύξονται, ἕνεκεν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσραὴλ, ὅτι ἐδόξασά σε. Ζητήσατε τὸν Κύριον καὶ ἐν τῷ ἡμεῖς εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε, ἡνίκα δ' ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολιπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὰς βουλὰς αὐτοῦ, καὶ ἐπιστράφητε πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑμῶν, καὶ ἐλεηθήσεσθε, καὶ κράξεσθε, ὅτι ἐπὶ πολὺ ἀφήσει τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. Οὐ γὰρ εἰσὶν αἱ βουλαί μου, ὥσπερ αἱ βουλαὶ ὑμῶν, οὐδ' ὥσπερ αἱ ὁδοὶ ὑμῶν αἱ ὁδοί μου, λέγει Κύριος. Ἀλλ' ὡς ἀπέχει ὁ Οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς,

οὕτως ἀπέχει ἡ ὁδός μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν, καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. Ὡς γὰρ ἐὰν καταβῇ ὑετὸς, ἢ χιὼν ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποστραφῇ, ἕως ἂν μεθύσῃ τὴν γῆν, καὶ ἐκτέκῃ, καὶ ἐκβλαστήσῃ, καὶ δῷ σπέρμα τῷ σπείροντι, καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν· οὕτως ἔσται τὸ ῥῆμά μου, ὃ ἐὰν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ στόματός μου· οὐ μὴ ἀποστραφῇ πρός με κενὸν, ἕως συντελέσῃ πάντα ὅσα ἠθέλησα, καὶ εὐοδώσω τὰς ὁδούς μου, καὶ τὰ ἐντάλματά μου. »

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, περὶ τοῦ μυστηριώδους βαπτίσματος τῶν Ἰουδαίων, ἐν ὀνόματι τοῦ Μωϋσέως ἐν μέσῳ τῆς νεφέλης καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ περὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν βρώσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ τοῦ πόματος ἐκ τῆς πνευματικῆς πέτρας, ἥτις ἦν ὁ ἐρχόμενος Χριστὸς, ἀναγινώσκεται τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον περὶ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ.

Τότε ἄρχονται τῶν δεήσεων ἐπὶ τῆς κυλυμβήθρας, περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων καὶ περὶ τοῦ δωρηθῆναι αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ Ἰορδάνου διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ περὶ τῆς σωτηρίου αὐτῶν ἐνεργείας, ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Αἱ ἐκτεταμέναι εὐχαὶ τοῦ Ἱερέως εἰσὶν ἐντελῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς λεγομένας παρ' αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος· ἐν καιρῷ δὲ τῆς καταδύσεως τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ψάλλεται τὸ τροπάριον τῆς ἐπιούσης ἑορτῆς, παριστῶν τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἁγίας Τριάδος· « Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου Σου, Κύριε, ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις· τοῦ γὰρ Γεννήτορος ἡ φωνὴ προσεμαρτύρει Σοι, ἀγαπητόν Σε Υἱὸν ὀνομάζουσα· καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἐβεβαίου τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές· ὁ ἐπιφανεὶς, Χριστὲ ὁ Θεὸς, καὶ τὸν κόσμον φωτίσας, δόξα Σοι. »

Τὸ ἑσπερινὸν τοῦτο ὁμοίωμα τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰωάννου, τὸ ἐκτελούμενον προπαρασκευαστικῶς πρὸς καταρτισμὸν τῶν πιστῶν, ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ τῇ παραμονῇ τῆς ἑορτῆς, ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑορτῇ μετὰ τὴν πανηγυρικὴν λειτουργίαν εἰς χαρμόσυνον ἀνάμνησιν τοῦ εὐεργετικοῦ βαπτίσματος τοῦ Σωτῆρος. Ἤδη οὐ μόνον οἱ Πρεσβύτεροι, ἐν τῷ μικρῷ κύκλῳ τῶν ἐνοριτῶν, ἀλλ' ἅπαν τὸ τῆς πόλεως Ἱερατεῖον, ἐνώπιον τοῦ Ἀρχι-

ποίμενος, πορεύεται μετὰ σταυρῶν καὶ σημαιῶν, ψαλλομένων τῶν χαροποιῶν ὕμνων, πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὅστις μετεσκευάσθη εἰς Ἰορδάνην, καὶ μετὰ τῶν αὐτῶν προσευχῶν καὶ τελετῶν ἁγιάζει τὰ στοιχεῖα τῶν ὑδάτων.

Ἡμῖν δὲ τοῖς μετ' εὐλαβείας παρισταμένοις, εἰκονίζεται νοερῶς ὁ Σωτὴρ, ὁ ἀναβαλλόμενος τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ἤδη δὲ περιβαλλόμενος δι' ἡμᾶς τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος, ἀναβιβάζει σὺν αὐτῷ καὶ τὸν καθαρισθέντα παρ' αὐτοῦ κόσμον· ἀνοίγει τοὺς κλεισθέντας τῷ Ἀδὰμ οὐρανοὺς καὶ δέχεται ὡς ὑπηρέτας τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ ἐκ τῶν Ἀγγέλων τὸν Γαβριὴλ, ἐκ δὲ τῶν ἀνθρώπων τὴν Παρθένον καὶ τὸν Πρόδρομον, ἐκ δὲ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀστέρα, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων τὸν Ἰορδάνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιστολῶν μου τούτων σοὶ ὡμίλησα, ἀγαπητὲ φίλε, περί τινων ἑορτῶν, ἀναμιμνησκουσῶν ἡμᾶς τὰ Εὐαγγελικὰ συμβάντα ἐκ τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ τῆς Παναχράντου Μητρὸς Αὐτοῦ. Εἶδες λοιπὸν τὴν πενιχρὰν Αὐτοῦ *Γέννησιν* ἐν τῷ σπηλαίῳ, τὸ μυστηριῶδες *Βάπτισμα* ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ τὴν θριαμβευτικὴν *Εἴσοδον* εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πρὸ τῆς ἀρχῆς τῶν παθῶν Αὐτοῦ. Ἡ λαμπρὰ *Ἀνάστασις* τοῦ Θεανθρώπου, ὡς ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν, διὰ τὸ ἀπερίληπτον αὐτῆς, ἐξέρχεται μὲν τοῦ ἀριθμοῦ τούτων, ἀλλὰ προσηριθμήθησαν αὐταῖς ἥ τε ἔνδοξος Αὐτοῦ *Ἀνάληψις* καὶ ἡ παρηγορητικὴ καταπεμψις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τῇ ἡμέρᾳ τῆς *Πεντηκοστῆς*. Ὑπολείπεταί σοι ἔτι νὰ θεωρήσῃς τὴν δόξαν τῆς *Μεταμορφώσεως* Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Θαβὼρ, νὰ *προϋπαντήσῃς* Αὐτὸν νήπιον μετὰ τοῦ Συμεῶνος ἐν τῷ ναῷ, καὶ νὰ ἀκούσῃς τὸν *Εὐαγγελισμὸν* τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν Πανάχραντον Παρθένον περὶ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ. Μετ' εὐλαβοῦς δὲ διανοίας θέλεις στραφῆ καὶ πρὸς τὴν *Γέννησιν* τῆς Θεομήτορος καὶ πρὸς τὰ μυστηριώδη *Εἰσόδια*

εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος εἰς σημεῖον τῆς εἰς τὸν Θεὸν προμνηστεύσεως αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ γῆς *Κοίμησιν* αὐτῆς ἵνα ἐξυπνίσῃ ἐν Οὐρανοῖς. Τέλος τὴν σειρὰν ταύτην τῶν μεγάλων ἑορτῶν ἀποπερατώσει διὰ σὲ ἡ παγκόσμιος *Ὕψωσις* τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου, ἵνα καὶ σὺ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, δοξάζησαι μόνον ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Τοιαῦται λοιπὸν εἰσὶν ἐν γένει αἱ *Δώδεκα* μεγάλαι ἑορταί· εἰσὶ δ' ἔτι καὶ ἄλλαι ἡμέραι, ἧττον μὲν ἐπίσημοι, ἐξίσου δ' ἱεραὶ, καθ' ἃς τελεῖται ἡ μνήμη τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου, τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζονος, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ τῆς ἀποτομῆς αὐτοῦ διὰ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας· προσέτι ἡ μνήμη τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τοῦ φίλου τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου, τοῦ φωτίσαντος τὴν Ῥωσσίαν, καὶ ἄλλων Ἀποστόλων, Μεγαλομαρτύρων, Ἱεραρχῶν, οἷοι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι Βασίλειος, Θεολόγος καὶ Χρυσόστομος, καὶ τῶν τῆς ἡμετέρας πατρίδος εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ Ἁγίων.

Ἅπασαι αὗται αἱ ἀναμνήσεις, πληροῦσαι τὸν κύκλον τοῦ χριστιανικοῦ ἔτους, συνδέουσι διὰ τῶν προσευχῶν καὶ τῶν δεήσεων μετ' ἀλλήλων τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀνταναπλῶσι τοῦτον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ὡς ἐν τοῖς καθαροῖς ὕδασι τῆς ἡσύχου θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, καὶ προσκαλοῦσι καὶ σήμερον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, τοὺς πνευματικοὺς ἁλιεῖς πρὸς θεωρίαν τῆς μυστηριώδους σαγηνεύσεως ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἅπας ὁ Ἐκκλησιαστικὸς κύκλος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σωτήριον δίκτυον, ἐκβάλλον ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀβύσσου τῆς βιωτικῆς μερίμνης.

Τὸ στενὸν τῶν ὁρίων τῶν ἐπιστολῶν μου δὲν μοὶ συγχωρεῖ νὰ ἐξελίξω ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου ἅπασαν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἅλυσιν τῶν ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων, ἴσως μάλιστα ἀπηύδησας, ἀναγινώσκων βαθμηδὸν ἐν ἀψύχῳ διηγήσει ὅσα δύνασαι νὰ ἀκούσῃς ζωηρῶς εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἐπὶ τῆς κοινῆς προσευχῆς· ἀλλὰ ψαύσας ἅπαξ τὰς δώδεκα κυριωτέρας τῶν ἑορτῶν, ἐξακολουθήσω λέγων τὰ δέοντα περὶ αὐτῶν ἐν συνόψει· ἄρχομαι δ' ἐκ τῶν δύω ἐκείνων, αἵτινες, ἑφιστάμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τὴν ἀρχὴν

καὶ τὸ τέλος τοῦ τριῳδίου, συνενοῦσι τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ ἀναμνήσεις μετὰ τῶν περὶ τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Μητρός· ἐνταῦθα δ' ἐννοῶ τὴν Ὑπαπαντὴν καὶ τὸν Εὐαγγελισμόν.

Ἅπαντες οἱ πιστοί, ὡς ὁ γέρων Συμεών, ὀφείλουσι νὰ προετοιμάσωσι νοερῶς τὰς χεῖρας αὐτῶν πρὸς παραλαβὴν τοῦ Ποιητοῦ τῶν αἰώνων, ὡς νήπιον ἐρχομένου εἰς τὸν ναὸν, ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς εὐλογημένης Μητρὸς αὐτοῦ.

Τῶν τριῶν ἀναγνωσμάτων ἐν τῷ ἑσπερινῷ τὸ μὲν πρῶτον ἀναφέρει τὴν προεικονίζουσαν ἐκείνην ἐντολὴν, τὴν δοθεῖσαν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἐκπληρωθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· δηλαδὴ τὴν τοῦ ἀφιεροῦν τῷ Κυρίῳ, εἰς μνήμην τῆς ἐξ Αἰγύπτου λυτρώσεως, πᾶν πρωτότοκον ἄρρεν, κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ· τὸ δὲ δεύτερον, τὴν θαυμασίαν ὀπτασίαν τοῦ Ἡσαΐου, ἰδόντος τὸν Κύριον τῆς δόξης εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ σεισθέντος ναοῦ, πρὸς ἀντίθεσιν τῆς ταπεινῆς αὐτοῦ καταβάσεως ἐν σχήματι βρέφους· τὸ δὲ τρίτον καὶ τελευταῖον περιέχει τὴν προφητείαν περὶ τῆς συντριβῆς τῶν αἰγυπτιακῶν εἰδώλων διὰ τοῦ Θείου τούτου νηπίου, διότι παντοῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς ἡ *Αἴγυπτος* σημαίνει τὸ σκότος τῶν ἁμαρτιῶν·

« Ὁ Παλαιὸς ἡμερῶν, ὁ καὶ τὸν Νόμον πάλαι, ἐν τῷ γνόφῳ τοῦ Σινᾶ δοὺς τῷ Μωσεῖ, σήμερον βρέφος ὁρᾶται (ψάλλουσιν οἱ χοροὶ) καὶ κατὰ τὸν Νόμον, ὡς Νόμου Ποιητὴς, τὸν Νόμον ἐκπληρῶν, Ναῷ προσάγεται, καὶ τῷ Πρεσβύτῃ ἐπιδίδοται, χαρμοσύνως βοῶντι· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν Σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά Σου, ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ Σου Ἰσραήλ. »

« Ὁ Παλαιὸς ἡμερῶν, δι' ἡμᾶς νηπιάσας σαρκὶ, ὁ ὀχούμενος ἐν ἅρματι Χερουβὶμ καὶ ὑμνούμενος ἐν ἅσμασι Σεραφὶμ, σήμερον πρεσβυτικαῖς ἐνδρανίζεται ἀγκάλαις, καὶ ἀπὸ Ἰωσὴφ εἰσδέχεται δῶρα περιστερῶν δύω νεοσσούς, — τὴν ἀμίαντον Ἐκκλησίαν, καὶ τῶν ἐθνῶν τὸν ἐκλεκτὸν Λαόν. »

« Κατακόσμησον τὸν Νυμφῶνά σου, Σιὼν, καὶ ὑπόδεξαι τὸν Βασιλέα Χριστὸν, ἁπτοῦ τὴν Μαριὰμ, τὴν ἐπουράνιον πύλην. Αὐτὴ

φέλη φωτὸς ὑπάρχει ἡ Παρθένος, φέρουσα ἐν σαρκὶ Υἱὸν πρὸ ἑωσφόρου, ὃν λαβὼν Συμεὼν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτοῦ, ἐκήρυξε Λαοῖς, Δεσπότην αὐτὸν εἶναι ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ Σωτῆρα τοῦ Κόσμου.»

Καὶ ἰδοὺ τί εἰς ταῦτα τὰ γλυκέα ᾄσματα μετ' ἀθωότητος λέγει τὸ πρᾶον βρέφος· «Οὐχ ὁ γέρων μὲ κρατεῖ, ἀλλ' ἐγὼ κρατῶ αὐτόν· ἐξ ἐμοῦ καὶ γὰρ αὐτὸς τὴν ἀπόλυσιν ζητεῖ.»

Τὰ προεόρτια τοῦ *Εὐαγγελισμοῦ* καὶ αὐτὴ ἡ ἑορτὴ εἰσὶ πλήρη ἔτι βαθυτέρων θεωριῶν, διότι τότε ἀποκαλύπτεται τὸ ἀπ' αἰῶνος κεκρυμμένον Μυστήριον, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, ἵνα τοῦ χείρονος μεταλαβών, μεταδῷ ἡμῖν τοῦ βελτίονος·

«Ἐψεύσθη πάλαι Ἀδὰμ, καὶ Θεὸς ἐπιθυμήσας οὐ γέγονεν. Ἄνθρωπος γίνεται Θεὸς, ἵνα Θεὸν τὸν Ἀδὰμ ἀπεργάσηται. Κεκρυμμένον Μυστήριον, καὶ Ἀγγέλοις ἀγνώριστον, Γαβριὴλ πιστεύεται ὁ Ἀρχάγγελος· καὶ ἐπὶ Σὲ νῦν ἐλεύσεται, τὴν μόνην ἀκήρατον, καὶ καλὴν περιστερὰν, καὶ τοῦ γένους ἀνάκλησιν, καὶ βοήσει σοι, Παναγία, τὸ χαῖρε· ἑτοιμάζου, διὰ Λόγου Θεὸν Λόγον, Σοῦ ταῖς λαγόσιν εἰσδέξασθαι.»

«Γῆ τὰς ἀκάνθας τῶν παθῶν λυπηρῶς ἡ βλαστήσασα, σκίρτα, χόρευε, ἰδοὺ ὁ Γεωργὸς ὁ ἀθάνατος, κατάρας ἐξαίρων σε, νῦν ἐπελεύσεται.»

Πέντε ἀναγνώσματα ὑποσημαίνουσιν ἡμῖν ἐν τῷ ἑσπερινῷ, διὰ τῶν εἰκόνων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν σωτήριον ἐνσάρκωσιν. Ὁ Ἰακὼβ, ἀσκητὴς ἀρχαῖος, βλέπει ἐν ὀνείροις ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς ὁδοιπορίας αὐτοῦ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην κλίμακα, ἧς ἡ κορυφὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ τοὺς Ἀγγέλους ἐπ' αὐτῆς καταβαίνοντας καὶ ἀναβαίνοντας, τὸν δὲ Κύριον ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ὑποσχόμενον αὐτῷ μεγάλην γενεὰν καὶ τὴν εὐλογίαν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἕνεκα τοῦ σπέρματος αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μωϋσῆς, εἰς τὴν ἔρημον τοῦ ὄρους Χωρὴβ, ποιμαίνων τὰ ποίμνια αὐτοῦ, μετὰ φρίκης ὁρᾷ ὅτι ἡ βάτος καίεται πυρὶ καὶ οὐ καταφλέγεται, καὶ ἀκούει ἐξ αὐτῆς τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ἀποστέλλοντος αὐτὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἵνα ἐξαγάγῃ ἐκεῖθεν τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν γῆν τῆς ἐ-

παγγελίας. Καὶ ὁ Προφήτης Ἰεζεκιὴλ, ὅστις, ἐπιστραφεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἀδωναὶ κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς ἐξωτέρας πύλης τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, τῆς βλεπούσης κατ' ἀνατολὰς καὶ κεκλεισμένης οὔσης, ἀκούει ὅτι διὰ τῆς πύλης ταύτης εἰσελεύσεται Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὅτι αὕτη κεκλεισμένη ἔσται.

Τέλος ὁ Σολομὼν λέγει πρῶτον περὶ τῆς Σοφίας, ἥτις ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ ὑπήρεισε στύλους ἑπτά· ἔπειτα δὲ περὶ τῆς ἀνάρχου ὑπάρξεως αὐτῆς παρὰ τῷ Θεῷ πρὸ πασῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰῶνος, ὅτε οὖσα παρὰ τῇ Θεότητι, αἰωνίως ἔχαιρεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῇ ἔχαιρεν ὁ Θεός.

Ἐντεῦθεν, καὶ εἰς τοὺς ὕμνους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ εἰς τὸν ἀκάθιστον τῆς Ὑπεραγίας Παρθένου, ὅτε ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἀποκαλύπτει αὐτῇ τὴν προαιώνιον βουλὴν, κατασπάζεται αὐτὴν διὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συμβόλων· « Χαῖρε, γῆ ἄσπορε· χαῖρε, βάτε ἄφλεκτε, χαῖρε, βάθος δυσθεώρητον, χαῖρε, ἡ γέφυρα, πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἡ μετάγουσα, καὶ κλίμαξ ἡ μετάρσιος, ἣν ὁ Ἰακὼβ ἐθεάσατο ».

» Ὢ τοῦ θαύματος (κραυγάζει ἡ ἐνθουσιασθεῖσα Ἐκκλησία), ὁ Θεὸς ἐν ἀνθρώποις! ὁ ἀχώρητος ἐν μήτρᾳ! ὁ ἄχρονος ἐν χρόνῳ! καὶ, ὦ Μυστήριον! ὅτι καὶ ἡ σύλληψις ἄσπορος καὶ ἡ κένωσις ἄφραστος!»

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης εἰς τὴν ἐρημικὴν σκηνὴν, ἣν ἀνεγερθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, αἴφνης ἐπεσκίασε νεφέλη καὶ ἐπλήρωσεν ἡ δόξα τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς αὐτῆς Κιβωτοῦ εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅστις ἐπλήσθη ὑπὸ τῆς νεφέλης καὶ τῆς ἀστέκτου τοῖς Λευίταις δόξης τοῦ Κυρίου, προεικονίζουσι τὰ μυστηριώδη εἰσόδια τῆς νηπιαζούσης Παρθένου ἐν τῷ Ναῷ τούτῳ. Ἐκεῖ, ὡς ἡ Ἱερὰ Κιβωτὸς, ἑτοιμαζομένη ἵνα χωρήσῃ ἐν ἑαυτῇ τὸν Κύριον, διήνυσε, κατὰ τὰς Ἀποστολικὰς παραδόσεις, τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἡλικίας, οἱ δὲ πιστοὶ ἑορτάζοντες τὰ *Εἰσόδια* ταῦτα τῆς θείας Μητρὸς, ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῶν ὕμνων περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ αὐτῆς.

Ἐπὶ τοιαύτης ὑψηλῆς περιωπῆς θεωρεῖ ἡ Ἐκκλησία ἐν ταῖς ψαλ-

μῳδίαις καὶ ταῖς ἑορταῖς αὐτῆς, τὴν θείαν ταύτην Παρθένον, τὸν ζῶντα ναὸν τοῦ ἀπείρου Θεοῦ, καὶ κινουμένη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος τῆς εὐλαβείας, πρὶν ἡ προσέλθῃ εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς *Κοιμήσεως*, ἥτις ἔδωκεν αὐτῇ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐν οὐρανοῖς προστάτιδος ἡμῶν, καθιέρωσε δύω ἑβδομάδων προπαρασκευαστικὴν νηςείαν. Ὁμοία ταύτῃ, καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, συνέστη νηστεία, ἀρχομένη μετὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, διότι, κατὰ τοὺς λόγους τῆς γραφῆς, οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἡ Μήτηρ τοῦ Θεοῦ διῆγον ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ· οἱ δὲ πιστοὶ ὀφείλουσι νὰ μιμῶνται αὐτοὺς, ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ἡμέρας, ἀφιερωθείσας εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν. Οὕτως αἱ τέσσαρες νηστεῖαι τοῦ χριστιανικοῦ ἔτους, συστοιχοῦσαι πρὸς τοὺς τέσσαρας καιροὺς τοῦ χρόνου, προσφέρουσι τρόπον τινὰ τὸ δέκατον ἑκάστης τούτων, εἰς θυσίαν εὐπρόσδεκτον τῷ Κυρίῳ, τῷ κρατοῦντι τοὺς καιροὺς καὶ τὰ ἔτη.

Ἀπὸ τῆς πρώτης Αὐγούστου ἄρχεται ἡ δεκαπενθήμερος τῆς Κοιμήσεως νηστεία. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς προόδου τῶν τιμίων ξύλων τοῦ σταυροῦ τοῦ Πανοικτίρμονος Σωτῆρος, εἰς μνήμην διπλῆς νίκης, κτηθείσης συγχρόνως εἰς δύω ἀπ' ἀλλήλων μεμακρυσμένους τόπους (ὑπὸ μὲν τοῦ Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Μανουὴλ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ Δουκὸς Ἀνδρέου Βογολιούβσκη κατὰ τῶν Βουλγάρων), τελεῖται λιτανεία μετὰ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, διότι τὸ σημεῖον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἐπροπορεύετο τῶν στρατευμάτων ἀμφοτέρων τῶν Ἀνάκτων. Κατὰ τὰ μέσα δὲ τῆς νηστείας ἄλλη ἐπιφανεστέρα πανήγυρις, ἡ *Μεταμόρφωσις* τοῦ Κυρίου, χρησιμεύει ὡς προμήνυσις τῆς δευτέρας ἐνδόξου παρουσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὴν φοβερὰν κρίσιν τοῦ κόσμου, καὶ οὕτως ἀποπληροῦται ἡ Εὐαγγελικὴ διήγησις περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν.

Ἡμεῖς δὲ πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν καρδίαν κεκαθαρμένην ἀπὸ τῶν παθῶν, ὡς ὄρος ὑψηλὸν, ὅπως θεωρῶμεν ἐντεῦθεν τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν τὰς ψυχὰς φωτίζουσαν· τότε δὲ δυνάμεθα ν' ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου, ἐν τῷ Οἴκῳ τοῦ

Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἴδωμεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς, καὶ τὸ φῶς ἐκ τοῦ φωτὸς λαβόντος, καὶ δοξάσωμεν τὴν ὁμοούσιον Τριάδα ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ. Οὕτω λέγουσιν οἱ ὕμνοι· « Μετεμορφώθης ἐν τῷ ὄρει, Χριστὲ ὁ Θεὸς, δείξας τοῖς Μαθηταῖς Σου τὴν δόξαν Σου, καθὼς ἠδύναντο. Λάμψον καὶ ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς τὸ φῶς Σου τὸ ἄϋλον, φωτοδότα. »

Ἡ ἐπὶ τοῦ Θαβὼρ παρουσία τῶν δύω Θεοπτῶν, τοῦ παλαιοῦ νομοθέτου Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἠλιοῦ, τοῦ ἐπὶ πυρίνου ἅρματος ἀναληφθέντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, μυστικῶς ἐξηγήθη παρὰ τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται ὑπηρετοῦσι τὸν Πλάστην τὸν πληρώσαντα τὸν νόμον, Χριστὸν τὸν Θεὸν, ὅστις πάλαι μὲν, ὅτε ἔδιδε τὸν νόμον τῷ Μωϋσῇ, ἐφανερώθη αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐν τῷ γνόφῳ, νῦν δὲ ἐπὶ τοῦ Θαβὼρ, παρουσιάζεται ἐν ἀπροσίτῳ φωτὶ, μεταβαλὼν τὴν σκιὰν τοῦ νόμου εἰς λαμπρὰν νεφέλην τῆς Μεταμορφώσεως. Οὗτοι δουλικῶς παρίστανται ἐνώπιον ἐκείνου, ὅστις ἄλλοτε ἐλάλει πρὸς αὐτοὺς, ἐν καπνῷ καὶ φλογὶ πυρὸς καὶ ἐν τῇ φωνῇ αὔρας λεπτῆς, καὶ ἀναγγέλλουσι περὶ τῶν σταυρικῶν αὐτοῦ ἄθλων, ἵνα οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τὴν δόξαν τοῦ Θαβὼρ δύνωνται νὰ ὑποφέρωσι τὴν θέαν τῆς ἑκουσίου αὐτοῦ σταυρώσεως, καὶ κηρύξωσι τῷ κόσμῳ, ὅτι Αὐτὸς ὑπάρχει ἀληθῶς τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα·

« Ἧς οὐρανοῦ δεσπόζοντι, καὶ τῆς γῆς βασιλεύοντι, καὶ καταχθονίων τὴν κυρείαν ἔχοντι, Χριστέ Σοι παρέστησαν ἐν Θαβὼρ, ἓν μὲν τῆς γῆς Ἀπόστολοι, ὡς ἐξ οὐρανοῦ δὲ, ὁ Θεσβίτης Ἠλίας, Μωσῆς δὲ ἐκ νεκρῶν. »

Εἰς τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς προτίθενται τρία ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, περιγράφοντα τὴν θεωρίαν τοῦ Κυρίου τῆς δόξης ἐπὶ τοῦ Σινᾶ καὶ ἐπὶ τοῦ Χωρήβ· « Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου ἀνέβη ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὸ ὄρος. Καὶ κατέβη ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος Σινᾶ, καὶ ἐκάλυψεν αὐτὸ ἡ νεφέλη ἓξ ἡμέρας, καὶ ἐκάλεσε Κύριος τὸν Μωϋσῆν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἐκ μέσου τῆς νεφέλης. Τὸ δὲ εἶδος Κυρίου, ὡσεὶ πῦρ φλέγον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ εἰσῆλθε Μωϋσῆς εἰς τὸ μέσον τῆς νεφέλης, καὶ ἦν

ἐκεῖ ἐν τῷ ὄρει τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας.»
—Ἄλλοτε πάλιν ὁ Μωϋσῆς τολμᾷ καὶ παρακαλεῖ τὸν Κύριον, ἵνα δείξῃ αὐτῷ τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· « Οὐ δυνήσῃ ἰδεῖν τὸ πρόσωπόν μου. Οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. Ἰδοὺ τόπος παρ' ἐμοὶ καὶ στῆθι ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἡνίκα δ' ἂν παρέλθῃ ἡ δόξα μου, καὶ θήσω σε εἰς ὀπὴν τῆς πέτρας, καὶ σκεπάσω τῇ χειρί μου ἐπὶ σὲ, ἕως ἂν παρέλθω. Καὶ ἀφελῶ τὴν χεῖρά μου, καὶ τότε ὄψει τὰ ὀπίσω μου, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι.»

Ἐπὶ δὲ τοῦ Θαβὼρ θεωρεῖ πλέον ὁ Μωϋσῆς κατὰ πρόσωπον τὸν ἀπρόσιτον Κύριον ἐν δεδοξασμένῳ μὲν σχήματι, καὶ τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον ἀναβαλλόμενον, ἀλλὰ μετριάζοντα τὴν δόξαν ἑαυτοῦ διὰ τοῦ πράου τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, δι' οὗ μόνου ἐδύνατο νὰ γείνῃ ὁ Θεὸς εὐπρόσιτος τοῖς θνητοῖς· μετὰ τῶν ἐντρόμων Ἀποστόλων ἀκούει καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἐπισκιαζούσης νεφέλης τὴν θείαν φωνήν· « Οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε. »

Ἀκούει ταῦτα καὶ ὁ Ἠλίας, ὅστις ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ Χωρὴβ, ὅτε διέταξεν αὐτὸν ὁ Ἄγγελος νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σπηλαίου καὶ στῇ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, προειπὼν αὐτῷ· « Ἰδοὺ Κύριος παρελεύσεται, καὶ Πνεῦμα μέγα κραταιὸν διαλύον ὄρη, καὶ συντρίβον πέτρας ἐνώπιον Κυρίου, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι Κύριος· καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα συσσεισμὸς, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ Κύριος· καὶ μετὰ τὸν συσσεισμὸν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ Κύριος· καὶ μετὰ τὸ πῦρ φωνὴ αὔρας λεπτῆς, — καὶ ἐκεῖ Κύριος. »

Μετὰ τὴν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως, ἥτις παρηγορεῖ ἡμᾶς διανοητικῶς διὰ τῆς μελλούσης δόξης τῶν ἰδίων ἡμῶν σωμάτων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ἡ ἑορτὴ τῆς *Κοιμήσεως* παρουσιάζει ἡμῖν ἑτέραν οὐρανίαν ἐπιβεβαίωσιν τῆς χαροποιᾶς ταύτης προσδοκίας. Ἐπειδὴ, κατὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, τὸ Πανάχραντον σῶμα τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς μετέστη εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ταφὴν αὐτῆς εἰς τὸ ἐν Γεθσημανῇ σπήλαιον. Ὁ Πατριάρχης Ἐνὼχ, πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ ὁ Προφήτης Ἠλίας, ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Ἰσραὴλ, μετέστησαν ζῶν-

τες εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτῶν, καὶ εἰς σημεῖον τῆς ἐνδόξου μεταβολῆς ἡμῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Τῇ δὲ Κιβωτῷ τῆς Θεότητος, τῇ Μητρὶ Παρθένῳ, βουλήσει τοῦ Υἱοῦ, παρεχωρήθη νὰ γευθῇ τὸν στιγμιαῖον θάνατον, ἵνα καὶ αὕτη δοξασθῇ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὥσπερ καὶ ὁ ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς ἐνσαρκωθεὶς μονογενὴς Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Πατρὸς, ὅστις διέβη νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος διὰ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου· ἔτι δὲ ἵνα ἀναβῇ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ παρ' αὐτῆς φερομένου ἄλλοτε ἐν ἀγκάλαις Υἱοῦ καὶ Θεοῦ·

« Ὦ τοῦ παραδόξου θαύματος, (κραυγάζει ἡ Ἐκκλησία) ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἐν μνημείῳ τίθεται, καὶ κλίμαξ πρὸς οὐρανὸν, ὁ τάφος γίνεται· εὐφραίνου, Γεθσημανὴ, τῆς Θεοτόκου τὸ Ἅγιον τέμενος· βοήσωμεν οἱ Πιστοὶ, τὸν Γαβριὴλ κεκτημένοι ταξίαρχον· Κεχαριτωμένη, χαῖρε, μετὰ Σοῦ ὁ Κύριος, ὁ παρέχων τῷ Κόσμῳ διὰ Σοῦ τὸ μέγα ἔλεος. »

« Βαβαὶ τῶν Σῶν μυστηρίων, Ἁγνὴ τοῦ Ὑψίστου θρόνος ἀνεδείχθης, Δέσποινα, καὶ γῆθεν πρὸς οὐρανὸν μετέστης σήμερον· ἡ δόξα Σου εὐπρεπὴς, Θεοφεγγέσιν ἐκλάμπουσα χάρισι. Παρθένοι σὺν τῇ Μητρὶ τοῦ Βασιλέως πρὸς ὕψος ἐπάρθητε. » — « Πύλαι τῶν οὐρανῶν ἐπάρθητε, ὁρῶσαι τὴν πύλην τοῦ Ὑψίστου, χωροῦσαν μετὰ δόξης πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ Κύριον. »

Ἀλλὰ ψάλλουσα ἡ Ἐκκλησία τὴν εἰς οὐρανοὺς τῆς Παρθένου ἀποδημίαν, οὐδόλως ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτῆς· « Ἐν τῇ Γεννήσει τὴν παρθενίαν ἐφύλαξας, ἐν τῇ Κοιμήσει τὸν Κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε, μετέστης πρὸς τὴν ζωὴν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς, καὶ ταῖς πρεσβείαις ταῖς Σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τὰς ψυχὰς ἡμῶν. »

« Δεῦτε, φιλεόρτων τὸ σύστημα, δεῦτε καὶ χορείαν στησώμεθα· δεῦτε καταστέψωμεν ᾄσμασι τὴν Ἐκκλησίαν, τῇ καταπαύσει τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Θεοῦ· σήμερον γὰρ οὐρανὸς ἐφαπλοῖ τοὺς κόλπους, δεχόμενος τὴν τεξαμένην τὸν ἐν πᾶσι μὴ χωρούμενον, καὶ ἡ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἀποδιδοῦσα τὴν εὐλογίαν, στολίζεται τὴν εὐπρέπειαν. »

Καθὼς ἐν Ἱεροσολύμοις ὀλίγα βήματα ἀποχωρίζουσι τὴν λάρ-

νακα τῆς Θεομήτορος, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως αὐτῆς ἔνδον τῆς Ἁγίας Πόλεως, παρὰ τὰς Πύλας τῆς Γεθσημανῆς, οὕτω καὶ εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν στάδιον δι' ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέχει ἀπὸ τῆς μνήμης τῆς *Κοιμήσεως* ἡ μνήμη τῆς εὐλογημένης *Γεννήσεως* αὐτῆς, ἥτις ἐπήνεγκε τὴν σωτηρίαν τῷ κόσμῳ, διότι κατὰ τοὺς λόγους τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων· « Τὰ οὐράνια πάντα νῦν ἐπαγάλλονται· τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος συνεορτάζει αὐτοῖς, καὶ οἱ Προφῆται μυστικῶς συνεφραίνονται· ἦν γὰρ προεῖδον τυπικῶς, ἐν ταῖς ἀρχαίαις γενεαῖς, βάτον καὶ στάμνον καὶ ῥάβδον, νεφέλην, πύλην καὶ θρόνον καὶ μέγα ὄρος, — γεννᾶται σήμερον. »

Ἐν τῷ ἑωθινῷ προεορτίῳ κανόνι εἰκονίσθησαν πρὸς δόξαν τῆς Ἀειπαρθένου, ἅπασαι αἱ Προφητικαὶ ὀπτασίαι αὗται, αἵτινες ἐλύθησαν διὰ τῆς γεννήσεως αὐτῆς.

Ἐν δὲ τῷ ἑσπερινῷ ψάλλεται· « Σήμερον ὁ τοῖς νοεροῖς θρόνοις ἐπαναπαυόμενος Θεός, θρόνον Ἅγιον ἐπὶ γῆς ἑαυτῷ προητοίμασεν· ὁ στερεώσας ἐν σοφίᾳ τοὺς οὐρανούς, οὐρανὸν ἔμψυχον ἐν φιλανθρωπίᾳ κατεσκεύασεν· ἐξ ἀκάρπου γὰρ ῥίζης φυτὸν ζωηφόρον ἐβλάστησεν ἡμῖν τὴν Μητέρα αὐτοῦ ὁ τῶν θαυμασίων Θεός, καὶ τῶν ἀνελπίστων ἐλπίς. »

Ἐπὶ τέλους, παρουσιάζεται ἡ τελευταία δωδεκάτη ἑορτὴ, ἡ παγκόσμιος *Ὕψωσις* τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Κυρίου, ἀξία σημειώσεως διά τε τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν τελετῶν αὐτῆς, αἵτινες παριστῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τὴν λαμπρότητα τῆς πανηγύρεως ἐν καιρῷ τῆς παννυχίδος, καὶ διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης παύονται αἱ παννύχιοι ἀγρυπνίαι ἀφ' ἑσπέρας, καὶ πάλιν μέχρι τοῦ Πάσχα γίνονται τὴν πρωΐαν· ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἀπολήγει τρόπον τινὰ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ πνευματικὴ ἄλυσις τῶν ἑορτῶν, ἀρξαμένη ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως.

Τῇ παραμονῇ τῆς ὑψώσεως, καθ' ἣν ἑορτάζονται καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Ναοῦ τῆς θείας Ἀναστάσεως, ἀναγινώσκεται καταπληκτικὴ Προφητεία τοῦ Ἡσαΐου, περὶ τοῦ ἀναγκαίου τῆς πνευματικῆς Ἱερουσαλὴμ, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς σωτηρίαν τῶν λαῶν, καὶ περὶ τῆς δόξης τοῦ σταυροῦ·

« Τάδε λέγει Κύριος· ἀνοιχθήσονται αἱ Πύλαι σου, Ἱερουσαλήμ, διὰ παντὸς, ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ οὐ κλεισθήσονται, τοῦ εἰσαγαγεῖν πρὸς σὲ δύναμιν ἐθνῶν, καὶ Βασιλεῖς αὐτῶν ἀγομένους. Τὰ γὰρ ἔθνη καὶ οἱ Βασιλεῖς, οἵτινές σοι οὐ δουλεύσουσιν, ἀπολοῦνται, καὶ τὰ ἔθνη ἐρημίᾳ ἐρημωθήσονται. Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σὲ ἥξει, ἐν κυπαρίσσῳ, καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα, δοξάσαι τὸν τόπον τὸν ἁγιόν μου, καὶ τὸν τόπον τῶν ποδῶν μου δοξάσω. Καὶ πορεύσονται πρὸς σὲ δεδοικότες οἱ υἱοὶ τῶν ταπεινωσάντων σε καὶ παροξυνάντων σε· καὶ προσκυνήσουσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν σου πάντες οἱ παροξύναντές σε, καὶ κληθήσῃ Πόλις Κυρίου Σιὼν, τοῦ Ἁγίου Ἰσραήλ. Διὰ τὸ γεγενῆσθαί σε καταλελειμμένην καὶ μεμισημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν σοι, — Καὶ θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεαῖς γενεῶν. Καὶ θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον Βασιλέων φάγεσαι, καὶ γνώσῃ, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ σώζων σε, καὶ ὁ ἐξαιρούμενός σε ὁ Θεὸς Ἰσραήλ. »

Δύω ὑπῆρξαν αἱ αἰτίαι τῆς καθιερώσεως τῆς ἑορτῆς τῆς ὑψώσεως. Ἡ οὐράνιος ὀπτασία τοῦ Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου προέτρεψε πρῶτον τὴν εὐσεβῆ αὐτοῦ μητέρα, τὴν Ἀναστασιν Ἑλένην, ἵνα ζητήσῃ εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς τῆς Ἰουδαίας τὸ θαυμάσιον τοῦτο σύμβολον τῶν νικῶν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ ἀνυψώσῃ αὐτὸ πρὸς παγκόσμιον προσκύνησιν, διότι ἡ τῶν Χριστιανῶν πίστις ἐθριάμβευσε καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐπικρατοῦσα μετὰ τριακοσίων ἐτῶν καταδιωγμούς. Ἕτερον περιστατικὸν ἐδιπλασίασεν, ὡς εἰπεῖν, τὴν Ἑορτὴν, προσαρτήσαν αὐτῇ καὶ νηστείαν, τὸ ἑπόμενον. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος τὸ ξύλον τοῦ Σταυροῦ ἁρπάσθη ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Χοσρόη, Βασιλέως τῆς Περσίας, καὶ ἐπεστράφη ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Χαίρων διὰ τὴν νίκην ὁ Ἡράκλειος, ἔφιππος, φέρων δὲ στέμμα καὶ πορφύραν, ἤθελε νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ζωοποιὸν Σταυρὸν εἰς τὰς πύλας τῶν Ἱεροσολύμων· ἀλλ' ὁ ἵππος αὐτοῦ ἔστη, καὶ ὁ Πατριάρχης Ζαχαρίας, ὢν καὶ αὐτὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλευθερωθέντων αἰχμαλώτων, ἐπενθύμισε τῷ Αὐτοκράτορι, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔφερεν αὐτὸ τοῦτο τὸ ξύλον ἐν τοιαύτῃ πομπῇ διὰ τῶν ἁγυιῶν τῶν Ἱεροσολύμων· ἐταπεινώθη

τότε, κατανυγεὶς ὁ Ἡράκλειος, καὶ πεζὸς, ἄνευ ὑποδημάτων καὶ στέμματος καὶ πορφύρας, ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸ τίμιον ξύλον ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν. Διὸ, εἰς μνήμην τοῦ τε πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου συμβάντος, ψάλλονται στιχηρὰ, ὁτὲ μὲν χαρμόσυνα, ὁτὲ δὲ κατανυκτικά·

«Σταυρὸς ὑψοῦται σήμερον καὶ Κόσμος ἁγιάζεται· ὁ γὰρ Πατρὶ συνεδρεύων, καὶ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ, ἐν τούτῳ χεῖρας ἁπλώσας, τὸν κόσμον ὅλον εἵλκυσας, πρὸς Σὴν, Χριστὲ, ἐπίγνωσιν· τοὺς οὖν εἰς Σὲ πεποιθότας, Θείας ἀξίωσον δόξης.»

«Σήμερον προέρχεται ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, καὶ πιστοὶ εἰσδέχονται αὐτὸν ἐκ πόθου, καὶ λαμβάνουσιν ἰάματα ψυχῆς τε καὶ σώματος, καὶ πάσης μαλακίας· αὐτὸν ἀσπασώμεθα τῇ χαρᾷ καὶ τῷ φόβῳ. Φόβῳ μὲν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ὡς ἀνάξιοι ὄντες, χαρᾷ δὲ διὰ τὴν σωτηρίαν, ἣν παρέχει τῷ Κόσμῳ, ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεὶς Χριστὸς ὁ Κύριος, ὁ ἔχων τὸ μέγα ἔλεος.»

Μετὰ δὲ τὸν Ἀγγελικὸν ὕμνον· «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ·» ψαλλομένου τοῦ κατανυκτικοῦ ᾄσματος· «Ἅγιος ὁ Θεός·» ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐν πλήρει στολῇ, περιστοιχούμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν συλλειτουργούντων αὐτῷ, αἴρει τὸν τίμιον Σταυρὸν, ἄνθεσι περικεκοσμημένον, ἐκ τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ὡραίας πύλης, ἀλλὰ διὰ τῆς στενῆς ἀρκτῴας θύρας, ὡσεὶ ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, ἐκφέρει αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τίθησιν ἐπὶ τοῦ πρὸς τὸ Ἱερὸν σκίμποδος. Ἐκεῖ μιμεῖται αὐτὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἱεροσολύμων ἅγιον Μακάριον, ὅστις βεβαιωθεὶς περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου, τοῦ παρὰ τῆς Βασιλίσσης ἀνευρεθέντος, διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς νεαρᾶς γυναικὸς, ἵστατο ἐπὶ τόπου ἐπηρμένου καὶ ἀνύψου αὐτὸ ἀπαύστως πρὸς θεωρίαν καὶ προσκύνησιν τοῦ λαοῦ· καί τοι δὲ αἱ κεκμηκυῖαι πρεσβυτικαὶ χεῖρες αὐτοῦ, ἀπαυδῶσαι, ἐνέδιδον ἔστιν ὅτε ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ μεγάλου Σταυροῦ, οὗτος ηὐλόγει δι' αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ μέρη, ὁ δὲ λαὸς ἐβόα· «Κύριε, Ἐλέησον, Κύριε, Ἐλέησον.»

Οὕτω δ' ἀπαραλλάκτως καὶ μέχρι τοῦδε, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀρχιερεὺς, κρατῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν Σταυρὸν, κύπτει σὺν αὐτῷ πρὸς τὴν γῆν, οἱονεὶ

ἐμφαίνων τὸ βάρος τῶν καταδιωγμῶν, οὓς ὑπέμεινε τρεῖς ἑκατονταετηρίδας, ἡ Ἐκκλησία, εἶτα δὲ πάλιν ἀνεγείρεται, ὡς ἡ θριαμβεύσασα Ἐκκλησία, οἱ δὲ χοροὶ καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τοῦτον ἀργῶς καὶ μετὰ μέλους ψάλλουσι· « Κύριε, Ἐλέησον » καταβιβάζοντες τὴν φωνὴν κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ Σταυροῦ καὶ μετ' αὐτοῦ συνανυψοῦντες αὐτήν. Μικραὶ ἐκτενεῖς ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας ἐκφωνοῦνται μεταξὺ ἑκάστης ἀνυψώσεως, διότι κύπτει καὶ πρὸς τὰ τέσσαρα μέρη ὁ Ἀρχιερεύς, εὐλογῶν διὰ τοῦ Σταυροῦ πάντα τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐπὶ τέλους πάλιν στρέφεται πρὸς ἀνατολὰς τὸ πέμπτον, εἰς μνήμην τῶν πέντε μόνων ἡνωμένων οἰκουμενικῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ, ἄλλοτε μὲν τῆς Ῥώμης, νῦν δὲ τῆς Ῥωσσίας.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Ἀλλ' ὁμιλῶν μετὰ σοῦ περὶ τῶν Ἑορτῶν, τῶν τελουμένων ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἁγαλλομένης Ἐκκλησίας, πρέπει ἄρα νὰ σιωπήσω περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν ἐγκαινίων αὐτῆς, καθ' ἣν καθιδρύεται ἐν αὐτῇ ἡ Ἁγία Τράπεζα καὶ τὸ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, ἅπασα δ' αὕτη εὐτρεπίζεται εἰς οἶκον προσευχῆς; Ἡ μυστικὴ αὕτη τελετὴ πληροῦται τῆς αὐτῆς χάριτος, ἧς ἐπληροῦντο καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἱ ταύτην συστήσαντες, πρὸ πάντων δὲ ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ πρώτιστος θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα οὐδεμία πρᾶξις, οὐδεμία προσευχή, μὴ περιλαμβάνουσα ἐν ἑαυτῇ βαθεῖαν θεωρίαν ἢ μυστηριώδη ἔννοιαν. Ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ ναοῦ ἐννόει ὁ Οἰκουμενικὸς οὗτος διδάσκαλος ἕτερον ἐσωτερικὸν ναόν, τὴν ζῶσαν Ἐκκλησίαν τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τὴν σύναξιν τῶν πιστῶν μελῶν τοῦ ἑνὸς σώματος, οὗ κεφαλὴ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Χριστός· διὰ τοῦτο ὁ νέος ναὸς προσωποποιεῖται τρόπον τινὰ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· καὶ ἐπ' αὐ-

τοῦ τελοῦνται αἱ μυσταγωγίαι ὡς ἐπὶ ἀνθρώπου, ἐνδυομένου τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ μύρου· τούτοις προστίθενται ἔτι καί τινα τοῦ τῆς Ἱερωσύνης μυστηρίου, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀφιεροῦται εἰς τὴν αἰώνιον τοῦ Κυρίου λατρείαν.

Ὅταν δὲ πάντα τὰ πρὸς τὰ ἐγκαίνια δεόντως προετοιμασθῶσι, τότε ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐνδυθεὶς, φορεῖ, ὥσπερ καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι, καὶ ἕτερον χιτῶνα λευκὸν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν. Εἰσέρχεται ἐν τῷ Ἱερῷ καὶ κατόπιν αὐτοῦ οἱ Ἱερεῖς εἰσφέρουσι διὰ τῶν ὡραίων ἢ Βασιλικῶν πυλῶν τράπεζαν, ὀθονίῳ κεκαλυμμένην, ἐφ' ἧς κεῖται ὁ Σταυρὸς, τὸ Εὐαγγέλιον, τὰ ἱερὰ σκεύη, ἔτι δὲ καὶ πᾶν χρήσιμον διὰ τὰ ἐγκαίνια, τὸ δ' Ἅγιον μύρον κεῖται ἐφ' ἑτέρας ὁμοίας τραπέζης παρὰ τὸ σύνθρονον, καὶ τὸ Ἱερὸν κλείεται ἀπὸ τῆς θέας τῶν μὴ Ἱερωμένων, δι' οὗ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας δεικνύεται ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μυστηρίων προορισμὸς αὐτοῦ.

Πρὸ πάντων ὁ Ἱεράρχης, εὐλογήσας τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοῦ, ῥαντίζει διὰ τοῦ ἁγιάσματος τοὺς τέσσαρας στύλους, ἤτοι τὰ θεμέλια τῆς Ἁγίας Τραπέζης, καὶ ἐκχέει σταυροειδῶς εἰς τὰς γωνίας αὐτῆς τὴν ζέουσαν κηρομαστίχην, ψυχραινομένην τῷ φυσήματι τῶν Πρεσβυτέρων· αὕτη χρησιμεύει πρὸς στερέωσιν τῆς ἄνω πλακὸς τῆς Ἁγίας Τραπέζης, σημαίνουσα συνάμα καὶ τὴν πολύτιμον ἐκείνην μαστίχην, δι' ἧς ἤλειψεν ὁ ἐξ Ἀριμαθέας τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, τεθὲν εἰς τὸν τάφον· διότι καὶ ἐνταῦθα οἰκοδομεῖται ἐνταὐτῷ ἡ Τράπεζα καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἀμνοῦ. Μετὰ μικρὰν δέησιν πρὸς τὸν Κύριον, τὸν δημιουργὸν καὶ αὐτουργὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, περὶ τοῦ δωρήματος τοῦ ἀκατακρίτως ἐγκαινιάσαι τὸν νέον ναὸν, ῥαντίζει ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὴν πλάκα τῆς Τραπέζης, ἥτις ἐπιτίθεται ἐπὶ τῶν στύλων, ψαλλομένου τοῦ ψαλμοῦ· « Ὑψώσω Σε, ὁ Θεός μου, ὁ Βασιλεύς μου, καὶ εὐλογήσω τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· » καὶ ἑτέρου ἔτι μᾶλλον ἐκφραστικωτέρου· « Κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει, εἰς τόπον χλόης, ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν. Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με, τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν· ὡδήγησέ με ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης, ἕνεκεν τοῦ ὀνό-

ματος Αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακά, ὅτι Σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία Σου, αὗταί με παρεκάλεσαν· ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με, ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ποτήριόν Σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον, καὶ τὸ ἔλεός Σου καταδιώξει με πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, καὶ τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν.»

Τότε, μετὰ τὴν τοῦ Θείου ὀνόματος εὐλογίαν, τουτέστι τὸν εὐλογητόν, ὁ Ἀρχιερεὺς ῥαντίζει προσέτι καὶ τέσσαρας λίθους, θεὶς δ' αὐτοὺς εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς Τραπέζης, στερεοῖ αὐτὴν διὰ λίθων, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ἱερουργούντων.

Ἐνταῦθα γίνεται ἡ πρώτη ἀνάπαυσις εἰς τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ, καὶ σημαίνει τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὅτε εἶπεν ὁ Θεὸς « Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία.» Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἀνοίγεται κατὰ πρῶτον ἡ ὡραία Πύλη, κεκλεισμένη μέχρι τοῦδε, ἵνα οἱ πιστοὶ δυνηθῶσι νὰ ἴδωσι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ, ὁ δὲ Ἱεράρχης στρέφων τὸ πρόσωπον πρὸς αὐτούς, διότι οὗτοι συνιστῶσιν ἤδη τὴν ἐγκαινιζομένην ἐκκλησίαν, λέγει γονυπετὴς μακρὰν εὐχὴν περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ Ναοῦ, ἥτις συνίσταται ἐν μέρει ἐκ τῶν λόγων, οὓς εἶπεν ὁ Σολομών, ὅτε ἀπεπεράτωσε τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὁ Ἱεράρχης ἐπικαλεῖται μετὰ κατανύξεως τὸν ἄναρχον Θεόν, τὸν οἰκοῦντα ἐν ἀπροσίτῳ φωτί, τὸν ἔχοντα θρόνον μὲν τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν, αὐτόν, ὅστις ἔδωκε τῷ Μωϋσῇ ὑπογραμμὸν πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, εἰς δὲ τὸν Σολομῶντα εὐρύτητα καρδίας πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους τὴν χάριν τῆς νέας Ἱερουργίας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καὶ δι' αὐτῶν ἐπεξέτεινε τὰς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα προσφέρηται ἐν αὐταῖς ἡ ἀναίμακτος θυσία, εἰς δόξαν αὐτοῦ τε τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, — δέεται ἵνα μὴ βδελύξηται νῦν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ μὴ βεβηλώσῃ τὴν μεθ' ἡμῶν διαθήκην Αὐτοῦ,

ἀλλ' ἵνα ἐξαποστείλῃ τὸ Πνεῦμα Αὐτοῦ τὸ Ἅγιον πρὸς ἐγκαινισμὸν τοῦ ναοῦ, καὶ πληρώσῃ αὐτὸν φωτὸς ἀϊδίου, ἵνα ἐκλέξῃ αὐτὸν ὡς κατοικίαν Ἑαυτοῦ, ὡς τόπον τῆς δόξης τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ, κατακοσμήσῃ αὐτὸν διὰ τῶν Θείων δώρων καὶ καταστήσῃ λιμένα τῶν χειμαζομένων, ἰατρεῖον παθῶν, καταφυγὴν ἀσθενῶν, καὶ δαιμόνων φυγαδευτήριον. Εὔχεται ἐπίσης ἵνα ἡμέραν καὶ νύκτα ὦσιν ἠνεῳγμένα τὰ ὦτα τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς δεομένους ἐν τῷ ναῷ τούτῳ μετὰ φόβου καὶ εὐλαβείας, ἵνα ἐκπληρῶνται ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω τὰ αἰτούμενα διὰ τὰ κάτω, καὶ ἵνα αὐτὸ τὸ τῆς Νέας Διαθήκης θυσιαστήριον δοξασθῇ μᾶλλον τοῦ τῆς Παλαιᾶς, αἱ δὲ ἀναίμακτοι θυσίαι, ἀνυψούμεναι ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ νοερὸν καὶ ὑπερουράνιον θυσιαστήριον, κομίσωσιν ἡμῖν τὴν ἄνωθεν χάριν· θαῤῥοῦμεν γὰρ οὐκ εἰς τὴν ἡμετέραν τῶν ἀναξίων χειρῶν ὑπουργίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἄφατον θείαν ἀγαθότητα.

Μετὰ τὴν συνήθη τοῦ Διακόνου μεγάλην ἐκτενῆ, ἐπανέρχεται καὶ αὖθις ὁ Ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προαρξάμενον ἔργον τῆς μυστηριώδους οἰκοδομήσεως, καὶ ἁγιάζει ἤδη τὸ παρ' αὐτοῦ προοικοδομηθέν. Πρῶτον λοιπὸν εὐλογεῖ, ἐν τῇ μυστικῇ εὐχῇ, τὸ προσενεχθὲν αὐτῷ ζέον ὕδωρ, ἐπικαλούμενος ἐπ' αὐτὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἐπιχέων ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τρὶς, ὡς κατὰ τὸ βάπτισμα, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπομάσσει αὐτὴν συμπράξει καὶ τῶν Ἱερουργούντων, ψαλλομένου τοῦ ψαλμοῦ· «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά Σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. Ἡ καρδία μου καὶ ἡ σάρξ μου ἠγαλλιάσατο ἐπὶ Θεὸν ζῶντα. Καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἑαυτῷ οἰκίαν, καὶ τρυγὼν νοσσιὰν ἑαυτῇ, οὗ θήσει τὰ νοσσία ἑαυτῆς. Τὰ θυσιαστήριά Σου, Κύριε τῶν Δυνάμεων, ὁ Βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου. Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ Σου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσί Σε· ὅτι κρεῖσσον ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς Σου ὑπὲρ χιλιάδας· ἐξελεξάμην παραῤῥιπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν.»

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἀπόπλυσιν ἕπεται δευτέρα, οὐχ ἧττον ἀξία σημειώσεως. Ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ἐγκαινιζομένης Τραπέ-

ζης πρέπει νὰ ἀνανεῶται ἡ θυσία τοῦ Γολγοθᾶ, ὁ δὲ Γολγοθᾶς ἐπλύθη ὑπὸ τοῦ αἵματος καὶ ὕδατος, τῶν ἐκρευσάντων ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος, τούτου ἕνεκα ἐπιχεῖται σταυροειδῶς ἐπὶ τῆς Τραπέζης οἶνος ἡνωμένος μετὰ ῥοδοστάγματος, κοινωνῶν αὐτῇ τὴν καθαρότητα καὶ τὴν εὐωδίαν, τὰς ἰδιαζούσας τῇ ἁγιότητι.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ μίγματος ῥαντίζεται καὶ τὸ ἀντιμίνσιον, ἤτοι ἀντιτραπέζιον, ὅπερ πρέπει νὰ κῆται ἐπὶ τῆς Τραπέζης, κατὰ τὸ ἀρχαῖον τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας, διότι κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν διωγμῶν, ὅτε δὲν ὑπῆρχον σταθεραὶ τράπεζαι, οἱ Ἀρχιερεῖς κύλλόγουν αὐτὰ τὰ κινητὰ ἀντιμίνσια πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λειτουργίας. Ἐν καιρῷ τοῦ ῥαντισμοῦ ὁ Ἱεράρχης ἀναγινώσκει τὸν Ν'. ψαλμόν, ἀπὸ τοῦ στίχου τούτου· « Ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι, » ἐκμάξας δὲ διὰ σπόγγου τὴν Τράπεζαν, καὶ ἐκφωνήσας « Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ! » προσέρχεται πρὸς τὸ μυστηριῶδες χρίσμα τῆς ἁγίας Τραπέζης διὰ τοῦ Μύρου.

Καὶ πρῶτον μὲν ποιεῖ τρεῖς σταυροὺς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Τραπέζης, προσδιορίζων οὕτω τοὺς τόπους, ἔνθα ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας τεθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ δίσκος καὶ τὸ ποτήριον· ἔπειτα ἀνὰ τρεῖς σταυροὺς ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς τῆς Τραπέζης, ὅπως ἁγιάσῃ αὐτὴν πανταχόθεν, καὶ ἐπὶ τέλους τρεῖς ἐπίσης σταυροὺς ἐπὶ τοῦ ἀντιμινσίου, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς ἁγίας Τραπέζης. Συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Διάκονος, δεικνύων τὸ σπουδαῖον τῆς πράξεως ταύτης, πρὶν ἢ ποιήσῃ ἕκαστον σταυρὸν ὁ Ἀρχιερεύς, διεγείρει τὴν προσοχὴν τοῦ λαοῦ λέγων· « Πρόσχωμεν, » ὁ δ' Ἱεράρχης, παριστῶν τὸν σκοπὸν τοῦ ἐγκαινισμοῦ καὶ ἀγαλλόμενος διὰ τὸ πνευματικὸν χρίσμα, κραυγάζει « Ἀλληλούϊα, » οἱ δὲ χαροῖ ψάλλουσιν· « Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν, ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό ; ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρών. Τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὄρον τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ· ὡς δρόσος Ἀερμών, ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών, Ὅτι ἐκεῖ ἐνετείλατο Κύριος τὴν εὐλογίαν, ζωὴν ἕως τοῦ αἰῶνος. »

Ὁ Ἀρχιερεὺς ῥαντίζει ἐπίσης καὶ τὸ λευκὸν ἐσωτερικὸν περι-

κάλυμμα τὸ καὶ *κατασάρκιον* καλούμενον, καὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἀμέσως περικαλύπτον, ὥσπερ γίνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς κολυμβήθρας ἐξερχομένου· κρατεῖ δὲ τὸ ἄκρον τοῦ σχοινίου, δι' οὗ περιειλίσσεται ἡ Τράπεζα τρὶς, ὥστε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ παρουσιάζεται καὶ κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη, οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσι καὶ αὖθις κατανυκτικὸν ψαλμὸν, ἀναμιμνήσκοντα μετὰ τρεῖς χιλιάδας ἔτη τὴν πραότητα τοῦ Δαυὶδ καὶ τὴν θερμὴν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, ὅπως εὑτρεπίσῃ τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ὅστις ἦν προωρισμένος μόνον τῷ Υἱῷ αὐτοῦ· « Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ, ὡς ὤμοσε τῷ Κυρίῳ, ηὔξατο τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Εἰ εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου· εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις μου. Ἕως οὗ εὕρω τὸν τόπον τῷ Κυρίῳ, σκήνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ. Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Εὐφραθᾷ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ. Εἰσελευσώμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσωμεν εἰς τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν Σου, Σὺ καὶ ἡ Κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός Σου. Οἱ Ἱερεῖς Σου ἐνδύσονται δικαιοσύνην, καὶ οἱ ὅσιοί Σου ἀγαλλιάσονται. »

Μετὰ τὸν ῥαντισμὸν ὑπὸ τοῦ Ἱεράρχου, φέρεται καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης ὑπὸ τῶν ἱερέων ὁ *ἐπενδύτης*, δίκην στολῆς ἱερατικῆς, διότι ἀπὸ τοῦ νῦν μέλλει τελεῖσθαι ἐπ' αὐτῆς ἡ θεία ἱερουργία· οἱ ἱερεῖς ἐφαπλοῦσιν ἐπ' αὐτῆς καὶ τὸ ἀντιμίνσιον καὶ τὸ εἰλητόν, δηλ. μανδήλιον περιβάλλον αὐτὸ, εἰς μνήμην τοῦ σουδαρίου, δι' οὗ περιεβάλλετο τὸ νεκρὸν μέτωπον τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὅπερ, ἀνευρεθὲν ἐν τῷ ἐκκενωθέντι τάφῳ, ἐπιβεβαίωσε τοῖς Ἀποστόλοις τὸ ἀληθὲς τῆς Ἀναστάσεως. Ὑπὸ τῶν ἱερέων τίθεται ὡσαύτως καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ὁ σταυρὸς, εἶτα δὲ καλύπτονται πάντα διὰ τοῦ σπαργάνου· οὕτω δ' εὐτρεπισθείσης ἐντελῶς τῆς ἁγίας Τραπέζης, ἐκφωνεῖται ὁ θριαμβευτικὸς ψαλμός· « Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. Ἐνεδύσατο ὁ Κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο. Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται· ἕτοιμος ὁ θρόνος Σου ἀπὸ τότε, ἀπὸ

τοῦ αἰῶνος Σὺ εἶ· ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν. Ἀροῦσιν οἱ ποταμοὶ ἐπιτρίψεις αὐτῶν, ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν. Θαυμαστοὶ οἱ μετεωρισμοὶ τῆς θαλάσσης, θαυμαστὸς ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος. Τὰ μαρτύριά Σου ἐπιστώθησαν σφόδρα. Τῷ οἴκῳ Σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν.»

Μετὰ τὴν ἐντελῆ διευθέτησιν τῆς Τραπέζης, ὁ πρωτεύων διατάττει τὸν μετ' αὐτὸν ἀρχαιότερον ὅπως καλύψῃ δι' ἐνδύματος καὶ τὴν Πρόθεσιν, βαντίζων αὐτὴν ἐπίσης δι' ἁγιάσματος, καὶ θέσῃ ἐπ' αὐτῆς τὰ ἡγιασμένα σκεύη ἄνευ προσευχῆς τινος, διότι τὸ μέρος τοῦτο χρησιμεύει μόνον πρὸς τήρησιν αὐτῶν καὶ προετοιμασίαν τῆς θυσίας, οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν φοβερὰν αὐτῆς τέλεσιν, ὡς ἡ ἁγία Τράπεζα. Τότε ἀφαιρεῖται ὁ λευκὸς χιτὼν ἐκ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν συλλειτουργῶν αὐτοῦ· λαβὼν δ' οὗτος τὸ θυμιατόν, θυμιᾷ πρῶτον τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὴν Πρόθεσιν, καὶ ἅπαν τὸ Ἱερόν, ψαλλομένου τοῦ ψαλμοῦ· «Κρῖνόν με, Κύριε, ὅτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην, καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων, οὐ μὴ ἀσθενήσω.» Ἔπειτα ἐξέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ δύο ἀρχαιοτέρων Πρεσβυτέρων, ὧν ὁ μὲν βαντίζει τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ ναοῦ δι' ἁγιάσματος, ὁ δὲ χρίει αὐτοὺς διὰ μύρου σταυροειδῶς, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ συνθρόνου τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ, εἶτα δὲ χρίει τὰς δυτικὰς, μεσημβρινὰς καὶ ἀρκτικὰς θύρας.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ πνευματικοῦ συλλόγου ἐν τῷ Ἱερῷ γίνεται ἡ δευτέρα ἀνάπαυσις ἀπὸ τοῦ ἔργου, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ προσευχή. Ὁ Ἀρχιερεὺς, ἀποθέμενος τὴν Μίτραν, καὶ στραφεὶς οὐχὶ πλέον πρὸς τὸν λαὸν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐγκαινισθεῖσαν Τράπεζαν, δέεται μεγαλοφώνως πρὸς τὸν Κύριον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τὸν διὰ τῆς ἀῤῥήτου σοφίας Αὐτοῦ θεμελιώσαντα καὶ συστήσαντα ἐπὶ γῆς τὴν τάξιν τῆς Ἱερωσύνης, καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἐν οὐρανῷ Ἀγγελικῆς ἱεραρχίας, ὅπως προσδεχθῇ τὴν δέησιν ἡμῶν τῶν ἀναξίων κατὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀγαθότητος Αὐτοῦ, ἧς ἔνδειξις ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολὴ τοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐνσαρκωθέντος Υἱοῦ καὶ ἡ ἐκχυσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δι' οὗ οἱ Ἀπόστολοι ἐστερέωσαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παρέδωκαν αὐτῇ τὰ μυστήρια. Ἐπ' αὐτὸ ἐλπίζων δέεται, ὅπως ὁ μὲν

νέος ναὸς καὶ τὸ θυσιαστήριον πληρωθῶσι τῆς δόξης τοῦ Κυρίου, οἱ δὲ λειτουργοῦντες προσφέρωσιν ἀκατακρίτως τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ὅταν δὲ πάντες οἱ πιστοὶ, προσκαλοῦντος τοῦ Διακόνου, κλίνωσι τὰς κεφαλὰς, ὁ Ἱεράρχης μυστικῶς εὐχαριστεῖ τὸν Κύριον διὰ τὴν ἀκατάπαυστον ἔκχυσιν τῆς χάριτος, καταβάσης ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων μέχρις αὐτοῦ, ἐξακολουθῶν δὲ τὴν δέησιν, ἵνα καὶ ἐπὶ τοῦ νῦν ἐγκαινιαζομένου θυσιαστηρίου τὰ προσφερόμενα δῶρα μεταποιῶνται μυστηριωδῶς εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, πρὸς σωτηρίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀναπέμπει μεγαλοφώνως τὴν δόξαν τοῦ ὀνόματος τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος.

Ἔπειτα ἀνάπτει τὴν πρώτην λαμπάδα καὶ τίθησιν αὐτὴν πρὸς τὸ Σύνθρονον, ὄπισθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης, ὡσεὶ ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις τῆς Ἀνατολῆς, ὅθεν πρέπει νὰ ἐκχῆται τὸ πνευματικὸν φῶς ἐπὶ πᾶσαν τὴν φωτιζομένην ἐκκλησίαν· αὐτὸς οὗτος ἐν τῷ ἱερῷ μὲν διανέμει τοῖς πρεσβυτέροις τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν σταυρὸν καὶ τὰς εἰκόνας, εἶτα δὲ, ἱστάμενος πρὸ τῆς ὡραίας Πύλης, διανέμει καὶ τοῖς λαϊκοῖς λαμπάδας, καὶ λαβὼν τὴν ῥάβδον ἀκολουθεῖ τὴν πομπώδη πορείαν, ἐκφωνήσας· « Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν, » οἱ δὲ χοροὶ, πορευόμενοι ὄπισθεν τῶν ἐκκλησιαστικῶν σημαιῶν, ψάλλουσι· « Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ Μαρτύρων Σου, ὡς πορφύραν καὶ βύσσον τὰ αἵματα, ἡ Ἐκκλησία Σου στολισαμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ Σοι, Χριστὲ ὁ Θεός. Τῷ λαῷ Σου τοὺς οἰκτιρμούς Σου κατάπεμψον, εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ Σου δώρησαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος. »

« Ὡς ἀπαρχὰς τῆς φύσεως, τῷ φυτουργῷ τῆς Κτίσεως, ἡ Οἰκουμένη προσφέρει Σοι, Κύριε, τοὺς Θεοφόρους Μάρτυρας· ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ τὴν Ἐκκλησίαν Σου διὰ τῆς Θεοτόκου συντήρησον, Πολυέλεε. »

Ἀλλὰ ποῦ ἡ πορεία ; διατί ἐξέρχεται ὁ πνευματικὸς σύλλογος καὶ μένει κενὸς ὁ ἐγκαινισθεὶς ναὸς, ὡσεὶ ξένος πρὸς τοὺς ἐγγαινίσαντας ; διατί ἄσμα περὶ Μαρτύρων ; — Διὰ τὰ λείψανα αὐτῶν πορεύεται ὁ σύλλογος, δι' αὐτὰ ἀνηγέρθη τὸ θυσιαστήριον τῷ Θεῷ, ἀλλ' εἰσέτι δὲν εἶναι ἑστερεωμένον, μέχρις οὗ τεθῶσιν

εἰς τὰ θεμέλια αὐτοῦ αἱ ἄφθαρτοι μερίδες τῶν Ἁγίων λειψάνων, διότι ἐπὶ τῶν μαρτυρικῶν ὀστέων ἐστερεώθη ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῶν φονικῶν διωγμῶν, καὶ ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν ἀνηγέρθησαν τὰ πρῶτα Ἱερὰ θυσιαστήρια τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἁγαλλομένη Ἐκκλησία, μηδέποτε ἐπιλανθανομένη τῶν ἀρχαίων κακοπαθειῶν, στολίζεται ὡς γενναῖος στρατιώτης διὰ τῶν πληγῶν αὐτῆς· καὶ ἀκούει τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἰδόντος πνευματικῶς ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸ θυσιαστήριον, ὑποκάτωθεν δὲ τούτου τὰς ψυχὰς τῶν σφαγέντων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ δι' ἣν ἐμαρτύρουν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν, καὶ θέλει νὰ μιμῆται ἐπὶ γῆς ταύτην τὴν οὐράνιον θέαν.

Εἰς τὸν πλησιέστερον ναὸν ἡτοιμάσθησαν, ἀφ' ἑσπέρας ἔτι, τὰ Ἅγια λείψανα, ὁ δὲ δίσκος, ἐν ᾧ ταῦτα κεῖνται, κεκαλυμμένος ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ἐτέθη ἐπὶ τῆς Ἁγ. Τραπέζης καὶ περιμένει τοῦ Ἀρχιερέως τὴν ἔλευσιν. Οὗτος εἰσέρχεται ἐν τῷ Ἱερῷ, ἄνευ ῥάβδου καὶ Μίτρας, καὶ ἐκφωνεῖ μετὰ τὴν μικρὰν ἐκτενὴ τοῦ Διακόνου· « Ὅτι Ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγίοις τοῖς ὑπὲρ Σοῦ ἀθλήσασι τιμίοις Μάρτυσιν ἐπαναπαύῃ, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. »

Ἔπειτα προσεύχεται εἰς τὸν Κύριον, τὸν πιστὸν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ἀψευδῆ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, τὸν χαρισάμενον τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ Μάρτυσι τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, καὶ τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας τελέσαι, καὶ τὴν πίστιν τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας φυλάξαι, ἵνα χαρίσηται καὶ ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις δούλοις αὐτοῦ, μέρος καὶ κλῆρον ἔχειν μετ' αὐτῶν, ὅπως μιμηταὶ αὐτῶν γενόμενοι, καταξιωθῶμεν τῶν ἀποκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν.

Ἔπειτα ἐν τῇ ἑτέρᾳ μυστικῇ εὐχῇ, ἀποδοὺς αὐτοῖς τὴν τιμὴν διὰ τοῦ θυμιάματος, αἴρει τὸν δίσκον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Πρεσβυτέρων, συνοδευόμενος δὲ ὑπὸ παντὸς τοῦ πνευματικοῦ συλλόγου, εἰκόνας καὶ σημαίας φέροντος, ἐπανέρχεται πρὸς τὸν νέον ναὸν καὶ περιέρχεται αὐτὸν μετὰ πομπῆς· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἷς τῶν

Ἱερέων ῥαντίζει διὰ τοῦ ἁγιάσματος τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους καὶ ψάλλονται οἱ πρῶτοι δύο ὕμνοι, οἵτινες ἀκούονται ἐν τῷ Ἱερῷ, ὅταν τελῆται τὸ μυστήριον τῆς χειροτονίας τοῦ Ἱερατείου·

« Ἅγιοι Μάρτυρες, οἱ καλῶς ἀθλήσαντες καὶ στεφανωθέντες, πρεσβεύσατε πρὸς Κύριον ἐλεηθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν. »

« Δόξα Σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς, Ἀποστόλων καύχημα, Μαρτύρων ἀγαλλίαμα, ὧν τὸ κήρυγμα Τριὰς ἡ ὁμοούσιος. »

Καὶ φθάσαντες τὰς δυτικὰς πύλας, εἰσέρχονται οἱ ψάλται εἰς τὸν ναὸν καὶ κλείουσιν αὐτόν. Ὁ δὲ Ἱεράρχης μετὰ παντὸς τοῦ συλλόγου μένει ἔξω καὶ ἀποτίθησιν ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν δίσκον ἐπὶ τοῦ προητοιμασμένου ἔμπροσθεν τῶν θυρῶν ἀναλογίου.

Ἐνταῦθα τελεῖται μία τῶν ὑψηλοτέρων καὶ κατανυκτικωτέρων τελετῶν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Καθὼς ἐπὶ τῆς ἐνδόξου Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου οἱ Ἄγγελοι, ἐρῶντες αὐτῶν ἐν σχήματι ἀνθρώπου, καὶ φρίττοντες δὲν ἐνόουν, Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης, ὅτε ἠνεῴχθησαν αὐτῷ αἱ πύλαι τοῦ οὐρανοῦ· οὕτω καὶ ὅταν ὁ Ἀρχιερεὺς, εὐλογήσας τὸ ὄνομα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀναβαῖ ὡς ἐκεῖνος πρὸς τὰς κεκλεισμένας πύλας· « Ἄρατε πύλας, οἱ Ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης. » Οἱ ἐν τῷ κεκλεισμένῳ ναῷ σιγηλῶς ἀπαντῶσιν αὐτῷ, ὡσεὶ ἐκ βάθους τοῦ οὐρανοῦ· Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης; καὶ ἐκ νέου ὁ Ἀρχιερεύς· « Ἄρατε πύλας, οἱ Ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης· » καὶ ἐκ νέου ὁ χορὸς « Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης; »

Τότε ὁ Ἱεράρχης ἐπικαλεῖται τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ὅστις διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐδωρήσατο ἡμῖν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν οὐράνιον ἀγαλλομένην ἐκκλησίαν, ὅπως ἐπιβλέψῃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ ναοῦ τούτου, ἀνεγειρομένου κατὰ τὸν τύπον ἡμῶν αὐτῶν, δηλ. τῆς ζώσης Ἐκκλησίας, τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ στερεώσῃ αὐτὸν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, εἰς προσφορὰν ἐν αὐτῷ τῆς ἀνηκούσης δοξολογίας τῇ Ὑπεραγίᾳ Τριάδι. Δέεται ἔτι ὅπως σὺν τῇ εἰσόδῳ τῶν Ἱερέων συνεισέλθωσι καὶ οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι εἰς τὰς πύλας

τοῦ ναοῦ· ποιήσας δ' ἔμπροσθεν τούτων τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ δίσκου λειψάνων, ἁπαντᾷ μεγαλοφώνως πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας χορούς· « Κύριος τῶν Δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης! »

Ὡς ἠχὼ ἐπαναλαμβάνουσιν οἱ χοροὶ τοὺς μυστηριώδεις τούτους λόγους ἐντὸς τοῦ ναοῦ, καὶ αἴφνης ἀνοίγονται αἱ πύλαι τῷ Κυρίῳ τῶν Δυνάμεων, ὁ δ' Ἱεράρχης κατ' εὐθεῖαν πορεύεται εἰς τὸ Ἱερὸν, ἔνθα ἀποτίθησιν ἐπὶ τῆς Ἁγ. Τραπέζης τὸν δίσκον, καὶ θυμιᾷ αὐτὸν, εἶτα δὲ, ἐπιχέων ἅγιον Μύρον ἐπὶ τὰς Ἁγίας μερίδας τῶν λειψάνων, ἐμβάλλει ταῦτα εἰς τὸ ἀντιμίνσιον καὶ εἰς τὴν μικρὰν θήκην μετὰ τῆς εὐόσμου κηρομαστίχης. Τέλος δὲ διατάσσει ν' ἀποτεθῶσιν, οὕτως ἔχοντα, ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ μέσον τῆς Ἁγίας Τραπέζης στυλίσκου, ὡς θεμέλιον ἀκράδαντον, καὶ ἀποτείνεται πρὸς τὸν Θεὸν, τὸν καὶ ταύτην τὴν δόξαν δωρησάμενον τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀθλήσασιν Ἁγίοις Μάρτυσιν, ἵνα διασπείρωνται ἐφ' ὅλης τῆς γῆς τὰ λείψανα αὐτῶν πρὸς θεμελίωσιν τῶν ναῶν, καὶ βλαστάνωσι καρποὺς ἰαμάτων, ὅπως διὰ τῶν πρεσβειῶν καὶ ἱκεσιῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς ἀμοιβὴν ὧν ἔπαθον ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, δωρήσηται καὶ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν.

Οὕτω ποτὲ ὁ Σολομὼν, ἀνεγείρας μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τῷ Θεῷ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀνέβη μετὰ τῶν Λευϊτῶν καὶ Ἱερέων ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιὼν, εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖ δὲ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται ἐπῆραν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐρημικῆς σκηνῆς τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, τὴν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κατασκευασθεῖσαν, καὶ ψαλλομένων τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυὶδ, τῶν τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐκκλησιαστικὴν πανήγυριν προεικονιζόντων, προσφερομένων δὲ καὶ ἀναριθμήτων θυσιῶν, εἰσήγαγον μετὰ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἀπρόσιτον ταύτην ἁγιωσύνην, τὸ μαρτύριον τῆς Διαθήκης τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ναὸν, εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν Χερουβείμ, καὶ αἴφνης ἐπλήσθη ἅπας ὁ ναὸς ὑπὸ τοῦ νέφους τῆς δόξης τοῦ Κυρίου, ἣν οἱ Λευῖται μὴ ὑπομείναντες, ἐγκατέλιπον τὰς θυσίας αὐτῶν, ὁ δὲ Σολομὼν ἀνεβόησεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τῷ νέῳ ναῷ γίνεται τρίτη διὰ προσευχῶν ἀνάπαυσις. Ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ ἅπας ὁ λαὸς κλίνει γόνυ καὶ δέεται πρὸς Κύριον τὸν ποιητὴν τοῦ φωτὸς, τὸν ἀνακαινίσαντα ἡμᾶς διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ τῇ χάριτι τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, καὶ ἔκπαλαι εὐδοκήσαντα τὴν ἀνανέωσιν τῆς κτίσεως διὰ τῶν συμβόλων τῆς νέας Διαθήκης ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ Σινᾶ καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος, ὅπως ἐπιβλέψῃ εὐσπλάγχνως ἐπὶ τοὺς δούλους Αὐτοῦ ἐν τῷ νέῳ οἴκῳ τῆς δόξης Αὐτοῦ καὶ ἀνακαινίσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δωρήσηται τῷ Βασιλεῖ νίκας, τοῖς ἱερεῦσιν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, τοῖς δ' εὐσεβέσι κτίτορσι τοῦ ναοῦ σωτηρίαν ψυχῆς καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ τὰ πνευματικὰ δῶρα εἰς προσκύνησιν τοῦ μόνου Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν Ἁγίων.

Τότε ὁ Ἱεράρχης, ἱστάμενος πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας, εὐλογεῖ ἐπὶ τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ ναοῦ διὰ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ ἐκφωνεῖται ὁ πολυχρονισμὸς τοῦ Ἄνακτος, τῆς Συνόδου, καὶ πάντων τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Πατριαρχῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν τελετῶν καὶ προσευχῶν, δι' ὧν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία κατέσπειρε τὸ βιωτικὸν στάδιον τῶν τέκνων αὐτῆς, ἵνα ἐφ' ἑκάστου βήματος συναντώμενα μετ' αὐτῆς, μὴ παρεκκλίνωσι τῆς ἀληθοῦς ὁδοῦ, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἱεροπραξία, σπανίως μὲν ἐν διαστήματι ἐτῶν τινων ἐκτελουμένη, οὐχ ἧττον δὲ σπουδαία οὖσα, διότι ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος ἄλλων μυστηριωδῶν πράξεων τῆς Ἐκκλησίας. — Αὕτη δὲ εἶναι ὁ ἁγιασμὸς τοῦ μύρου διὰ τῆς Ἀρχιερατικῆς χειρὸς γινόμενος εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ Καθολικὸν τῆς Κοιμήσεως, καὶ τὸ ἐν Κιέβῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Θεωρῶ δ' ἀναγκαῖον τὴν καὶ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συν-

διάλεξίν μου μετὰ σοῦ, ἐπειδὴ πολλάκις παρετήρησα, ὅτι δι' ἄγνοιαν συγχέεις τὸ *Ἅγιον Μύρον*, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὸ χρίσμα, ὡς σφραγὶς τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μετὰ τοῦ *Ἡγιασμένου Ἐλαίου*, δι' οὗ χρίουσι τὸν ἀσθενῆ ἐν καιρῷ τοῦ ἑτέρου μυστηρίου, τοῦ Εὐχελαίου, καὶ οὕτω δὲν διακρίνεις τὰ δύω μυστήρια. Ταὐτίζεις τὸ ἅγιον Μύρον καὶ μετὰ τοῦ *ἁπλοῦ ἐλαίου*, ὅπερ, εὐλογεῖται εἰς τὰς παννυχίδας τῶν ἑορτῶν, ἢ λαμβάνεται ἐκ τῶν κανδηλῶν, τῶν καιομένων πρὸ τῶν Ἁγίων Εἰκόνων, καὶ τῶν Ἁγ. λειψάνων, καὶ χρησιμεύει ἵνα ποιῶσιν οἱ ἱερεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῶν πιστῶν, εἰς σημεῖον τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς εὐλογίας παρ' ἐκείνου, ὃν ἑορτάζουσιν.

Ἀλλ' ἡ ὑψηλὴ σημασία τοῦ Ἁγίου μύρου ὑπάρχει ὅλως διάφορος. Ὁ Προφήτης Μωϋσῆς, κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ, ἐπέχυσε κατὰ πρῶτον αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀαρὼν ὅτε ἀνεβίβαζεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἱεράρχου, ὁ δ' ἕτερος Προφήτης Σαμουὴλ ἐξετέλεσε τὴν αὐτὴν πρᾶξιν ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ καὶ Δαυΐδ, χρίσας αὐτοὺς διὰ τὴν Βασιλείαν. Οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Βασιλεῖς, κατὰ νόμον, οἱ δὲ Προφῆται τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ Θείαν προσταγὴν, ἐλάμβανον τὸ μυστηριῶδες χρίσμα ἐκ τῶν χειρῶν ἑτέρων Προφητῶν ἢ ἱεραρχῶν, εἰς σημεῖον τοῦ καταβάντος ἐπ' αὐτοὺς Θείου Πνεύματος, δι' οὗ ἱερουργοῦσιν οἱ Ἱεράρχαι, βασιλεύουσιν οἱ Βασιλεῖς, καὶ προφητεύουσιν οἱ Προφῆται. Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *Μεσσίας* καὶ ἡ Ἑλληνικὴ *Χριστὸς* ἐκφράζουσι τὸν παρὰ Θεοῦ Χρισθέντα, διὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τριττὴν ἔννοιαν ἐδόθη τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, τῷ ἐπὶ γῆς φανέντι ἐν σχήματι υἱοῦ ἀνθρώπου· τουτέστιν ἐδόθη αὐτῷ πρῶτον ὡς Προφήτῃ τοῦ ἐπουρανίου Θεοῦ, δεύτερον δὲ, ὡς Βασιλεῖ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς οἰκουμένης ἐκ σπέρματος Δαυΐδ, καὶ τρίτον ὡς Ἀρχιερεῖ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὅστις διεδέχθη τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου.

Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν νέαν Διαθήκην τὸ Ἅγιον Μύρον χρησιμεύει ὡς ἄφθαρτος σφραγὶς τῶν δώρων, τῶν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταδιδομένων τῷ ἐξερχομένῳ ἐκ τῆς κολυμβήθρας, ἔτι δὲ

καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστιανοῦ. Αὐτὸ τοῦτο τὸ Μύρον ἐμφαίνει προσέτι ἐν τῇ πομπώδει στέψει τῶν ἡμετέρων Αὐτοκρατόρων, τῇ γινομένῃ ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ ἀρχαίῳ ναῷ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸ Μύρον ἁγιάζεται, τὴν αὐξανομένην Θείαν χάριν, τὴν ἐνδυναμοῦσαν αὐτοὺς εἰς τὸ δυσχερὲς τῆς Βασιλείας ἔργον. Αὐτὸ ἐπὶ τέλους ἁγιάζει καὶ πάσας τὰς Ἁγ. Τραπέζας, ἢ τοὐλάχιστον τὰ ἀντιμίνσια τῶν ναῶν, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ τελῆται ἡ ἀναίμακτος θυσία τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μὴ τρέμωσι, μηδὲ διαῤῥαγῶσιν ὡς ὁ βράχος τοῦ Γολγοθᾶ, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομείνῃ τὸ φρικτὸν αὐτῆς.

Ἀφοῦ σοὶ ἐλάλησα περὶ τῆς μυστηριώδους σημασίας τοῦ Ἁγ. Μύρου, ἐξηγήσω ἤδη καὶ τὴν γινομένην τελετὴν ἐν τῇ προπαρασκευῇ καὶ τῷ ἁγιασμῷ αὐτοῦ, κατὰ τὰς μεγάλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν, ἐν τῇ πρωτοθρόνῳ πρωτευούσῃ.

Ἀπὸ τῆς ἑβδομάδος τῆς σταυροπροσκυνήσεως τῇ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ ἄρχεται πλέον ἡ προπαρασκευὴ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οἴνου, τῶν εὐόσμων βοτανῶν καὶ τῶν ἀρωμάτων, τῶν ἀναγκαιούντων διὰ τὴν ἕψησιν τοῦ μύρου. Τὴν δὲ πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος τῶν παθῶν συνέρχεται ἅπας ὁ Κλῆρος εἰς τὸ Κρέμλιον, παρὰ τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θάλαμον τοῦ σταυροῦ, ἔνθα εἰσὶ προητοιμασμένοι ἀργυροῖ λέβητες καὶ ἀγγεῖα. Ὁ Ἀρχιερεὺς, εὐλογῶν τὴν ἀρχὴν τῶν συνήθων προσευχῶν, ἁγιάζει τὸ ὕδωρ, ψαλλομένων τῶν τροπαρίων τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, καὶ ῥαντίζει πάσας τὰς ὕλας, ἐξ ὧν πρέπει νὰ σύγκηται τὸ Ἅγιον Μύρον. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐγχέει τὸ ὕδωρ τοῦτο εἰς τοὺς λέβητας, οἱ δὲ Ἱερεῖς ἔλαιον καὶ οἶνον, τιθέντες ὑπὸ τοὺς λέβητας καὶ τοὺς καιομένους ἄνθρακας· εἶτα ἀποσύρεται ὁ Ἱεράρχης, μετὰ βραχεῖαν δέησιν πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, περὶ τῆς τελέσεως τοῦ ἀρξαμένου ἔργου, ὅπερ εὐλογεῖ ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, μένουσι δ' αὐτόθι οἱ Διάκονοι καὶ οἱ Ἱερεῖς, οἵτινες ἀδιακόπως ἀναγινώσκουσι τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον, καὶ ἐξακολουθοῦσι βράζοντες τὸ μύρον ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν· τὴν μεγάλην τετάρτην ῥίπτουσι τὰ ἀρώματα εἰς τὸ προετοιμασθὲν Μύρον καὶ διαχέουσιν αὐτὸ εἰς δώ-

δεκα μεγάλα δοχεῖα, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα Ἀποστόλων.

Ὁ ἁγιασμὸς οὗτος ἐκτελεῖται ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας τῆς μεγάλης πέμπτης, ὅτε συνάμα γίνεται καὶ ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος.

Πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὡρῶν, ὁ Ἀρχιερεὺς, μετὰ παντὸς τοῦ Κλήρου, ἀπέρχεται ἐκ τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὸν τοῦ σταυροῦ θάλαμον διὰ τὰ προετοιμασθέντα δοχεῖα τοῦ μύρου, οἱ δὲ Ἱερεῖς φέρουσιν αὐτὰ μετὰ πομπῆς ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Καθολικοῦ, ἔνθα καὶ ἀποτίθενται κύκλῳ τοῦ θυσιαστηρίου, οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσιν ἐν καιρῷ τῆς πορείας ταύτης· « Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἁλιεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ δι' αὐτῶν τὴν οἰκουμένην σαγηνεύσας, φιλάνθρωπε, δόξα Σοι. »

Ἡ αὐτὴ πομπώδης μεταφορὰ τῶν δώδεκα δοχείων ἐν χερσὶ τῶν Ἱερέων ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης εἰσόδου πρὸ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ἁγίων δώρων, διότι ὡς ἐκεῖνα, οὕτω καὶ τὸ Μύρον πρέπει νὰ ἁγιασθῇ ἐπὶ τῆς Ἁγ. Τραπέζης. Ὁ ἀρχαιότερος Ἀρχιμανδρίτης προηγεῖται πάσης τῆς πορείας καὶ φέρει ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν δύω ῥιπιδίων, ὡσεὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν Χερουβείμ, τὸ πολύτιμον ἀλάβαστρον, ἤτοι δοχεῖον πλῆρες μύρου, ἀναμιμνήσκων διὰ τούτου τὸ ἀλάβαστρον ἐκεῖνο μετὰ τοῦ πολυτίμου μύρου, ὅπερ ἐπέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ ἡ μετανοοῦσα Μαγδαληνή. Μετὰ τοῦτο ἔπονται τὰ λοιπὰ δοχεῖα καὶ τίθενται εἰς τὰ πλάγια τῆς Ἁγ. Τραπέζης, τὸ δ' ἀλάβαστρον δέχεται εἰς τὰς ὡραίας πύλας ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ τίθησιν αὐτὸ ἐπὶ τῆς Ἁγ. Τραπέζης. Ὅτε δὲ πρέπει νὰ τελεσθῇ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἁγίων δώρων, ὁ Ἀρχιερεὺς ἀνοίγει κατὰ σειρὰν ἕκαστον δοχεῖον καὶ εὐλογεῖ τρὶς σταυροειδῶς, ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἔπειτα ἀναγινώσκει εἰς ἐπήκοον πάσης τῆς Ἐκκλησίας τὴν εὐχὴν τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ μύρου ἐπ' αὐτὸ, ἐπικαλούμενος τὸν Κύριον τοῦ ἐλέους καὶ Πατέρα τῶν φώτων, ὅπως χαρίσηται καὶ αὐτῷ χάριν τῆς διακονίας τοῦ μυστηρίου τούτου ὡς ἔδωκε ταύτην τῷ Μωϋσῇ, τῷ Σαμουὴλ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις, καὶ καταπέμψῃ

τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τὸ Μύρον τοῦτο, καὶ ποιήσῃ αὐτὸ χρίσμα πνευματικόν, φυλακτήριον ζωῆς, ἁγιαστικὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, τὸ προοδεῦσαν μὲν ἐν νόμῳ, ἐκλάμψαν δὲ ἐν καινῇ Διαθήκῃ. Εὔχεται ἔτι, ὅπως διὰ τῆς σφραγῖδος ταύτης τῆς πνευματικῆς τελειότητος, πάντες οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος ἀναγνωρισθῶσιν ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων πολῖται καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, καὶ γένωνται φοβεροὶ τοῖς δαίμοσιν· καὶ ἵνα ὦσιν, ἑξακολουθεῖ ὁ Ἱεράρχης, λαὸς περιούσιος, ἐκλεκτὸς, βασίλειον Ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, ἐσφραγισμένον διὰ τοῦ ἀχράντου μυστηρίου, καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν φέρωσι, γενόμενοι κατοικητήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τότε στρέφει ὁ Ἀρχιερεὺς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ λέγει· « εἰρήνη πᾶσι· » προσκαλέσαντος δὲ τοῦ Διακόνου τοὺς πιστοὺς ἵνα κλίνωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, προσέρχεται αὖθις πρὸς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ μυστικῶς εὐχαριστεῖ τὸν Κύριον, τὸν δωρήσαντα αὐτῷ τὴν χάριν τῆς διακονίας τῶν Θείων μυστηρίων, δεόμενος συνάμα ἵνα ἐκχυθῇ καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ ἁγιασμὸς ὡς μύρον, διότι μύρον ἐκκενωθὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ᾧ εὐωδιάζει σύμπας ὁ κόσμος, ὁρατός τε ἅμα καὶ ἀόρατος. — Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς δόξης τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος, εὐλογεῖ τρὶς ἔτι σταυροειδῶς ἕκαστον τῶν δοχείων, ἅτινα μεταφέρονται μετὰ τὴν λειτουργίαν ἐπίσης πομπωδῶς ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ, ψαλλομένου τοῦ ψαλμοῦ « Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθὸν, » τοῦ εἰκονίζοντος τὸ μυστηριῶδες χρίσμα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἅπασαι αἱ δεήσεις καὶ αἱ πράξεις αὗται τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ Μύρου ἀνήκουσιν ἰδίως εἰς τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, διότι, ὡς καὶ πρότερον σοὶ ἐξήγησα, μόνοι οἱ Ἀρχιερεῖς ἔχουσι τὴν ἀνωτέραν ἐξουσίαν τοῦ σφραγίζειν τοὺς Χριστιανοὺς ἐν τῇ πίστει, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἁγιάζειν τὸ Μύρον δι' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα δύνωνται ἔπειτα οἱ Ἱερεῖς νὰ κοινωνῶσιν ἄνευ ἀναβολῆς, ἐν καιρῷ αὐτοῦ τοῦ βαπτίσματος, τὰ εὐεργετικὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ τοῦ ζωοποιοῦ χρίσματος. Τὸ δ' Ἅγιον Μύρον διαχεόμενον ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐκ μιᾶς εὐεργετι-

κῆς καὶ εὐλογημένης πηγῆς, διατηρεῖ ταύτην εἰς ἀδιάσπαστον σύνδεσμον εἰρήνης, διὰ τῆς σφραγῖδος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς ἐχέγγυον τῆς κοινῆς σωτηρίας ἐν αὐτῷ μόνῳ τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

Ἐπὶ τέλους, ἀγαπητὲ φίλε, πρὶν ἔτι περάνω τὴν μακρὰν ταύτην σειρὰν τῶν πνευματικῶν ἐπιστολῶν, θέλω σοὶ ὁμιλήσει ἔτι καὶ περὶ τῆς τελευταίας εὐσπλάγχνου πράξεως, ἣν ἐκτελεῖ ἐφ' ἡμῶν ἡ κοινὴ καὶ φιλόστοργος μήτηρ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἡ Ἐκκλησία, ὅτε, κείμενοι ὕπτιοι ἐνώπιον αὐτῆς καὶ ἄπνοι, δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς ταλαιπώρου ψυχῆς ἡμῶν. Ἡ νεκρώσιμος τελετὴ αὕτη, φύσει λυπηρὰ οὖσα, διότι, πλὴν τῆς δεινῆς θλίψεως ἐκ τοῦ χωρισμοῦ, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς ὅτι ἀφεύκτως βαδίσομεν τὴν ὁδὸν τοῦ κοιμηθέντος, ἐκοσμήθη προσέτι καὶ διὰ κατανυκτικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἡ συμπάθεια ἀπέσπασεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν εὐφραδῶν χειλέων τοῦ Ἁγίου ἀναχωρητοῦ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος πρὸς παραμυθίαν μοναχοῦ, θρηνοῦντος τὴν στέρησιν τοῦ φίλου αὐτοῦ· ἡ δὲ χάρις τοῦ μελῳδοῦ συνδυασθεῖσα μετὰ τοῦ ἐλέους τῆς Ἐκκλησίας, παρήγαγον τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἁρμονίαν τῶν ἰδεῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν κλαυθμῶν, ἅτινα ἀντηχοῦντα ἐν ἑκάστῃ καρδίᾳ, οὐ μόνον συντρίβουσι πᾶσαν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναπτεροῦσι πρὸς τοὺς οὐρανοὺς τὸ τεταραγμένον πνεῦμα.

Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς προσκαίρου καὶ τῆς αἰωνίας ὑπάρξεως ἡμῶν, ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ βίου βαθμίδος, ὑπάρχει ἔτι μία δέησις ἐνδυναμοῦσα ἕκαστον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ψυχῆς, ἐμπιστευομένης εἰς τὴν Πανάχραντον Παρθένον, ἧς ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν ἐν τοῖς τροπαρίοις τοῦ παραμυθητικοῦ κανόνος· « Ὡς ῥανίδες ὄμβρου, αἱ ὀλίγαι καὶ πονηραὶ ἡμέραι μου, παρερχομένων τῶν ἐτῶν, ἐλλαττούμεναι κατ' ὀλίγον, ἐκλείπουσιν ἤδη. — Δέσποινα σῶσόν με. »

« Νῦν συνέχει μου τὴν ψυχὴν φόβος μέγας, καὶ ἀνεκφράστως τρέμει καὶ ἀλγεῖ ἀναχωροῦσα ἐκ τοῦ σώματος, — παραμύθησον οὖν αὐτὴν, Πανάχραντε. »

« Ἰδοὺ καιρὸς παραμυθίας, ἰδοὺ καιρὸς τῆς προστασίας Σου, ἰδοὺ, Δέσποινα, καιρὸς, ὑπὲρ οὗ νυχθήμερον προσπίπτων Σε ἱκέτευον ἐνθέρμοις προσευχαῖς. »

« Ἂν ἐπανέλθητε, πανάγιοί μου Ἄγγελοι, παραστῆναι βήματι Χριστοῦ, γόνυ κλίναντες ἐν κλαυθμοῖς βοήσατε αὐτῷ· ἐλέησον, πάντων Ποιητὰ, ἔργον χειρῶν Σου, ἀγαθὲ, καὶ μὴ ἀπώσῃ ἐκ Σοῦ. »

« Τὰ χείλη μου σιγῶσι καὶ ἡ γλῶσσα οὐ λαλεῖ, ἀλλ' ἡ καρδία καταγγέλλει, ὅτι τὸ τῆς συντριβῆς πῦρ, κατεσθίον αὐτὴν, ἐξάπτεται, καὶ διὰ φωνῆς ἀνεκλαλήτου, ἐπικαλεῖταί Σε, ὦ Παρθένε! »

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος μέχρις οὗ παραδῶσωσιν εἰς τὴν γῆν τὰ νεκρὰ λείψανα, τελοῦνται παννυχίδες καὶ ἀναγινώσκεται ἀδιακόπως, ἡμέραν τε καὶ νύκτα, τὸ ψαλτήριον ἐπὶ τοῦ ἀποθανόντος, κατὰ δὲ τὸ τυπικὸν καὶ ἔτι πλέον, μέχρι τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἵνα διὰ τῶν προσευχῶν ἀνακουφίσωσι τὴν ψυχὴν ἐν τῇ φρικτῇ αὐτῆς μεταβάσει εἰς κόσμον ἄγνωστον, καὶ σώσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν τελωνείων, ἢ δοκιμασιῶν, εἰς ἃς ὑπόκειται τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μεταστάσεως αὐτῆς, κατὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις. Καθὼς ἡ τρίτη ἡμέρα προσδιωρίσθη διὰ τὴν ταφὴν, διότι ἡ νέκρωσις ἄρχεται ἤδη ν' ἀναφαίνηται καθαρώτατα ἐπὶ τοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἡ ἐννάτη, καὶ ἡ εἰκοστὴ καὶ ἡ τεσσαρακοστὴ ἡμέρα ἀνταποκρίνονται διὰ τῶν μνημοσύνων εἰς τὴν βαθμηδὸν προβαίνουσαν αὐτοῦ ἀποσύνθεσιν, ἥτις κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους γίνεται εἰς τὰ διάμεσα τοῦ χρόνου τούτου. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν τιμᾶται ἔκπαλαι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς χρόνος, ὅσον ὁ Κύριος ηὐδόκησε νὰ διαμείνῃ ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν Αὐτοῦ ἐν τῇ δεδοξασμένῃ σαρκὶ, ἐν ᾗ περιμένει ἡμᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

Πρὸς πνευματικὸν δὲ σκοπὸν ἐκβάλλονται κατὰ τὴν Θείαν λειτουργίαν ἐκ τῶν προσφορῶν μερίδες ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ἀποδη-

μησάσης ψυχῆς, καὶ τίθενται ἐν τῷ δισκαρίῳ παρὰ τῷ Ἀμνῷ, ἵνα καὶ ἐν οὐρανοῖς ἵσταται αὕτη πάντοτε ἐνώπιον τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ, μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν, οἱ Ἱερεῖς καταδύουσι τὰς μερίδας ταύτας εἰς τὸ Θεῖον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀποπλυθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι τῶν μνημονευομένων. Ἔπειτα ἄρχεται πλέον ἡ ἐπιτάφιος ψαλμῳδία, καὶ τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαυὶδ ἀνοίγει αὐτήν· τὸ ψαλτήριον, ἡ θαυμάσιος αὕτη ἔκχυσις χαρᾶς καὶ κλαυθμοῦ, θριάμβων καὶ συντριβῆς, τὸ πολύχορδον ὄργανον τῆς προσευχῆς, τὸ τονισθὲν ὑπὸ τοῦ Προφητάνακτος τοσοῦτον καταλλήλως καὶ ἁρμοδίως πρὸς τὸ πολυποίκιλον τῶν τόνων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ὥστε ἅπασαι αἱ τῶν θνητῶν ἀσθενεῖς χεῖρες δύνανται ἐλευθέρως νὰ κρούσωσιν ἐπ' αὐτὸ, ἡ δὲ καρδία νὰ ἐκθέσῃ ἑαυτὴν τῷ Θεῷ. Αἱ βραχεῖαι ὑπὲρ ἀναπαύσεως προσευχαὶ διακόπτουσι τὴν σιγηλὴν ἀνάγνωσιν τῶν ψαλμῶν, ὧν οἱ πρῶτοι μόνον καὶ οἱ τελευταῖοι στίχοι ἐκφωνοῦνται ἐνίοτε ᾀδόμενοι, ὡς κλαυθμοῦ ἀναφωνήσεις, ἀποσπώμεναι κατά τινας στιγμὰς ἐκ τῆς συντετριμμένης καρδίας, ὡς βαρεῖς στεναγμοὶ, αἴφνης καὶ μόνον πρὸς ὥραν ἀνακουφίζοντες τὰ ὑπὸ τῆς θλίψεως καταπιεζόμενα στήθη·

« Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου. Ἀλληλούϊα. »

« Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με, κατὰ τὸ κρῖμα τῶν ἀγαπώντων τὸ ὄνομά Σου. » Ἀλληλούϊα.

« Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά Σου. »

Ἐνταῦθα, ἐπαναλαμβανομένου συνεχῶς τοῦ στίχου τούτου, ψάλλονται τροπάρια ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, παριστῶντα τὸν μυστηριώδη κλῆρον τοῦ ἀνθρώπου·

« Τῶν Ἁγίων ὁ χορὸς, εὗρε πηγὴν τῆς ζωῆς, καὶ θύραν Παραδείσου· εὕρω κἀγὼ τὴν ὁδὸν διὰ τῆς μετανοίας. Τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἐγώ εἰμι, ἀνακάλεσαί με, Σωτὴρ, καὶ σῶσόν με. »

« Οἱ τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ κηρύξαντες, καὶ σφαγιασθέντες ὥσπερ ἄρνες, καὶ πρὸς ζωὴν τὴν ἀγήρω, Ἅγιοι, καὶ ἀΐδιον μετατεθέντες, τοῦτον ἐκτενῶς, Μάρτυρες, αἰτήσασθε, ὀφλημάτων λύσιν ἡμῖν δωρήσασθαι. »

« Οἱ τὴν ὁδὸν τὴν στενὴν βαδίσαντες καὶ τεθλιμμένην πάντες

οἱ ἐν βίῳ· οἱ τὸν σταυρὸν, ὡς ζυγὸν ἀράμενοι, καὶ ἐμοὶ ἀκολουθήσαντες ἐν πίστει, δεῦτε ἀπολαύετε, ἃ ἡτοίμασα ὑμῖν βραβεῖα, καὶ στέφη τὰ οὐράνια. »

Οὕτω λέγει ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς πιστοὺς Αὐτῷ, οὗτοι δ' ἀποκρίνονται· « Εἰκών εἰμι τῆς ἀῤῥήτου δόξης Σου, εἰ καὶ στίγματα φέρω πταισμάτων. Οἰκτείρησον τὸ Σὸν πλάσμα, Δέσποτα, καὶ καθάρισον Σῇ εὐσπλαγχνίᾳ, καὶ τὴν ποθεινὴν Πατρίδα παράσχου μοι, Παραδείσου πάλιν ποιῶν πολίτην με. »

« Ὁ παλάμῃ ἐκ μὴ ὄντων πλάσας με, καὶ εἰκόνι Σου Θείᾳ τιμήσας, παραβάσει ἐντολῆς δὲ πάλιν με ἐπιστρέψας εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθην· εἰς τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐπανάγαγε, τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναμορφώσασθαι. »

Εἶτα ἄρχεται ὁ νεκρώσιμος κανὼν, διακοπτόμενος ἐπίσης ὑπὸ τῶν προσευχῶν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τοῦ κοιμηθέντος· καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἐκφώνησιν γίνεται ἀνάμνησις ἁπάσης τῆς προσκαίρου ματαιότητος· « Ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα, ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον, καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς γηγενὴς, ὡς εἶπεν ἡ γραφή· ὅτε τὸν κόσμον κερδήσομεν, τότε τῷ τάφῳ οἰκήσομεν, ὅπου ὁμοῦ Βασιλεῖς καὶ πτωχοί. »

Ὅτε δὲ ἡ ἕκτη ᾠδὴ τοῦ κανόνος παριστᾷ ἡμῖν τὰς τρικυμίας τοῦ βίου· « Τοῦ βίου τὴν θάλασσαν ὑψουμένην καθορῶν, τῶν πειρασμῶν τῷ κλύδωνι, τῷ εὐδίῳ λιμένι Σου προσδραμὼν, βοῶ Σοι· ἀνάγαγε ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν μου, πολυέλεε· » τότε ὁ πνευματικὸς σύλλογος, ἱστάμενος κύκλῳ τοῦ νεκρικοῦ φερέτρου μετὰ λαμπάδων, εἰς σημεῖον τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, ὃν θεωρεῖ νῦν ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ κοιμηθεὶς, καὶ ὡς ἐκ μέρους ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφωνεῖ αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰρηνικῆς ταύτης προσορμήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ εὐδίῳ λιμένι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν·

« Μετὰ τῶν Ἁγίων ἀνάπαυσον, Χριστὲ ὁ Θεὸς, τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου Σου, ἔνθα οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμὸς, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτητος. »

Τελειωθέντος τοῦ κανόνος, ὁ εἷς τῶν χορῶν προσφωνεῖ τῷ ἑτέρῳ τὰ λυπηρὰ ἀντίφωνα, ἅτινα ἐθεμελιώθησαν ἐπὶ τῆς πικρᾶς πείρας τοῦ βίου, ἣν ἅπαντες ἔχομεν· « Ποία τοῦ βίου τρυφὴ δια-

μένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος; Πάντα σκιᾶς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνείρων ἀπατηλότερα· μία ῥοπὴ, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται! ἀλλ' ἐν τῷ φωτὶ, Χριστὲ, τοῦ προσώπου Σου, καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὡραιότητος, ὃν ἐξελέξω ἀνάπαυσον, ὡς φιλάνθρωπος. »

« Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα, ὅσα οὐχ ὑπάρχει μετὰ θάνατον· οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος, οὐ συνοδεύει ἡ δόξα· ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ταῦτα πάντα ἐξηφάνισται· διὸ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βοήσωμεν· τὸν μεταστάντα ἐξ ἡμῶν ἀνάπαυσον, ἔνθα πάντων ἐστὶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία. »

« Ποῦ ἐστιν ἡ τοῦ Κόσμου προσπάθεια; ποῦ ἐστιν ἡ τῶν προσκαίρων φαντασία; ποῦ ἐστιν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος; ποῦ ἐστι τῶν οἰκετῶν ἡ πληθύς καὶ ὁ θόρυβος;— πάντα κόνις, πάντα τέφρα, πάντα σκιά! — Ἀλλὰ δεῦτε βοήσωμεν τῷ ἀθανάτῳ Βασιλεῖ· « Κύριε, τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν ἀξίωσον τὸν μεταστάντα ἐξ ἡμῶν, ἀναπαύων αὐτὸν ἐν τῇ ἀγήρῳ μακαριότητι. »

« Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον, καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσαν ἡμῖν ὡραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μὴ ἔχουσαν εἶδος. Ὦ τοῦ θαύματος! τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον; πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ, καὶ συνεζεύχθημεν τῷ θανάτῳ;—ὄντως Θεοῦ προστάξει, ὡς γέγραπται, τοῦ παρέχοντος τῷ μεταστάντι τὴν ἀνάπαυσιν. »

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ κλαυθμοῦ τούτου τῆς γῆς, ἀπαραμυθήτου ὡς τὸ πάλαι ἡ Ῥαχὴλ διὰ τὰ φονευθέντα τέκνα αὐτῆς ὅτι οὐκ εἰσὶ, προτίθενται εἰς ἀκρόασιν τῶν πιστῶν δύω παραμυθητικαὶ βεβαιώσεις περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου· διότι μόνον ἡ Οὐράνιος ἀποκάλυψις περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν δύναται νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν πνευματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ προκειμένου προσκαίρου θανάτου τοῦ σώματος αὐτῆς·

« Οὐ θέλω δ' ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, (Θεσσ. Δ′. 13—17) περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας

διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν Αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. Ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. » Ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, διὰ στόματος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου (Ε'. 24—35.) ὑπόσχεται ἡμῖν ἔτι μείζονα χαράν· « Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. »

Κατὰ δὲ τὴν ταφὴν τῶν Ἱερέων, ὡς πλησιεστέρων ὑπηρετῶν τοῦ Χριστοῦ, πέντε Ἀποστολικαὶ καὶ πέντε Εὐαγγελικαὶ ἀναγνώσεις προτίθενται τοῖς πιστοῖς, οἵτινες ἐστερήθησαν τοῦ Ποιμένος αὐτῶν, εἰς τύπον τῶν πέντε Οἰκουμενικῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν κηδομένων περὶ τοῦ Ὀρθοδόξου πληρώματος.

Τότε προσέρχεται τὸ τελευταῖον ὁ πνευματικὸς πατὴρ πρὸς τὸν χθὲς καὶ πρώην υἱὸν αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συγχωρητηρίου γράμματος, ἐν ᾧ διὰ τῆς ἐξουσίας, ἣν ἐδωρήσατο ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἀφίενται τῷ τεθνεῶτι ἅπασαι αἱ ἁμαρτίαι, ἐμβάλλει αὐτὸ ἑλικτὸν εἰς τὰς ψυχρανθείσας χεῖρας αὐτοῦ, ὡς τελευταῖον ἐχέγγυον τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης· τότε δὲ πάντες οἱ συγγενεῖς, διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ πνευματικοῦ Πατρὸς καὶ τῶν λοιπῶν Ἱερουργῶν, προσκαλοῦνται εἰς τὸν πικρὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ἑαυτῶν ὁμαίμονος, ἑτοίμου ἤδη νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν γῆν· γινομένου δὲ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπὶ γῆς ἀσπασμοῦ, ψάλλονται ἁρμόδια τροπάρια, εἰς ἄκρον θλιβερὰ καὶ πένθιμα ὄντα, καὶ οὐ μόνον τῶν συγγενῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ξένων τὰς ψυχὰς καὶ τὰς καρδίας κατασπαράττοντα·

« Δεῦτε τελευταῖον ἀσπασμὸν, δῶμεν, ἀδελφοὶ, τῷ θανόντι,

εὐχαριστοῦντες Θεῷ· οὗτος μὲν ἐξέλιπε τῆς συγγενείας αὐτοῦ, καὶ πρὸς τάφον ἐπείγεται, οὐκέτι φροντίζων τὰ τῆς ματαιότητος, καὶ πολυμόχθου σαρκός. Ποῦ νῦν συγγενεῖς τε καὶ φίλοι; ἄρτι χωριζόμεθα, ὄνπερ ἀναπαῦσαι Κύριον, εὐξώμεθα. »

« Ποῖος χωρισμός, ὦ ἀδελφοί, ποῖος κοπετός, ποῖος θρῆνος ἐν τῇ παρούσῃ ροπῇ; δεῦτε οὖν ἀσπάσασθε τὸν πρὸ μικροῦ μεθ' ἡμῶν, —παραδίδοται τάφῳ γὰρ, καλύπτεται λίθῳ, σκότει κατοικίζεται, νεκροῖς συνθάπτεται· πάντες συγγενεῖς τε καὶ φίλοι, ἄρτι χωριζόμεθα ὄνπερ ἀναπαῦσαι Κύριον, εὐξώμεθα. »

« Ἄρτι ἡ τοῦ βίου πονηρὰ λύεται πανήγυρις πᾶσα τῆς ματαιότητος! Πνεῦμα γὰρ ἐξέλιπεν ἀπὸ σκηνώματος· ὁ πηλὸς μεμελάνωται, τὸ σκεῦος ἐῤῥάγη, ἄφωνον, ἀναίσθητον, νεκρὸν, ἀκίνητον· ὄνπερ παραπέμποντες τάφῳ, Κύριον εὐξώμεθα δοῦναι εἰς αἰῶνας τούτῳ τὴν ἀνάπαυσιν. »

« Μέγας ὁ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς, μέγας στεναγμὸς καὶ ἀνάγκη, ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς! —Ἅδης καὶ ἀπώλεια ἡ τῶν προσκαίρων ζωή· ἡ σκιὰ ἡ ἀνύπαρκτος, ὁ ὕπνος τῆς πλάνης! ὁ ἀκαιροφάνταστος μόχθος τοῦ βίου τῆς γῆς. Πόῤῥω ἐκφευξώμεθα κόσμου, ἅπαν τὸ ἁμάρτημα, ἵνα τὰ οὐράνια κληρονομήσωμεν. »

« Βλέποντες προκείμενον νεκρὸν, λόγον ἀναλάβωμεν πάντες τῆς τελευταίας ροπῆς, οὗτος γὰρ παράγεται ὥσπερ καπνὸς ἀπὸ γῆς, ὡσεὶ ἄνθος ἐξήνθησεν, ὡς χόρτος ἐτμήθη, ῥάκη σπαργανούμενος, γῇ καλυπτόμενος· ὄνπερ ἀφανῆ τε λιπόντες, τῷ Χριστῷ εὐξώμεθα δοῦναι, εἰς αἰῶνας τούτῳ τὴν ἀνάπαυσιν. »

« Ὁρῶντές με ἄφωνον καὶ ἄπνουν προκείμενον, κλαύσατε πάντες ἐπ' ἐμοὶ, ἀδελφοὶ, καὶ φίλοι, συγγενεῖς, καὶ γνωστοί. Τὴν γὰρ χθὲς ἡμέραν μεθ' ὑμῶν ἐλάλουν, καὶ ἄφνω ἐπῆλθέ μοι ἡ φοβερὰ ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ δεῦτε πάντες οἱ ποθούμενοί με, καὶ ἀσπάσασθέ με τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Οὐκέτι γὰρ μεθ' ὑμῶν πορεύσομαι, ἢ συλλαλήσω τοῦ λοιποῦ. Εἰς Κριτὴν γὰρ ἀπέρχομαι, ἔνθα προσωποληψία οὐκ ἔστι. Δοῦλος γὰρ καὶ Δεσπότης ὁμοῦ παρίστανται, Βασιλεὺς καὶ στρατιώτης, πλούσιος καὶ πένης ἐν ἀξιώματι ἴσῳ. Ἕκαστος γὰρ ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων, ἢ δοξασθήσεται, ἢ αἰσχυνθήσεται, Ἀλλ' αἰτῶ πάντας καὶ δυσωπῶ, ἀδιαλείπτως

ὑπὲρ ἐμοῦ προσεύξασθαι Χριστῷ τῷ Θεῷ, ἵνα μὴ καταγῶ κατὰ τὰς ἁμαρτίας μου εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου, ἀλλ' ἵνα με κατατάξῃ ὅπου τὸ φῶς τῆς ζωῆς.»

Ἐπὶ τέλους, ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδὰμ ἀποτίθεται εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη ὁ προπάτωρ αὐτοῦ, τότε ὁ Ἱερεὺς, λέγων τοὺς θείους λόγους· «Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει,» ῥίπτει ἐκ τοῦ θυμιατηρίου τὴν τέφραν τοῦ θυμιάματος ἐπ' αὐτὸν, σβεσθέντα πρὸ μικροῦ ὡς τὸ θυμίαμα, καὶ ἐκφωνεῖ αὐτῷ σβεσθέντι, ἐκ μέρους πάντων, ἑτοίμων νὰ ἐπαναλάβωσι ταὐτὰ ἀμέσως· «Αἰωνία σου ἡ μνήμη.»

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

Καὶ οὕτω τὸ ἔργον μου ἐτελείωσεν! — Τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ σοὶ ἐχάραξα, ἀγαπητὲ φίλε, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀπειρίας μου, εἰ καὶ ἐν συνόψει, ὅλον σχεδὸν τὸν κύκλον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱερουργίας. Πρῶτον ἐφρόντισα νὰ σοὶ ἐξηγήσω ἐκ τίνος ἰδίως συνίσταται ἡ εὐκτήριος ἡμέρα τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ ὡμίλησα περὶ ἑωθινῆς καὶ ἑσπερινῆς ἀκολουθίας, περὶ τῶν ὡρῶν καὶ περὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν· ἔπειτα μετέβην εἰς τὸν χρόνον τοῦ ἔτους, τὸν ἀφιερωμένον ἰδίως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν μετάνοιαν, κατὰ τὰς μεγάλας ἀναμνήσεις τοῦ Πάσχα τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τοῦτο ἐπεθύμησα νὰ προσηλώσω τὴν προσοχήν σου ἐπὶ τῆς τῶν ἑπτὰ Ἁγίων μυστηρίων εὐεργετικῆς ἐνεργείας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου ἡμῶν, ὃν διευθύνουσι κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, διατηροῦντα ἡμᾶς εἰς ἀδιάσπαστον μετ' αὐτοῦ σύνδεσμον· τέλος δὲ ἀπεπεράτωσα τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστιανικοῦ ἐνιαυτοῦ διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν δώδεκα κυριωτέρων Ἑορτῶν καὶ τῶν τεσσάρων εἰς διαφόρους ἐποχὰς τηρουμένων τεσσαρακοστῶν, καὶ ἐπεραίωσα πάντα ταῦτα, διὰ τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, ἥτις τέλος ἐπισφραγίζει τὴν ζωὴν ἑκάστου Χριστιανοῦ!— Καὶ οὕτω τὸ ἔργον μου ἐτελείωσεν!

Ἐπήρκεσε τοῦτο ἆρά γε εἰς τὰς προσδοκίας σου; ἀγνοῶ· ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐξετέλεσα τὸ φιλικὸν χρέος, διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ μείνω ἀδιάφορος εἰς τὴν ψυχικὴν ὠφέλειάν σου. Σοὶ ἐπαναλαμβάνω ἔτι ἅπαξ· δέχθητι τοὺς λόγους μου τούτους μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγάπης, ὑφ' ἧς ἐνεπνεύσθησαν εἰς τὴν ἐμὴν καρδίαν, καὶ θέλω εὐχαριστηθῇ.

Ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, γραφεῖσαι κατ' ἀρχὰς μόνον διὰ σὲ, ὅπως δι' αὐτῶν τηρηθῶσιν εὐκολώτερον εἰς τὴν μνήμην σου τὰ ἀντικείμενα τῶν φιλικῶν ἡμῶν συνδιαλέξεων περὶ τῆς Ἁγίας Ἐκ-

κλησίας, ἐγένοντο ἤδη γνωσταὶ εἰς πολλοὺς, καὶ ἑπομένως οὐχὶ πάντες ἔσονται ἐξίσου πρὸς ταύτας συγκαταβατικοί. Ἴσως τινὲς ἤθελον περισσοτέρας λεπτομερείας εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς βαθμηδὸν πορείας τῶν Ἱερουργιῶν, καὶ τὴν ἐξήγησιν ἑκάστης προσευχῆς, ἑκάστης τελετῆς. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἤθελον ἐπιθυμήσει ἴσως νὰ φθάσωσιν ἱστορικῶς μέχρι τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ νὰ ἀκολουθῶσι πάσας αὐτῶν τὰς μεταβολὰς, ἐν διαστήματι τοσούτων αἰώνων. Ἀλλὰ, φίλε μου, γινώσκεις ὅτι ὅλως ἄλλος σκοπὸς μὲ ὡδήγησεν. Ἀφ' ἑνὸς μέρους ἐφοβούμην μὴ ἀμβλύνω τὴν προσοχήν σου δι' ἀκαίρων λεπτολογιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὐδέποτε ὑπέθετον, ὅτι αἱ ἱστορικαὶ ἀποδείξεις δύνανται νὰ σὲ προτρέψωσιν εἰς προσευχὴν καὶ σὲ ἀπαλλάξωσι τῶν βεμβασμῶν ἐκείνων, εἰς οὓς ἐκὼν ἀέκων παρεδίδεσο ἐν τῷ Ναῷ, ὡς ἀγνοῶν τὰ τῆς Θείας Ἱεροπραξίας· ἐξ ἐναντίας μάλιστα ἤμην σταθερῶς πεπεισμένος, ὅτι ἤρκει νὰ ἀνελίξω ἐνώπιόν σου τὴν μυστηριώδη ἔννοιαν τῶν προσευχῶν καὶ τῶν τελετῶν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ νὰ μεθερμηνεύσω τὰς προσευχὰς εἰς γλῶσσαν μᾶλλον εὔληπτον εἰς σὲ, διότι πᾶσαι αἱ Ἱεραὶ τελεταὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς, εἰσὶ τοσοῦτον ὑψηλαὶ καὶ βαθεῖαι, αἱ δὲ προσευχαὶ αὐτῆς ἐξεχύθησαν ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ χάριτος ἐκ τῶν ἐγκαρδίων θησαυρῶν τῶν Ἁγ. Πατέρων, ὥστε οὐδεμία εὔγλωττος διδαχὴ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ταύτας, καὶ νὰ προξενήσῃ τοσοῦτον σωτήριον ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐντύπωσιν.

Ἀποπερατῶν δὲ τὰς ἐπιστολάς μου ταύτας, δύναμαι ἄρα, ἀγαπητὲ φίλε, νὰ σὲ παρακαλέσω θερμῶς, ὅπως στρέψῃς ἐπ' αὐτῶν ὅλην τὴν προσοχήν σου; Οὐχὶ αἴσθημά τι μικροφιλοτιμίας μοὶ ὑπαγορεύει τὴν παράκλησιν ταύτην· διότι ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ τῆς ἡμετέρας λατρείας οὐδὲν σχεδὸν ὑπάρχει κυρίως ἴδιον ἐμοῦ, ἐπειδὴ ἠρύσθην πάντα ἐν συνόψει ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἀρχαίων πηγῶν· ἀλλ' ἐπιθυμία ἔνθερμος, ὅπως καὶ ἐκ τῶν ἀσθενῶν τούτων περιγραφῶν μορφώσῃς ἐν τῷ πνεύματί σου τὴν μεγάλην εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ὡς μέγα καὶ εὐσκιόφυλλον δένδρον, πεφυτευμένον ἐπὶ τῶν συμβολῶν τῶν ἀνθρωπίνων ὁδῶν, προσκαλεῖ πάντας τοὺς κεκοπιακότας ὁδοιπόρους ὑπὸ τὴν δροσίζουσαν καὶ ἀναπαύουσαν σκιὰν αὐτοῦ. Εἴθε τύχωμεν καὶ ἡμεῖς τοῦ ποθουμένου παραμυθητικοῦ καταφυγίου ὑπὸ τὴν σκέπην ταύτης· κατεχόμενοι δὲ ὑπὸ αἰσθημάτων ζωηροτάτης εὐχαριστίας, ἀναπέμψωμεν ἱκετήριον φωνὴν πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ὅπως παραλάβῃ ἡμᾶς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ ἐκ τῆς κραταιᾶς αἰγίδος τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας εἰς τοὺς κόλπους τῆς θριαμβευούσης ἐν Οὐρανοῖς.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Ἀφιέρωσις..... Σελ. γ'.

Πρόλογος τοῦ Μεταφραστοῦ..... ε'.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τῆς Λειτουργίας καὶ τῶν Ἀγρυπνιῶν.

Ἐπιστολὴ Α'. Πρόλογος τοῦ Συγγραφέως..... 1

» Β'. Περὶ τῆς Ἀρχαίας Λειτουργίας..... 3

» Γ'. Περὶ τῆς Λειτουργίας τῶν Κατηχουμένων.. 7

» Δ'. Περὶ τῆς Λειτουργίας τῶν Πιστῶν..... 15

» Ε'. Περὶ τοῦ Ἑσπερινοῦ..... 23

» Ϛ'. Περὶ τοῦ Ὄρθρου..... 29

» Ζ'. Περὶ τῆς Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων . 37

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Περὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τοῦ Πάσχα.

Ἐπιστολὴ Α'. Εἴσοδος εἰς τὴν Τεσσαρακοστήν..... 46

» Β'. Περὶ τῶν τριῶν ἑβδομάδων πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς..... 50

» Γ'. Περὶ τῆς πρώτης ἑβδομ. τῆς Τεσσαρακοστῆς 60

» Δ'. Περὶ τῶν πέντε μέσων ἑβδομάδων..... 70

» Ε'. Περὶ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς τῶν Παθῶν ἑβδομάδος..... 77

» Ϛ'. Περὶ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Σαββάτου..... 86

» Ζ'. Περὶ τοῦ Πάσχα..... 102

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ τῶν Ἑπτὰ Μυστηρίων.

Ἐπιστολὴ Α'. Περὶ τῶν Μυστηρίων ἐν γένει..... 111

Ἐπιστολὴ Β΄. Περὶ τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος καὶ τοῦ Ἁγίου Μύρου ..... Σελ. 113
» Γ΄. Περὶ τῆς Μεταλήψεως καὶ τῆς Μετανοίας. 125
» Δ΄. Περὶ τοῦ Γάμου..... 138
» Ε΄. Περὶ τοῦ Εὐχελαίου 145
» Ϛ΄. Περὶ τῆς Ἱερωσύνης..... 151
» Ζ΄. Περὶ τῶν Μοναχικῶν Ὑποσχέσεων..... 162

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Περὶ τῶν Ἑορτῶν καὶ τῆς Ταφῆς.

Ἐπιστολὴ Α΄. Περὶ τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Πεντηκοσαρίου. 173
» Β΄. Περὶ τῆς Ἑορτῆς τῆς τοῦ Χριϛ. Γεννήσεως. 186
» » Περὶ τῆς Ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων..... 196
» Γ΄. Περὶ τῶν Δώδεκα Ἑορτῶν 204
» Δ΄. Περὶ Ἐγκαινίων Ναοῦ..... 216
» Ε΄. Περὶ τοῦ Ἁγιασμοῦ τοῦ Μύρου..... 227
» Ϛ΄. Περὶ τῆς Ταφῆς..... 232
» Ζ΄. Ἐπίλογος..... 239

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 4. στίχ. 17. ἀνάγν. προετοιμασίας. Σελ. 17. στίχ. 18 καὶ ἡ Λαβὶς (Κοχλιάριον). σελ. 42. στίχ. 12. ἵστανται πρὸ τῆς ὡραίας Πύλης. σελ. 83. στίχ. 17. ῥαπίσματα. σελ. 106, στίχ. 27. συγχωροῦσιν ἀντὶ ἀποχαιρετῶσιν. σελ. 142. στίχ. 32. συζευγνυμένων. σελ. 154. στίχ. 31. ἀναγνῶσται καὶ ψάλται. σελ. 165. στίχ. 29. τὰ σπήλαια. σελ. 167. στίχ. 32. αὐτοῦ. σελ. 174. στίχ. 22. μυσταγωγῆσαι. σελ. 183. στίχ. 1. πρεσβύτεροι στίχ. 12. Θεόν. σελ. 195, στίχ. 15. βοήσωμεν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000021032